

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA ÇEKTE MUHATAP BANKANIN HUKUKİ
SORUMLULUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MEHMET TÜRCAN

GAZİANTEP – 2018

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA ÇEKTE MUHATAP BANKANIN HUKUKİ
SORUMLULUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MEHMET TÜRCAN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ŞABAN KAYIHAN

GAZİANTEP – 2018

KABUL VE ONAY

Mehmet TÜRÇAN tarafından hazırlanan “Yargıtay Kararları Işığında Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu” başlıklı bu çalışma 16/10/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

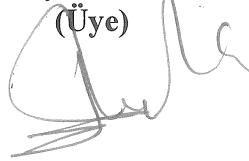

Prof. Dr. Şaban KAYIHAN
(Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ESKİ
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Etem KARA
(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 16/10/2018

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖZET

Çek ticaret hayatının vazgeçilmez unsuru olup, nakdi ödemenin güçlüklerini gidermek amacıyla geliştirilmiş en eski ödeme aracıdır. Çekin ödenmesinde asıl borçlu düzenleyendir. Ancak çeke olan güvenin artırılması ve tedavülünün güçlendirilmesi için muhatap bankaya da bir takım hukuki sorumluluklar yüklenmiştir. Zira güven kurumu olan bankaların keyfi ve hukuka aykırı davranışlarının yaptırıma bağlanmaması düşünülemez.

Muhatap banka, kabul, ciro ve aval yasakları nedeniyle kambiyo borçlusuna sıfatına haiz değildir. Bu nedenle muhatapın sorumluluğu kambiyo hukuku ilkelerine göre belirlenemez. Muhatapın sorumluluğunun çözüme kavuşturulması ancak borçlar hukuku hükümlerinin uygulanmasıyla mümkündür. Gerçekten de muhatapın düzenleyene verdiği zararın ifası aralarındaki çek sözleşmesi hükümlerine tabidir. Çek sözleşmesi borçlar hukuku kapsamında tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme (Sinallagmatik) niteliğinde olduğundan uyuşmazlık TBK. m. 112 vd. maddeleri uygulanarak açıklığa kavuşturulur.

Muhatap bankanın hukuka aykırı eylemleri sonucunda hamiller yahut çek ilişkisi dışındaki kişiler de zarar görebilir. Bu kişiler ile muhatap banka arasında sözleşmesel bir bağ bulunmamaktadır. Bu nedenle muhatapın bu kişilere verdiği zarar sözleşme ilişkisini düzenleyen hükümlere göre talep edilemez. Bu durumda muhatapın hukuka aykırı eylemi nedeniyle oluşan zarar haksız fiil hükümlerine göre tazmin edilir. Bazı hukuka aykırılık halleri TTK. ve ÇekK'da özel olarak düzenlenmiştir. Bu kanunlarda düzenlenen özel hükümlerin ihlali halinde muhatap kanunda çizilen sınırlar kapsamında sorumlu olacaktır. Hukuka aykırılık eyleminin özel olarak düzenlenmediği durumlarda da borçlar hukukunun haksız fiili düzenleyen genel hükümleri (TBK. m. 49 vd.) uygulanmak suretiyle muhatapın sorumluluğuna gidilebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çek, Muhatap Banka, Sorumluluk, Düzenleyen, Hamil.

ABSTRACT

Check is the indispensable part of the business life, and is the oldest means of payment developed to overcome the difficulties of cash payment. The principal debtor in the payment of a check is the drawer of the check. However, in order to increase the confidence in the check and to strengthen the circulation, the respondent bank is also taken some legal responsibilities. Because it is unimaginable that the arbitrary and unlawful acts of the trust institutions like banks are not sanctioned. Drawee bank does not have the status of debtor owing to acceptance, endorsement and surety (aval) prohibitions. Therefore, the responsibility of the interlocutor cannot be determined according to the principles of exchange law. The only path for resolving the responsibility of the interlocutor is the application of the provisions of the code of obligations. Indeed, the damage arised by the interlocutor to the regulator is subject to the provisions of the check contract between them. As the Check contract is a synallagmatic contract which fully imposes debt for both parties, the disagreement shall be resolved by applying Article 12 ff of the code of obligations. As a result of the unlawful actions of the interlocutor bank, persons other than the holders or the check relation may be harmed. There is no contractual link between these persons and the interlocutor bank. Therefore, the loss given by the interlocutor to these persons cannot be demanded according to the provisions governing the contractual relationship. In this case, the loss due to the unlawful act of the interlocutor shall be compensated in accordance with the principles of the tort law. Some forms of unlawful acts are specially regulated in Turkish Commercial Code and Check Law. The interlocutor shall be liable under the limits set forth in the law in case of violation of the special provisions of these laws. In cases where the unlawful act is not specifically regulated, the responsibility of the interlocutor can be reached by implementing the general provisions of the code of obligations which regulate the tort. (The Code of Obligations, Art 49.)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ÇEKTE MUHATAP OLMA EHLİYETİ VE MUHATABIN ÇEK İLGİLİLERİNE KARŞI ÇEKTE YAZILI TUTARDAN DOLAYI SORUMLU OLMAMASI.....	3
1. ÇEKİN ÖZELLİKLERİ	3
1.1. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği	3
1.2. Çekin Kambiyo Senedi Niteliği	3
1.3. Çekin Kanunen Emre Yazılı Senet Niteliği	4
1.4. Çekin İfa Uğruna Edim Niteliğinde Olması	4
1.5. Çekin Havale Niteliği.....	5
1.6. Çekin Ödeme Aracı Niteliği.....	7
2. Türk Hukukunda Çekin Düzenlenmesi	9
2.1. Genel Kanunlarda	9
2.2. Özel Kanunlarda	10
3. Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğunun Türk Hukukunda Düzenlenme Yeri	10
3.1. Türk Ticaret Kanununda	10
3.2. Çek Kanununda.....	11
4. Çekte Muhatap Olma Ehliyeti	11
4.1. Muhatap Ehliyetine İlişkin Sistemler	11
4.1.1. Serbesti Sistem.....	11
4.1.2. Bankerler Ve Bunlara Eşit Kişilerin Üzerine Çek Düzenlenebileceğini Savunan Sistem.....	12
4.1.3. Bankalar.....	12

4.2. Bankaların Sınıflandırılmasına Göre Muhatap Olma Ehliyeti	13
4.2.1. Genel Olarak.....	13
4.2.2. Mevduat Bankaları.....	13
4.2.3. Katılım Bankaları.....	14
4.2.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları.....	14
4.3. Hayali Banka Adına Çekilen Çekin Çek Vasfında Olup Olmadığı Sorunu	16
5.1. Muhatabın Çek İlgililerine Karşı Çekte Yazılı Tutardan Dolayı Sorumlu Olmaması.....	17
5.1.1. Muhatabın Kabul Yasağı.....	17
5.1.1.1. Kabul Kaydının Tahvil Edilip Edilemeyeceği Sorunu.....	18
5.1.1.2. Kabul Yasağı Kapsamında Banka Çekleri.....	19
5.1.1.3. Kabul Yasağının Dayanağı	20
5.1.2. Muhatabın Ciro Yasağı.....	21
5.1.2.1. Muhatap Lehine Yapılan Cironun Makbuz Hükmünde Olması	22
5.1.2.1.1. Muhatap Banka Tarafından Başka Bir Şubesine Yapılan Ciro	23
5.1.3. Muhatap Bankanın Aval Yasağı.....	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	27
MUHATAP BANKANIN DÜZENLEYEN VE HAMİL İLE İLİŞKİSİ, MUHATABIN BU KİŞİLERE KARŞI SORUMLULUĞUNUN KAPSAMI	27
1. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu	27
1.1. Hukuki Niteliği	27
1.2. Çek Sözleşmesi	28
1.2.1. Şekli.....	30
1.2.2. Hukuki Niteliği.....	31
1.2.2.1. Alacağın Temliki Teorisi	31
1.2.2.2. Üçüncü Şahıs Lehine Sözleşme Teorisi	32
1.2.2.3. Bozucu Şarta Bağlı Soyut Borç Tanınması Teorisi	33
1.2.2.4. Vekalet Sözleşmesi Teorisi	33
1.2.2.5. Sui Generis Sözleşme Teorisi	34
1.2.3. Muhatap Bankanın Yükümlülükleri.....	35
1.2.3.1. Çekin Zorunlu Şekil Şartlarını İnceleme Yükümlülüğü	35
1.2.3.2. Muhatabın Çeki İbraz Eden Kişinin Kimliğini ve Meşru Hamil Olduğunu Tespit Yükümlülüğü.....	49
1.2.3.3. Muhatabın Defileri İleri Sürme Yükümlülüğü	53
1.2.3.4. Muhatabın Sır Saklama Yükümlülüğü	53

1.2.3.5. Muhatabın Bedelini Ödediği Çek Aslını Düzenleyene İade Etme Yükümlülüğü Bulunup Bulunmadığı Sorunu.....	54
1.2.4. Çek Sözleşmesinin Sona Ermesi.....	54
1.3. Karşılık (Provizyon)	56
1.3.1. Tanımı.....	56
1.3.2. Kapsamı.....	57
2. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu	62
2.1. Düzenleyen-Muhatap Banka İlişkisi ve Muhatap Bankanın Çek Bedelini Ödeme Yükümlülüğü.....	62
2.2. Muhatabın Ödeme Yükümlülüğünü Doğrulayan Kanun Hükümleri	64
2.2.1. Türk Ticaret Kanununda Düzenlenen Kanun Hükümleri.....	64
2.2.2. Çek Kanununda Düzenlenen Kanun Hükümleri.....	65
2.3. Sorumluluğun Hukuki Niteliği.....	66
2.4. Muhatap Bankanın Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Durumlar	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	71
TÜRK TİCARET KANUNU VE ÇEK KANUNUNDA DÜZENLENEN SORUMLULUK DURUMLARI	71
1. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açılmasından Dolayı Sorumluluğu	71
1.1. Genel Olarak.....	71
1.2. Sorumluluğun Kapsamı.....	73
1.2.1. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Sahibinin Yasaklı Olup Olmadığını Araştırma Yükümlülüğü	73
1.2.1.1. Yasaklılık Kavramı	73
1.2.1.2. Muhatap Bankanın Yükümlülüğünün Kapsamı.....	75
1.2.2. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Sahibinin Ekonomik Ve Sosyal Durumunu Araştırma Yükümlülüğü.....	77
1.3. Bankanın Basiret ve Özen Yükümlülüğü	78
1.4. Sorumluluğun Hukuki Sonuçları	80
1.4.1. Hamil Yönünden Sorumluluğun Sonuçları.....	80
1.4.1.1. Muhataba Başvuru Şartı	80
1.4.2. Üçüncü Kişiler Yönünden Sorumluluğun Hukuki Sonuçları.....	84
2. Muhatap Bankanın Kanuni Ödeme Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu	85
2.1. Genel Olarak.....	85
2.2. Kanuni Ödeme Yükümlülüğünün Şartları	87

2.2.1. Unsurları Eksiksiz Bir Çekin Süresi İçerisinde Meşru Hamil Tarafından Muhatap Bankaya İbraz Edilmiş Olması.....	87
2.2.2. Karşılıksızdır İşleminin Yapılmış Olması.....	89
2.3. Kanuni Ödeme Yükümlülüğünün Miktarı	90
2.4. Muhatabın Sorumlu Olduğu Kişiler	92
2.5. Ödeme Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği	94
2.5.1. Gayrinakdi Kredi Kavramı.....	94
2.5.2. Bankanın Kanunen Ödeme Yükümlülüğünün Gayrinakdi Kredi Niteliğinde Olması.....	95
2.5.3. Muhatap Bankanın Düzenleyene Rücu Hakkı.....	97
2.6. Muhatabın Sorumluluğunun Kapsamı	97
2.7. Bankanın Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin Zamanaşımı Süresi	101
3. Çekten Cayma Halinde Muhatap Bankanın Sorumluluğu	103
3.1. Çekten Cayma Kavramı.....	103
3.2. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu	104
3.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği.....	104
3.2.2. Sorumluluğun Koşulları.....	105
3.2.2.1. Usulüne Uygun Bir Cayma Beyanı.....	105
3.2.2.2. Cayma Beyanına Rağmen Ödeme Yapılması	106
3.3. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu	107
4. Özel Çek Türlerinde Muhatap Bankanın Sorumluluğu	108
4.1. Çizgili Çekte Muhatap Bankanın Sorumluluğu	108
4.1.1. Çizgili Çek Kavramı.....	108
4.1.2. Muhatap Bankanın Sorumluluğu.....	111
4.1.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği	111
4.1.2.2. Sorumluluğun Kapsamı	111
4.2. Mahsup Çekinde (Hesaba Geçirilmek Üzere Düzenlenen Çekte) Muhatap Bankanın Sorumluluğu	112
4.2.1. Mahsup Çeki Kavramı.....	112
4.2.2. Muhatap Bankanın Sorumluluğu.....	114
4.2.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği	114
4.2.2.2. Sorumluluğun Kapsamı	115
4.3. Teyitli Çekte (Blokeli Çekte) Muhatap Bankanın Sorumluluğu	115
4.3.1. Çekte Teyit Kavramı ve Dayanağı.....	115
4.3.2. Teyidin Şekli.....	117
4.3.3. Teyidi Talep Edebilecek Kişiler ve Teyidin Geçerlilik Süresi.....	119
4.3.4. Muhatabın Sorumluluğu.....	120

5. Muhatap Bankanın Sahte Ve Tahrif Edilmiş Çekten Kaynaklanan Sorumluluğu	122
5.1. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu	122
5.1.1. Sorumluluğun Dayanağı ve Yöneldeđi Kişiler.....	122
5.1.2. Sorumluluğun Koşulları.....	123
5.1.2.1. Muhataba İbraz Edilen Çekin Sahte ve Tahrif Edilmiş Olması.....	123
5.1.2.2. Muhatap Tarafından Ödeme Yapılmış Olması	131
5.1.2.3. Keşidecinin Tam Kusurlu Olmaması.....	133
5.1.3. Muhatap Bankanın Sorumluluktan Kurtulma Şartı.....	137
5.2. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu	139
5.2.1. Sorumluluğun Dayanağı ve Hukuki Niteliği.....	139
5.2.2. Sorumluluğa Neden Olan Durumlar.....	140
5.3. Muhatap Bankanın Rücu Hakkı	140
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	145

KISALTMALAR

AnkBD.	: Ankara Barosu Dergisi
BAM.	: Bölge Adliye Mahkemesi
BankD.	: Bankacılar Dergisi
BankK.	: 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu
BATİDER.	: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
BÜHFD.	: Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
C.	: Cilt
c.	: Cümle
CD.	: Ceza Dairesi
CYK.	: Cenevre Yeknesak Kanunu
ÇekK.	: Çek Kanunu
DEÜHFD.	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Dpn.	: Dipnot
Dr	: Doktor
DÜHFD.	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EÜHFD.	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
İİK.	: İcra İflas Kanunu
İstBD.	: İstanbul Barosu Dergisi

İsvBK.	: İsviçre Borçlar Kanunu
İTİCÜSBD.	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
K.	: Karar
<i>KHÜHFD.</i>	: <i>Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi</i>
Kıs.	: Kısım
MD.	: Mevzuat Dergisi
MÜHFD.	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TAAD.	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD.	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TD.	: Ticaret Dairesi
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: vesaire
Y.	: Yıl
YİBK.	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu

GİRİŞ

Çek özel hükümlere tabi tutulmuş, bünyesinde üçlü ilişkiyi barındıran, yazılı ve soyut bir havaledir¹. Bu ilişkinin taraflarından düzenleyen², muhataba belirli bir bedeli çekin ibrazı karşılığında ödeme, çek hamiline ise bu bedeli tahsil etme yetkisi vermektedir. Çek gibi bir havale ve kambiyo senedi olan poliçe ilişkisi de bu şekilde olmasına rağmen, çek bazı yönleriyle farklılıklar gösterir. Bu farklılıklardan en önemlisi poliçenin kredi vasıtası olmasına rağmen çekin ödeme vasıtası niteliğidir.

Çekin ödeme aracı olmasının en önemli sonuçlarından birisi muhatabın kambiyo ilişkisine dahil olmamasıdır. Buna göre muhatabın çek ilişkisindeki rolü, düzenleyenin borcunu nezdindeki düzenleyene ait olan para yahut sağlayacağı kredi ile onun yerine ödeyen ve poliçe muhatabından farklı olarak hamile karşı asla bağımsız bir kambiyo taahhüdü altına girmeyen, salt bir ikame şahıs olarak belirlenmiştir. Muhatabın kambiyo ilişkisine dahil olmaması çek ilişkisinden doğan ihtilaflarda sorumlu olmayacağı anlamına gelmez. Zira, çekin gerek borçlu, gerek alacaklı açısından paraya eşdeğer bir ödeme aracı olarak benimsenmesi, sadece düzenleyenin mali gücü ve dürüstlüğüne bağlanamaz. Fiilen ödeme yapacak muhatabın da bu görevini gereken özen ve dikkatle yapması, aksi halde doğacak olan zarardan sorumlu olması gerekir. Bu amaçla Ticaret Kanunu'muz ve Çek Kanunu'muzda muhatabın sorumluluğuna ilişkin bir takım hükümler sevk edilmiştir.

Muhatap bankaların çekin ödenmesi aşamasındaki farklı işlemleri nedeniyle uygulamada azımsanmayacak kadar ihtilaf ortaya çıkmaktadır. Bu ihtilafların çözümü yönünde yeteri kadar kaynak bulunmaması bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltmiştir. Esasında yürürlükteki ÇekK'nında muhatap bankanın cezai sorumluluğu ile ilgili bir çok hüküm düzenlenmiştir. Ancak çekle ödemelerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve bunun sonucunda düzenleyenin ve hamillerin zarara uğramalarının önlenmesi açısından muhatap bankanın hukuki sorumluluğunun incelenmesi daha öncelikli olacaktır. Bu nedenle muhatap

¹ Karayalçın, Yaşar, Ticaret Hukuku, II. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Ankara, 1970, s. 263- 264; Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku, 22. Baskı, İstanbul 2018, s. 309; Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, 4. Baskı, İstanbul, 2007, s. 3; Reisoğlu, Seza, Türk Hukukunda Ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Baskı, Ankara 2003, s. 22-23.

² 6102 Sayılı TTK'da "keşideci" yerine "düzenleyen" terimi tercih edilmiştir. Kanaatimizce yapılan bu değişiklik yerinde olmamıştır. Zira, keşide etmek fiili çekin temelinde yatan üçlü ilişkiyi işaret etmek adına özel bir anlam taşımaktadır. Kendisine özel bir anlam yüklenen ve uygulamada ve doktrinde yerleşmiş olan terimlerin değiştirilmesi herhangi bir fayda sağlamayacaktır (Kendigelen, Abuzer, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Çek Hukukunda "Sessiz Sedasız" Yapılmak İstenen Değişiklikler*", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 6, Y. 2006, s. 76). Ancak, çalışmamızda kanun uygulamasına bağlı kalınarak "keşideci" yerine "düzenleyen" terimi kullanılmıştır.

bankanın cezai sorumluluğu üzerinde durulmayacak, sadece hukuki sorumluluk ile ilgili hususlar incelenecektir. Hukuki sorumluluk kapsamında da doktrin görüşleri yanında ağırlıklı olarak Yargıtay içtihatları ele alınacaktır.

Çalışmamız, giriş bölümünü takibeden üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde, çek kavramı üzerinde durulacak, çekin özellikleri ve hukukumuzdaki yeri anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde konuya giriş yapılarak, muhatap bankanın hukuki sorumluluğunun hukukumuzdaki düzenleme yeri ele alınmıştır. Ayrıca çekte muhatap olma ehliyeti etraflıca incelenmiştir. Bu konuda banka türleri ayrı ayrı açıklanarak bunların muhatap sıfatına haiz olup olmadıkları tartışılmıştır. Buna müteakip, muhatabın kambiyo ilişkisinden kaynaklanan çek ilgililerine karşı sorumlu olmayacağı bahsi tetkik edilmiştir. Bu kapsamda muhatabın kabul yasağı ve bu yasakla ilişkili ciro ve aval yasağı hususları aktarılmıştır.

İkinci bölümde çalışmamızın esasını oluşturacak hukuki sorumluluk üzerinde durularak, muhatap bankanın düzenleyene ve hamillere karşı yükümlülük ve sorumlulukları incelenmiştir. Bu hususlar incelenirken çekin unsurları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, muhatap banka ile düzenleyen arasındaki çek sözleşmesi ve karşılık kavramı ile ilgili tartışmalı konular ele alınarak açıklığa kavuşturulmuştur. Akabinde muhatap ile düzenleyen arasındaki hukuki ilişki değerlendirilerek, borçlar hukuku kavramları ile bu ilişki açıklığa kavuşturulmuş ve muhatabın sorumluluğunun ne şekilde doğacağı tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, TTK'da ve ÇekK'da muhatap bankanın hukuki sorumluluğuna ilişkin yapılan düzenlemeler ele alınmıştır. Bu bahiste muhatabın sorumluluğu ile ilgili 3167 sayılı ÇekK. ile yürürlükteki 5941 sayılı ÇekK. arasında bir takım farklılıklar olması nedeniyle bu farklılıkların üzerinde durularak yasa değişikliğinden sonraki içtihatlar ele alınmıştır. Sonrasında TTK'da düzenlenen ve uygulama ile ortaya çıkan özel çek türlerindeki muhatabın yükümlülükleri ve sorumluluğu doktrindeki tartışmalar ve Yargıtay içtihatları kapsamında değerlendirilmiştir. Son olarak ise, uygulamada çok fazla ihtilafa konu olan sahte ve tahrif edilmiş çekten dolayı muhatap bankanın sorumluluğu ayrıntılı bir şekilde incelenerek, bu konuda tartışmalı olan hususlar uygulamadan örnekler verilmek suretiyle açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Nihayet, sonuç bölümünde çalışmamızda aktarılan konulardan kısaca bahsedilerek, anlatılan konuların sonuçlarından sözedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEKTE MUHATAP OLMA EHLİYETİ VE MUHATABIN ÇEK İLGİLİLERİNE KARŞI ÇEKTE YAZILI TUTARDAN DOLAYI SORUMLU OLMAMASI

1. ÇEKİN ÖZELLİKLERİ

1.1. Çekin Kıymetli Evrak Niteliği

Çek her şeyden önce bir kıymetli evraktır. Bu nedenle kıymetli evraka ilişkin kanun hükümleri ve genel ilkeler çekler hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Bu bağlamda kıymetli evrakı düzenleyen TTK. m. 645 ve TTK. m. 646. mükümleri çekte de uygulanacaktır. TTK'nın 645. maddesine göre senetten doğan alacağın ileri sürülebilmesi ancak senedin ibrazı ile mümkündür. Bu nedenle çek bedelinin muhataptan talep edilebilmesi için çekin ibrazı zorunludur³. Aynı maddeye göre senet ancak zilyetliğin nakli suretiyle devredilebileceğinden çekin devri de çek üzerindeki zilyetliğin nakli suretiyle gerçekleşir. TTK'nın 646. maddesinde senedi ödeyecek kişinin ancak senedin kendisine teslimi karşılığında borcundan kurtulacağı belirtilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda çekte de muhatapın ödeme borcu çekin kendisine teslimi ile sona erer⁴. Aksi halde ödemiş olduğu çek bedelini düzenleyen hesabına alacak olarak kaydetmesi mümkün değildir.

1.2. Çekin Kambiyo Senedi Niteliği

Çek Türk Ticaret Kanunu'nun üçüncü kitabının kambiyo senedine ilişkin hükümlerin bulunduğu dördüncü kısmın üçüncü bölümünde düzenlenmiştir. Çekin kambiyo senedi olmasından dolayı diğer kanunlardaki kambiyo senetlerine ilişkin hükümler çekte de bünyesine düştüğü oranda doğrudan uygulanacaktır⁵. Çeki kambiyo senedi olarak düzenleyen yasakoyucu bu konuda mehaz İsvBK'dan ayrılmıştır⁶. Zira, İsvBK'nda çek kambiyo senetleri arasında sayılmamıştır⁷.

³ Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1997, (Kıymetli Evrak), s.1029; Kendigelen, (Çek), s. 22; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 22.

⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s.1029; Kendigelen, 22; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 22.

⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s.1029; Kendigelen, 22; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 22.

⁶ Kendigelen, (Çek), 22; Kalpsüz, Turgut/Çelebican, Gürkan/Erem, Faruk, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Baskı, Ankara 1974, s. 44.

⁷ Kendigelen, (Çek), s. 22; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 44.

1.3. Çekin Kanunen Emre Yazılı Senet Niteliği

Kıymetli evrak niteliğindeki çek aynı zamanda kanunen emre yazılı bir kambiyo senedir. Kanunen emre yazılı olması nedeni ile açıkça emre kaydı taşımaksızın belirli bir kişinin adına düzenlenen çek emre yazılı çek vasfını taşıyacaktır⁸. Ancak çekin kanunen emre yazılı olması hamiline ve emre düzenlenmesine engel değildir. Düzenleyen tarafından çekin üzerine menfi emre kaydı şeklinde “emre yazılı değildir” “nama” veya buna benzer kayıtlar konularak çek nama yazılı olarak düzenlenebilir(TTK. m. 785/1-b). Yine hamiline yazılı olarak düzenlenecek çekin üzerine “hamiline” kaydı konularak çek hamiline yazılı vasfı kazanır(TTK. 785/1-c). Belirtmek gerekir ki, eksik nama yazılı senetleri düzenleyen TTK’nın 656. maddesi ve 785. madde uyarınca çek eksik nama yazılı şekilde düzenlenemez. Başka bir deyişle üzerinde lehtar adı ve “hamiline” ibaresinin birlikte yazıldığı çek hamiline olarak düzenlenmiş sayılır.

1.4. Çekin İfa Uğruna Edim Niteliğinde Olması

Borçlunun, borcunu ifa etmek üzere alacaklıya çek vermesi ifa uğruna bir edimdir⁹. Buna göre, borçlu, çek düzenleyip vermekle borcunu asıl edim olan paradan başka birşeyle ödeme teşebbüsünde bulunur¹⁰. Çekin alacaklıya verilmesiyle borç sona ermez. Borcun sona ermesi muhatap tarafından alacaklıya ödeme yapıldığı an gerçekleşmiş olur¹¹. Çekin ibrazı ile yapılan ödeme alacağın tamamını karşılamaz ise, borç yapılan ödeme nispetinde ifa edilmiş olur.

Çek düzenlenmesinin ifa uğruna edim olması TBK’nın 133/2. maddesinden kaynaklanır. Anılan maddede kambiyo senedi düzenlenmesinin tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça borcun yenileme sayılmayacağı belirtilmiştir¹². Ancak maddenin devamına göre taraflar aralarında anlaşarak çek düzenlenmesini ifa yerine edim haline getirebilirler.

⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s.1030; Kendigelen, 34; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 23.

⁹ İfa uğruna edimde, borçlu, alacaklıya alacağını paraya çevirip elde etmesi amacıyla paradan başka bir şey verir. Bu şeyin verilmesiyle borç sona ermez. Borcun sona ermesi ancak verilen şeyin sona ermesi ile gerçekleşir. (Von Tuhr, Andreas, Çeviren: Cevat Edege, Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı Cilt 1-2, İkinci Baskı, Ankara 1983, s. 458-459; Oğuzman, M. Kemal/ Öz M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, 11. Baskı, İstanbul 2013, s. 257; Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara 2017, s. 939; Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, İstanbul 2013, s. 297).

¹⁰ Öztan, s. 1039; Poroy/Tekinalp, s. 141; Kendigelen, s. 41.

¹¹ Öztan, s. 1039; Kendigelen, (Çek), s. 41; İnan, Nurkut, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, 1. Baskı, Ankara 1981, s. 16.

¹² Tuhr, s. 656; Oğuzman/Öz, (Cilt 1), s. 562.

Borcun yenilenmesi sonucunu doğuracak bu durumda eski borç yenileme suretiyle sona erecek, bunun yerini sadece kambiyo borcu alacaktır¹³. Eski borcun sona ermesi ile bu borca bağlı tüm ferî haklar da son bulur. Ayrıca eski borca ilişkin itirazlar ve defiler alacaklıya karşı ileri sürülemez¹⁴. Yargıtay'ın çek düzenlenmesinin ifa uğruna edim olduğuna ilişkin kararlarına aşağıda yer verilmiştir.

“... Dava, icra takibine itirazın iptaline ilişkindir. Mahkemece, çekin verilmesi ile temel ilişkiye dayalı borcun ödendiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Çek bir kıymetli evrak olup, ifa uğruna verilmektedir. Ancak çekin karşılığının ödenmiş olması halinde borç ifa edilmiş sayılır. O halde dava konusu çekin karşılıksız olduğu belirlendiğine ve Yapı Kredi Bankası A.Ş'nin 07.07.2015 tarihli yazısında davacı tarafından ibraz edilen çekin iade edildiği bildirildiğine göre, davacının defterinde ifa uğruna verilen çeke dayalı kaydın kapatılması davacı aleyhine sonuç doğurmayacaktır. Bu durumda çekin davacıya ibraz ettirilerek davalıya iadesi karşılığında alacağa hükmedilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle davanın reddi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir...¹⁵”.

“... Ancak, hukukumuzda soyut nitelik taşıyan kambiyo taahhüdünde bulunmak iki sonuç doğurur yani, kambiyo senedi ya ifa yerine ya da ifa uğruna verilmiş olabilir. Kuşku durumunda kambiyo senedinin temel borç yerine geçmek için değil, ifa nedeninin özel bir çeşidi olan ifa uğruna yapıldığı, eş deyişle alacaklıya temel borç ilişkisinden doğan nedensel alacağın yanında, koşut ve yarışan bir alacak hakkı verdiği kabul edilmelidir...¹⁶”.

1.5. Çekin Havale Niteliği

Çekin hukuki niteliği havaledir. Türk Ticaret Kanunu'nun çekin unsurlarını düzenleyen 780. maddesinde düzenleyen tarafından muhatap bankaya yazılan ödeme emri havale olarak nitelendirilmiştir¹⁷. *“Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul*

¹³ Kendigelen, (Çek), s. 41; İnan, s. 16-17.

¹⁴ Kendigelen, (Çek), s. 41; İnan, s. 16-17.

¹⁵ Y. 11. HD, T. 28.02.2018, E. 2016/10878, K. 2018/1532 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

¹⁶ Y. 11. HD, T. 13.04.2016, E. 2015/15442, K. 2016/4073 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

¹⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1029; Domaniç, Hayri, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK. Şerhi-IV, İstanbul 1990, (TTK. Şerhi); Kendigelen, (Çek), s. 35; Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 3. Baskı, Ankara 2013, (Kıymetli Evrak), s. 231.

etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir (TBK. m. 555). Buna göre çek düzenlenmesinde üçlü bir ilişki bulunmaktadır¹⁸. Bu ilişkinin temeli düzenleyenin muhatap ve lehtarını yetkilendirmesidir¹⁹. Bu yetkilendirmenin amacı ise çekin ödenmesidir. Şöyle ki; düzenleyen, yaptığı havale ile muhatap bankaya, muhatapın malvarlığında ancak, keşidecinin şahsında hukuki sonuçlarını doğuracak şekilde ödeme yetkisi verir²⁰. Aynı zamanda çekin düzenlenmesi ile düzenleyen, çeki elinde bulunduran hamile çek bedelinin muhataptan tahsil edilmesi yetkisini verir²¹.

Çek temelinde bir havale ilişkisi olmasına rağmen; çeki klasik havaleden ayıran bazı farklılıklar vardır. Bu nedenle TBK'nın havaleye ilişkin hükümlerinin tamamının çeki uygulanması mümkün değildir. TBK'nın m. 560/2 hükmünde de “çekler ve poliçe benzeri havaleler hakkında özel hükümler saklıdır” denilerek çek ilişkisine uygulanacak hükümlerin salt TBK'da düzenlenen havaleye ilişkin hükümler olmayacağı belirtilmiştir. Bu farklılıklara değinecek olursak en başta klasik havalede, havale konusu “kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşya” olmasına karşın (TBK. 555), çekte havale konusunun yalnızca para olması gerekir (TTK. m. 780/1-b)²². Yine, klasik havalede havale eden, tahsil yetkisi verdiği havale ödeyicisinden ve ödeme yetkisi verdiği havale olunandan bu yetkiyi her zaman geri alabilmesine karşın, çekte düzenleyenin, muhatap ve lehtara karşı böyle bir hakkı yoktur²³. Klasik havalede havale ödeyicisinin havaleyi kabul etmesi mümkün iken (TBK m. 557) çekte muhatapın kabulünün yasak olması da klasik havale ve çek ilişkisi arasındaki önemli bir farklılıktır²⁴. Klasik havale ile nitelikli havale niteliğinde olan çek arasındaki diğer farklılıklar çekin ödenmemesi halinde hamilin müracaat borçlularına başvurabilmesi ve ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumluluğu olduğu gösterilebilir²⁵.

Bir takım farklılıklar olmasına rağmen temelde çek düzenlenmesi havale ilişkisine dayanır. Bu farklılıklar nedeni ile çek düzenlenmesine nitelikli havale denilmiştir. Bu nedenle

¹⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1029; Kendigelen, (Çek), s. 35.

¹⁹ Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, İstanbul 2014, s. 1333 vd.

²⁰ Kendigelen, (Çek), s. 35; Öztan (Kıymetli Evrak), s. 1029; Poroy/Tekinalp, s. 309; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 41.

²¹ Kendigelen, (Çek), s. 35; Öztan(Kıymetli Evrak), s. 1029; Poroy/Tekinalp, s. 309.

²² Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 530; Kendigelen, s. 35.

²³ Kendigelen, (Çek), s. 36; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 42; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 23.

²⁴ Kendigelen, (Çek), s. 36.

²⁵ Poroy/Tekinalp, s. 309; Kendigelen, (Çek), s. 36.

çeki ilişkin özel bir hüküm bulunmadığı ve niteliği ile bağdaştığı ölçüde TBK'daki havaleyle ilişkin hükümler (TBK. m. 555-560) çek hakkında da uygulanır²⁶.

1.6. Çekin Ödeme Aracı Niteliği

Çeki diğer kambiyo senetlerinden ayıran önemli farklılıklardan biri çekin ödeme aracı niteliğinde olmasıdır²⁷. Gerçekten de kambiyo senetlerinden olan bono ve poliçe birer kredi aracı olmasına rağmen çek bir ödeme aracıdır²⁸. Yapılacak ödemenin konusu bir borcun ödenmesi olabileceği gibi ödünç verme işlemi de olabilir²⁹. Bu hususu düzenleyen açık bir kanun hükmü yoktur. Ancak çekin görüldüğünde ödenecek bir senet olması ve teminat (rehin) cirusu ile ciro edilememesi bu niteliğini açıkça ortaya koymaktadır³⁰.

Çekin ödeme aracı olmasının en önemli sonucu bir borcun ödenmesi nedeni ile verildiğine karine olmasıdır. Çekin ödeme dışında bir nedenle verildiğini veya bedelsiz kaldığını düzenleyen kesin delillerle ispatlamalıdır³¹. Örneğin çekin avans, hatır teminat yahut başka bir sebeple verildiğini iddia eden taraf bu hususu ancak kesin delillerle ispatlayabilir. Yargıtay'ın bu yönde verdiği kararları zikretmekte fayda vardır.

“... Dava kambiyo senedine karşı açılmış menfi tespit davası olup, davacı çekin davalıya avans olarak verildiğini ileri sürmüştür. Kambiyo senedinin ticari defterlerde kaydının bulunmaması onun bedelsiz ya da avans verildiği anlamına gelmez. Diğer yandan çek bir ödeme aracı olup mevcut borcun tediyesi amacıyla verildiğinin kural olarak kabulü gerekir. Açıklanan kuralının aksinin davacı yanca usulüne uygun delillerle kanıtlanması gerekirken ispat külfetinin tayininde hataya düşülerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir...³²”.

“...Öte yandan, çek bir ödeme aracı olup, dava tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 6762 sayılı TTK'nun 692. maddesi ve 818 sayılı BK'nun 457. maddesi gereğince, çeklerin

²⁶ Kendigelen, (Çek), s. 36; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 232; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 23.

²⁷ Çekin arzi olarak bir kredi aracı işlevini gördüğü hakkında bkz. Kalpsüz/Erem/Çelebicin, s. 19.

²⁸ Poroy/Tekinalp, s. 309; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 22.

²⁹ Göle, Celal, Çek Hukuku, 1. Baskı, Ankara 1989, s. 3.

³⁰ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 25; Poroy/Tekinalp s. 335.

³¹ Kendigelen, (Çek), s. 38; Poroy/Tekinalp s. 309; Ülgen, Hüseyin/Kendigelen, Abuzer/Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku 2015, 10 Baskı, İstanbul, s. 234.

³² Y.19. HD, T. 20.12.2016, E. 2016/4750, K. 2016/15910 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiği yolundaki yasal karine karşısında, bu yasal karinenin aksini yani çekin borcun ödenmesinden başka bir amaçla verildiğini iddia eden tarafın bunu kesin delillerle ispatlaması gerekmektedir. Bu durumda, mahkemece, ispat külfetinin davacı üzerinde olduğunun kabulü ile çekin bir ödeme aracı olduğu, hükme esas alınan bilirkişi raporlarında tespit edilen hususların yukarıda belirtilen karinenin aksini ispata yeterli olmadığı gözetilerek, buna ilişkin delillerin toplanması ve oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeye dayalı yazılı şekilde davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir...³³”.

“...Mahkemece yapılan yargılama sonucunda, çekin niteliği itibari ile bir ödeme aracı olduğu ve hatır çeki olarak verildiğinin davacı tarafından yazılı delil ile ispat edilmesi gerektiği, davacı tarafından buna ilişkin yazılı bir delil sunulmadığı gibi, davacı defterlerine göre taraflar arasında karşılıklı çek alışverişinin mevcut olduğu, davanın işbu davalı yönünden reddi gerektiği kanaatine varıldığı, diğer davalı Şekerbak AŞ. aleyhine açılan davanın ise, davacının çeklerin lehtarları diğer davalı Mac Tekstil AŞ'ye borçlu olmadığını ispat edemediği gibi, çeklerin kredi ilişkisinin teminatı olarak alındığının bilirkişi raporunda da tespit edilmiş olması karşısında dava konusu çekin 3. şahıs tarafından sebepsiz olarak değil, verilen kredi borcuna mahsuben tahsil edildiğinin anlaşılakta olduğu, davacının davalı 3. şahıs bankanın bile bile kendi zararına hareket ettiğini de ispat edemediğinden işbu davalı yönünden de davanın reddi gerektiği gerekçeleriyle, her 2 davalı bakımından da davanın reddine, dava konusu çek yönünden ihtiyati tedbir talebinin reddedilmiş bulunması ve ayrıca kötüniyet tazminatı talep koşulları oluşmadığından davalı Şekerbak AŞ'nin kötüniyet tazminatı isteminin de reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA ...³⁴”.

“...Mahkemece yapılan yargılama sonunda toplanan delillere göre; davacı taraf davaya konu çekin hatır çeki olduğunu belirtmiş ise de kendi beyanından da anlaşılacağı üzere almış olduğu borç karşılığında çek verdiği, çek bedelinin ödendiği ya da hatır çeki, teminat senedi olduğuna dair yazılı delil ibraz edemediğinden davacının davasını ispatlayamadığı, bu nedenle ispatlanamayan davanın reddine, davalının tazminat talebinin reddine karar verilmiş,

³³ Y. 11. HD, T. 05.12.2016, E. 2016/1898, K. 2016/9296 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁴ Y. 19. HD, T. 27.05.2014, E. 2014/7093, K. 2014/9863 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA ...³⁵”.

Yargıtay bazı kararlarında çekin ödeme aracını işlevini temel ilişkiye dayanarak açıklamaktadır. Örneğin bir kararında çekin alacaklıya yeni bir borç düzenlenmesi veya başka bir hukuki durum yaratmak amacıyla verildiğini borçlunun ispatlanması yönünde karar verilmiştir³⁶. Yargıtay’ın bu yöndeki görüşü doktrinde eleştirilmektedir³⁷. Yargıtay’ın bu görüşünü eleştiren yazarlardan İnan, peşin para ile alınan bir malın bedelinin çekle ödenmesi ile, ödünç alınan paranın daha sonra ödünç verene çekle ödenmesi arasında hiçbir fark olmadığını, her iki durumda da çekin bir ödeme aracı olduğunu belirtmiştir³⁸.

2. Türk Hukukunda Çekin Düzenlenmesi

2.1. Genel Kanunlarda

Hukumumuzda çek, ilk olarak 7 Nisan 1914 tarihli 26 maddelik "çekler hakkında kanun" da düzenlenmiştir. Bu kanunun kaynağı ise 1912 tarihli Lahey Projesindeki çeke ilişkin hükümlerdir³⁹. Cumhuriyet döneminde yürürlüğe giren ilk ticaret kanunumuz olan 865 sayılı 1926 tarihli Ticaret Kanunu’nun 608-636 maddelerinde de çeke ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler de 1912 tarihli lahey projesinden alınmıştır⁴⁰. 1926 tarihli ticaret kanunu yürürlükten kaldıran 1956 tarihli ve 6762 sayılı ticaret kanunun kambiyo senetlerine yer verilen kısmında çeke ilişkin hükümler mevcuttur. Bu hükümlerin dayanağı ise 1931 tarihli Cenevre Konferansı’nda kabul edilen "tek tip çek kanununa" göre uyarlanan İsviçre Borçlar Kanunu'nun çeke ilişkin hükümlerinden alınmıştır⁴¹. Anılan yasayı yürürlükten kaldıran

³⁵ Y. 19. HD. T. 05.06.2013, E. 2013/7647, K. 2013/10395 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁶ Y. HGK, T, 10.04.1968, E. 1968/67, K. 1968/50 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁷ İnan, s. 4; Kendigelen, (Çek), s. 39; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 232; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 25-26.

³⁸ İnan, 4; Kendigelen, (Çek), s. 39; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 232; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 25-26.

³⁹ Poroy/Tekinalp, s. 141; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 541; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 34.

⁴⁰ Poroy/Tekinalp, s. 141; Kınacıoğlu, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Ankara 1999, s. 258; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 542; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 34.

⁴¹ Kınacıoğlu, s. 258; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 541.

yürürlükteki 6102 sayılı Ticaret Kanunumuzun 780-823 maddeleri arasında çeke ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

2.2. Özel Kanunlarda

Çekin uygulamada yoğun olarak kullanılması beraberinde buna bağlı sorunları getirmiştir. Özellikle karşılıksız kalan çeke ilişkin sorunları çözmek için yürürlükte bulunan ticaret kanunundaki çeke ilişkin hükümler yetersiz kalmıştır. Uygulamadaki bu sorunları çözmek amacı ile 1985 yılında “3167 sayılı çeke ödemelerin düzenlenmesi ve Çek hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”⁴² yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla daha önce çek kullanımında karşılaşılan sorunların çözülmesi için bir dizi hüküm getirilmiştir. Bu hükümlerde çek hamillerinin korunması için cezai tedbirlere de yer verilmiştir. 3167 sayılı yasada ise zaman içerisinde ihtiyaç ve aksaklıklar gözetilerek çeşitli değişikliklere uğramıştır. Zamanla ihtiyaçları karşılayamayan 3167 sayılı yasa yürürlükten kaldırılarak amaç ve kapsam yönünden daha geniş hükümler içeren 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı Çek Kanunu 20 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴³. 5941 sayılı kanun, 3167 sayılı kanundan farklı bir felsefeyi temel almıştır, değişik düşüncelerle yaklaşımların ürünüdür ve sadece çek hamillerini değil, genel olarak piyasayı, ticaret dünyasını ve kamuyu korumaktadır.

3. Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğunun Türk Hukukunda Düzenlenme Yeri

3.1. Türk Ticaret Kanununda

6102 Sayılı TTK’da muhatabın hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmesinden dolayı muhatabın sorumluluğunu düzenleyen hüküm bunlardan en önemlisidir (TTK. m. 812). Bunun dışında çekten caymada muhatabın sorumluluğu (TTK. m. 800), çizgili çek (TTK. m. 804/5) ve mahsup çekinin (TTK. m. 805/3) ödenmesinden doğan bankanın sorumluluğu ticaret kanununda muhatabın sorumluluğunu düzenleyen hükümlerdir.

⁴² RG. S. 18714 T. 03.04.1985.

⁴³ RG. S. 27438 T. 20.12.2009.

3.2. Çek Kanununda

5941 sayılı Çek Kanunu'nda muhatabın hukuki sorumluluğunu düzenleyen hükümlere yer verilmiştir. Bunların en başında muhatabın çek hesabı açma ve çek karnesi verme işlemlerinden doğan sorumluluğunu düzenleyen kanunun ikinci maddesidir (ÇekK. 2). Ayrıca çek hesabında karşılık bulunmasına rağmen muhatabın çek bedelini ödememesi halinde (ÇekK. 3/7) ve karşılıksız çekte muhatabın hukuki sorumluluğu (ÇekK. 3/3) çek kanununda muhatabın hukuki sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerdir.

4. Çekte Muhatap Olma Ehliyeti

4.1. Muhatap Ehliyetine İlişkin Sistemler

Çekte muhatap olma ehliyeti ile ilgili başlıca üç sistem uygulanmıştır. Bunlar serbesti sistem, bankerler ve bunlara eşit kişilerin üzerine çek düzenlenebileceğini savunan sistem ve çekin bankalar üzerine düzenleneceğini benimseyen sistem olup aşağıda her bir sistemi ayrı ayrı inceleyeceğiz.

4.1.1. Serbesti Sistem

Bu sisteme göre fiil ehliyetine sahip herkes çekte muhatap sıfatına sahip olabilir. Sistemin dayandığı görüş ise, bankaların ülkenin her yerinde yaygın olmaması nedeniyle muhatap sıfatının sadece bankaya inhisar ettirilmesinin çek kullanımını engelleyeceği düşüncesidir⁴⁴. Henüz bankaların yaygın olmadığı dönemlerde yürürlükte bulunan 1926 tarihli ticaret kanunu ile (m. 612) Cenevre (m. 3) ve Lahey (m. 5) yeknesak kanunlarında çeklerin ancak bir “banker” üzerine düzenlenebileceği, ancak banker olmayan kişilerin üzerine düzenlenmesi halinde geçerliliğini kaybetmeyeceği yönünde serbesti sistemi benimseyen hükümler bulunmaktaydı⁴⁵.

⁴⁴ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 49; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1045; Günaydın, Şebnem, Çeklerde Muhatap ve Muhatabın Sorumluluğu, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1990, s. 6.

⁴⁵ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 49-50.

4.1.2. Bankerler Ve Bunlara Eşit Kişilerin Üzerine Çek Düzenlenebileceğini Savunan Sistem

Çekte muhatap sıfatına haiz kişilerin bir sınırlamaya tabi olmaması çekin tedavülü ile ilgili sakıncalara yol açabilecektir. Bu sakıncaları bertaraf etmek için çekin ancak bankerler yahut bunlara eşit olan kişilerin üzerine düzenleneceğini öngören sistem getirilmiştir⁴⁶. Bu sisteme göre çek ancak banker ve bunlara eşit düzeydeki kişi veya kuruluşlar üzerine düzenlenebilir. Bu kuruluşlar para ve kredi işlemleri ile işlemlerde bilgi ve tecrübe sahibi olduklarından çekte ilişkin işlemler güvenli ve hızlı bir şekilde sağlanarak çekin tedavül kabiliyeti güçlendirilmiş olacaktır⁴⁷. Bu sistem Cenevre ve Lahey yeknesak Kanunları⁴⁸ ile İsviçre Borçlar Kanunu (m. 1135) ve 1882 tarihli İngiliz Ticari Senetler Kanunu'nda (m. 73) kabul edilmiştir⁴⁹. Hukukumuzda ise 1912 Tarihli Ticaret Kanunu bu sistemi kabul etmiştir⁵⁰.

4.1.3. Bankalar

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hemen hemen tüm ülke kanunlarında çekin ancak bankalar üzerine düzenlenebileceğini kabul eden sistem benimsenmiştir⁵¹. Bunun nedeni bankaların birer "itimat müessesesi" olmaları düşüncesidir⁵². Muhatap, banka olduğu takdirde hamillerde, keşidecinin çek hesabında para olması halinde tahsil edilmesine yönelik herhangi bir şüphe olmayacaktır. Bu da çek kullanımını artırıp, çekten beklenen birtakım iktisadi fonksiyonların gerçekleşmesini sağlayacaktır⁵³. Çekin milli ekonomideki öneminden dolayı hukukumuzda 1957 tarihli mülga Ticaret Kanunundan itibaren bu sistem benimsenmiştir (m. 694).

⁴⁶ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 49; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1045; Günaydın, s. 7.

⁴⁷ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 50; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1045; Günaydın, s. 7.

⁴⁸ Karayalçın, s. 275.

⁴⁹ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 49; Karayalçın, s. 275.

⁵⁰ Karayalçın, s. 275.

⁵¹ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 50.

⁵² Kendigelen, (Çek), s. 51; Tekil, M., s. 3.

⁵³ Kendigelen, (Çek), s. 51; Tekil, M., s. 3.

4.2. Bankaların Sınıflandırılmasına Göre Muhatap Olma Ehliyeti

4.2.1. Genel Olarak

Yürürlükteki TTK'da “Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir (TTK. m. 727)” denilerek çekin banka üzerine düzenleneceği emredici olarak düzenlenmiştir. Bankanın hangi kuruluşları ifade ettiğine ilişkin TTK’da düzenleme bulunmamaktadır. TTK’nın 815. maddesi başlığı “bankanın tanımı” olarak belirtilmiş ise de anılan maddede doğrudan bir banka tanımı yapılmamıştır. “Bu kısımda geçen bankadan amaç, Bankacılık Kanunu’na tabi olan kuruluşlardır ...” denilerek BankK’na atıfta bulunulmuştur.

Çekte, muhatap sıfatının sadece bankaya ait olması Türkiye’de ödenecek çeklere yönelik bir zorunluluktur. Ödeme yeri Türkiye dışında bir ülke ise, muhatap sıfatı o yer kanununa göre belirlenir (TTK. m. 819). Buna göre, çekin ödeme yerinin Türkiye dışında başka bir ülke sınırlarında olması ve bu ülkede muhatap sıfatının başka kurum ve kişilere de özgülenmesi halinde çek geçerli olacaktır. Bunun sonucunda kambiyo vasfını kaybetmemiş olan çekten dolayı, alacaklı diğer müracaat borçluları Türkiye’de olsa bile alacağın tahsili için müracaat hakkına başvurabilecektir.

5411 sayılı BankK’nda da doğrudan bir banka tanımı yapılmamış, banka teriminin karşılığı olarak üç tür banka sayılmıştır (BankK. m. 3). Bunlar mevduat bankaları, katılım bankaları ile yatırım ve kalkınma bankalarıdır.

4.2.2. Mevduat Bankaları

Mevduat Bankaları “Bankacılık Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini” ifade eder (BankK. m. 3). Kanun hükmünden de anlaşıldığı üzere mevduat bankası adı verilen bankalar, mevduat kabul ederler ve bu yolla topladıkları mevduatı kredi yolu ile satarlar⁵⁴. Bu bankalar nezdinde açılan çek hesapları üzerine veya karşılığın tesisi için sağlanacak kredi ile çekle ödeme gerçekleştirilir. Bu nedenle mevduat bankalarının çekte muhatap sıfatı bulunmaktadır.

⁵⁴ Kayıhan, Şaban, *Türk Hukukunda Bankaların Tabi Oldukları Mevzuat ve Bankaların Kuruluşu ile Yabancı Bankaların Türkiye’de Şube Açma Koşulları*, s. 7; Tekinalp, Ünal, *Banka Hukukunun Esasları*, 2. Bası, İstanbul 2009, s. 18; Gündoğdu, Aysel, *Bankacılık Hukuku*, 1. Baskı, Ankara 2016, s. 31; Güney, Alptekin, *Banka Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul 2012, s. 9-10; Turanboy, Kürşat Nuri, *Tasarıf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği*, GÜHFD., C. 1, S. 1, Y. 1991, s. 255.

4.2.3. Katılım Bankaları

Katılım Bankaları “Bankacılık Kanununa göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faizsiz çalışma usulüne göre faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini” ifade eder (BankK. 3). Özel cari hesap, katılım bankaları nezdinde açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hiçbir getirisi olmayan fonların oluşturduğu hesaptır(BankK. m. 3). Katılma hesabı ise, katılım bankalarına yatırılan, herhangi bir getirisi olmadığı gibi aynen geri ödenmesi de garanti edilmeyen, sahibine hesabın işletilmesi sonucu oluşacak kar veya zarara katılma hakkı sağlayan fonlardır⁵⁵. Bu bankalar nezdinde açılan katılma hesabı veya karşılığın tesisi için sağlanacak kredi ile çekle ödeme gerçekleştirilir⁵⁶.

4.2.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankası “Bankacılık Kanunu’na göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini” ifade eder (BankK. m. 3)⁵⁷. Kalkınma ve yatırım bankalarının mevduat toplama yetkileri yoktur. Bu bankalar kendi öz kaynaklarını, yerli veya yabancı piyasadan sağladıkları fonları müşterilerine satarlar⁵⁸.

Mevduat ve katılım bankalarının muhatap sıfatını taşıması yönünde herhangi bir tartışma bulunmazken, kalkınma ve yatırım bankaları yönünden bu husus tartışma konusu olmuştur. Doktrindeki bir kısım yazar⁵⁹ kalkınma ve yatırım bankalarının muhatap ehliyeti olmadığını savunmaktadır. Bu yazarlardan Tekil’e göre⁶⁰ kalkınma ve yatırım bankaları mevduat kabulüne yetkili olmadıklarından BankK’nun birçok hükmüne tabi değildir. Çek keşide edilebilmesi için, muhatap nezdinde hamilin çeki ibraz ettiğinde muhatapça ödeme

⁵⁵ Kayıhan, s. 77; Güney, s. 10; Tekinalp, 22; Gündoğdu, s. 32-33.

⁵⁶ Tekinalp, s. 22.

⁵⁷ Kalkınma ve Yatırım bankaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, s. 22-23.

⁵⁸ Kayıhan, s. 8; Tekinalp, s. 22; Güney, s. 10.

⁵⁹ Kendigelen, (Çek), s. 49; Tekil, M., s. 4; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 51; Kınacıoğlu, s. 263; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 238.

⁶⁰ Tekil, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, 1. Baskı, İstanbul 1997, s. 4.

yapılacak bir karşılığın bulunması zorunludur. Kalkınma ve yatırım bankaları bu şartı yerine getiremeyeceğinden muhatap ehliyeti de olmayacaktır. Yazar ayrıca ÇekK'na göre her bir çek yaprağına çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adının ve keşidecinin hesap numarasının yazılması gerektiğini; anılan hesabın mevduat hesabı olması gerektiğini, bu nedenle Kalkınma ve Yatırım Bankaları üzerine çek düzenlenemeyeceğini savunmaktadır⁶¹. Kendigelen, mevduat kabulüne yetkili olmayan bankaların muhatap ehliyetine haiz olmadığını ileri sürmektedir⁶². Öztan ise 3182 sayılı BankK'nın 95. ve 96/2 maddelerine atıf yaparak çekin Kalkınma ve yatırım bankaları üzerine düzenlenemeyeceğini savunmuştur⁶³. Ancak 3182 Sayılı Yasa yürürlükten kalkmış olduğundan atıf yapılan hükümlerin geçerliliği kalmamıştır.

Doktrindeki ağırlıklı görüş kalkınma ve yatırım bankalarının muhatap ehliyetine sahip olduğu yönündedir⁶⁴. Bu görüşü savunan yazarlardan *Karayalçın'a* göre banka nezdindeki karşılığın mutlaka mevduat hesabında veya cari hesapta bulunması şart değildir. Banka tarafından da açılacak bir kredi hesabı üzerine de çek düzenlenebileceğinden kalkınma bankalarının da muhatap ehliyeti bulunmaktadır⁶⁵. *Kalpsüz* ise kalkınma ve yatırım bankalarının bankalar kanunu hükümlerine tabi olduğundan muhatap sıfatının bulunduğunu kabul etmiştir⁶⁶. *Korkut'a* göre ise⁶⁷, Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde bankaların faaliyet alanları sayılmıştır. Buna göre tüm bankalar ayırılmaksızın çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemlerini yapabileceklerdir (m. 4/1-d). Kalkınma ve yatırım bankaları bu madde kapsamında olup çekte muhatap sıfatını yasaklayan herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır⁶⁸. Kalkınma ve yatırım bankaları üzerine çek düzenlenemeyeceğini savunanların ileri sürdükleri en önemli gerekçe bu bankaların mevduat kabul etme yetkisi olmamasıdır. Ancak çek karşılığının tesisi açılacak bir mevduat hesabından karşılanacağı gibi kredi yolu ile bu karşılık tesis edilebilir⁶⁹. Nitekim uygulamada az da olsa

⁶¹ Tekil, M., s. 4.

⁶² Kendigelen, (Çek), s. 50.

⁶³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1046; İmregün, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1998, s. 120; Kınacıoğlu, s. 263; Günaydın, s. 12.

⁶⁴ Karayalçın, s. 277; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 257; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 52; Korkut, Ömer, *Pasif Çek Ehliyeti Bakımından Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Hukuki Durumu*, Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan, Ankara 2009, s. 506.

⁶⁵ Karayalçın, s. 277.

⁶⁶ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 51.

⁶⁷ Korkut, s. 508 vd.

⁶⁸ Korkut, s. 510.

⁶⁹ Korkut, s. 507.

kalkınma ve yatırım bankaları üzerine çek düzenlenmektedir⁷⁰. Bu azlığın nedeni ise muhatabın üzerine çek düzenlenememesi ile ilgili olmayıp kalkınma ve yatırım bankalarının yaygın olmamasıdır.

4.3. Hayali Banka Adına Çekilen Çekin Çek Vasfında Olup Olmadığı Sorunu

Çek Kanununda çek defterlerinin bankalarca bastırılacağı ve baskı şekli düzenlenmiştir (ÇekK. m. 2/5-6-7). Bankalar dışında çek bastırılana ise aynı yasa gereği cezai yaptırım öngörülmüştür (ÇekK. m. 2/8). Peki muhatabı banka olmayan çekin hukuki akıbeti ne olacaktır? Yani muhatabı banka olmayan çek, tüm unsurları taşısa bile çek vasfında olacak mıdır? Bu husus Ticaret Kanunu'nun 782/2. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre "*Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir*" denilerek muhatabı banka olmayan çekin, çek vasfını kaybedip havale hükmünde olacağı emredici olarak düzenlenmiştir⁷¹.

Muhatap olarak gösterilen bankanın gerçekte var olmayan hayal mahsulü banka olması halinde çekin geçerli olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur. Doktrindeki bir kısım yazara göre⁷² TTK. m. 815 kapsamına girmeyen bankalar üzerine keşide edilen çek geçerlilik kazanamaz. Bu husus hayal mahsulü bankaları da kapsamaktadır. Doktrindeki bir kısım yazar⁷³ ise hayal mahsulü bankalar üzerine keşide edilen çeklerin geçerli olduğunu savunmaktadır. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, yasa koyucunun çek metninde şart koştuğu bankadan kasıt muhatap olarak bir bankanın gösterilmesidir. Bu nedenle muhatabın gerçekte var olup olmaması, mevduat kabul etme yetkisinin bulunup bulunmaması, muhatabın tasfiyeye tabi olması veya bankacılık işlemlerinin durdurulması çekin vasfını etkilemeyecektir⁷⁴. Hal böyle olunca, hamilin kambiyo hukuku kapsamında diğer müracaat borçlularına başvurma hakkı

⁷⁰ Korkut, s. 509.

⁷¹ Bu hükmün dayanağı Cenevre Yeknesak Kanunlarında bulunmayıp, İsviçre Borçlar Kanununda (İsvBK. m. 1102) düzenlenmiştir (Poroy/Tekinalp, s. 315; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 52).

⁷² Bozer, Ali/Göle, Celal, Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2017, s. 167; Göle, s. 20, Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 546 (Yazara göre bu şekilde düzenlenen belge lehtarın keşideci nezdinde üzerinde yazılı olan bedel kadar alacağı olduğuna karine teşkil eder); Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 257.

⁷³ Kendigelen, (Çek), s. 81; Karayalçın, s. 268; İnan, s. 31.

⁷⁴ Kendigelen, (Çek), s. 82; Aksi yönde Domaniç, (TTK. şerhi), s. 560 (Yazara göre muhatap bankanın hayali olması, feshedilmiş yahut iflas etmiş olması durumunda adi havale sayılır).

olacaktır. Çekin geçersiz kabul edileceği aksi durumda ise hamil müracaat hakkını kullanamayacaktır.

5.1. Muhatabın Çek İlgililerine Karşı Çekte Yazılı Tutardan Dolayı Sorumlu Olmaması

5.1.1. Muhatabın Kabul Yasağı

Poliçenin de çek gibi hukuki niteliği havaledir. Bilindiği gibi havalenin tarafları, havale eden (düzenleyen), havale olunan (lehtar) ve havale ödeyicisidir (muhatap). Bu ilişkide muhatabın, havale işleminden dolayı sorumlu olması için havaleyi kabul etmesi gerekir. Aynı şekilde poliçede de havale ödeyicisi muhatap olduğundan, muhatabın poliçe ilişkisine girebilmesi ancak kabul iradesini ortaya koymasıyla mümkündür. Şüphesiz bu iradenin açıklanması düzenleyen ile muhatap arasındaki iç ilişki ile ilgilidir⁷⁵. Bu iç ilişkide muhatabın keşideciye ödeme yapmasını gerektirir bir sebebin bulunması lazımdır. Şekil olarak ise, muhatabın kabul beyanını yazıyla dercetmesi gerekir⁷⁶. Ancak poliçenin önyüzüne atılan imza da muhatabın kabulü hükmündedir. Poliçede muhatap olarak gösterilen kişinin, poliçeden doğan borcu ödeyeceğini açıklamasına kambiyo senetleri hukukunda kabul beyanı denilmektedir. Bu beyan muhatabı poliçenin asli borçlusuna haline sokar⁷⁷. Kabul ile birlikte muhatap soyut bir borç ödeme sorumluluğu altına girmektedir⁷⁸. Böylece hamil TTK. m. 725 ve 726 maddeleri kapsamında müracaat borçlusuna sıfatı ile poliçe bedelini ödemekle mükelleftir.

Yukarıda açıklandığı gibi kabul, poliçeye özgü bir kavram olup, çekte yasaklanmıştır⁷⁹. TTK'nın 784. maddesinde “Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır” denilerek kabul yasağı emredici olarak düzenlenmiştir. Mülga 6762 sayılı TTK'nın 696. Maddesi ile aynı doğrultudaki bu hüküm İsvBK'nın 1104. maddesinin karşılığıdır⁸⁰. Bu hüküm İsvBK'ya da Cenevre Yeknesak Kanunu'nun 4.

⁷⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 521.

⁷⁶ Karayalçın, s. 169; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 538.

⁷⁷ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 71; Karayalçın, s. 166; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 545; Bahtiyar, Mehmet Kıymetli Evrak Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2013, s. 65; İmregün, s. 62.

⁷⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 545.

⁷⁹ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 71; Poroy/Tekinalp, s. 179.

⁸⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1104; Durgut, Ramazan, Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 80, S. 3, Y. 2006, s. 989.

maddesinden aynen alınmıştır⁸¹. Anılan maddeye göre, poliçeden ayrı olarak çekte, muhatabın çek bedelinin ödeneceği hususunda hamillere karşı bağımsız bir kambiyo taahhüdünde bulunması yasaklanmıştır⁸². Bu yasak nedeni ile çekte kambiyo taahhüdünün asıl borçlusu bulunmayıp, yalnızca müracaat borçlularının bulunulduğu görüşü savunulmaktadır⁸³. Fakat bu yasağa rağmen “kabulümdür”, “ödeyeceğim” şeklinde kabule yönelik kayıtlar çeki geçersiz kılmayıp, sadece yazılmamış sayılacaktır.

5.1.1.1. Kabul Kaydının Tahvil Edilip Edilemeyeceği Sorunu

Çeke konulacak kabul kaydının tahvili doktrinde tartışma konusu olmuştur⁸⁴. *Kendigelen’e*⁸⁵ göre, çeke konulacak kabul kaydı çek hamili lehine bir garanti taahhüdü olarak nitelendirilmelidir. Çeke konulan kabul kaydının bu şekilde değerlendirilmesi halinde tıpkı çekin teyidinde olduğu gibi muhatap açısından kambiyo hukukuna yönelik bir sorumluluk söz konusu olmayıp; borçlar hukuku kapsamında sorumluluk söz konusu olacaktır⁸⁶. Öte yandan geçersiz olduğunu bilerek çeke kabul kaydı koyan muhatabın yaptığı bu taahhüdü yok saymak TMK m. 2 hükmü ile de bağdaşmayacaktır⁸⁷. Aksini savunan yazarlara göre⁸⁸ ise, çeke konulacak kabul beyanını gerek kambiyo hukuku gerekse de medeni hukuk kurallarına göre başka bir hukuki müesseseye tahvil ederek geçerli kabul etmek TTK’nın 784. maddesinin amacına aykırı düşer⁸⁹. Çeke konulacak kabule yönelik bir şerh yok hükmünde olur⁹⁰. Bu nedenle böyle bir şerhin soyut borç ikrarı, garanti sözleşmesi, kefalet sözleşmesi gibi değerlendirilerek tahvili mümkün değildir⁹¹. Zira yok olan bir husus, bazı durumlarda var

⁸¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1104; Durgut, s. 989.

⁸² Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 71; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1126; Tekil, M., s. 11.

⁸³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1129; Poroy/Tekinalp, s. 332; Bahtiyar, s. 140; Bilgili, Fatih/Demirkapı, Erten, Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Baskı, Bursa 2018, s. 175; Can, Mertol, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2015, s. 158; Bozkurt, Tamer, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2017, s. 146; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 233.

⁸⁴ Yabancı doktrindeki tartışmalar için bkz. Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 77-78.

⁸⁵ Kendigelen, (Çek), s. 141.

⁸⁶ Kendigelen, (Çek), s. 141.

⁸⁷ Kendigelen, (Çek), s. 141.

⁸⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 70; Kınacıoğlu, s. 275; Tekil, M., s. 11.

⁸⁹ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 70.

⁹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127.

⁹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Tekil, M., s. 11; Kınacıoğlu, s. 275; Durgut, s. 991.

sayılamaz. Aksi mantık kuralları ile bağdaşmaz⁹². Ayrıca muhatap bankanın kabul şerhi koymasına rağmen çek bedelinin ödememesinin “hakın kötüye kullanılması” yahut “ahlaka ve adaba aykırılık” olarak değerlendirilmesi de TTK. m. 784 hükmünü dolaylı olarak geçersiz kılacaktır⁹³. Unsurları eksiksiz olan çekte durum böyle iken, şekil şartları eksik olan yahut banka dışında başka bir kişi adına düzenlenmiş çekler adi havale hükmünde olduğundan bu şekilde düzenlenen çeklere konulan kabul kaydı geçerlidir⁹⁴. Yine, Türkiye’de ödenmek üzere bankalardan başka kimseler üzerine düzenlenen çeklere konulan kabul kaydı da aynı gerekçe ile geçerli olur⁹⁵.

Bankanın kambiyo ilişkisi dışında, borçlar hukuku kapsamında çekin ödenmesini üzerine alması yasaklanmamıştır⁹⁶. Banka çek bedelinin tarafınca bir garanti sözleşmesi, kefalet sözleşmesi borcun nakli, üçüncü kişinin fiilini taahhüt yollarından biriyle ödeneceğini taahhüt edebilir⁹⁷. Bu taahhütler tamamen borçlar hukuku hükümlerine tabi olup, sadece taraflarını bağlayacaktır⁹⁸. Ayrıca banka tarafından verilen taahhüdün kabulün sonuçlarını doğurmaması ve kambiyo taahhüdü niteliğinde olmaması gerekir⁹⁹. Bu şekilde düzenlenen çeklerin tipik örneği garantili ve teyitli çeklerdir.

5.1.1.2. Kabul Yasağı Kapsamında Banka Çekleri

Türk Ticaret Kanunu’nun 818/1-a maddesi atfı ile 673. maddesi gereği çek bizzat düzenleyenin üzerine düzenlenebilir. Bu kanun hükmü gereği muhatap banka düzenlediği çekte hem düzenleyen, hem hamil, hem de muhatap olur. Uygulamada bu çeklere banka çekleri denilmektedir¹⁰⁰. Banka çeki düzenleyip hamile veren düzenleyen, çek bedelinin tahsili için en

⁹² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127.

⁹³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kınacıoğlu, s. 275.

⁹⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 78.

⁹⁵ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 78.

⁹⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kınacıoğlu, s. 275; Durgut, s. 99; Bozkurt, s. 146.

⁹⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kınacıoğlu, s. 275; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 138; Durgut, s. 991.

⁹⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1127; Kınacıoğlu, s. 275.

⁹⁹ Durgut, s. 991.

¹⁰⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1139; Tekil, M., s. 11; Reisoğlu eserinde keşide çekleri tabirini kullanmıştır (Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 146).

yüksek garantiyi vermiş olur¹⁰¹. Bu tip çeklerde muhatap bankanın aynı zamanda düzenleyen sıfatına sahip olması gereği banka aynı zamanda kambiyo borçlusu olmaktadır. Bu durumun kabul yasağına aykırı olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Doktrindeki bir kısım yazara göre¹⁰², çekin üçlü bir ilişki olan havale olmasına rağmen banka çeklerinde bu ilişkinin oluşmadığı; çek düzenlenmesinde zorunlu olan çek anlaşmasının bankanın kendisi ile sözleşme akdedemeyeceği; düzenleyenin muhatap nezdindeki çek hesabında bir karşılık bulunması gerektiğinden dolayı muhatap bankanın kendi üzerine düzenlediği çek geçerli sayılmamalıdır. Ancak banka çeklerinde muhatap sıfatını taşıyan bankanın kambiyo borçlusu olmasının nedeni senet üzerine koyduğu kabul şerhi olmayıp, düzenleyen sıfatından kaynaklanmaktadır¹⁰³. Bu nedenle banka çeklerinin çek vasfının olduğunun kabulü gerektiği kanaatindeyiz¹⁰⁴.

5.1.1.3. Kabul Yasağının Dayanağı

Çekte kabul yasağının uygulanması çeşitli gerekçelerle açıklanmıştır. 1912 tarihli Lahey ve 1931 tarihli Cenevre Konferanslarında çekin kabul edilmesinin düzenleyenin, muhatap nezdinde karşılık bulundurma yükümlülüğü ile bağdaşmadığı, çekin görüldüğünde ödenme özelliğine ters düştüğü, hamilin çeki ibrazı amacının bir kabul elde etmek olmayıp, çekin ödenmesine yönelik olduğu, kabulün benimsenmesi halinde kabul edilmemiş çeklerin, kabul edilmiş çeklere göre tedavül gücünün zayıflayacağı; çekte kabulün meşru olması halinde çekin kredi aracı olarak kullanılacağı, fakat çek damga vergisinden muaf olduğundan devletin vergi kaybına uğrayacağı¹⁰⁵, kabul edilmiş çekin banknota benzer bir vasıf kazanacağı hususları gözetilerek çekte kabul yasağının olması gereken bir kural olduğu belirtilmiştir¹⁰⁶. Çekte kabul yasağının benimsenmesinin en önemli nedeni çekin banknot özelliği kazanma endişesidir. Bu

¹⁰¹ Domaniç, Hayri, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1975, (Kıymetli Evrak), s. 422; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 238.

¹⁰² Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 240; Kendigelen, (Çek), s. 398; Teoman, Ömer, Banka Çekleri Hukuken Çek midir? Tüm Makalelerim, C. II, 1982-2001, İstanbul 2001, s. 275.

¹⁰³ Tekil, M., s. 12.

¹⁰⁴ Aynı yönde, Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 146.

¹⁰⁵ Bu durum poliçenin damga vergisine tabi olduğu dönemler için geçerlidir.

¹⁰⁶ Karayaçın, s. 287; Kendigelen, (Çek), s. 139; Tekil, M., s. 12; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1124-1125; Poroy/Tekinalp, s. 335; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 74; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 138.

durumda, merkez bankasının para basma imtiyazının ortadan kalkacağı ve para siyasetinin uygulanmasında güçlükler çıkacağından dolayı çekte kabul yasağı kuralı uygun görülmüştür¹⁰⁷.

Çekte kabul yasağını savunan bu görüşlere karşılık, ibraz sürelerinin kısa tutulması halinde çekin ödeme aracı vasfına zarar gelmeyeceği ve bu hususun çekin kredi aracı olmasını engelleyeceği, kabulün karşılığın varlığına bağlı olması ve çek keşidesinin borcun yenilenmesi mahiyetinde olmaması nedeni ile çekin banknotun yerini almayacağı, nitekim çekte dayalı işlemlerin çok yoğun olduğu İngiltere gibi ülkelerde çekte kabul yasağının olmadığı, dolayısıyla kabulün çekin mahiyetine ters düşmeyeceği, bilakis kabulün meşru olması halinde çek kullanımının yaygınlaşacağına yönelik görüşler de savunulmuştur¹⁰⁸. Bu görüşü savunan yazarlar ayrıca kanunumuzda muhatabın bizzat kendi üzerine çek düzenleyebilmesi nedeni ile muhatabın kambiyo ilişkisine dahil edilmemesi fikrinin arkasına sığınılmaması gerektiğini belirtmişlerdir¹⁰⁹.

5.1.2. Muhatabın Ciro Yasağı

Ciro, cirantayı müracaat borçlusu haline getirir. Böylece ciro yapan ciranta, çekin ödenmemesi halinde ifanın kendisi tarafından yapılacağına dair kambiyo taahhüdünde bulunmuş olur¹¹⁰. Çekte muhatap bankanın cirosu da aynı şekilde muhatap kambiyo borçlusu durumuna sokacaktır. Bu durum ise kabul yasağının dolanılması sonucunu doğurur. TTK'nın 789/2 maddesinde "... muhatabın cirosu batıldır" denilerek, bunun önüne geçilmiştir. Muhatabın cirosunun batıl olduğunu belirten bu emredici kuralın istisnası yoktur¹¹¹. Kanunen yasaklanan ciro sonucunda bir hakkın devri yahut borç yaratılması beklenemez¹¹². Başka bir deyişle muhatabın cirosu, cironun temlik, teşhis ve teminat fonksiyonlarının hiçbiri sonucunu doğurmaz¹¹³. Muhatabın cirosunun batıl olduğuna ilişkin bu düzenleme muhatap üzerine

¹⁰⁷ Karayalçın, s. 287; Tekil, M., s. 12; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1125; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 74; Durgut, s. 989.

¹⁰⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1125-1126; Kendigelen, (Çek), s. 140; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 75; Tekil, M., s. 12.

¹⁰⁹ Kendigelen, (Çek), s. 140; Durgut, s. 990.

¹¹⁰ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 105; Poroy/Tekinalp, s. 332; Reisoğlu, Çek, (Çek Hukuku), s. 163; Kendigelen, (Çek), s. 175.

¹¹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1144; Göle, s. 112.

¹¹² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1144; Göle, s. 112.

¹¹³ Kendigelen, (Çek), s. 172.

düzenlenen çekler yönünden de uygulanmalıdır. Yani muhatabın lehtar yahut ciranta olduğu çekte, muhatap bu çeki ciro ederek kambiyo ilişkisine dahil olamaz¹¹⁴.

5.1.2.1. Muhatap Lehine Yapılan Cironun Makbuz Hükmünde Olması

Kabul yasağının sonuçlarından biri de muhatap lehine yapılan cironun makbuz hükmünde kabul edilmesidir (TTK. m. 789/4-c.1). Muhataba yapılan ciro, tıpkı borcun ödenmesi sonucunda alacaklının borçluya verdiği makbuz hükmündedir. Muhatap banka, kendisine ciro edilen çeki, yaptığı ödemeye karşılık makbuz olarak alıkoyar¹¹⁵. Hükmün düzenlendiği fıkra “... muhatap lehine ...” denilmek suretiyle cironun tam ciro şeklinde olması gerektiği belirtilmiştir¹¹⁶. Bu nedenle, beyaz ciro muhatap lehine yapılan makbuz hükmündeki ciro mahiyetinde olamaz.

Muhatap lehine yapılan cironun makbuz hükmünde olması nedeni ile yapılan ciro sonucunda temlik cirosunun fonksiyonları olmayacaktır¹¹⁷. Başka bir deyişle, yapılan ciro ile muhataba senetten doğan bir hak geçmeyeceği gibi, ciro edenin muhataba karşı bir sorumluluğu da söz konusu olmaz¹¹⁸. Görüldüğü gibi, muhataba yapılan ciro çekte tedavül sürecinin sonlandırılması olup bunun sonucunda muhatabın kambiyo ilişkisine dahil olması engellenmiştir¹¹⁹. Böylece muhatap banka çeki tekrardan ciro ederek tedavüle çıkaramaz¹²⁰.

“...İcra takibinin dayanağı olan çekin lehtarı cirosu ile Tamer Gül’e intikal ettiği ve onun tarafından da muhatap bankaya ibraz edildiği görülmektedir. Takip alacaklısı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. aynı zamanda (muhatap Banka) sıfatını taşımaktadır. İncelenen çek metnine göre TTK.nun 701/4. maddesindeki istisnadan, olayda söz edilemez. Zira, çek

¹¹⁴ Kendigelen, (Çek), s. 175.

¹¹⁵ Kayıhan/Yasan, s. 105; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1144; Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 179

¹¹⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1145; Kendigelen, (Çek), s. 172; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 290; Muhataba yapılan cironun beyaz ciro olabileceği hakkında bkz. Göle, s. 113; Ayrıca Yargıtay da bir kararında muhataba yapılan cironun beyaz ciro olarak yapılabileceğine karar vermiştir. “...mevcut imzaların muhatap olarak yaptığı “karşılıksız” işlemiyle ilgili olduğu; katılanın bu çeki beyaz ciro ile alıp ibraz ettiği kabul edildiğinde ise muhatap banka sıfatıyla katılana yapılan cironun TTK’nın 701/4 maddesi gereğince makbuz hükmünde olacağı, bu durumlar karşısında katılanın şikayet hakkının bulunmadığı gözetilmeden, davanın düşmesi yerine sanığın mahkumiyetine karar verilmesi ...” Y. 10. CD, T. 23.10.2010, E. 2009/6083, K. 2010/28869 sayılı kararı.

¹¹⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1145; Kendigelen, (Çek), s. 172.

¹¹⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1145; Kendigelen, (Çek), s. 172; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 172.

¹¹⁹ Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 291; Tekil, M., s. 13.

¹²⁰ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 78.

muhatap bankanın başka bir şubesine ciro edilmiş değildir. TTK'nun 701/4. maddesi gereğince muhataba yapılan ciro yalnız makbuz hükmündedir. Muhatap, kendisine ciro edilen çeki yaptığı ödemenin makbuzu olarak alıkoymabilir. Muhataba cironun makbuz hükmünde sayılmasının sonucu ise, böyle bir cironun temlik cirosu niteliğini taşımasıdır. Bu nedenle muhataba ciro sonucunda çekte yazılı hakkın takip alacaklısına intikalinden söz edilemez. Çek muhataba ciro ve teslim edilmekle tedavül yeteneği sona erer. Muhatapın makbuz niteliğindeki bu belgeye dayanarak karşılığı olmadığından bahisle ve kambiyo senetlerine özgü yolla takip yapması mümkün bulunmayıp bu aşamada alacağın tahsil edilip edilemeyeceği yargılamayı gerektirir. O halde, itiraz kabul edilerek takibin iptaline karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir...¹²¹”

Belirtmek gerekir ki, TTK'nın 789/2 maddesi sadece temlik cirosunu kapsamaktadır. Bu bağlamda, muhatap lehine tahsil cirosu¹²² veya alacağın temliki şeklinde devir yapılması halinde bu devirler anılan işlemlerin tüm hüküm ve sonuçlarını doğururlar¹²³.

5.1.2.1.1. Muhatap Banka Tarafından Başka Bir Şubesine Yapılan Ciro

Muhataba yapılan cironun makbuz hükmünde sayılmasının tek istisnası aynı fıkra düzenlenmiştir. Buna göre, “*Muhataba lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğer ki, muhatapın birden fazla şubesi olup da, ciro, muhatap şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun*” denilerek muhatap bankanın çek keşide edilen şubesi dışındaki başka bir şubesine yapılan ciro makbuz hükmünde olmayıp, geçerli bir ciro sayılır. Cironun makbuz hükmünde sayılmasının istisnası olan bu hükmün konuluş amacı, hükmün ilk olarak yasalaştığı yıllarda şubeler arasındaki iletişimin şimdiki gibi gelişmediği için çekin ibraz edildiği şubenin, hesabın bulunduğu şubeden çekin karşılığı olup olmadığını hemen öğrenemeyeceği ve bu

¹²¹ Y. 12. HD, T. 16.06.2008, E. 2008/10203, K. 2008/12647 sayılı kararı.

¹²² Yargıtay muhataba yapılacak tahsil cirosunun da geçersiz olduğunu içtihat etmiştir. “... Alacaklının kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile başlattığı takibe dayanak olan çek hamiline düzenlenmiştir. Anılan çekte, muhatap banka Albaraka Türk Katılım Bankası AŞ. Kahramanmaraş şubesi olup, çekte muhatap bankaya yasal sürede ibraz edilmiştir. TTK'nun 701/4.maddesi gereğince muhatap lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir. Somut olayda gözlemlendiği gibi hamilin muhatap bankaya yaptığı ciro çekin ibrazına yönelik olup, takip alacaklısını çekte yetkili hamil durumuna sokmaz. Takip alacaklısının dayanak çekteki sıfatı çekin ibrazına sunulduğu muhatap banka olmaktan ibarettir. Muhataba yapılan ciro makbuz hükmünde olduğundan 730/6.maddesi göndermesiyle aynı yasanın 600. maddesine göre cironun "bedeli tahsil içindir", "kabz içindir" veya "vekaleten" ibaresini taşımış olması halinde dahi ciro geçersizdir. Mahkemece yukarıda açıklanan nedenlerle itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesi isabetsizdir...” (Y. 12. HD, T. 01.05.2008, E. 2008/6585, K. 2008/9185 sayılı kararı); Bu içtihat ile aynı yönde, Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 171.

¹²³ Kendigelen, (Çek), s. 175.

durumda çeki hamilden ciro yolu ile devralarak bedelini ödeyebileceği düşüncesidir¹²⁴. Böylece, çek bedelini hamile ödeyen, ancak daha sonra çek hesabında karşılık bulunmadığını öğrenen banka şubesine, cirantalara ve keşideciye başvurma hakkı tanınmıştır¹²⁵.

Muhatap şube dışındaki şubeye yapılan cironun sonuçları doktrinde tartışma konusu olmuştur. *Domaniç*'e göre¹²⁶, bu şekilde yapılan ciro klasik anlamdaki cironun sonuçlarını doğurur. Yani, çek hesabının açıldığı şube dışındaki banka şubesine ciro ile birlikte ibraz edilen çekin sadece çek hesabının açıldığı şubeye devri şart değildir. Çek, bu şube tarafından herhangi bir gerçek ya da tüzel kişiye ciro yolu ile devredilebilir¹²⁷. Ancak doktrindeki yazarların çoğunluğu, *Domaniç*'in ileri sürdüğü bu fikre katılmamaktadır. Bu yazarlara göre¹²⁸, şubelerinden biri vasıtasıyla çek bedelini ödeyen muhatap müracaat hakkını kazansa da bu çeki tekrardan ciro etmesi mümkün değildir¹²⁹. Çekin ibraz edildiği şubenin, bu çeki, çek hesabının açıldığı şubeye devri dahi caiz değildir¹³⁰. Bu şubenin muhatap banka şubesine yaptığı ciro ancak makbuz hükmündedir¹³¹. Bunun dışında üçüncü kişiler lehine yapılacak cironun batıl kabul edilmesi gerekir¹³². Bu görüşten çıkan sonuca göre, muhatap banka şubesi dışında başka bir şubeye yapılan ciro makbuz hükmünde değilse de; bu cironun klasik bir cironun hüküm ve sonuçlarını doğurmaması gerekir. Başka bir deyişle bu şekilde yapılan ciro sınırlı bir cirodur¹³³. Öte yandan *Göle*, mülga 3167 Sayılı Kanun'un 4/1-2 fıkraları (5941 S. Kanun m. 3/1-2) karşısında TTK'nın 789/2. maddesi hükmünün uygulamadan kalktığını, bu hükümlere göre muhatap bankanın herhangi bir şubesine yapılan ibrazın ödeme için ibraz yerine geçeceğini, böylece muhatap bankanın herhangi bir şubesine yapılan cironun makbuz hükmünde kabul edileceğini belirtmiştir¹³⁴. Ancak yukarıda açıklandığı üzere Doktrin ve Yargıtay'ın muhatap

¹²⁴ Kendigelen, (Çek), s. 173; Tekil, M., s. 13.

¹²⁵ Kendigelen, (Çek), s. 173.

¹²⁶ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 597.

¹²⁷ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 597.

¹²⁸ Karayalçın, s. 299; Poroy/Tekinalp s. 332; Kınacıoğlu, s. 281; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 95; Karayalçın, s. 286; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 173; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 292; Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 180.

¹²⁹ Poroy/Tekinalp s. 332; Kınacıoğlu 281; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 95; Karayalçın, s. 286; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 173; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 292; Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 180.

¹³⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1146.

¹³¹ Kendigelen, (Çek), s. 174.

¹³² Kendigelen, (Çek), s. 174.

¹³³ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 173.

¹³⁴ Göle, s. 114-115; Ayrıca görüşün eleştirisi için bkz. Kendigelen, (Çek), s. 173.

bankanın başka bir şubesine veya takas odasına yapılan ciroyu geçerli bir ciro olarak kabul ettiği görülmektedir.

“...Somut olayda, takip dayanağı çeklerin muhatabının Türkiye İş Bankası Küçükköy/İstanbul Şubesi olduğu, çeklerin muhatap banka şubesi yerine, Türkiye İş Bankası Siirt Şubesi'ne ibraz edildiği, ibraz işleminin muhatap şube dışında bir başka şubeye vekaleten yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Takip dayanağı çekler, muhatap banka şubesi yerine bir başka şubeye ibraz edildiğinden, takip yapan bankanın yetkili hamil olduğunun kabulü gerekir ...¹³⁵”

“...Aynı Kanun'un 798. maddesine göre ise, çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği'nin 14/B maddesinin ikinci fıkrasında; “Elektronik ortamda işlem yapan takas odalarında, bankalarca, muhatap bankalara fiziken ibraz edilmeyen çekler için birbirlerine vekalet vererek hesaben tesviye edilmek amacıyla işlem yapacak bankalar, Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetim Kurulu'nca hazırlanan protokolü imzalamak suretiyle bu faaliyetlere katılabilirler” hükmüne yer verilmiştir.

Somut olayda; takip alacaklısı Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O'nun, ibraz işlemlerini, yukarıda belirtilen yönetmelik hükmü gereği muhatap Halk Bankası adına vekaleten yaptığı görülmektedir. Takip alacaklısı Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., aynı zamanda muhatap banka durumunda olmadığından ve çekler adı geçen banka tarafından ibraz edildiğinden, takip yapan bankanın yetkili hamil olduğunun kabulü gerekir...¹³⁶”

“...Takip dayanağı 7.9.2008 keşide tarihli ve 19.500 YTL tutarlı çekin, müracaat sorumlusu Plastik Plastik ve Kimyasal Hammadde ve İnşaat Malzemeleri Proje Tah. San. Tic. Ltd. Şti. tarafından Türkiye Garanti Bankası Gazcılar şubesine ciro ile teslim edildiği anlaşılmaktadır.

TTK.nun 701/4.maddesi "Muhatap lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğer ki, muhatabın birden fazla şubesi olup da ciro, çekin üzerine çekildiği şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun" hükmünü ihtiva etmektedir. Bu durumda çekin ciro edildiği ve yetkili hamil olan Garanti Bankası A.Ş.nin diğer bir şubesi olan "Gazcılar Şubesi" tarafından

¹³⁵ Y. 12. HD, T. 02.05.2016, E. 2016/204, K. 2016/12781 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

¹³⁶ Y. 12. HD, T. 27.11.2017, E. 2016/24028, K. 2017/14670 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

çekin takibe konulmasında usulsüzlük bulunmadığından, mahkemece imza itirazı ile ilgili işin esasının incelenmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir...¹³⁷”

5.1.3. Muhatap Bankanın Aval Yasağı

Aval, kambiyo senetlerinde, kambiyo borçlularından biri lehine verilen ve senedin bedeli ödenmediği takdirde lehine aval verilen kişi ile aynı derecede ve müteselsilen sorumlu olunan bir kambiyo taahhüdüdür¹³⁸. Bir kambiyo senedi olan çekte de aval verilmesi caizdir (TTK. m. 794). Ancak avalle çekte diğer kambiyo senetlerinden farklı bir husus bulunmaktadır. Bu husus TTK'nun 794. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre muhatap bankanın çekte aval vermesi yasaklanmıştır. Bu durum çekte kabul yasağının bir sonucudur. Aksi halde muhatap kambiyo borçlusunu olacak ve kabul yasağı dolanılacaktır.

¹³⁷ Y. 12. HD, T. 05.10.2009, E. 2009/16578, K. 2009/17948 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

¹³⁸ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 75; Karayalçın, s. 219; Tekil, M., s. 14.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHATAP BANKANIN DÜZENLEYEN VE HAMİL İLE İLİŞKİSİ, MUHATABIN BU KİŞİLERE KARŞI SORUMLULUĞUNUN KAPSAMI

1. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu

1.1. Hukuki Niteliği

Çekin ödeme fonksiyonunun işlevselleştirilmesi için gerekli şartların sağlanması gerekir. Bunun için de çek hiçbir engel olmadan paraya çevrilebilmelidir¹³⁹. Lehine çek düzenlenen alacaklı, alacağını tahsil etmede şüphesinin olmadığı oranda çekin tedavül gücü artar. Bu saiklerle yasakoyucu, bir havale vasıtası olan poliçenin aksine çekte düzenleyen ve muhatap ilişkisini özel olarak düzenlemiştir¹⁴⁰. TTK. m. 783/1, c. 1’de “*Bir çekin düzenlenmesi için, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkına sahip olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır*” denilerek düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişki tarif edilmiştir. Yasakoyucunun düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiyi özel olarak düzenlemesi nedeni ile doktrinde çek hukuku ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur¹⁴¹. Buna göre kambiyo ilişkisi yanında, düzenleyen-muhatap arasındaki ilişki iç çek hukuku olarak adlandırılmıştır¹⁴². Muhatabın düzenleyene karşı sorumluluğu aralarındaki çek sözleşmesine dayalı sözleşmesel bir sorumluluktur¹⁴³. Buna göre muhatap ile düzenleyen arasındaki uyuşmazlıklar TBK’nın 112. ve devamı maddelerine göre çözümlenecektir. Muhatap banka çek sözleşmesi nedeniyle asli edim yükümü olan çek bedelini ödeme borcunu, karşılığın (provizyon) varlığı nispetinde ifa etmediğinde, sözleşmeye aykırı davranması nedeniyle düzenleyenin zararına katlanacağı gibi; ödememesi gereken çek bedelini yükümlülüklerine aykırı davranarak ödediği durumlarda da sorumluluğu doğacaktır. Belirtmek gerekir ki bazı istisnai durumlar¹⁴⁴ dışında muhatabın sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur.

¹³⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1083; Kendigelen, (Çek), s. 53; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 116.

¹⁴⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1083; Tekil, M., s. 14; Bingöl, Abdullah Atilla, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998, s. 36.

¹⁴¹ Tekil, M., s. 15; Bingöl, s. 36.

¹⁴² Tekil, M., 15; Bingöl, s. 36.

¹⁴³ Tekil, M., s. 15-16; Bingöl, s. 64; Işık, s. 57.

¹⁴⁴ Bkz. 3. B. 4. Kıs.

1.2. Çek Sözleşmesi

Çek sözleşmesi, tarafları düzenleyen ve muhatap banka olan, düzenleyen tarafından tanzim edilen çeklerin, muhatap banka tarafından düzenleyenin hesabındaki karşılıktan ödeneceğinin taahhüt edildiği sözleşmedir¹⁴⁵. Bu sözleşme kambiyo hukuku ilişkisinin dışında borçlar hukukuna özgü tam iki tarafa borç yükleyen nisbi bir sözleşmedir (Sinallagmatik akit). Sözleşmeye göre, düzenleyen çek karşılığını hesapta tutma, muhatapta bu karşılığı ödemekle yükümlüdür¹⁴⁶. Çek anlaşması kambiyo hukuku ilişkisinin dışında olduğundan çek bedelini ödeyen muhatap, ödediği bedelin tahsili için düzenleyene kambiyo senetlerine mahsus takip yoluna gidemez¹⁴⁷. Ancak genel hükümlere göre (İİK. m. 67 vd) alacağının tahsili için takip yapılabilir.

Uygulamada, çek sözleşmesi veya çek taahhüthamesi de denilen bu sözleşmenin tarafları düzenleyen ve muhatap bankadır. Düzenleyenin fiil ehliyetine sahip olmaktan başka bir vasfı olmasına lüzum yoktur (Aktif çek ehliyeti). Taraflardan diğeri olan muhatap bankanın ehliyeti hakkında daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak durulduğundan oraya atıf yapmakla yetinilmiştir¹⁴⁸.

Çek anlaşması, ödeme işlemlerini kolaylaştırdığı gibi; anlaşmanın tarafı olan düzenleyene ödemelerini nakit kullanmadan yapma imkanı sağlar¹⁴⁹. Çek anlaşmasını imzalayan banka müşterisi, hesabının kapanmaması için hesabında daima belirli bir meblağ para bulundurur. Banka da asgari ödeme yükümlülüğü miktarı kadar müşterinin hesaptaki parasına bloke koyar. Hesapta bulunan bu paralar muhataba faiz yönünden mevduat kazandırır¹⁵⁰.

Doktrinde, muhatap ile düzenleyen arasında çek sözleşmesi akdedilmeden düzenlenen çekin geçerli olup olmadığına yönelik 6728 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden önce görüş

¹⁴⁵ Kendigelen, (Çek), s. 57; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 117. Tekil, M., s. 16; Işık, Erdem, Çek Sözleşmesi, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013, s. 18; Uzun Şenol, Pınar, *Çekte Muhatap Banka Sorumluluğunun Kapsamı*, EÜHFD., C. 8, S. 2, Y. 2013, s. 953.

¹⁴⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1086; Işık, s. 17.

¹⁴⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1087; Bozkurt, s. 149.

¹⁴⁸ Bkz. 1. B. 4. Kıs.

¹⁴⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1087; Işık, s. 50-51; Bingöl, s. 38.

¹⁵⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1987.

ayrılığı bulunmakta idi. Bir görüş¹⁵¹ ÇekK'nın 2/5-6-7 maddeleri karşısında TTK'nın 783/1. maddesinin son cümlesinin hükmü kalmadığını; anılan maddeler gereği banka tarafından bastırılarak düzenleyene verilmiş çek olması halinde çek sözleşmesinin doğduğunu kabul ediyordu. Bu nedenle banka tarafından bastırılmayan senedin çek vasfında olmayacağı kabul edilmişti¹⁵². Diğer bir görüşe göre¹⁵³ ise, TTK'nın 783/1 maddesine göre taraflar arasında çek anlaşmasının bulunmamasının çekin geçerliliğine etki etmeyeceği savunulmuştu. Bu görüşe göre, banka tarafından bastırılmamış herhangi bir sayfaya zorunlu şekil şartları eksiksiz olmak kaydı ile çek düzenlenebilecekti¹⁵⁴. Bu görüşün dayanağı iyiniyetli hamillerin korunması yöneltti. Böylece iyi niyetli hamil, çeki muhataba ibraz ettiğinde, çek karşılığının çek anlaşması olmadığından ödenmemesi halinde, alacağını kambiyo hukuku kurallarına göre düzenleyenden tahsil edecektir¹⁵⁵. Ancak, 6728 sayılı yasa ile bu ihtilaf ortadan kaldırılmıştır. Anılan yasanın 70. maddesinde TTK'nın 780. maddesine yeni fıkralar eklenmiştir. Bunlar “çekin seri numarası” ve “karekod”un çekte zorunlu şekil şartı olduğuna yönelik hükümlerdir. Çekin seri numarası ve karekodun ancak bankalar tarafından basılan çek yapraklarında olacağı; bu nedenle çek sözleşmesi olmadan düzenlenen çekin geçerli olmayacağı kabul edilmelidir. Belirtmek gerekir ki, anılan düzenlemeye yabancı bankalar tarafından basılan çekler yönünden istisna getirilerek, belirtilen unsurlar olmaksızın muhatap bankaya ibraz edilen yabancı banka çeklerinin geçerli geçerli olacağı kabul edilmiştir (6728 S. Kanun'un 71. maddesi ile değişik TTK'nın 781/4. maddesi). Yabancı banka tarafından basılan çekler yönünden yukarıdaki tartışma halen geçerlidir.

Yabancı banka tarafından basılan çekler yönünden, çek sözleşmesi bulunmamasını çekin geçerliliğine etki etmeyeceğini kabul etsek bile; çekin ödeme aracı görevini yerine getirmesi için düzenleyen ile muhatap banka arasında çek anlaşmasının varlığı zorunludur. Başka bir deyişle muhatap bankanın süresi içerisinde ibraz edilen çeki ödeyebilmesi için o çekin karşılığının mevcut olması yanında düzenleyen ile muhatap arasında geçerli bir çek sözleşmesinin de bulunması gerekir¹⁵⁶. Geçerli bir çek sözleşmesi bulunmadığı takdirde

¹⁵¹ Tekil, M., s. 17; Bingöl, s. 39.

¹⁵² Tekil, M., s. 17; Bingöl, 39.

¹⁵³ Kınacıoğlu, s. 270; Göle, s. 98.

¹⁵⁴ Kınacıoğlu, s. 270; Göle, s. 98.

¹⁵⁵ Göle, s. 98.

¹⁵⁶ Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 387; Göle, s. 90.

muhatapın karşılığı bulunsa bile çeki ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁵⁷. Başka bir deyişle çek sözleşmesi olmadan ibraz edilen çeki ödememesi nedeniyle muhatap temerrüde düşmez¹⁵⁸. Bu durumda muhatap ibraz olunan çekin arkasına “çek sözleşmesi bulunmadığından ödeme yapılmamıştır” şeklinde ibraz şerhi düşer¹⁵⁹. Ancak muhatapın, çek sözleşmesi bulunmamasına rağmen çek bedelini ödemesine engel bir durum da yoktur¹⁶⁰.

1.2.1. Şekli

Çek sözleşmesinin şekil şartına tabi olduğuna ilişkin kanunda herhangi bir hüküm yoktur. Bu nedenle şekil serbestisi ilkesi geçerlidir¹⁶¹. Uygulamada yazılı olarak düzenlenen çek anlaşması bağımsız olarak akdedilmemektedir. Genellikle mevduat hesabı açılması için düzenlenen sözleşmenin veya kredi sözleşmesinin eki mahiyetinde düzenlenmektedir.

Yukarıda anlatıldığı gibi düzenlenen sözleşme çek anlaşmasının “açık bir şekilde” yapıldığına örnektir. Ancak TTK'nın 783. maddesine göre, bu anlaşma açık bir şekilde yapılmasının yanında zımni olarak da düzenlenebilir. Örneğin bankanın, müşterisinin talebi ile sözleşme yapılmaksızın çek defterini vermesi sözleşmenin zımni olarak kurulduğunu gösterir¹⁶². Çünkü çek defterinin kabul edilmesi ile düzenleyen kanunun ifadesi ile karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını kazanır¹⁶³. Ayrıca, banka, müşteriye talebi olmadan çek defteri göndermiş ise bu durum icap olarak değerlendirilebilir¹⁶⁴. Müşteri, çek defterini kullanmaya başlayarak defterdeki çeklerin üzerine çek düzenlemiş ise icabı kabul etmiş sayılır¹⁶⁵. Hatta kendisine gönderilen çek defterini makul bir süre içerisinde iade etmemiş ise bu sessiz kalışını icabı kabul olarak değerlendirmek gerekir¹⁶⁶. Sayılan bu hallerde de zımni çek anlaşması kurulmuş olur.

¹⁵⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1087; Domaniç, s. 387; Yıldız, Şükrü, *5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu'nun Çek Hukukuna Etkileri*, İTİCÜSBD., C. 1, S. 18, Y. 2010, s. 75.

¹⁵⁸ Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 387.

¹⁵⁹ Göle, s. 98; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1090.

¹⁶⁰ Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 387.

¹⁶¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1089; Yıldız, s. 74.

¹⁶² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1089; Tekil, M., s. 17; Göle, s. 97; İnan, s. 29.

¹⁶³ Tekil, M., s. 16.

¹⁶⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1090.

¹⁶⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1090.

¹⁶⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1090.

1.2.2. Hukuki Niteliği

Çek sözleşmesinin hukuki niteliği ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Cenevre konferansında bu hususun kambiyo hukukunu ilgilendirmediğinden dolayı üzerinde durulmamış, tarafların aralarındaki hukuki ilişkiyi göre serbestçe tayin edecekleri kabul edilmiştir¹⁶⁷. Çek sözleşmesinin hukuki niteliği ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmaması nedeni ile bu husus hakkında doktrinde bir çok fikir ortaya atılmıştır.

1.2.2.1. Alacağın Temlik Teorisi

Bu teoriye göre çek, düzenleyenin bankadaki alacağının bir kısmını lehtara temlik ettiği bir belgedir¹⁶⁸. Bu görüş benimsendiği takdirde muhatap ile düzenleyen arasında çek sözleşmesi düzenlenmesine gerek yoktur¹⁶⁹. Zira, çekin düzenlenip lehtara verilmesiyle, düzenleyenin muhatap nezdindeki alacağı çek bedeli kadar lehtara geçer. Bu nedenle muhatap ile düzenleyen arasında ayrı bir sözleşmeye lüzum kalmaz.

Bu görüşü Alman Doktrininde Canstein ortaya atmıştır¹⁷⁰. Yazara göre, bu görüşün uygulanması ile çekin popülaritesi de artacaktır¹⁷¹. Bu görüş ayrıca 14.07.1865 tarihli Fransız Çek Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce Fransız Hukuk Sisteminde benimsenmiştir¹⁷².

Doktrinimizdeki yazarlar bu görüşün Alman/İsviçre hukukuna ve dolayısıyla da Türk Hukuku'na uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir¹⁷³. Gerçekten de Türk Hukuku'na göre düzenleyenin kendi üzerine çek düzenlemesi mümkün iken (TTK. m. 818/1-a atfı ile TTK. m. 673), alacağın devrinde bir kimsenin kendi kendisine alacağı devretmesi mümkün değildir¹⁷⁴. Yine alacağın devrinde borçlu alacağa devralana karşı ileri sürebileceği defileri devredene karşı da ileri sürebilmesine karşı, çekte borçlu düzenleyen ile önceki hamillerden birisi ile arasındaki şahsi defileri çeki ibraz eden hamile ileri süremez (TTK. m.

¹⁶⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1091; Pulaşlı (Kıymetli Evrak), s. 281

¹⁶⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 532.

¹⁶⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096; Işık, s. 21.

¹⁷⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36

¹⁷¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36.

¹⁷² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36; Domaniç, (TTK Şerhi), s. 532.

¹⁷³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36

¹⁷⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36

818/1-e atfı ile TTK. m. 687)¹⁷⁵. Çeke alacağın temlik teorinin uygulanamayağına yönelik başka bir husus da düzenleyenin ibraz süresi geçtikten sonra çekten cayabilecek olmasıdır¹⁷⁶.

1.2.2.2. Üçüncü Şahıs Lehine Sözleşme Teorisi

Bir sözleşmede borçlunun borcu sözleşmenin diğer tarafına ödemesi kural olmasına rağmen, borcun sözleşme dışı üçüncü kişiye taahhüt edilmesi durumunda üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusudur¹⁷⁷. Bu teoriye göre, düzenleyen ile muhatap arasındaki çek anlaşması çekin emrine düzenlendiği kimse lehine bir şartı ifade eder¹⁷⁸. Böylece düzenleyen tarafından lehtar emrine düzenlenen çekten doğan alacak istemi lehtar tarafından muhataba ileri sürülebilecektir (tam üçüncü kişi lehine sözleşme).

Alman doktrininde “Moltman” tarafından ortaya atılan bu görüşün, Alman/İsviçre hukukuna, dolayısıyla Türk hukukuna uygulanamayacağı savunulmuştur¹⁷⁹. Zira, bilindiği gibi çek özel bir havale türüdür. Bunun sonucunda keşideci, lehtara çek bedelini kabul yönünde yetki vermektedir. Çek sözleşmesi üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul edildiği takdirde bu durum çeki bir havale ilişkisi olmaktan çıkararak sadece lehtarın belirlenmesini sağlayan bir araç işlevi olması sonucunu doğurur¹⁸⁰. Keza üçüncü kişi yararına sözleşmede borcun sözleşmenin tarafı dışındaki üçüncü kişiye ödenmesi şarttır. Çek ise düzenleyen adına düzenlenebilir. Bunun sonucunda çek bedeli muhatap tarafından çek sözleşmesinin tarafı olan düzenleyene ödenir. Bu nedenle çek sözleşmesini üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğinde olarak açıklamak yerinde olmayacaktır¹⁸¹.

¹⁷⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1096, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36.

¹⁷⁶ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 36.

¹⁷⁷ Oğuzman/Öz, (Cilt 1), s. 279; Reisoğlu, Safa, s. 398; Uygur, Turgut, Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler ikinci cilt, Ankara 1990, s. 603; Eren, (Genel Hükümler), s. 1166.

¹⁷⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1092, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 39; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 533.

¹⁷⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1092, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 39; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 533; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 282; Göle, s. 92.

¹⁸⁰ Tekil, M., s. 34

¹⁸¹ Öztan, s. 1092, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 39; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 282; Tekil, M., s. 34.

1.2.2.3. Bozucu Şarta Bağlı Soyut Borç Tanınması Teorisi

Borcun sebebi gösterilmeden akdedilen sözleşmeye soyut borç tanınması denir¹⁸². Bozucu şarta bağlı soyut borç tanınması teorisine göre, muhatap aralarında düzenledikleri çek sözleşmesine göre düzenleyen tarafından tanzim edilen çekte yazılı bedeli ibraz eden kişiye ödeme taahhüdünde bulunur¹⁸³. Muhatabın bu taahhüdü, lehtar açısından sebebi ve ivazlı olup olmadığı anlaşılabilen soyut borç tanınmasıdır¹⁸⁴. Çek bedelinin çek bedelinin ödenebilmesi için muhatap nezdinde bir karşılığın tesis edilmiş olması, bu şekilde yapılan borç tanınmasının bozucu şartını teşkil eder¹⁸⁵.

Alman/İsviçre hukukuna, dolayısıyla Türk hukukuna göre bu teorinin uygulanması mümkün değildir¹⁸⁶. Zira, çek sözleşmesi, düzenleyen ile muhatap arasında akdedilen ve karşılıklı edimleri içeren bir sözleşmedir. Bu sözleşme ile, muhatap üzerine düzenlenen çek bedelini ödemeyi, düzenleyen de çek bedelinin ödenmesine yetecek karşılığı tesis etmeyi, çek karnesini saklamayı vs. taahhüt eder. Soyut borç tanınması ise tek tarafa sorumluluk yükleyen bir sözleşme olduğundan çek sözleşmesinin bu şekilde nitelendirilmesi kabul edilemez¹⁸⁷.

1.2.2.4. Vekalet Sözleşmesi Teorisi

Bu teoriye göre, düzenleyen çek düzenlemekle, çekte yazılı tutarı lehtara ödemesi için muhataba vekalet vermiştir¹⁸⁸. Ayrıca muhatap ile düzenleyen arasındaki çek sözleşmesi genel vekalet sözleşmesi mahiyetinde iken çek düzenlenmesi özel bir vekalet durumudur¹⁸⁹.

Alman *Kuhlenbeck* ve Fransız doktrininde *Bouteron* gibi yazarlar tarafından ortaya atılan bu görüşün de hukukumuzda uygulanırlığı bulunmamaktadır¹⁹⁰. Çünkü herşeyden evvel çek sözleşmesine göre muhatap, düzenleyenin vekili olarak değil, asil sıfatı ile hareket eder¹⁹¹.

¹⁸² Oğuzman/Öz, (cilt. 1), s. 213; Eren, (Genel Hükümler), s. 190; Reisoğlu, Safa, s. 463.

¹⁸³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1095; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 40.

¹⁸⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1095; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 40.

¹⁸⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1095; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 40.

¹⁸⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1095; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 40.

¹⁸⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1095; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 41.

¹⁸⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1093; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 37; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 532.

¹⁸⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1093; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 37.

¹⁹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1094; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 37; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 532.

¹⁹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1094; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 38.

Ayrıca vekil, müvekkilinin talimatlarına uygun hareket etmek zorunda iken muhatap çekin ibraz süresi içerisinde çek bedelini ödemekle yükümlü olup, bu bedelin ödenmemesine yönelik muhatabın verdiği talimatla bağlı değildir (TTK. m. 799/1)¹⁹². Keza bir kimsenin kendisini vekil tayin etmesi mümkün olmamasına rağmen düzenleyen kendi üzerine çek tanzim edebilir¹⁹³.

1.2.2.5. Sui Generis Sözleşme Teorisi

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere çek sözleşmesi hukuk sistemimizde yer alan sözleşme tiplerinden hiçbiri ile bire bir uyuşmayan bir sözleşmedir. Bu nedenle bu sözleşmenin hukuki niteliği kendine özgü (sui generis) sözleşme olarak kabul edilmektedir¹⁹⁴. Sui generis sözleşme kanunda düzenlenen sözleşmelerin unsurlarını kısmen veya tamamen içermeyen, bunların dışında yeni unsurları ihtiva eden sözleşme tipidir¹⁹⁵.

Sui generis sözleşmelere nitelikleri uygun düştikleri ölçüde benzedikleri sözleşme tiplerine ilişkin kanun hükümleri uygulanır¹⁹⁶. Bu kapsamda çek sözleşmesini tarafların taahhütlerinin kapsamı nazara alınarak bir işgörme sözleşmesi olarak nitelendirmek mümkündür¹⁹⁷. TBK'nın 502. Maddesinde ise vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin niteliklerine uygun düştüğü ölçüde TBK'da yer almayan işgörme sözleşmelerine uygulanacağı belirtilmiştir. Bu nedenle çek sözleşmesine vekalet sözleşmesi mahiyetinde bir sözleşme olmamasına rağmen niteliğine uygun düştüğü ölçüde vekalet hükümlerinin uygulanmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz.

¹⁹² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1094; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 38.

¹⁹³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1094; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 38.

¹⁹⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1092; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 39; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 282; Göle, 91; Tekil, M., s. 17.

¹⁹⁵ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 33; Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, İstanbul 2014, s. 29; Aydoğdu, Murat/Kahveci, Nalan, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 1. Baskı, İzmir 2013, s. 18.

¹⁹⁶ Eren, (Özel Hükümler), s. 33; Yavuz, s. 29; Aydoğdu/Kahveci, s. 18.

¹⁹⁷ Öztan, s. 1092, Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 39; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 282; Göle, 91; Tekil, M., s. 17.

1.2.3. Muhatap Bankanın Yükümlülükleri

Çek sözleşmesine göre muhatapın asli yükümlülüğü, üzerine düzenlenen çeki karşılığı nispetinde hamile ödemektir. Muhatap banka, süresi içerisinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan çeki ödemek zorundadır. Aksi halde bu tutumunun sonucu olarak düzenleyen nezdinde doğan zararı karşılamak zorunda kalır¹⁹⁸. Muhatapın bu sorumluluğu meşru hamil tarafından süresi içerisinde ibraz edilen ve unsurları eksiksiz olan çek için geçerlidir. Bu şekilde ibraz edilmeyen çeki muhatapın ödeme yükümlülüğü yoktur. Tam tersine çek vasfında olmayan veyahut meşru hamil tarafından ibraz edilmeyen çekten dolayı muhatap ödeme yapmış ise düzenleyenin zararına katlanacaktır.

1.2.3.1. Çekin Zorunlu Şekil Şartlarını İnceleme Yükümlülüğü

Çekin şekil şartları TTK'nın 781. maddesinde sayılmıştır. Bu maddeyi takibeden 782. maddede ise 781. maddede belirtilen unsurlardan çekte bulunması zorunlu olanlar belirtilmiştir. Bu unsurlardan biri ya da birden fazlası bulunmadan tedavüle çıkartılan senet çek vasfında değildir (TTK. m. 781/1)¹⁹⁹. Muhatap bankanın zorunlu şekil şartları eksik olan bir senet ibraz edildiğinde, bu senet çek vasfında olmadığından çek bedelini ödememesi; eğer karşılık yok ise karşılıksızdır işlemi yapmaması gerekir. Aşağıda çekin zorunlu şekil şartları ve uygulamada ortaya çıkan ihtilaflar değerlendirilmiştir.

1.2.3.1.1. Çek Kelimesi

Mülga 6762 sayılı Ticaret Kanununda çek kelimesinin senet metninde bulunmasına dair açıklık bulunmasa da²⁰⁰, bu şart 6102 sayılı TTK'da açıkça belirtilmiştir. Buna göre, senet metninde “çek” kelimesi veya senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek”

¹⁹⁸ Örneğin düzenleyenin çekin ödenmemesi nedeni ile kendisine müracaat edilmesi halinde ödemek zorunda kaldığı TTK. m. 810 kapsamındaki faiz, protesto ve ihbar gideri ile komisyon ücretini; çeki karşılıksızdır şerhi düşüldüğünden dolayı bankalar nezdindeki kredi itibarının sarsılmasından kaynaklanan manevi zararlarına katlanır.

¹⁹⁹ Bu şekilde düzenlenen senet kayıtsız şartsız bir borç ikrarını içermeyip ancak yazılı delil başlangıcı olarak değerlendirilebilir. (Poroy/Tekinalp, s. 313).

²⁰⁰ Bu husustaki açıklamalar ve görüşler için bkz. Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 370; Poroy/Tekinalp, s. 313; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1040; Kendigelen, (Çek), s. 74; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 55.

karşılığı olarak kullanılan kelimenin²⁰¹ bulunması çekte zorunlu şekil şartıdır. Çek farklı dillerde kaleme alınmış ise, “çek” kelimesinin “ödeyiniz” ibaresinin yazıldığı dil ile aynı dilde belirtilmiş olması gerekir²⁰². Ayrıca çek kelimesi hangi dilde yazılırsa yazılsın, herhangi bir kısaltma yapılmadan yazılmalıdır²⁰³. Çek kelimesi yazılı olmayan bir senet ancak adi yazılı havale olarak kabul edilir²⁰⁴. Yürürlükteki mevzuata göre, çek defterlerinin bankalar tarafından bastırılmasının zorunlu olduğu, matbu çek yapraklarında ise “çek” kelimesinin yazılı olması nedeniyle bu konuda çok fazla ihtilaf bulunmamaktadır.

1.2.3.1.2. Belirli Bir Bedelin Ödenmesine Yönelik Kayıtsız Ve Şartsız Havale

Çekin zorunlu unsurlarından biri de bir bedelin ödenmesi için banka üzerine kayıtsız ve şartsız havale talimatını içermesidir (TTK. m. 780/1-b). Bu şekil şartının nasıl yerine

²⁰¹ “...İhtiyati haciz talep eden vekili, müvekkilinin karşı taraf borçlulardan 07/05/2012 tarihli 296.000 USD bedelli çekten dolayı alacaklı olduğunu, borçluların mal kaçırma hazırlığı içerisinde bulunduğunu ileri sürerek ihtiyati haciz kararı verilmesini talep ve dava etmiştir.

Mahkemece, karşı tarafın yokluğunda ihtiyati haciz kararı verilmiştir.

Karşı taraf vekili itirazında; müvekkilinin böyle bir borcu olmadığını, çek olduğu ileri sürülen belgenin belge içerisinde çek kelimesi geçmemesi nedeniyle kıymetli evrak vasfını taşımadığını, mahkemenin yetkili olmadığını ve belgenin zamanaşımına uğradığını savunarak haczin kaldırılmasına karar verilmesini talep etmiştir.

Mahkemece, duruşmalı olarak yapılan itiraz incelemesinde toplanan deliller ve tüm dosya kapsamına göre; ihtiyati haciz kararına dayanak belge ve onaylı Türkçe tercümesinin incelenmesinden TTK. anlamında kambiyo senedi (çek) niteliğinde ve ibrazının söz konusu olmadığı gerekçesiyle ihtiyati hacze itiraz yerinde görülerek ihtiyati haczin kaldırılmasına karar verilmiştir.

İhtiyati haciz talep eden vekili, kararı temyiz etmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, ihtiyati haciz talep eden vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir. ...” Y. 11. HD, T. 16.09.2013, E. 2013/12783, K. 2013/15636 sayılı kararı. (Aydın, Muzaffer: Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu İle Takipte Şikayet, Ankara 2011, s. 250).

“... Alacaklının, takibine dayanak yaptığı, yabancı dilde düzenlenmiş çek adı altındaki 7 adet belgeye dayalı olarak başlatmış olduğu kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe karşı borçlunun, diğer itirazlarının yanında çek kelimesini taşımadığından dolayı kambiyo senedi niteliğinde olmadığına ilişkin şikayeti, icra mahkemesince incelenmiş ve Adli Tıp Uzmanı bilirkişi tayin edilmek suretiyle alınan rapor doğrultusunda takibin iptaline karar verildiği görülmüştür. TTK'nun 602/1. maddesi hükmü, bir çekin, çek kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dilde yazılmış ise, o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelimeyi ihtiva etmesi koşulunu getirdiğine göre, mahkemece, çekin düzenlendiği dile vakıf, özellikle ticaret hukuku kürsüsünden hukukçu bir bilirkişi marifetiyle inceleme yaptırılarak, oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile takibin iptaline karar verilmesi isabetsizdir ...” Y. 12. HD, T. 17.06.2010, E. 2010/3183, K. 2010/15521 sayılı kararı. (Aydın, Muzaffer, Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu İle Takipte Şikayet, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 255).

²⁰² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1041; Kendigelen, (Çek), s. 74; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 56; Aksi yönde, Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 49.

²⁰³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1041; Köle, Mehmet/ Görgülü, Fatma, Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları, DÜHFD, C. 21, S. 35, Y. 2016, s. 89.

²⁰⁴ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 95; Kendigelen, (Çek), s. 74; Köle/ Görgülü, s. 89; Göle, s. 14; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 254.

getirileceği kanunda düzenlenmemiştir. Doktrinde havalenin çekin üzerine “ödeyiniz” şeklinde bir ifade yazılarak bu iradenin açıklanacağı belirtilmiştir²⁰⁵. Üzerine yazılan “ödeyeceğim” veya buna benzer başka bir ifade yazılı olan senet havale olarak kabul edilemez²⁰⁶. Bu şekilde düzenlenen senet, diğer unsurlarının tamamını ihtiva etse de çek vasfını taşımaz.

Bir senedin çek niteliğini kazanabilmesi için banka üzerine çekilecek havalenin kayıtsız ve şartsız bir ödemeyi içermesi gerekir. Çekin kayıtsız ve şartsız olarak düzenlenmesi kuralı tedavül yeteneğinin güvence altına alınmasına hizmet eder²⁰⁷. Bu da temelinde kambiyo senedi olan çekin mücerret olmasının sonucudur²⁰⁸. Senet havale ilişkisini içermesine rağmen, havaleye konu ödeme şarta bağlanmış ise; bu şekilde düzenlenen senedin çek olarak kabulü mümkün değildir. Örneğin, karşılıklı edimleri içeren bir sözleşmenin teminatı olarak verilen senet diğer tüm unsurlarını taşısa bile çek vasfında kabul edilemez. Uygulamada “teminat çeki” olarak bu belgelere ilişkin çok sayıda uyuşmazlık ortaya çıkmaktadır. Senedin teminat çeki olması için üzerinde veya arkasında tek başına “teminat senedidir” ya da buna benzer bir ifadenin yazması yeterli olmaz. Ayrıca hangi ilişkinin teminatı olduğunun da belirtilmesi gerekir²⁰⁹. Öte yandan çeki konulacak cezai şart kaydı, çekin kayıtsız şartsız düzenlenmesi kuralına aykırı olmayıp, bu iki kavram birbirinden farklıdır²¹⁰. Ancak çeki konulan “cezai şart” kaydı, çeki geçersiz kılmayıp, bu kayıt yazılmamış sayılır²¹¹.

Çek ancak bir bedelin ödenmesi için düzenlenebilir. Bu bedelin ne olacağı noktasında çek, klasik havaleden ayrılır. Klasik havalede havale konusu bedel, misli bir şey yahut kıymetli evrak olabilir (TBK. m. 555). Ancak çekin bedel kısmı muhakkak nakit para olmalıdır²¹². Para olarak gösterilecek bedelin her halükarda belirli olması gerekir. Başka bir deyişle, çekin üzerinde yazılı bedelin ne olduğu en ufak bir şüpheye düşmeyecek şekilde anlaşılır olmalıdır.

²⁰⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 450; Kendigelen, (Çek), s. 75; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 254; Köle/ Görgülü, s. 90.

²⁰⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 450; Kendigelen, (Çek), s. 75.

²⁰⁷ Kendigelen, (Çek), s. 76.

²⁰⁸ Kendigelen, (Çek), s. 76.

²⁰⁹ Aydın, 257; “...*Takip dayanağı senedin teminat senedi olduğunun, hangi ilişkinin teminatı olduğu senet üzerine yazılmak suretiyle ya da yazılı bir belge ile ispatlanması gerekir...*” Y. 12. HD, T. 25/12/2017, E. 2016/25109, K. 2017/16127 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²¹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1042.

²¹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1042; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 255; Köle/ Görgülü, s. 91.

²¹² Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 254; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 57; Göle, s. 15; Çek bedelinin altın olarak gösterilmesinin, altının tedavülde olan bir para birimi olmasında geçerli olacağına ilişkin bkz. Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 452.

Örneğin, belirsiz bir bedelin ödenmesine yönelik bir çek geçerli olmayacağı²¹³ gibi senet metninde gösterilmeyen bedel yönünden başka bir belgeye atıf yapan çek de geçersizdir²¹⁴. Yine çek bedeli olarak yazılan para biriminin belirlilik açısından çeki yazılması gerekir²¹⁵. Çek bedelinin belirli bir meblağ olarak gösterilme kuralı çeki faiz şartı konulması imkanını ortadan kaldırır²¹⁶. Bu nedenle çeki konulacak faiz şartı yazılmamış sayılır (TTK. m. 786).

Çek bedelinin nasıl yazılması gerektiği TTK'nın 818/1-b maddesinin atfı ile TTK'nın 676. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddenin lafzından çek bedelinin sadece yazı veya rakamla gösterilebileceği anlaşılmaktadır. Ancak, bedel her iki şekilde yazılmış olup aralarında fark var ise yazı ile gösterilen bedel çekin gerçek karşılığıdır (TTK. m. 676/1)²¹⁷. Yine çek bedeli birden fazla yazı ile veya rakamla gösterilmiş ise meblağ olarak düşük olan bedele itibar edilmelidir (TTK. m. 676/2). Yargıtay'ın aşağıda belirtilen yerleşik içtihatlarına göre kanunun bu düzenlemesi çekin bedel kısmında tahrifat olmaması halinde geçerlidir.

²¹³ "... Takip dayanağı senette rakamla yazılan bedel hanesinde 11.400.000 yazılı olduğu halde, yazı ile gösterilen değer bölümünde ("onbirbin dörtyübin) yazılmıştır. Her iki bölümde farklı değerlerin gösterilmesi durumunda tahrifat olmaması kaydıyla yazı ile yazılan kısma itibar edilmesi gerekir ise de, yazı ile yazılan kısımda yazılı değer geçerli bir değer gösterilmediğinden alacağın ne miktar üzerinden tahsil edileceği yargılamayı gerektirir. İtirazın kabulüne karar verilmesi gerekirken reddine karar verilmesi isabetsizdir. ..." Y. 12. HD. 08/06/1998 t. 1998/6116 E. 1998/6647 K. Ancak Yargıtay 11. HD. sonraki tarihli içtihadında Y. 12. Hukuk Dairesi'nin tam aksi yönünde karar vermiştir. "...Mahkemece, ihtiyati hacze dayanak yapılan belgenin çek vasfını kaybettiği fakat mücerret borç ikrarı niteliğindeki belgeye göre ihtiyati haciz kararı verilmesinde yanlışlık bulunmadığı gerekçesiyle borçlunun itirazının reddine karar verilmiştir. Ancak, TTK'nun 692/2 nci maddesine göre çek üzerinde yer alması gereken bedelin yazı veya rakamla gösterilmesi yeterli olmasına rağmen üzerlerinde tahrifat olmaması kaydıyla hem yazı hem de rakamla gösterilmesi ve aralarında fark olması halinde yazıya itibar edilir ise de alacaklının hamili olduğu çekte bedelin yazı ile yazılan kısmında geçerli bir değer (yedi beşyüz) gösterilmemesi nedeniyle rakamla yazılan bedele itibar edilerek bu hususun çekin vasfını etkilemeyeceğinin kabulü ile itirazın reddine karar vermek gerekirken ..." Y. 11. HD, T. 24/01/2008, E. 2007/15175, K. 2008/501 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²¹⁴ Kendigelen, (Çek), s. 76.

²¹⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 451.

²¹⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1042; Aydın, s. 256; Çeki konulacak faiz kaydının geçerli olmadığını diğer dayanaklarına ilişkin bkz. Poroy/Tekinalp, s. 313.

²¹⁷ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi bazı durumlarda hakkaniyeti gözönünde bulundurarak kanun hükmünün tersi doğrultusunda kararlar vermiştir: "...6102 sayılı TTK'nun 778. maddesi göndermesi ile bonolar hakkında da uygulanması gereken aynı Kanun'un 676/1. maddesine göre; senet bedeli hem yazı hem de rakamla gösterilir ve iki bedel arasında fark bulunursa yazı ile gösterilen bedele itibar olunur.

Dayanak bononun incelenmesinde; senet bedelinin, rakam kısmında "35.000", yazı kısmında ise "otuzbeş" olarak belirtildiği görülmektedir. Her ne kadar TTK'nun 676/1. maddesi uyarınca, yazı ile gösterilen miktarın dikkate alınacağı hükme bağlanmışsa da, senedin düzenlenme tarihindeki Türk Lirasının değeri gözönüne alındığında hiçbir alım gücü olmayan 35 TL üzerinden bono düzenlenmesi hayatın olağan akışına uygun düşmediği gibi, bu yöndeki kabul, aşırı şekilcilik olup, ağır hak kaybına neden olacaktır.

O halde, mahkemece borçlunun itirazının reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçeyle istemin kısmen kabulü yönünde hüküm tesisi isabetsizdir..." Y. 12. HD, T. 23.01.2017, E. 2016/27940, K. 2017/826 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 12. HD, T. 15.02.2017, E. 2016/10513, K. 2017/2002 sayılı kararı; Y. 12. HD, T. 10.02.2014, E. 2014/614, K. 2014/3264 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

“... Mahkemece, yapılan bilirkişi incelemesinde çekin hem rakam hem de yazı ile yazılan bedel kısmında tahrifatın varlığı tespit edilip paraf imzasının keşideciye ait olmadığı anlaşılmıştır.

TTK.nun 818. maddesinin göndermesiyle çekler hakkında da uygulanması gereken aynı Kanununun 676/1. maddesi gereğince, çek bedeli hem yazı ve hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark bulunursa yazı ile belirlenen bedele itibar olunur. Ancak bu kural rakam ve ile değer bildiren bölümde tahrifat yapılmamış olması halinde uygulanır. Somut olayda dayanak çekin yazı ile değer belirten bölümünde tahrifat yapıldığı bilirkişi raporuyla saptandığına göre, bu kısma itibar edilmesi mümkün değildir. Bu durumda çekin tahrifattan önceki miktar için geçerli olduğunun kabulü gerekir ...”²¹⁸.

“ ... Dava, bono²¹⁹ metninde tahrifat iddiasına dayalı menfi tespit davasıdır. Yapılan tahkikatta bono bedelinin yazı ile dokuz bin YTL ve rakam ile 1000 YTL olarak yazıldığı, daha sonra rakamla 1000 YTL'nin 9000 YTL olarak tahrif edildiği anlaşılmıştır. Tahrifat olamayan bir bonoda bedelinin yazı ve rakam olarak yazılan kısmında çelişki olması halinde yazıya itibar edileceği dairemizin yerleşik içtihatları arasındadır. Tahrifat sözkonusu olduğunda bu ilkeye göre hareket edilemeyecek ve bono üzerindeki tahrif edilmemiş hale göre bono borçlularının lehine olan durum hükme esas alınacaktır. Somut olayda davacı keşidecinin davalı hamile borcunun sadece 1000 YTL olduğu, davasının 8000 YTL yönünden kabulü gerektiği anlaşılmıştır. ...”²²⁰.

Verdiğimiz örnek kararlardan da anlaşıldığı üzere rakam hanesinde tahrifat olduğu tespit edilen çekte, tahrifat öncesi rakamla gösterilen tutarın yazı ile gösterilen tutardan daha az olması halinde borçlu lehine olan rakamla gösterilen değer ödenmesi gereken meblağ olarak kabul edilmektedir. Belirtmek gerekir ki, tahrifattan önce rakamla yazılı değer, yazı ile gösterilen değerden fazla ise borçlunun lehine olan yazı ile gösterilen değere itibar edilmelidir.

Çek bedelinin yabancı para cinsinden gösterilebileceği TTK'nın 802. maddesinde düzenlenmiştir. Yabancı para birimi ile gösterilen çek bedelinin de belirli olması zorunludur.

²¹⁸ Y. 12. HD, T. 08.12.2015, E. 2015/20109, K. 2015/30850 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²¹⁹ Yargıtay kararı bonoya ilişkin olmasına rağmen sonuç olarak çekte de aynı hüküm uygulanacaktır.

²²⁰ Y. 19. HD, T. 14/04/2017, E. 2016/7933, K. 2017/2949 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 12. HD, T. 20/03/2018, E. 2016/29738, K. 2018/2830 sayılı kararı; Y. 19. HD, T. 12/03/2018, E. 2016/1637, K. 2018/1140 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

Örneğin, çek bedeli “bin Amerikan doları veya bin Türk lirası” şeklinde gösterilemez²²¹. Ancak “bin Amerikan doları veya karşılığı TL” şeklinde yazılan bedel belirli olduğundan bu şekilde düzenlenen çek geçerlidir²²². Yine çek bedelinin kısaltılmış yabancı para birimi ile yazılması bedelin belirliliğini etkilemez²²³. Bazı ülkelerin para birimleri aynı isimleri taşırlar. Bu durum çek düzenlenmesinde karışıklığa neden olabilir. Bu karışıklığın önüne geçilmesi için yasakoyucu TTK’nın 802/4. maddesinde “Çek bedeli, düzenlenme ve ödeme ülkelerinde aynı adı taşıyan ve fakat değerleri birbirinden farklı olan para ile gösterildiği takdirde, ödeme yerindeki para kastedilmiş sayılır” şeklinde düzenleme yapmıştır.

1.2.3.1.3. Muhatap Banka

Çekte bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri de, muhatabın belirtilmesidir. Bu konuda yukarıdaki açıklamaların dikkate alınması gerektiğinden, gereksiz tekrara yol açmaması düşünülerek ayrıca bir açıklama yapılmamıştır.

1.2.3.1.4. Düzenleme Yeri

Çekin unsurlarını düzenleyen TTK’nın 780. maddesinde düzenleme yeri çekin zorunlu unsurları arasında sayılmıştır (TTK. m. 780/1-e). Çekte düzenleme yeri bulunma zorunluluğu alternatifli bir şekil şartıdır. TTK’nın 781. maddesinde düzenlenen bu alternatife göre, düzenleme yeri gösterilmemiş çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır (TTK. m. 781/3). Maddenin lafzından da açıkça anlaşıldığı gibi düzenleme yeri sadece düzenleyenin adı yanında yazılı yer sayılır²²⁴. Düzenleyenin yanında yazılı yerin matbu olması

²²¹ Kendigelen, (Çek), s. 76; Göle, s. 16; Ayrıca Yargıtay bir kararında bedel hanesinde matbu olarak “USD” yazılı çekin, bu ibare çizilmeksizin bedel bölümüne “TL” ibaresi yazılarak doldurulmasını geçerli bir çek olarak kabul etmiştir: “...Mahkemece, çeklerin kayıtsız şartsız muayyen bir bedel içermemesi nedeniyle davalı bankanın ödeme yapmamasında hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiştir. Dava konusu çekler, yabancı dilde keşide edilmiş ve bedel kısmında “USD” ibaresi keşideci tarafından yazılmayıp önceden basılı bulunmaktadır. Gerek çek keşidecisinin bedel kısmını rakam ve yazı ile “4670.-YTL” ve “4650.-YTL” olarak doldurması, gerekse TTK. 730/2.maddesinin atfı ile çeklerde de uygulama olanağı bulunan TTK.588.md. gereği yazı ile gösterilen bedel kısmında para cinsinin sadece YTL olarak gösterilmesi nedeniyle çekin yasal unsurlarından birinin bulunmadığı kabul edilemez...” Y. 11. HD, T. 17/08/2007, E. 2006/8681, K. 2007/11582 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²²² Kendigelen, (Çek), s. 76.

²²³ Kendigelen, (Çek), s. 77.

²²⁴ “...aval verenin adresi düzenleme yeri sayılamaz. Aval verenin adresinin senette yazılı olması bu eksikliği gidermez...” Y. 12. HD, T. 20/03/2018, E. 2016/29762, K. 2018/2821 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

bu şartın geçerliliğini etkilemez²²⁵. Çekteki diğer ilgililerin yanında yazılı veya yetki kaydının yazılı olduğu yer ile çeki bankaya ibraz eden kişinin adresinin yazıldığı yerin düzenleme yeri olarak kabulü mümkün değildir²²⁶.

Çekin üzerine yazılı düzenleme yerinin belirli ve mümkün olması gerekir²²⁷. Fakat, düzenleme yerinin gerçeği yansıtması şart değildir²²⁸. Bu bağlamda, birden fazla düzenleme yeri gösterilen senet çek vasfını kazanamaz²²⁹. Ayrıca düzenleme yeri olarak gösterilecek yer muhakkak mülki bir birliği ifade etmelidir²³⁰. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre bu mülki

²²⁵ "...Somut olayda, takibe dayanak senette, düzenlenme yeri belirtilmediği ancak keşideci şirketin kaşesinde adres kısmında "İzmir" yazılı olduğu görülmektedir. Bu durumda, takibe konu senet kambiyo senedi niteliğindedir. ..." Y. 12. HD, T. 22/05/2017, E. 2017/1909, K. 2017/7769 sayılı kararı; "...Somut olayda; takip konusu çekin sol alt köşesinde keşidecinin aynı zamanda TC kimlik numarası da olan vergi kimlik numarası ile keşidecinin banka iban numarası yanında "Çarşamba/Samsun" ibaresi yer almaktadır. Bu durumda icra takibine konu çekin keşide yerinin, keşidecinin kimlik bilgileri yanında yazılı bulunan "Çarşamba/Samsun" olduğunun kabulü zorunludur ..." YHGK. T. 15/11/2013, E. 2013/12-374, K. 2013/1584 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²²⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1056; Kendigelen, (Çek), s. 93.

²²⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1056; Kendigelen, (Çek), s. 94; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 55.

²²⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1056; Kendigelen, (Çek), s. 96; Moroğlu, Erdoğan, Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 158.

²²⁹ Göle, s. 26.

²³⁰ Kendigelen, (Çek), s. 94.

birimler, tüzel kişiliği olan il, ilçe, bucak, köy, belde²³¹ gibi idari teşkilatlardır. Ancak mahalle²³², semt²³³ ve cadde²³⁴ gibi birimler düzenleme yeri olarak gösterilemez²³⁵.

Düzenleme yerinin belirli olması zorunluluğu kapsamında, bu yerin kısaltılarak yazılması doktrinde ve uygulamada birtakım tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmaları açıklığa kavuşturmak amacıyla Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı çıkartılmıştır²³⁶. Bu kararda “... Çeklerde keşide yerinin, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılmayacağına ...” denilerek bazı durumlarda düzenleme yerinin kısaltılarak yazılması geçerli sayılmıştır²³⁷. Bu karar doğrultusunda,

²³¹ “... Somut olayda, takibe konu 31.11.2008 ödeme tarihli, 15.000 TL bedelli senette düzenleme yeri olarak “Bağbaşı” yazılmıştır. 29.03.2009 tarihli yerel seçim sonrasında kadar “Bağbaşı” belde olup, senedin düzenleme tarihi olan 05.10.2008 tarihinde halen belde statüsünü koruduğundan, düzenleme yerinin bulunduğu kabulü için zorunlu olan idari birim niteliği taşımaktadır...” Y. 12. HD, T. 08/06/2017, E. 2017/3389, K. 2017/8975 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²³² “...Somut olayda, takibe dayanak senedin düzenleme yeri içermediği sadece ' camiikebir mah.' şeklinde bir ibare içerdiği, düzenleyeninin adının yanında herhangi bir idari birimin de yer almadığı görülmektedir. Bu durumda, sözü edilen senet kambiyo senedi vasfında değildir ...” Y. 12. HD, T. 20/03/2018, E. 2018/1755 K. 2018/2819 sayılı kararı; “...Somut olayda, takip dayanağı çekte keşide yerinin “Side” olarak yazıldığı görülmektedir. Bilindiği üzere; 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve ilk mahalli idareler genel seçimi olan 30.03.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun’un 1. maddesinin 3. fıkrası ile “Side” belde belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılmış ve söz konusu belediye “Side” ismiyle mahalle olarak bağlı bulunduğu Manavgat ilçesinin belediyesine katılmıştır. Bu durumda, takibe konu çekte keşide yeri olarak gösterilen “Side” anılan çekin keşide tarihi olan 30.08.2014 tarihinden önce mahalleye dönüştüğünden bu yerin yukarıda belirtilen nitelikte idari birim olmadığı ve dolayısıyla dayanak belgenin keşide yeri unsurunu taşımadığı açıktır. Öyleyse, kambiyo senedi niteliği bulunmayan bu belge kambiyo takibine konu edilemez ...” Y. 12. HD, T. 23/11/2015, E. 2015/19613, K. 2015/28936 sayılı kararı; “...Çekte keşide yerinin bir idari birim olan il, ilçe veya köy ismi olarak belirtilmesi gerektiğinden, suça konu çeklerde yazılı olan “İkitelli” İstanbul iline bağlı bir semt olması nedeniyle keşide yeri olarak kabulü mümkün olmadığından, beraat kararı bu nedenle yerinde görülerek tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir ...” Y. 10. CD, T. 03.06.2008, E. 2007/9211, K. 2008/9057 sayılı kararı (www.kazanci.com); Ayrıca “İnciraltı”, “Çemberlitaş”, “Kozyatağı”, “Taksim”, “Gayrettepe” ve “Düvenönü” ibarelerinin keşide yeri olarak kabul edilemeyeceğine ilişkin Yargıtay kararları için bkz. Kendigelen, (Çek), s. 94-95.

²³³ “...Davanın dayanağı olan çekte keşide yeri olarak İzmir ilinde bir semt olan “Yenişehir” gösterilmiş olup, gösterilen bu yer idari birim niteliği taşımamaktadır. Bu durumda dava konusu belge kambiyo senedi niteliği taşımadığından ciro yolu ile devir edilemez ve alacağın temlik hükümlerine tabidir. ...” 12. HD, T. 19/11/2012, E. 2012/9270, K. 2012/17082 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²³⁴ “...Somut olayda, takibe dayanak çekte düzenleme yerinin “Saltak” olarak belirlendiği, belirlenen keşide yerinin “Denizli ilinde bir cadde” ismi olduğu, buna göre düzenleme yerinin idari birim olarak gösterilmediği, ayrıca çeki düzenleyeninin adının yanında da herhangi bir idari birimin yer almadığı dolayısıyla, çekin, kambiyo senedi niteliği bulunmadığı anlaşıldığından bu belge kambiyo takibine konu edilemez ...” Y. 12. HD, T. 13/06/2017, E. 2016/16912, K. 2017/9208 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²³⁵ Bu yöndeki görüşler ve çözüm önerileri için bkz. Kendigelen, (Çek), s. 96; Moroğlu, s. 160.

²³⁶ YİBK, T. 14.12.1992, E. 1991/1, K. 1992/5. (www.kazanci.com).

²³⁷ Bu kararın eleştirisi için bkz. Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1057.

Yargıtay, “IST”²³⁸ ve “ANK”²³⁹ gibi kısaltmaları kabul etmiş, “Ç.kale”²⁴⁰, “D.bakır”²⁴¹, K.Paşa²⁴², “D.dere”²⁴³, “ANT”²⁴⁴, “ARD”²⁴⁵, “L.Burgaz”²⁴⁶ şeklinde yazılan keşide yerini kabul etmemiştir.

Düzenleme yerinin gösterilmemesi veya gösterilen düzenleme yerinin yukarıda açıklandığı şekilde belirli olmaması halinde düzenlenen belge çek olarak kabul edilemeyecektir. Bu belge emre veya nama olarak düzenlenmiş ise, adi havale hükmünde olduğu gibi ayrıca yazılı delil başlangıcı sayılır²⁴⁷. Ancak, hamiline yazılı olarak düzenlenmiş ise, havalenin şartlarından olan havale alıcısını içermediği için havale olarak kabul edilemez²⁴⁸. Ancak yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilir.

Çekte, düzenleme yerinin belirtilmesi, bu yerin neresi olduğu birçok yönden önem arz eder. Öncelikle, ibraz süreleri, çekin üzerindeki yazılı düzenleme yerine göre belirlenir. Düzenleme yeri ile ödeme yerinin aynı ya da farklı olmasına göre farklı ibraz süreleri uygulanır. Ayrıca, düzenleme yeri, çekten kaynaklanan ihtilaflarda yetkili mahkeme veyahut icra dairesinin belirlenmesinde de önem taşır²⁴⁹. Son olarak, çekte zamanaşımının tespitinde de düzenleme yeri önemlidir²⁵⁰.

²³⁸ Y. 12. HD, T. 25.10.2010, E. 2010/11972, K. 2010/24573 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²³⁹ Y. 12. HD, T. 08.03/2016, E. 2015/34470, K. 2016/6609 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁴⁰ Y. 12. HD, T. 04.07.2013, E. 2013/19150, K. 2013/29669 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁴¹ Y. 12. HD, T. 23.11.2017, E. 2016/24085, K. 2017/14512 sayılı kararı; Aksi yönde, Y. 19. HD, T. 08/02/2018, E. 2016/15495, K. 2018/482 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁴² Y. HGK, T. 04.06.2008, E. 2008/12-416, K. 2008/416 sayılı kararı. (Aydın, 286).

²⁴³ Y. 12. HD, T. 14.12.2010, E. 2010/17737, K. 2010/30163 sayılı kararı. (Aydın, 286).

²⁴⁴ Y. 12. HD, T. 22.04.2010, E. 2009/27840, K. 2010/10085 sayılı kararı. (Aydın, 288).

²⁴⁵ Y. 12. HD, T. 24.06.2010, E. 2010/4259, K. 2010/16408 sayılı kararı. (Aydın, 287).

²⁴⁶ Y. 12. HD, T. 07.09.2015, E. 2015/9716, K. 2015/19930 sayılı kararı. (Aydın, 287).

²⁴⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1055; Kendigelen, (Çek), s. 92; Göle, s. 27.

²⁴⁸ “... İcra takibine konu olan 20.10.2009 tarihli çekte keşide yerinin idari birim olarak yazılı bulunmaması nedeniyle sözkonusu belge çekin zorunlu unsurlarını taşımadığından çek vafında değildir. Anılan belge hamiline düzenlenmiş olmakla havale vafında da değildir ve ciro yoluyla elinde bulunduran davacıya alacak hakkı vermez ...” Y. 12. HD, T. 11.12.2013, E. 2013/13250, K. 2013/19768 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁴⁹ “...çekten kaynaklanan borcun alacaklısı borçlunun yerleşim yerinde, birden fazla borçlu bulunması halinde borçlulardan birinin yerleşim yeri çekin keşide yeri veya ödeme yerinde ihtiyati haciz talebinde bulunabilir. ...” Y. 12. HD, T. 05/12/2016, E. 2016/12815, K. 2016/9299 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁵⁰ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 552.

1.2.3.1.5. Düzenleme Günü

Çekin hangi tarihte düzenlendiği, çekte bulunması gereken zorunlu unsurlardan biridir. Düzenleme yeri çekin herhangi bir yerine yazılabileceği gibi, bu ibarenin çek tedavüle çıktıktan sonra doldurulması²⁵¹ da mümkündür²⁵². Ayrıca, düzenleme gününün gerçeğe aykırı şekilde gösterilmesi zorunlu değildir²⁵³.

Düzenleme gününün belirli ve mümkün olması gerekir²⁵⁴. Bu nedenle çekin düzenleme tarihinin gün, ay, yıl şeklinde belirtilmesi şarttır. Ancak, bu şekilde yazılacak tarihin yazı veya rakamla gösterilmesi arasında fark yoktur²⁵⁵. Belirlilikten kasıt, tarihin değişik anlamlar çıkarılmayacak şekilde açık bir şekilde yazılmasıdır²⁵⁶. Örneğin, düzenleme tarihinin “10.12.08” yazılması hangi yüzyılda olduğumuz belirli olduğundan geçerlidir. Yani, bu şekilde gösterilen düzenleme tarihinin on aralık ikibinsekiz yılı olduğunu herkes bilebileceğinden şekil unsuru doğru yazılmış kabul edilir. Aynı şekilde, gün ve ay yerleri değiştirilerek yazılan düzenleme tarihi de geçerlidir²⁵⁷. Ancak, sadece ay, gün veya yılın yazılması, o çekin ne zaman düzenlendiğini tam olarak belirtmediği için; bu şekilde yazılan düzenleme tarihi geçerli kabul edilemez²⁵⁸.

Düzenleme tarihinin mümkün olmasından kastedilen ise bu tarihin takvimde belirtilen bir günü belirtmesidir²⁵⁹. Ancak, Yargıtay İçtihatları ile bu kural yumuşatılarak, 31 gün

²⁵¹ “... 6102 sayılı TTK'nin 818/1-a, s bentleri atfıyla aynı Yasa'nın 680. madde hükmü uyarınca, bir çekin kısmen doldurulmuş ya da sadece imzalanmış olması halinde tedavüle çıkarılması mümkün ve geçerlidir. Somut olayda, davacı vekili, iptali talep olunan çekin imzalanmış olduğunu, ancak keşide tarihinin yazılmadığını, bildiği kadarıyla boş olduğunu belirtmiştir. Yukarıda anılan yasa hükmü uyarınca çekin kısmen doldurulmuş ya da sadece imzalanmış olması halinde dahi, tedavüle çıkarılması mümkün ve geçerli olup, belirtilen yasal düzenleme karşısında mahkemece, imzalanmış çekin kambyo senedi vasfını haiz olduğu düşünülerek bir karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçeyle istemin reddi doğru görülmemiş, bu husus bozmayı gerektirmiştir ...” Y. 11. HD. T. 16.04.2018, E. 2016/10869, K. 2018/2782 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁵² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1052-1053.

²⁵³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1053; Göle, s. 22; Kendigelen, (Çek), s. 91; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 64.

²⁵⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1053; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 52; Köle/Görgülü, s. 93; Ayli, Ali/Yardımcıoğlu, Didem, Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, *DEÜHFD*, C. 16, Özel S., Y. 2015, s. 3210.

²⁵⁵ Kendigelen, (Çek), s. 86; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3209.

²⁵⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1052.

²⁵⁷ Kendigelen, (Çek), s. 86; Ayli/Yardımcıoğlu; s. 3210; “Somut olayda; takibe dayanak bononun incelenmesinde; düzenleme tarihinin hata sonucunda aylar hanesindeki rakamlar ile günler hanesindeki rakamların yerlerinin değiştirilerek (takdim-tehir yapılarak) 17.8.2012 yerine, 8.17.2012 olarak yazıldığı anlaşılmış olup bononun tanzim tarihinin "17/08/2012" olarak anlaşılması... “ Y. 12. HD. T. 18.04.2017 E. 2016/13971 K. 2017/5965 sayılı bonoya ilişkin verilen ancak, çekte uygulanması tartışmasız olan kararı. (www.kazanci.com).

²⁵⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1052; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3210.

²⁵⁹ Kendigelen, (Çek), s. 86.

çekmeyen aylar açısından çekte yazılı olan düzenleme tarihi takvimde olmayan düzenleme ayın son günü olarak kabul etmek suretiyle, çekin geçerli olduğu kabul edilmiştir²⁶⁰. Ancak, 32 ocak, 35 kasım gibi takvimde bulunması hiçbir surette mümkün olmayan, açıkça mantığa aykırı olarak yazılan düzenleme günü geçersizdir²⁶¹.

Üzerinde birden fazla düzenleme tarihi yazılmış senedin kural olarak çek vasfı yoktur²⁶². Zira, iki farklı düzenleme tarihi bulunması ibraz süresinin belirlenmesinde karışıklığa yol açar. Ancak Yargıtay, çeke iki farklı tarih yazılması durumunda, ileriki tarihi vade tarihi olarak değerlendirerek, önceki tarihin düzenleme tarihi olarak esas alınması gerektiğini belirtmiş ve bu şekilde düzenlenen senedi çek olarak kabul etmiştir²⁶³.

Düzenleme gününün gösterilmemesi veya gösterilen düzenleme tarihinin yukarıda açıklandığı şekilde mümkün olmaması halinde düzenlenen belge çek olarak kabul edilemeyecektir. Bu belge emre veya nama olarak düzenlenmiş ise, adi havale hükmünde olduğu gibi ayrıca yazılı delil başlangıcı sayılır²⁶⁴. Ancak, hamiline yazılı olarak düzenlenmiş ise, havalenin şartlarından olan havale alıcısını içermediği için havale olarak kabul edilemez²⁶⁵. Ancak yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilir²⁶⁶.

²⁶⁰ Kendigelen, (Çek), s. 88; "...keşide tarihinin 30.2.2007 olarak yazılmış olması halinde, çekin şubat ayının son gününde keşide edilmiş sayılacağı ve bu durumun anılan belgenin çek olma özelliğini ortadan kaldırmayacağı vurgulanmış olup, Eylül ayının 31. günü söz konusu olmasa da, keşide tarihinin bu şekilde gösterildiği çeklerde, bunun yanıldan kaynaklandığının ve bu eksikliğin çekin kambiyo vasfını etkilemeyeceğinin, Eylül ayının son gününde, yani 30 Eylül tarihinde keşide edilmiş sayılacağı kabulü gerekir ..." T. 19/12/2016, E. 2016/8513, K. 2016/25562 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁶¹ Kendigelen, (Çek), s. 89.

²⁶² Kendigelen, (Çek), s. 89; Göle, s. 22; Köle/Görgülü, s. 94; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3212.

²⁶³ "...Somut olayda takibe konu çekin keşide tarihi kısmında, üstte yazı ile "Otuz Kasım 2008" rakamla "30.11.2008" ve ayrıca 30.10.2008 tarihlerinin yazılı olduğu görülmektedir. Bu haliyle bir tahrifattan söz edilemez. Çekte iki ayrı keşide tarihinin yer alması belgenin çek olma vasfına etkili olmayıp ikinci tarih TTK'nun 707/1 maddesine göre yazılmamış sayılır. ..." Y. 12. HD, T. 03.05.2010, E. 2009/29544, K. 2010/10868 sayılı kararı; "...Çeklerde vade olamayacağından düzenlenen çeklerde iki ayrı keşide tarihi bulunması halinde önceki tarihin keşide tarihi olarak kabulü gerekir. Somut olayda, her iki çekin üzerinde ilk keşide tarihi olarak 27.9.2007 olarak düzenlenmiştir. Önceki tarih olan 27.9.2007 keşide tarihine göre çek muhatap bankaya 25.10.2007 tarihinde ibraz edilmiş olup, bu tarih itibarıyla muhatap bankaya süresinde ibraz edilmediği gibi yasal 10 günlük süre içerisinde de takibe geçilmediği görülmüştür ..." Y. 12. HD, T. 16.10.2008, E. 2008/13619, K. 2008/17565 sayılı kararı (www.kazanci.com); Aynı yönde, Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 263.

²⁶⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1055; Kendigelen, (Çek), s. 92.

²⁶⁵ Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3209.

²⁶⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1055; Kendigelen, (Çek), s. 92; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3209.

Düzenleme günü, ibraz sürelerinin belirlenmesi açısından önemli bir zorunlu unsurdur. Ayrıca, çeki düzenleyen kişinin ehliyeti²⁶⁷ ve çek temsilen düzenlenmiş ise düzenleyen kişinin temsil tarihinde çek düzenlemeye yetkisi bulunup bulunmadığının belirlenmesinde²⁶⁸ de düzenleme gününün önemi ortaya çıkar²⁶⁹. Düzenleyen iflası halinde, çekin iflas tarihinden önce düzenlenip düzenlemediğinin belirlenmesi için düzenleme tarihinin önemi ortaya çıkar²⁷⁰.

1.2.3.1.6. Düzenleyenin İmzası

Çekte düzenleyenin imzasının bulunması zorunluluk şartıdır (TTK m. 780/1). İmzanın bizzat düzenleyen tarafından atılması şart olmayıp, düzenleyen yetkili temsilcisinin attığı imza da geçerli bir imza yerine geçer²⁷¹. Çekin geçerli olarak tedavüle çıkartılabilmesi için asgari şart bu şekilde atılan bir imzayı kapsamasıdır. Başka bir ifadeyle sadece imza atılarak tedavüle çıkartılan çekin diğer unsurlarının sonradan tamamlanması mümkün iken (açık çek), imza olmadan tedavüle çıkartılan senet çek vasfında kabul edilemez²⁷². İmza unsuru eksik olarak düzenlenen ve çekin diğer unsurlarından en az birinin yazılı olduğu senet ancak yazılı delil başlangıcı sayılabilir²⁷³. Öte yandan, imzanın düzenleyene yahut yetkili temsilcisine ait olmaması çeki geçersiz kılmayacağı gibi, imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği çek üzerinde

²⁶⁷ "...Somut olayda borçlunun senetlerde ciranta sıfatı bulunduğu göre senedin düzenleme tarihi itibarıyla hukuki ehliyete sahip olması gerekir. Aksi takdirde düzenlenen senet nedeniyle sorumluluğundan bahsedilemez ..." Y. 12. HD. T. 08.06.2010, E. 2010/2679, K. 2010/14504 sayılı bonoya ilişkin verilen ancak, çekte uygulanması tartışmasız olan kararı. (www.kazanci.com).

²⁶⁸ "... O halde, 09.06.2015 tarihli vekaletname gereğince takip konusu bononun düzenleme tarihi olan 16.10.2015 tarihinde borçlu muteriz şirket vekili olarak tayin edilen Gökmen Yaşa'nın şirket adına bono tanzim yetkisi bulunduğu Gökmen Yaşa yönünden de imza itirazına yönelik bilirkişi incelemesi yapılarak oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken ..." T. 07.11.2017, E. 2016/21246, K. 2017/13752 sayılı bono ilişkin, ancak çek için de geçerli olacak kararı. (www.kazanci.com).

²⁶⁹ Kendigelen, (Çek), s. 85; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 551; Göle, s. 23; Kınacıoğlu, s. 56; Köle/Görgülü, s. 93; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3215-3216.

²⁷⁰ Kendigelen, (Çek), s. 85; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 551; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3218.

²⁷¹ Kendigelen, (Çek), s. 100; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59.

²⁷² "... 6102 sayılı TTK'nin 818/1-a, s bentleri atfıyla aynı Yasa'nın 680. madde hükmü uyarınca, bir çekin kısmen doldurulmuş ya da sadece imzalanmış olması halinde tedavüle çıkarılması mümkün ve geçerlidir. Somut olayda, davacı vekili, iptali talep olunan çekin imzalanmış olduğunu, ancak keşide tarihinin yazılmadığını, bildiği kadarıyla boş olduğunu belirtmiştir. Yukarıda anılan yasa hükmü uyarınca çekin kısmen doldurulmuş ya da sadece imzalanmış olması halinde dahi, tedavüle çıkarılması mümkün ve geçerli olup, belirtilen yasal düzenleme karşısında mahkemece, imzalanmış çekin kambiyo senedi vasfını haiz olduğu düşünülerek bir karar verilmesi gerekirken ..." Y. 11. HD. T. 16.04.2018, E. 2016/10869, K. 2018/2782 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁷³ Kendigelen, (Çek), s. 100.

imzası bulunan diğer kişilerin (lehtar, avalist, ciranta) de sorumluluğuna engel olmayacaktır²⁷⁴. Bu durumda, çekte imzası bulunan kişi çek bedelinden sorumlu olur²⁷⁵.

Çekteki imzanın muhakkak el yazısı ile atılması gerekir (TBK. m. 15; TTK. m. 818/1-r atfı ile TTK. m. 756). El yazısı ile atılacak imzanın şekli konusunda yasada hüküm bulunmamaktadır. Kişi, kendisine özgü belli karakterleri içeren sembolleri belirterek imza atabileceği gibi, ad ve soyadını bizzat el yazısı ile yazmak suretiyle de imza atabilir. Ancak borçlu, ad ve soyadını yazarken imza atmayı amaç edinmelidir²⁷⁶. Buna karşılık, isim zikretmeden örneğin, bir unvan belirten ibare imza olarak kabul edilemez²⁷⁷. Öte yandan imzanın, çekin ön yüzünün alt tarafına, tüm metni kapsayacak şekilde atılması gerekir²⁷⁸.

Çeki düzenleyen kişi kural olarak çek hesabı sahibidir²⁷⁹. Çek hesabı birden fazla kişi tarafından açılmış ise, çekin geçerli olması için bu kişilerin tamamı tarafından imzalanması gerekir. Ancak çek sözleşmesi ile her bir hesap sahibine münferiden imza yetkisi verilmiş ise tek imzanın varlığı çekin geçerliliği için yeterlidir²⁸⁰. Aynı durum, birlikte temsil edilen gerçek kişiler ve tüzel kişiler²⁸¹ için de geçerlidir²⁸². Ancak, bu olasılıklarda muhatabın ve düzenleyen olarak görünen kişinin çek bedelini ödeme yükümlülüğü bulunmasa da çeki imzalayan kişinin sorumluluğu devam eder²⁸³.

²⁷⁴ Kendigelen, (Çek), s. 100; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59.

²⁷⁵ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59.

²⁷⁶ Y. 12. HD. T. 03.03.2016, E. 2016/2641, K. 2016/6249 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁷⁷ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59.

²⁷⁸ Kendigelen, (Çek), s. 100; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 61; Göle, s. 23; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 66; Köle/Görgülü, s. 97.

²⁷⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1059; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59.

²⁸⁰ Kendigelen, (Çek), s. 105; "...Mersin 4. noterliğinin 19.08.2008 tarih 20393 yevmiye nolu vekaletnamesi ile davacı Aytaç Alataş'a Aldemir Gıda Temizlik Maddeleri ... Ltd. Şti adına çek keşide etmeye yetki verildiği görülmektedir. Takibe konu çeklerde keşideci olarak "Aldemir Gıda Temizlik Maddeleri ... Ltd. Şti"nin adı ve altında Aytaç Alataş isminin bulunduğu görülmektedir. Mahkemece duruşma açılarak Aytaç Alataş'ın resmi kurumlardan imzaları getirtilerek imzalarını nasıl attığı tahkik edildikten sonra çeklerdeki imzaların çift imza mı yoksa ad ve soyadın el yazısı olarak yazılması şeklinde tek imza mı olduğu hususu tespit edilerek oluşacak sonuca göre bir karar verilmelidir. Eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir ..." Y. 12. HD, T. 12.03.2013, E. 2012/33624, K. 2013/8873 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁸¹ "... çek keşide tarihi itibari ile borçlu ... İnşaat Turizm İmalat Sanayi Ticaret Ltd. Şti'nin çift imza ile temsil ve ilzam edildiği ancak çek üzerinde keşideci şirketin tek imzasının bulunduğu gerekçesi ile borçlu ... İnşaat Turizm İmalat Sanayi Ticaret Ltd. Şti yönünden itirazın kabulü ile takibin durdurulmasına karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile istemin reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir ..." Y. 12. HD, T. 18.01.2018, E. 2017/8493, K. 2018/243 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁸² Kendigelen, (Çek), s. 105; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 62.

²⁸³ Kendigelen, (Çek), s. 105.

Çekin geçerli olması için düzenleyenin imzası yeterli olup, imzanın yanında ayrıca ad-soyad²⁸⁴ veya ünvanın²⁸⁵ yazılmasına lüzum yoktur²⁸⁶. Aynı şekilde, düzenleyen adının yanlış yazılması veya tüzel kişiliği bulunmayan bir isim yazılması da çekin geçerliliğine etki etmeyip; bu durumlarda da çekte imzası olan kişi çek bedelinden sorumludur²⁸⁷.

1.2.3.1.5. Seri Numarası

Banka tarafından çekin üzerine matbu olarak yazılan seri numarası çekin zorunlu şekil şartları arasında sayılmaktadır (TTK. m. 780/1-g). Bu hüküm 6728 “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un” 70. Maddesi ile Türk Ticaret Kanunu’nun ilgili maddesine eklenmiştir. Böylece bankalar tarafından bastırılmayan çek yapraklarının çek vasfında olup olmadığına yönelik tartışmaya son verilerek, banka tarafından bastırılmayan senedin çek vasfında olmayacağı emredici olarak düzenlenmiştir²⁸⁸. Belirtmek gerekir ki, bu unsur yabancı bankalar tarafından basılan çekler yönünden zorunlu şekil şartı olarak değerlendirilmez²⁸⁹.

1.2.3.1.6. Kare Kodu

Kare kodun çekte bulunmasının zorunlu şekil şartı olması da 6728 sayılı yasa ile getirilen bir yeniliktir. Bu hükümle birlikte, çekin üzerinde bulunan karekod aracılığı ile çek hamillerinin çek hesabı sahibi veya diğer çek ilgililerine ilişkin bilgilere ulaşması mümkün hale

²⁸⁴ “... TTK'nun 730.maddesi göndermesi ile çekler hakkında da uygulanması gereken aynı kanununun 613 ve 614/1.maddeleri (6102 Sayılı TTK'nun 701 ve 702. maddeleri) gereğince, keşideci imzası dışında çekin ön yüzüne konulan her imza aval şerhi sayılır. Aval için sadece imza yeterli olup, ayrıca ad ve soyadının yazılması gerekli değildir ...” Y. 12. HD, T. 01.07.2013, E. 2013/16551, K. 2013/24657 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁸⁵ “... Kambiyo senetlerine mahsus yolla yapılan takipte borçlu, takip konusu çekin, keşide bölümünde kendi şirket ünvanlarının tam yazılmadığını buna dayalı takip yapılamayacağını, ayrıca borca itirazlarını ileri sürmüştür. TTK'nun 692/6.maddesinde, çek keşidecisinin imzası yeterli görülmüş olup, ayrıca ad ve soyadının veya şirket ünvanının açık yazılması zorunlu unsur değildir. Bu durumda mahkemece, şirket ünvanı ile ilgili şikayetin reddi ile borçlunun diğer itirazları incelenerek, olumlu olumsuz bir karar vermek gerekirken, ünvan yokluğu sebebiyle takibin iptaline karar verilmesi isabetsizdir ...” Y. 12. HD, T. 23.11.2006, E. 2006/18236, K. 2006/21972 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁸⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1059; Kendigelen, (Çek), s. 103; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 59; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 260

²⁸⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1059; Kendigelen, (Çek), s. 60.

²⁸⁸ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 97; Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 155.

²⁸⁹ Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 155

getirilmesi amaçlanmıştır²⁹⁰. Böylece, hamil, çeki devralmadan önce bu çekin ödenmeme riski TTK'nın 780/2. maddesinde belirtilen veriler hakkında fikir sahibi olabilecektir. Belirtmek gerekir ki, karekod sistemine kayıt yapılmaması çekin geçerliliğini etkilemez²⁹¹. Bu zorunlu şekil şartı da yabancı bankalar tarafından basılan çekler yönünden uygulanmaz²⁹².

1.2.3.2. Muhatabın Çeki İbraz Eden Kişinin Kimliğini ve Meşru Hamil Olduğunu Tespit Yükümlülüğü

Muhatap banka, çeki ibraz eden kişinin meşru hamil olduğunu tespit etmekle yükümlüdür. Bu mükellefiyete dayalı özen yükümlülüğü çekin nevine göre değişir.

1.2.3.2.1. Nama Yazılı Çekte

Belirli bir kişi namına yazılan ve açıkça menfi emre kaydını veya ciro edilemez kaydını içeren çek nama yazılı sayılır (TTK. m. 785/1-b)²⁹³. Nama yazılı çekte, çeki ibraz edenin lehdar olması halinde muhatap banka, kimlik tespiti yapıp, çekin üzerindeki lehdar hanesinde yazılı ad ve soyad ile kimlik bilgileri uyuyor ise meşru hamili tespit eder²⁹⁴.

Nama yazılı olarak düzenlenen çekin devri ancak alacağın devri ve senedin zilyedliğinin devralana nakli yolu ile gerçekleştirilebilir. Alacağın devrinin geçerli olabilmesi için ise yazılılık şartı aranır (TBK. m. 184/1). Nama yazılı çekin devri için gerekli olan yazılı temlik beyanı çekin üzerine, alonja yahut bunlardan bağımsız başka bir belge üzerine de yazılabilir (TTK. m. 647/2)²⁹⁵. Muhatap, temlik beyanlarının geçerliliğini, bu beyanların düzenli bir silsile

²⁹⁰ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 98.

²⁹¹ Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 156

²⁹² Bilgili/Demirkapı, (Kıymetli Evrak), s. 156.

²⁹³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 639; Kendigelen, (Çek), s. 155; "...Keşideci tarafından konacak bir kayıtlı, poliçenin cirosu yasaklanabilir. Senede, 'ciro olunmayacağı' veya 'emre yazılı olmadığı' (menfi emre kaydı) konarak bu amaca ulaşılabilir. Keşidecinin koyacağı ciro yasağı, senedi nama yazılı hale getirir. Bir ciranta tarafından konan kayıt ise. sadece o ciranta bakımından sonuç yaratır; ciranta, ciro ettiği şahıstan sonraki hamillere (senedi ciro ile alan) karşı sorumluluktan kurtulur..." Y. 12. HD, T. 23.10.2017, E. 2017/7353, K. 2017/12859 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

²⁹⁴ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 606; Tekil, M., s. 18; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1112 vd; Kınacıoğlu, s. 269; Pulaşlı, Hasan, Çek Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 13.

²⁹⁵ Temlik beyanı senet dışında başka bir belge üzerine yazılmış ise devrin geçerli olabilmesi için bu belgenin zilyedliğinin de çeki iktisabedene devredilmesi gerekir. (Gümüş, Mustafa Alper, Alacağın Temlik Sözleşmesinin Şekli, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, Y. 2011, S. 9-34, s. 5).

ile takip edip etmediğini ve bu silsileye göre ibraz eden kişinin kimliğini kontrol ederek meşru hamili tespit etmekle mükelleftir²⁹⁶.

1.2.3.2.2. Emre Yazılı Çekte

Çekin kanunen emre yazılı bir senet olduğunu belirtmiştik. Buna göre, çekin emre yazılı olarak düzenlenmesi için üzerine emre yazılı olduğuna dair herhangi bir ibare konulmasına lüzum yoktur. Hatta matbu olarak düzenlenen çekte konulan “emre yazılıdır” ibaresinin silinmesi dahi bu sonucu değiştirmez²⁹⁷.

Emre yazılı çekte çeki ibraz eden kişi lehtar ise meşru hamilin tespiti nama yazılı çekte yapılan tespit ile aynıdır. Ancak lehtardan çeki devralan cirantalar yönünden durum farklıdır. Bilindiği üzere emre yazılı çek ciro ve zilyedliğin nakli yolu ile devredilir (TTK. m. 785/1-a). Çeki ibraz eden meşru hamilin tespiti ise cirolar arasındaki sıralamanın tespiti ile mümkündür²⁹⁸. Çeki ibraz eden kişinin meşru hamil olabilmesi için bu sıralamanın düzenli olması gerekir (TTK. m. 790). Çekin arkasında veya alonjdaki ilk imza lehtarın, diğer imzalar ise bir önceki cirodaki hamilin imzalarını takip ediyor ise bu sıralama düzenli demektir²⁹⁹. Çekteki veya alonjdaki imzalardan herhangi birinin bir önceki hamilin imzasını taşıması, yahut senedin arkasında tek ciro var ise bu cirodaki imzanın lehdara ait olmaması³⁰⁰ halinde ciro zinciri (silsilesi) kopmuş olur³⁰¹. Bu durumda ciro zincirinin koptuğu kişiden sonra çeki teslim alanlar meşru hamil sıfatını kazanamazlar. Muhatap banka ibraz edilen çekte ciro zincirinin düzenli olup olmadığını kontrol etmekle yükümlüdür.

²⁹⁶ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 606; Tekil, M., s. 18; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1112 vd; Kınacıoğlu, s. 269; Pulaşlı, (Çek), s. 13.

²⁹⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1071, Kendigelen, (Çek), s. 123; Kınacıoğlu, s. 278.

²⁹⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1113; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 612

²⁹⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1113; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 613.

³⁰⁰ “... Geçerli bir ciro silsilesine göre senedi elinde bulunduran kişi yetkili hamil durumundadır. Davaya konu çek Halis Özdemir namına keşide edilmiş olup çek arkasındaki ilk cironunda bu şahsa ait olması gerekir. Ancak ilk cironun vekaleten Sedat Özdemir adı yazılarak şirket kaşesi üzerine atıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda çek lehdarı tarafından adı yazılmak suretiyle çekin ciro edilmediği anlaşıldığından ciro silsilesi kopmuştur ...” Y. 19. HD, T. 13.02.2017, E. 2017/955, K. 2017/3194 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁰¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1113; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 613.

Muhatabın bu yükümlülüğünün kapsamına ciro silsilesindeki imzaların sahteliğini araştırma hususu dahil değildir³⁰². Zira düzenleyenden başka kişilerin imza örnekleri elinde olmayan bankaya böyle bir sorumluluk yüklenemez³⁰³. İmzaların istiklali (bağımsızlığı) ilkesi denilen bu kurala göre cirolar arasındaki zincirleme bağlılığın gözlenmesi sadece dış görünüm bakımından yapılır (TTK. m. 790). Başka bir anlatımla, ciro zincirinin (silsilesinin) muntazam bir şekilde birbirini takip edip etmediğini incelerken dış görünüşü incelemek yeterli olup, cirantalardan birinin imzasının sahte olması veya temsilci sıfatıyla senedi imzalayan şahsın imza yetkisinden yoksun olması ciro zincirini etkilemez³⁰⁴. Ancak, ciro zinciri düzenli olmasına rağmen, muhatap tarafından bilinen cirantaların imzalarının sahte olduğu açıkça belirlenebilecek durumda ise muhatabın çek bedelini ödemesi sorumluluğunu gerektirir³⁰⁵.

1.2.3.2.3. Hamiline Yazılı Çekte

Kanunen emre yazılı olarak düzenlenen çek açıkça “hamile/hamiline” kaydı konularak (TTK. m. 785/1-c) veya belirli bir lehtar gösterilmiş olmakla ayrıca “hamiline” ibaresi eklenerek (TTK. m. 785/2) hamiline yazılı şekilde düzenlenebilir. Ayrıca kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş çek de hamiline yazılı sayılır (TTK. m. 785/3). Bu hükümden hareketle geçersiz bir lehtar adı yazılı çek de doktrinindeki ağırlıklı görüşe³⁰⁶ ve Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarına³⁰⁷ göre hamiline yazılı sayılır.

³⁰² Öztan (Kıymetli Evrak), s. 1114; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 613; Öztan, Fırat, Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi, BATİDER, C. 10, S. 2, Y. 1979, s. 392.

³⁰³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1114; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 613; Öztan, (İmzaların İstiklali), s. 394.

³⁰⁴ Öztan, (İmzaların İstiklali), s. 394; “...Mahkemece lehtar ve 1. ciranta imzasının sahteliği hakkında icra hukuk mahkemesinde alınan bilirkişi raporuna dayanılması yanlış ise de mahkemenin kendisinin yaptıracağı bilirkişi incelemesi ile lehtar ve 1.ciranta imzasının sahteliğinin saptanması halinde de bu olgu sonuca etkili değildir. Zira keşideci ciro imzasının sahteliğini senet lehtarına karşı ileri süremez. TTK'nun 677. maddesinde düzenlenen imzaların istiklali prensibine göre çek üzerindeki imzaların geçersizliği diğer imzaların geçerliliğini etkilemez. Bu nedenle davanın reddi gerekirken yazılı şekilde kabulüne karar verilmesi doğru olmamış yerel mahkeme kararının bozulması gerekmiştir ...” Y. 12. HD, T. 05.02.2018, E. 2016/15082, K. 2018/373 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁰⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1114; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 613,

³⁰⁶ Öztan (Kıymetli Evrak), s. 1069-1070; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 62; Tekil, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1994, s. 167; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 272.

³⁰⁷ “... mahkemece çekin lehtarının Egemoğlu Su Ürünleri olduğu ve bu lehtarın gerçek ya da tüzel kişi olmadığı, bu nedenle çekin kambiyo vasfı bulunmadığı gerekçesiyle takibin iptaline karar verildiği görülmektedir.

TTK'nun 780. maddesinde çekin unsurları sayılırken lehtarın gösterilmesine yer verilmemiştir. Bu nedenle lehtar çekin zorunlu unsuru olmayıp, çekte lehtarın yazılıp yazılmaması ya da gerçek veya tüzel kişiliğinin bulunup bulunmaması çek niteliğini etkilemez. Bu durumda çekin lehtar hanesinde gerçek ya da tüzel kişiliği bulunmayan ismin yazılı olması çekin unsurlarını etkileyen bir husus değildir. Çek TTK'nun 697/3. maddesine göre hamiline düzenlenmiş sayılır. TTK'nun 785. maddesine göre, kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çekin

Hamiline yazılı çekte muhatabın meşru hamili tespit yükümlülüğü emre ve nama yazılı çeki nazaran hafifletilmiştir³⁰⁸. Hamilin, çeki zilyed olması maliki olduğuna karinedir³⁰⁹. Çeki elinde bulunduran hamilin, çekin maliki olduğunu ispat etmek için başkaca bir yükümlülüğü yoktur. Bu nedenle kural olarak muhatap çekin fiilen zilyedi olan hamile, çek karşılığını ödemekle yükümlüdür. Hamiline yazılı olarak düzenlenen çek kural olarak zilyedliğin nakli yolu ile devredilmesine karşı, ciro yolu ile devredilmiş olsa bile muhatabın sorumluluğunun kapsamı değişmez³¹⁰. Bu durumda cironun teşhis ve temlik fonksiyonu bulunmayıp sadece teminat fonksiyonu olduğundan muhatabın çekteki ciroları inceleyerek meşru hamili tespit etmesine lüzum yoktur³¹¹. Bu kuralın iki istisnası bulunmaktadır. Bunlardan ilki çekin rızası dışında elinden çıktığını yahut bedelsiz olduğunu iddia eden kişinin talebi ile mahkemece ihtiyati tedbir yolu ile ödemedi men yasağı konulup, bu tedbirin muhataba ulaşmış olmasıdır³¹². Bu durumda muhatabın, mahkemece verilen tedbir kararının kendisine ulaştığı andan itibaren çek bedelini ödememesi gerekir. İkinci istisna ise, muhatabın ağır kusurlu veya kötüniyetli olarak meşru hamil olmadığını bildiği kişiye ödeme yapmasıdır³¹³. Örneğin ibraz eden kişinin çeki çaldığını bilen yahut bilmesi gereken muhatabın çek bedelini ödemesinden dolayı sorumlu tutulması gerekir. Öte yandan muhatabın, hamiline veya emre yazılı çekin ibrazında, ibraz eden hamilin kimliğini tespit etmesi zorunludur³¹⁴.

hamiline düzenlendiğinin kabulü gerekir ...” Y. 12. HD, T. 08.03.2010, E. 2015/30621, K. 2016/6619; Aynı yönde, Y. 12. HD, T. 23.11.2015, E. 2015/15320, K. 29093; Y. 12. HD, T. 12/03/2013, E. 2012/33588, K. 2013/9019 sayılı kararları. (www.kazanci.com).

³⁰⁸ Öztan (Kıymetli Evrak), s. 1114; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 614; Kendigelen, (Çek), s. 189.

³⁰⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1114; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 615.

³¹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 250; Kendigelen, (Çek), s.189; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 600.

³¹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 250; Kendigelen, (Çek), s.189; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 600.

³¹² Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 615; Aydın, Alihan, *Hakkında Ödemedi Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir mi? -Yargıtay 12. Hd'nin İçtihadının Eleştirisi-*, TBBD., S. 132, s. 150.

³¹³ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 615; Kalpsüz, Turgut, *Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili*, BATİDER, C. 11, S. 2, Y. 1981, s. 56; *...çek ister hamiline, ister emre yazılı olsun, çek hamili onu kötü niyetle ya da ağır bir kusuru bulunarak iktisap etmiş olmadıkça, önceki hamilin elinden ne suretle çıkmış olursa olsun, onu geri vermeye mecbur değildir. 6762 sayılı TTK'nın 704.maddesi, emre yazılı çeklerle ilgili olarak, hamile yazılı senetlere ilişkin MK.nun 903.maddesine paralel bir koruma sağlamaktadır. Buna göre, hamiline yazılı bir çek, herhangi bir şekilde önceki hamillerden birinin elinden çıktığı takdirde, çeki elinde bulunduran son hamile karşı, ancak, çeki kötü niyetle iktisap ettiği veya iktisabında ağır kusuru bulunduğu takdirde istihkak davası açılabilecektir. Kötü niyetten maksat, senedin önceki hamilin elinden rızası hilafına çıktığını bilmek veya bilebilecek durumda bulunmaktır. Ağır kusur ise, -örneğin, hamilin hüviyetinin sorulmaması gibi-senedin iktisabında olağan özenin gösterilmemesini ifade eder...*” Y. 19. HD, T. 12.02.2014, E. 2013/5676, K. 2014/2748 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³¹⁴ Her ne kadar hamiline yazılı çekte ibraz eden hamilin kimliğinin tespitinde bir zorunluluk bulunmadığı düşünülse de; sahtelik halinde failin takibinin yapılmasını kolaylaştırması veya ödeme yapan muhatabın ödeme yaptığına yönelik ibra şerhi verilmesini talep hakkı (TTK. m. 818 atfı ile TTK. m. 709/1) olması nedeniyle çek hamilinin kimliğini ispatlaması zorunludur.

1.2.3.3. Muhatabın Defileri İleri Sürme Yükümlülüğü

Muhatap banka senet metninden ve senedin hükümsüzlüğüne ilişkin defileri çeki ibraz eden hamile ileri sürmeyip, çek bedelini ödediği takdirde sorumluluğu doğar³¹⁵. Bu kapsamda muhatabın, ibraz edilen çekin zorunlu unsurlarının eksiksiz olup olmadığını, çekin sahte ve tahrif edilmiş olup olmadığını, çekin süresi içerisinde ibraz edilip edilmediğini, çek temsilen ibraz edildiği takdirde temsil belgesinin sahte olup olmadığını ve temsil yetkisinin meşruluğunu araştırmak zorundadır³¹⁶. Muhatabın düzenleyen ile arasındaki karşılık ilişkisinden kaynaklanan defileri ileri sürmesi takdirindedir. Baska bir ifadeyle, hesapta karşılık bulunmadığı yahut karşılığın tesisi için açılan kredinin kesildiği durumlarda muhatabın çek ödeme yapabilir³¹⁷.

Muhatap banka düzenleyen ile lehtar arasındaki şahsi defileri ise lehtara yahut çekin meşru hamili olan diğer kişilere karşı ileri süremez³¹⁸.

1.2.3.4. Muhatabın Sır Saklama Yükümlülüğü

Türk Borçlar Kanunu'nun 502/2 maddesi gereği çek anlaşmasına vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirtmiştik. Bu kapsamda vekalet sözleşmesindeki sır saklama yükümlülüğüne ilişkin hüküm çek sözleşmesine uygulanabilecek midir? Çek Kanununa göre, “*Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler, ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilir. (ÇEKK. m. 4/I)*”. Ayrıca “... *çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir (ÇEKK. m. 7/10)*” denilerek düzenleyene ait bilgilerin verilmemesi cezai yaptırıma bağlanmıştır. Bu durum hamilin çek anlaşmasını akdetmekle çek

³¹⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 213 vd.; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 609; Tekil, M., s. 19.

³¹⁶ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 609; Tekil, M., s. 19.

³¹⁷ Tekil, M., s. 18.

³¹⁸ Öztan (Kıymetli Evrak), s. 213 vd.; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 609; Tekil, M., s. 19.

bedelinin ödenmemesi halinde kendisi hakkında bilgilerin verilmesine muvafakat ettiği yönünde değerlendirilmektedir³¹⁹. Ancak düzenleyen hakkında bankada mevcut olan bilgilerin verilmesi sınırlıdır. Buna göre muhatap banka ancak hamilin, düzenleyene karşı müracaat haklarını kullanabilmesi için gerekli olacak bilgi ile sınırlıdır³²⁰. Tüm bu açıklamalar ışığında paragrafin başında sorduğumuz sorunun cevabına dönecek olursak, çek sözleşmesinde muhatapın “*sır saklama yükümlülüğü*”nün mutlak bir borç olmadığı kanaatindeyiz³²¹.

1.2.3.5. Muhatapın Bedelini Ödediği Çek Aslını Düzenleyene İade Etme Yükümlülüğü Bulunup Bulunmadığı Sorunu

Çek bedelinin tahsili için hamil tarafından muhatap lehine ciro yapılarak çekin teslimi gerekir. Yapılan ciro makbuz hükmündedir (TTK. 789/4). Uygulamada çek aslını bankalar alıkoymak, düzenleyene iade etmemektedir³²². TTK'nın 508. maddesine göre ise vekil “*vekaletle ilişkili olarak aldıklarını vekalet verene vermeye yükümlüdür*” denilerek vekilin kendi adına üçüncü kişi hesabına yaptığı işlerden doğan üçüncü kişideki alacağının vekalet verene geçeceği belirtilmiştir³²³. Kanaatimizce bu hükmün çek sözleşmesine uygulanmasına engel bir durum yoktur. Bankanın karşılığı olmayan ve bedelini kendisinin ödediği çeki keşideciye vermemesinin ispat açısından gerekliliği olmasına karşın, hesapta karşılığı olan çek yönünden çeki alkoymasının bir gerekçesi bulunmamaktadır.

1.2.4. Çek Sözleşmesinin Sona Ermesi

Çek sözleşmesi taraflar arasında sürekli bir edim borcu meydana getirdiğinden, belirlenen sürenin dolması, feshi ihbar yolu ve tarafların karşılıklı anlaşmaları ile sona erdirelebilir³²⁴.

Çek sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Çek sözleşmesinin hukuki niteliğinin “*sui generis*” bir sözleşme olduğunu, niteliğine uygun düştüğü

³¹⁹ Tekil, M., s. 19; Işık, s. 99.

³²⁰ Tekil, M., s. 20.

³²¹ Aynı yönde Tekil, M., s. 19; Işık, s. 99.

³²² Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 240; Tekil, M., s. 19.

³²³ Eren, (Borçlar Özel), s. 728.

³²⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1121; Tekil, M., s. 22.

ölçüde vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştik. Bu nedenle çek sözleşmesinin sona erme nedenleri, niteliğine uygun düştüğü ölçüde vekalet sözleşmesindeki sona erme hükümlerine göre (TBK. m. 512 vd.) belirlenir³²⁵.

Türk Borçlar Kanunu'nun 513. maddesi'ne göre vekil veya vekalet verenin iflası vekalet sözleşmesini sona erdirir. Bu hüküm çek sözleşmesine de uygulanır. Çünkü, düzenleyenin iflası sonucu bankadaki mevduatı iflas masası mallarına dahil olur³²⁶. İflas masasına dahil olan mallarda ise müflisin tasarruf ehliyeti ortadan kalkar (İİK. m. 191). Belirtmek gerekir ki; TTK'nın 800. maddesi gereğince, tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyenin iflası çekin geçerliliğini etki etmez. Ancak iflasın açılmasıyla birlikte çek karşılığı hamile geçer (TTK'nın 818/1-n maddesi atfı ile TTK. m. 733). Başka bir deyişle düzenleyenin iflası ile birlikte hamilin ibraz süreleri ile bağlı kalmaksızın çek bedelini muhataptan talep hakkı doğar³²⁷. Muhatap ise bu bedeli ödemek zorundadır.

Muhatabın iflası halinde de çek sözleşmesinin sona erdiğini kabul etmek gerekir³²⁸. Çünkü, iflasın açılması ile muhatap bankanın tasarruf yetkisi kalkacağından düzenleyen alacak hakkını ancak iflas masasına karşı ileri sürebilir. Bu durumda düzenleyene iflasın tasfiyesi sonucunda ne kadar meblağ düşeceği belli olmadığından, çekin kısmen karşılıksız kalacağı tehlikesi mevcuttur³²⁹. Öte yandan muhatap banka iflas açılmadan önce düzenlenmiş fakat iflas açıldıktan sonra ödeme için ibraz edilmiş çeki İİK'nın 191. maddesi gereğince tasarruf ehliyeti ortadan kalkması nedeniyle ödeyemez³³⁰. Ancak hamil, muhatap bankaya ödememe nedenini içerir ibraz şerhi koydurarak müracaat borçlularına başvurabilir³³¹.

Türk Borçlar Kanunu'nun 513. maddesine göre vekil veya vekalet verenin ölümü vekalet sözleşmesini sona erdirir. Tüzel kişiler yönünden ölüm halinin karşılığı tasfiye durumudur(TBK. m. 513/1-son cümle). Bu nedenle düzenleyen gerçek kişi ise ölümü, tüzel kişi ise tasfiyesi sonucunda çek sözleşmesi sona erer³³². Ayrıca ölüm hali ile gerçek kişilerdeki

³²⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1121; Tekil, M., s. 23; Işık, s. 106.

³²⁶ Kuru, Baki, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 1204; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1122.

³²⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1122, Kendigelen, (Çek), s. 328; Tekil, M., s. 24

³²⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1122; Tekil, M., s. 24; Işık, s. 110.

³²⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1122.

³³⁰ Tekil, M., s. 25.

³³¹ Tekil, M., s. 25.

³³² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1122; Tekil, M., s. 24; Işık, s. 110.

gaiplik halinin de bir tutulması gerekir³³³. Öte yandan tedavülünden sonra düzenleyenin ölümü çekin geçerliliğine etki etmez (TTK. m. 800). Muhatap ibraz edilen çeki ödemekle yükümlüdür. Aynı şekilde tüzel kişi olan muhatap bankanın tasfiyesi sonucunda da çek sözleşmesi sona erer.

Türk Borçlar Kanunu'nun 513. maddesine göre vekil veya vekalet verenin ehliyetini kaybetmesi vekalet sözleşmesini sona erdirir. Buna göre, düzenleyenin aktif çek ehliyetini, muhatabın da pasif çek ehliyetini kaybetmesi sonucunda çek sözleşmesi sona erer.

1.3. Karşılık (Provizyon)

1.3.1. Tanımı

Türk Ticaret Kanunu'nun 783. maddesinde “*muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması şarttır*” denilerek çekin ödenmesi için düzenleyenin, muhatap nezdinde tasarrufta bulunacağı bir karşılığın bulunması şart koşulmuştur. Ancak kanunda “*karşılık*” kavramının tanımı yapılmamıştır. Doktrinde *Kalpsüz*, karşılık kavramını “*muhatap nezdinde olup da düzenleyenin üzerinde tasarruf yetkisine sahip bulunduğu bütün kıymetler*” olarak tanımlamıştır³³⁴. Bizim de katıldığımız doktrindeki ağırlıklı olarak yapılan tanım ise “*karşılık*” kavramının bütün kıymetleri kapsamaması, daha dar yorumlanması yönündedir³³⁵. Buna göre, karşılık, çek hesabı sahibine, üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf imkanı tanıyan bir miktar para olarak tanımlanabilir³³⁶. Türk Ticaret Kanunu'nun 783. maddesine göre muhatap nezdindeki karşılığın düzenleyenin emrine tahsis edilmiş olması şarttır. Çekin ödeme aracı işlevine uygun olan bu hükümle yasakoyucu iki hususu amaçlamıştır³³⁷. Bunlardan birincisi çek ibraz edildiğinde herhangi bir şarta bağlı olmaksızın derhal ödenmelidir³³⁸. İkinci husus ise karşılık belirli olmalıdır. Yani herhangi bir hesaplama sonucunda belirlenmemelidir³³⁹.

³³³ Eren, (Borçlar Özel), s. 737.

³³⁴ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 102.

³³⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1084; Kendigelen, (Çek), s. 54; Tekil, M., s. 27.

³³⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1084; Kendigelen, (Çek), s. 54; Can, s. 171; Tekil, M., s. 25.

³³⁷ Tekil, M., s. 25.

³³⁸ Tekil, M., s. 25.

³³⁹ Tekil, M., s. 25

1.3.2. Kapsamı

Karşılık, düzenleyenin muhatap nezdindeki çek hesabında bulunan parasını ifade eder. Bu paranın kaynağının karşılık oluşturması açısından bir önemi yoktur. Başka bir ifadeyle, bu para düzenleyen tarafından çek hesabına yatırılacak bir meblağ olabileceği gibi; üçüncü kişiler tarafından hesaba yatırılan veya havale edilen bir bedel olmasında da herhangi bir sakınca yoktur³⁴⁰.

Karşılık, muhatabın, çekin tedavülü yönünde serbestçe tasarruf edebilmesi için düzenleyen lehine açtığı kredi yolu ile sağlanabilir³⁴¹. Bu kredi sözleşmesi herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Ancak uygulamada çek sözleşmesine konulacak bir hükümlerle yahut bağımsız bir banka kredi sözleşmesi şeklinde düzenlenmektedir. Bu durumda çek hesabında düzenleyen tarafından yatırılan bir meblağ bulunmasa bile muhatap tarafından kredi limiti kadar ödeme yapılır. Karşılığın kredi yolu ile sağlanmasına yönelik düzenleyen ile muhatap banka tarafından akdedilen sözleşme belirli veya belirsiz süreli olarak düzenlenebilir³⁴². Belirli süreli akdedilen kredi sözleşmesi sürenin sonunda ortadan kalkabileceği gibi, haklı sebeplerin varlığı halinde fesih ihbarı yapılarak bu sürenin sonunda ortadan kalkar. Belirsiz süreli kredi sözleşmesinde ise banka kural olarak feshi ihbar yolu ile dilediği an sözleşmeyi sonlandırabilir³⁴³. Bankanın düzenleyene yönelik yapacağı feshi ihbar bozucu yenilik doğan bir hakkın kullanılması niteliğinde olup düzenleyene varmasıyla sonuç ve hükümlerini doğurur³⁴⁴. Bankanın krediden dolayı ödeme borcu bu ihbar süresinin sonuna kadar devam eder³⁴⁵. Ancak ihbar süresinden önce düzenlenip, ihbar süresi içerisinde ya da bu sürenin sonu olan tarihten sonra ibraz edilen çeklerin ödenip ödenmeyeceği hususu problem teşkil edecektir. Aynı şekilde ihbar süresi içerisinde düzenlenen çeklerin ödenip ödenmeyeceği meselesi de uygulamada sorunlara neden olmaktadır. Bu hususlar kredi sözleşmesinden dolayı muhatabın ne zamana kadar sorumlu olacağını belirlenmesi ile açıklığa kavuşacaktır. Buna göre ihbar süresinin sona erdiği an kredi borcunun da son bulduğu andır. Yani ihbar süresinin sona ermesinden sonra

³⁴⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1084; Kendigelen, (Çek), s. 54.

³⁴¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1084; Kendigelen, (Çek), s. 54; Tekil, M., s. 26; Bozer, Ali/Göle, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2013, s. 229.

³⁴² Tekil, M., s. 28.

³⁴³ Tekil, M., s. 28; Ayrıca tarafların anlaşması halinde ve sözleşmenin sonlandırılması muhatap yönünden haklı bir nedene dayanıyor ise feshi ihbar yapılmadan da sözleşme sonlandırılabilir.

³⁴⁴ Tekil, M., s. 28; Işık, s. 108.

³⁴⁵ Tekil, M., s. 29; Işık, s. 109.

bankanın ödeme yükümlülüğü ortadan kalkar. Bu nedenle fesih ihbarının kredi borçlusu olan düzenleyene varmasından önce düzenlenen ve ihbar süresi içerisinde ibraz edilen çekler yönünden bankanın ödeme sorumluluğu vardır³⁴⁶. Aynı şekilde ihbar süresi içerisinde düzenlenen ve yine bu süre içerisinde ibraz edilen çekler yönünden banka ödeme yapmakla mükelleftir³⁴⁷. Ancak banka ihbar süresi dolduktan sonra ibraz edilen çekleri ödemekle sorumlu değildir.

Öte yandan muhatap, düzenleyen ile aralarında herhangi bir yazılı kredi sözleşmesi bulunmasa dahi karşılığı bulunmayan çek bedelini bilerek ve isteyerek ödeyebilir. Bunun sebebi düzenleyenin güvenilir müşteri olması, hesapta para bulunmamasının istisnai olması, düzenleyenin hesabına düzenli olarak para girişi olmasına rağmen çekin ibrazı halinde o anlık karşılık bulunmaması gibi durumlardır³⁴⁸. “Açıktan” veya “kasadan” ödeme de denilen bu ödeme şeklinin niteliği taraflar arasındaki bir kredi sözleşmesidir³⁴⁹. Doktrinde Öztan düzenleyenin karşılığı kısmen veya tamamen bulunmadığı halde çek düzenlemesini muhataba yöneltilen bir icap; muhatapın da bu şekilde düzenlenen çeki ödemesini kabul olarak yorumlamaktadır³⁵⁰. Muhatap bu şekilde yaptığı ödemeyi TBK’nın tüketim ödücünü düzenleyen hükümlerine göre (TBK. m. 386 vd.) düzenleyenden tahsil edebilir. Bu bağlamda ödediği tutara ek olarak, kısa vadeli kredi işlemlerine uyguladığı faizi talep edebilir (TBK. m. 387/2)³⁵¹. Yaptığımız bu açıklamalar muhatap ile düzenleyen arasında var olan kredi sözleşmesi tutarının aşılması hali için de geçerlidir.

³⁴⁶ Tekil, M., s. 29; Işık, s. 109.

³⁴⁷ Tekil, M., s. 29; Işık, s. 109.

³⁴⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1084; Kendigelen, (Çek), s. 54-55; Tekil, M., s. 27.

³⁴⁹ Tekil, M., s. 26

³⁵⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1219; Kendigelen, (Çek), s. 247.

³⁵¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1219; “... Taraflar arasında sözleşme bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemece somut olayda açıktan kredi kullandırma niteliğinde bir işlem bulunduğu kabul edilerek kredinin kullandırıldığı tarihten temerrüdün gerçekleştiği takip tarihine kadar aynı tür kredilere uygulanan faiz oranı uygulanarak davacının takip tarihi itibarıyla talep edebileceği alacak miktarının hesaplanması, takip tarihinden sonrası için ise işin ticari niteliği gözetilip avans faizine hükmedilmesi gerekirken bu yönler gözetilmeksizin eksik inceleme ve yanlış gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir. ...” Y. 11. HD, T. 03/04/2008, E. 2007/9644, K. 2008/3385 sayılı kararı; “... Dava, bankada karşılığı bulunmayan çek bedelinin ödenmesinden kaynaklanan alacak istemine ilişkindir. Davacı banka ile davalı arasında çek taahhütnamesi bulunduğu banka, çekin ibraz edildiği 29.7.1994 tarihinde karşılığı olmamasına rağmen çek bedelini ödeyerek davalıya açıktan kredi kullandırmıştır. Bu nedenle ödeme tarihi olan 29.7.1994 ile bankanın çek bedelini tahsil ettiği 24.11.1995 tarihleri arasında davalıdan akdi faiz talep etme hakkı vardır. Davacı akdi faizden doğan bu alacağın kapitalize ederek çek tutarı hariç 74.725.288-lira faiz, 3.736.265-lira BSMV, 224.178-lira KKDF ve % 10 temerrüt komisyonu olmak üzere toplam 83.106.172-lira için dava açtığından, taraflar arasındaki çek taahhütnamesine uygun olan davacı taleplerinin kabulü ile anılan dönemde işleyen faize ana paraya eklenmesi suretiyle tekrar faiz yürütülmesi mümkündür. 83.106.172-lira olan toplam alacağı dava tarihinden itibaren TC. Merkez Bankası'nın kısa vadeli

Banka “açıktan ödeme” nedeni ile ibraz edilen ve karşılıkları bulunmayan çekleri ödeme noktasında sorumlu olacak mıdır? Yani yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı bir veya birkaç defa hesapta karşılık bulunmamasına rağmen ödeme yapmış ise ibraz edilen her çeki ödeme yükümlülüğü altına girecek midir? Bu sorunun cevabı hukukumuz yönünden olumsuz yanıtlanmalıdır³⁵². Zira hukukumuzda borç doğurucu sözleşmelerin kurulabilmesi için tarafların akdin esaslı unsurlarında mutabık kalmaları gerekir. Bu bağlamda, kredi ilişkisinin devamlı surette olduğunu kabul etmek için bankanın bu yönde açık veya örtülü muvafakatinin olması şarttır³⁵³. Karşılığı bulunmayan çekin banka tarafından ödenmesi bu şekilde verilen bir muvafakat olarak değerlendirilemez. Bankanın hoşgörüsünden dolayı yaptığı bu ödemeler taraflar arasında kurulan ve bankaya sürekli edim yükümlülüğünü yükleyen bir anlaşma olarak kabul edilmemelidir³⁵⁴. Bu nedenle banka daha önce hesapta karşılığı bulunmayan çekleri ödemiş olsa dahi sonradan ibraz edilen karşılıksız çeki ödemediği takdirde, bu çekin ödenmemesinden dolayı sorumlu olmayacaktır.

Uygulamada çek hesabında karşılığın kısmen veya tamamen bulunmamasına rağmen, muhatabın çek bedelini sehven ödediği durumlarla da karşılaşılır. Bazen de hesapta çek bedeli kadar karşılık bulunmasına rağmen, muhatap tarafından ödenen bedel hataen hesaptan düşülmeyip, sonrasında düzenleyen tarafından kullanıldığına rastlanmaktadır. Doktrindeki yazarlara göre³⁵⁵, muhatap bu şekilde yaptığı ödeme nedeni ile aktifinde meydana gelen azalmadan doğan zararı, düzenleyenden sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep edebilir. Yargıtay ise bir kararında bu zararın karşılanmasına yönelik uyuşmazlığın sözleşme hükümleri kapsamında açıklığa kavuşturulabileceğini belirtmiştir³⁵⁶. Ancak anılan karardan önceki³⁵⁷ ve

krediler için öngördüğü reeskont oranı üzerinden faiz yürütülmesine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir ...” Y. 11. HD, T. 19/02/2002, E. 2001/8755, K. 2002/1396 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

³⁵² Aynı yönde, Göle, s. 98; Tekil, M., s. 28; Selçuk, Sami, Çek Keşidesinin Koşulları ve Karşılıksız Çek, AD., S. 4-5, Y.1974, s. 266.

³⁵³ Göle, s. 98; Selçuk, s. 266; Tekil, M., s. 28

³⁵⁴ Tekil, M., s. 28

³⁵⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1216; Kendigelen, (Çek), s. 246; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 257.

³⁵⁶ “... Taraflar arasında sözleşme ilişkisi bulunduğundan uyuşmazlıkta BK.nun 125. maddesi gereğince 10 yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği ve bu sürenin dava tarihi itibarıyla dolmadığı gözetilmeksizin mahkemece yanlış hukuki nitelendirmeye davanın BK.nun 66. maddesi gereğince 1 yıllık zamanaşımı süresi dolduktan sonra açıldığı gerekçesiyle reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir ...” Y. 11. HD, T. 27.02.2006, E. 2005/2120, K. 2006/1879 sayılı kararı. (www.kazanci.com)

³⁵⁷ Y. 11. HD, T. 04.10.2004, E. 2004/238, K. 2004/9195 sayılı kararı. (www.kazanci.com)

sonraki³⁵⁸ tarihli birtakım içtihatlarında bu hususu muhatap tarafından, düzenleyen lehine açılan açık kredi şeklinde nitelendirerek sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre açıklığa kavuşturulması gerektiğini hükme bağlamıştır. Kanaatimizce de bu şekilde ortaya çıkan bir ihtilafın dayanağı sözleşmeye dayanmadığı gibi düzenleyen tarafından hukuka aykırı bir eylem de bulunmadığından sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanması doğru olacaktır. Belirtmek gerekir ki, muhataba hataen yaptığı bu fiilinden dolayı bir kusur atfedilemez³⁵⁹. Bu kapsamda muhatap, çek hesabı sahibinden ödediği tutarla birlikte, düzenleyenin sebepsiz zenginleştiği tarihten itibaren ayrıca bir temerrüt ihtarına mahal olmaksızın faiz talep edebilir³⁶⁰.

Karşılığın çekin düzenlenip tedavüle çıkarıldığı anda mı yahut ödenmek üzere bankaya ibrazı anında mı hazır bulundurulması doktrinde tartışma konusu olmuştur. Doktrindeki bir kısım yazar karşılığın çekin lehdara teslimi yani tedavül ettiği anda hazır bulundurulması gerektiğini savunmaktadır³⁶¹. Bu görüşte olan yazarlardan *Kınacıoğlu* karşılığın çekin ibrazı anında hazır bulundurulması gerekliliğini üç gerekçe ile açıklamıştır. Birincisi çekin kredi vasıtası olması engellenecek ikincisi, karşılığın bulunması çeke duyulan güveni artıracak, üçüncüsü ise karşılıksız çeke cezai takibat yapılacağından karşılıksız çek düzenlemenin önemli ölçüde önüne geçilecektir³⁶². Doktrindeki ağırlıklı görüş³⁶³ ise, karşılığın çekin ibrazı anında hazır bulundurulması gerektiğini savunmaktadır. Gerçekten de çek ibraz edilmeden herhangi bir zarar ortaya çıkmayacağından karşılığın ibrazı anında hazır bulundurulmamasının herhangi bir hukuki yaptırım imkanı yoktur. Nitekim ÇekK.'nın 3/1 maddesine göre de cezai yaptırıma

³⁵⁸ Y. 11. HD, T. 14.05.2009, E. 2008/1109, K. 2009/5821 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 05.07.2010, E. 2009/1898, K. 2010/7953 sayılı kararı. (www.kazanci.com)

³⁵⁹ “Davacının temyizine gelince; ödenen çek bedelinin hesaptan mahsubunda hata sonrası hesapta kalan paranın davalı yanca kullanılması açıktan kredi kullanma işlemi olup, bu yönde davacıya bir kusur atfedilemez. Mahkemece bu yön dikkate alınmadan yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir ...” Y. 11. HD, T. 05.10.2009, E. 2008/11735, K. 2009/8799 sayılı kararı. (www.kazanci.com)

³⁶⁰ “... davalının hesabından düşülmesi gereken çek bedelini nedensiz olarak iade edene kadar kullanmasının açığa kredi hükmünde olduğu, bu nedenle davalının temerrüde düşmesine gerek olmaksızın haksız iktisap tarihinden itibaren faiz istenebileceği, açık kredi ilişkisi nedeniyle davalı açısından aynı zamanda sebepsiz zenginleşme teşkil eden somut olayda zenginleşme anından iade anına kadar faiz istenebileceği, sebepsiz zenginleşmede iade kapsamında olduğu kabul edilen bu faizin aynı zamanda bir kredi kurumu olmasından dolayı kredi faizi oranında talepte bulunulabileceği gerekçesiyle davanın kabulüne, 3.228,70 YTL'nin 17.11.2005 tarihinden itibaren T.C.M.B.'nin kısa vadeli kredilere uyguladığı faiz oranı üzerinden faiz ve faizin % 5 oranında gider vergisi ile birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiştir” İlk derece mahkemesince bu şekilde verilen karar Y. 11. HD, T. 05.07.2010, E. 2009/2898, K. 2010/7953 sayılı kararı ile onanmıştır. (www.kazanci.com).

³⁶¹ Kınacıoğlu, s. 271; İnan, s. 29

³⁶² Kınacıoğlu, s. 271.

³⁶³ Karayalçın, s. 280; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1085; Kendigelen, (Çek), s. 55; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 103; Tekil, F., s. 169; Tekil, M., s. 25

ancak çekin ibrazı anında karşılık bulunmaması durumunda sonuç bağlanmıştır. Bu nedenlerle kanaatimizce de karşılığın çekin ödenmek üzere ibrazı anında hazır bulundurulması yeterli olacaktır.

Karşılığın çek üzerinde numarası gösterilen hesapta bulunması gerekir. İngiliz hukukunda muhataba, düzenleyenin çek hesabı dışındaki bir hesabından çek karşılığını ödeyip ödememesi hususunda takdir hakkı tanınmıştır³⁶⁴. Buna göre banka, düzenleyenin çek hesabında karşılık bulunmadığı takdirde başka bir hesabında karşılık bulunması halinde çek bedelini istediği takdirde ödeyebilecektir. Hukukumuzda ise muhatabın böyle bir takdir yetkisi yoktur. Banka ancak çek hesabında karşılığın bulunması halinde çek bedelini ödeyebilir³⁶⁵. Başka bir hesaptan ödeme yapması düzenleyene karşı sorumluluğunu yol açar. Öte yandan uygulamada çek sözleşmesi ile bankaya virman yetkisi verilmektedir. Bunun sonucunda banka çek hesabında karşılık bulunmasa diğer hesaplarda karşılığın bulunması halinde çek bedelini ödeme yükümlülüğü altına girer³⁶⁶.

Çek bedeli yabancı para olarak gösterilebilir (TTK. m. 802/1, TBK. m. 99/2). Yabancı para üzerinden düzenlenen çeklerde, üzerinde 'aynen ödeme' kaydı bulunmadığı sürece muhatap banka, ödemeyi çekin ibraz edildiği tarihteki yabancı paranın Türk Lirası karşılığı olarak yapar (TTK. m. 802/1). Ancak çek üzerinde aynen ödeme kaydı var ise ödemenin mutlaka çekte belirtilen para birimi ile yapılması gerekir (TTK. m. 802/3). Bedeli yabancı para birimi olarak gösterilen çekin, karşılığının da mutlaka yabancı para birimi olarak tesis edilip edilmeyeceği hususu doktrinde tartışma konusu olmuştur. Örneğin bedeli dolar olarak gösterilen ve aynen ödeme kaydı taşıyan çeki ilişkin çek hesabı Türk lirası mevduat hesabı olarak açılmış ise bu çek ibraz edildiğinde karşılığı ödenebilecek midir? *Reisoğlu*, bu durumda muhatap tarafından yapılacak ödemenin ancak hamilin rızası ile mümkün olacağını belirtmiştir³⁶⁷. Yazara göre muhatabın ödemeyi reddetmesi veya hamilin yabancı para ödenmesinde ısrar etmesi halinde muhatap karşılıksız kaydı düşmek suretiyle çeki iade etmelidir³⁶⁸. *Tekil'e* göre ise, bu hususu dürüstlük ilkesi kapsamında değerlendirmek daha uygun olacaktır³⁶⁹. Buna göre yabancı para üzerinden düzenlenen çek ibraz edildiğinde, çek

³⁶⁴ Tekil, M., s. 26

³⁶⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1085; Kendigelen, (Çek), s. 56; Göle, s. 101; Tekil, M., s. 26.

³⁶⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1085; Kendigelen, (Çek), s. 56; Göle, s. 101; Tekil, M., s. 26.

³⁶⁷ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 50.

³⁶⁸ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 50.

³⁶⁹ Tekil, M., s. 30.

hesabı döviz tevdiat hesabı olsa dahi muhatap tarafından ödeme günündeki kendi uyguladığı efektif satış kuru üzerinden hesaplama yapılarak ödeme yapılması mümkün olmalıdır³⁷⁰. Ancak, Türk lirası ile işleyen çek hesabı üzerine “aynen ödeme kaydı” taşıyan yabancı para bedelli çek düzenlenmesi halinde bankanın ödeme yapmaması halinde sorumluluğu doğmayacaktır³⁷¹. Bu durumda banka çekin arkasına “çek hesabının aynen ödeme kaydı taşıyan çekle aynı para birimi olmadığından” şeklinde şerh düşer. Bu şerh ibraz şerhi niteliğinde olduğundan çek hamili müracaat hakkını kullanabilir. Bu açıklamalar belli yabancı para üzerine açılmış çek hesabına, başka bir yabancı para veya Türk Lirası meblağlı çek düzenlenmesi halinde de geçerli olur.

2. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu

2.1. Düzenleyen-Muhatap Banka İlişkisi ve Muhatap Bankanın Çek Bedelini Ödeme Yükümlülüğü

Çekin bir havale ilişkisi olması nedeniyle düzenleyen, muhatap bankayı ibraz edilen çeki ödemesi için yetkilendirmektedir. Öte yandan, kabul, ciro ve aval verme yasakları nedeni ile muhatap, çekte kambiyo borçlusunu kazanamaz. Bu nedenle çekin asli borçlusunu düzenleyen olup, muhatap banka, düzenleyen adına ödeme yapmakla görevlidir. Muhatap ile hamil arasındaki düzenleyenin kambiyo borcunun ifası amacıyla kurulan ilişkiye “çekte ödeme ilişkisi” denilir³⁷²

Çek ibrazında ödenecek bir senet olup, kambiyo senedi olması nedeni ile aranılacak borçtur³⁷³. Bu nedenle çek bedelini tahsil etmek isteyen hamilin çeki muhatapın ikametgahında ibraz etmesi gerekir. Muhatapın bu şekilde ibraz edilen çek bedelini karşılığı bulunmasına rağmen haksız olarak ödememesi şüphesiz ki çek sözleşmesi nedeni ile düzenleyene karşı sorumluluğunu gerektirir.

Muhatabın süresinde ibraz edilen çeki ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı hususu doktrinde özellikle 3167 sayılı ÇekK’nun yürürlüğe girmesinden önce tartışma konusu

³⁷⁰ Tekil, M., s. 30.

³⁷¹ Tekil, M., s. 30.

³⁷² Tekil, M., s. 31.

³⁷³ İnan, s. 39; “...kambiyo senedinden kaynaklanan borç, BK.nun 73/1 maddesinde belirtildiği gibi götürülecek borçlardan olmayıp aranılacak borç niteliğinde bulunmakla HUMK.nun 22. maddesi gözetilerek yetki itirazının reddine karar vermek gerekirken takiple ilgisi olamayan çek keşide yeri ve muhatap banka belirtilerek yetki itirazının kabulüne karar verilmesi isabetsizdir...” Y. 12. HD, T. 26.08.2008, E. 2008/14188, K. 2008/13556 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

olmuştur. Bu dönemde azınlıkta kalan bazı yazarlar³⁷⁴, çek hesabında karşılığın kısmen bulunması halinde dahi muhataba ödeme mükellefiyeti getiren mülga TTK'nın 695/2 maddesi (TTK. m. 783/2) ile ibraz süresi içerisinde çekten cayılmasını yasaklayan TTK'nın 711/2 (TTK. m. 799/1) maddesi gereğince ibraz süresi içerisinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan çeki muhatabın ödemekle yükümlü olduğunu savunmuşlardır. Buna karşılık doktrindeki ağırlıklı görüş³⁷⁵ ise kabul yasağı nedeni ile hamilin, muhataba karşı doğrudan bir talep hakkı olmayacağı yönünde olmuştur. Bu görüşteki yazarlar mülga TTK. 695/2 hükmünü düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiyi düzenlediği, TTK. 711/1 hükmünün ise hamil yararına bir düzenleme olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirterek, muhatabın hamile karşı ödeme yükümlülüğü bulunmadığını savunmuşlardır³⁷⁶.

3167 sayılı Çek Kanunu'nun 4. maddesinde hamilin talep hakkına ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. Bu maddeye göre *“çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetindedir. Çekin kısmen karşılığının bulunması halinde de bu miktar ödenir. Muhatap bankanın çek hesabı açılmış bulunan şubesi dışındaki herhangi bir şubesine ibraz edilen çek, karşılığı o şube tarafından karşılık (provizyon) istenmek suretiyle ödenir”*. Madde gerekçesinde de *“Dördüncü maddenin ilk fıkrası ile Türk Ticaret Kanunu'nun 707 maddesine (6102 sayılı yasa 799. madde) paralel olarak, muhatap bankaya ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödeme mükellefiyeti getirilmektedir...”* denilerek muhatabın çek anlaşmasından dolayı düzenleyene karşı ödeme mükellefiyeti, ödeme ilişkisinde hamile yönelik olarak da düzenlenmiştir³⁷⁷. Bu düzenleme ile doktrinde yapılan tartışmalar büyük oranda sona ermiş, doktrindeki yazarların büyük çoğunluğu süresi içerisinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan bir çekin ödenmemesi halinde muhatabın sorumlu olacağını kabul etmişlerdir³⁷⁸.

Çekin bir ödeme aracı olması nedeni ile ödeme ilişkisinde muhatabın sorumluluğu olmayacağı görüşü bağdaşmamaktadır. Yasakoyucu ödeme aracı olan çekin işlevselleştirilmesi için hesapta karşılığın bulunması ve çek sözleşmesini ön şart olarak düzenleyerek çekin hukuki

³⁷⁴ Karayalçın, s. 281; Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 436.

³⁷⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1202; İnan, s. 39; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 77; Kınacıoğlu, s. 269.

³⁷⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1202; İnan, s. 39; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 77; Kınacıoğlu, s. 269

³⁷⁷ Kendigelen, (Çek), s. 225; Göle, s. 117-118; Tekil, M., 38; Narbay, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Bası, Erzincan 1999, s. 119

³⁷⁸ Kendigelen, (Çek), s. 225; Göle, s. 118; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 231; Bahtiyar, s. 159; Tekil, M., s. 38; Narbay, s. 119; Bu düzenlemeye rağmen, hamilin talep hakkı olmadığına yönelik görüşler için bkz. Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1203; Poroy/Tekinalp, s. 342.

güvenliğini artırmıştır. Yine hesapta karşılık bulunmaması halinde çekin ödenmemesi hali suç sayılarak, düzenleyen yeterli karşılığı sağlamaya zorlanmıştır. Çekte ödeme ilişkisinde düzenleyen yönünden hukuki güvenlik bu şekilde güçlendirilmiş iken muhatabın herhangi bir sorumluluğu bulunmaması çekin tedavül kabiliyetini zayıflatacaktır. Hamil nezdindeki hukuki güvenliğin artırılması için muhatabın da sorumluluğu bulunması gerekir. Ancak bu şekilde çekten beklenen faydaya ulaşılabilir. Muhatabın çekin bir havale ilişkisi olması nedeniyle karşılığı bulunan bir çeki haksız olarak ödememesi çek kullanımının sona ermesine neden olabilecektir. Bu nedenle hamil tarafından süresi içerisinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan çekin keyfi olarak ödenmemesi halinde muhatabın sorumlu tutulması gerekir. Bu sorumluluğun doğması için özel bir düzenlemeye lüzum olmaksızın genel hükümlere göre muhataba başvurulabileceği kanaatindeyiz.

2.2. Muhatabın Ödeme Yükümlülüğünü Doğrulayan Kanun Hükümleri

2.2.1. Türk Ticaret Kanununda Düzenlenen Kanun Hükümleri

Süresinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan çekte muhatabın ödeme yükümlülüğüne ilişkin ilk olarak TTK'nın 799. maddesini ele almak gerekir. Çekten cayma müessesini düzenleyen bu hükme göre; *“Çekten cayma ancak ibraz müddeti sonunda hüküm ifade eder. Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir”* denilerek muhatabın ödeme yapmasının düzenleyen tarafından hangi hallerde önlenebileceği düzenlenmiştir³⁷⁹. Hamili koruyucu nitelikte olan bu hükümden çıkan sonuca göre ibraz süresi içerisinde düzenleyen, çekten cayamayacağından dolayı muhatap bu süre içerisinde ibraz edilen çeki hamile ödemek zorundadır³⁸⁰.

Doktrindeki bir kısım yazar tarafından³⁸¹ hamilin çek bedelini muhataba ödeme yükümlülüğünün dayanağının TTK'nın 783/2 maddesi olduğu belirtilmiştir. Bu hükme göre, *“Düzenleyen, muhatap nezdinde çekin ancak bir kısım karşılığını hazır bulundurduğu taktirde, muhatap, bu tutarı ödemekle yükümlüdür”*. Bu düzenleme ilk bakışta hamilin muhataptan talep hakkını düzenleyen bir hüküm gibi görünse de esasında böyle olmadığı kanaatindeyiz. Zira,

³⁷⁹ Tekil, M., s. 36

³⁸⁰ Tekil, M., s. 36; Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 437; Kendigelen, (Çek), s. 22; Aksi yönde İnan, Yazar TTK. m. 799 hükmünün hamil-muhatap açısından bir yaptırımı öngörmediğini, düzenleyen-hamil ve düzenleyen-muhatap arasındaki ilişkiyi düzenlediğini, başka bir deyişle kanun koyucunun ibraz süresi içerisinde caymayı hükümsüz saymakla muhatabı değil, düzenleyeni düşündüğünü belirtmiştir.

³⁸¹ Kendigelen, (Çek), s. 225.

anılan hükümde her ne kadar muhatabın ödeme yükümlülüğü düzenlenmiş ise de bu yükümlülüğün doğrudan hamile karşı olduğu belirtilmemiştir³⁸². TTK'nın 783/2. maddesi aynı maddenin diğer iki fıkrası gözönünde bulundurularak yorumlanmalıdır. Nitekim anılan maddenin 3. fıkrasında “*Muhataap nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ödemekle yükümlü olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin eder*” denilerek ödenmeyen çek bedelinden dolayı düzenleyenin çek tazminatı yaptırımına mahkum olacağı belirtilmiştir. Buradan çıkan sonuca göre anılan hükmün muhatap-hamil ilişkisini değil, düzenleyen hamil ilişkisini düzenlediğini göstermektedir. *Tekil'e* göre TTK 783/2. maddesinin koyuluş gayesi, bazı hukuk sistemlerinde hesapta karşılığın tamamı bulunmaması durumunda muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü olmadığı hususunu Türk İsviçre Hukuku açısından bertaraf etmektir³⁸³. Yani hesapta kısmi karşılık bulunması halinde var olan bedelin ödenmesi zorunluluğu getirilerek bu yönde çek sözleşmesinde hüküm bulunmasa dahi bu boşluk doldurulmuştur.

2.2.2. Çek Kanununda Düzenlenen Kanun Hükümleri

Çekte ödeme ilişkisinde hamilin muhataptan çek bedelini talep hakkı TTK'nın 799. maddesinde düzenlenmesine rağmen bu düzenleme doğrudan değil dolaylı bir düzenlemedir. Çekin süresi içerisinde ibrazı ile hesapta karşılık bulunması halinde muhatabın ödeme yükümlülüğünü doğrudan düzenleyen kanun hükmü ilk olarak yukarıda açıklandığı gibi mülga 3167 sayılı ÇekK'nın 4. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hüküm yürürlükteki 5941 sayılı ÇekK'nın 3/1 maddesinde aynen korunmuştur. Ayrıca 5941 Sayılı ÇekK'nın 3/7-a maddesinde muhatabın sorumluluğuna ilişkin yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre muhatap süresi içerisinde ibraz edilen çek bedelini karşılığı bulunmasına rağmen haksız olarak ödemiyo ise ödeme yapmadığı her geçen gün için çek bedelinin binde üçü kadar gecikme cezası ödemekle sorumludur. Böylece muhatabın hamile karşı sorumluluğu kesin olarak belirlenmiş olup, ayrıca hamile uygulanacak yaptırım da gösterilmiştir.

³⁸² Aynı yönde, Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1203; Tekil, M., s. 35.

³⁸³ Tekil, M., s. 35; Aynı yönde, İnan, s. 50

2.3. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Süresi içerisinde ibraz edilen çek bedelini haksız olarak ödemeyen muhatabın hamile karşı sorumlu olacağını belirttik. Bu durumda hamil muhataba dava açarak çek bedelinin ödenmemesi nedeniyle nezdinde doğan zararı talep edebilir. Hamilin talep hakkının hukuki niteliği ise tartışma konusu olmuştur. Bu hususta doktrinde iki farklı görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan birincisi³⁸⁴ hamilin, kanundan doğan borç ilişkisine dayalı olarak talep hakkı olduğunu savunan görüştür. Bu görüşteki *Kendigelen'e*³⁸⁵ göre, muhatabın ödeme yükümlülüğü TTK'nın 695/2. ve 3167 sayılı ÇekK'nın 4. Maddesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle çekin tahsili için bankaya ibrazı sonucunda muhatap ile hamil arasında anılan kanun hükümlerine dayalı "kanuni borç ilişkisi" kurulduğunun kabulü gerekir. Bu görüşü savunan Narbay³⁸⁶ ise, muhatabın çek bedelinin ödenmemesinden dolayı genel bir davranış kuralını ihlal etmediğini, bu nedenle sorumluluğun hukuki niteliğinin haksız fiile dayandırılmayacağını belirtmiştir. Öte yandan para ile eşdeğer olan çeki usulünce bankaya ibraz edip, sebepsiz olarak bedelini tahsil edemeyen ve bu nedenle mağdur olan hamilin haksız fiil hükümleri gereği olarak ağır bir ispat yükü altına sokmanın doğru olmayacağını belirtmiştir³⁸⁷. Ayrıca taraflar arasında bir akdi ilişki bulunmadığını da belirterek sorumluluğun sözleşmeden de kaynaklanamayacağını ifade etmiştir³⁸⁸. Yazar kanundan doğan borç kavramına konu hukuki ilişkilerin genellikle süreklilik arzetmesine rağmen, bu durumun kural olmadığını belirterek sorumluluğun "kanuni borç ilişkisine" dayandığını savunmuştur³⁸⁹. Muhatabın bu şekilde borca aykırı davranması halinde kıyasen sözleşmeye aykırılık hükümleri (TBK. m. 112 vd) uygulanacaktır³⁹⁰. Böylece hamil, açacağı ifa davası ile alacağını talep edebilecektir. Bu davadaki ispat yükü muhataba ait olacaktır (TBK. m. 112). Yani muhatap süresi içerisinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan çeki ödememesinin meşru bir nedenden dolayı olduğunu ispat etmelidir. Hamilin açacağı bu dava on yıllık zamanaşımına tabidir (TBK. m. 146).

³⁸⁴ Kendigelen, (Çek), ; Narbay, s. 23-24; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 232.

³⁸⁵ Kendigelen, (Çek), s. 228.

³⁸⁶ Narbay, s. 23

³⁸⁷ Narbay, s. 23

³⁸⁸ Narbay, s. 23.

³⁸⁹ Narbay, s. 23.

³⁹⁰ Kendigelen, s. 228; Narbay, s. 24.

Doktrinde *Tekil* kanundan doğan borç ilişkisi kavramının, muhatap ile hamil arasındaki ilişkiye uygun düşmeyeceği görüşündedir³⁹¹. Bu eleştirinin açıklığa kavuşturulması için “kanundan doğan borç ilişkisi” kavramı üzerinde durmak gerekir. Bu kavram ilk olarak Fransız hukukunda kullanılmıştır³⁹². İsviçre/Türk borçlar Hukuku öğretisine ise Fransız hukukundan alınmıştır. Fransız Medeni Kanunu’nun 1381. Maddesine göre “kanundan doğan borç kavramı” mülkiyet, müşterek mülkiyet, vesayet, kocanın karısı ve çocuklarına bakma yükümü, mal ortaklığı, kan hısımlarına bakma yükümlülüğü gibi sürekli bir hukuki statü nedeniyle karşı karşıya gelen kişiler arasında, kanun hükmü ile birinin diğerine karşı ifa etmekle mükellef olduğu ödevler olarak ifade edilmiştir³⁹³. Muhatap ile hamil arasında böyle bir ilişki söz konusu bulunmamaktadır. Bu nedenle taraflar arasındaki ilişki kanundan doğan borç ilişkisi olduğu görüşü haklı olarak eleştirilmektedir. Öte yandan bu ilişkiye TBK. m. 112 ve devamı hükümlerinin uygulanması da çekin kullanım gayesine uygun düşmeyecektir. Örneğin hamilin kambiyo ilişkisi içerisindeki borçlulara yönelik başvuru hakkı ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl ile sınırlı iken (TTK. m. 814), bu hakkını kambiyo ilişkisi dışında olan muhataba karşı bu hakkın on yıl olması muhatabın kambiyo borçlularına göre ödeme yükümlülüğü kapsamında daha üstün olacağı anlamına gelir³⁹⁴.

Muhatabın hamile ödeme yapmaması halinde sorumluluğunun hukuki niteliği hakkında savunulan ikinci görüş³⁹⁵ bu sorumluluğun haksız fiil sorumluluğu olarak kabul edilmesine yöneliktir. Taraflar arasındaki ilişkiye daha uygun olan bu görüşe biz de katılmaktayız. ÇekK’nın 3. maddesinde muhatabın hamile ödeme yapması hususu emredici olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme muhatabın sorumluluğu kapsamında hukuka aykırılık unsurunu oluşturur. Muhatap ödeme yapmadığı takdirde “yapma” eylemi şeklindeki bu emredici kuralı ihlal etmiş olur. Böylece muhatap ÇekK’nın 7/7. maddesinde düzenlenen cezai sorumluluğunun yanında hukuki olarak da sorumlu olur³⁹⁶.

Süresi içerisinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan çek ödenmediği takdirde muhatap haksız fiil nedeni ile sorumlu olacağından açılacak dava tazminat davasıdır. Haksız fiil nedeniyle açılan tazminat davalarında hukuka aykırılığın, zararın ve kusurun ispatı davacı

³⁹¹ Tekil, M., s. 40.

³⁹² Tekil, M., s. 40

³⁹³ Tekil, M., s. 40-41

³⁹⁴ Tekil, M., s. 41, dpn. 93.

³⁹⁵ Tekil, M., s. 41.

³⁹⁶ Tekil, M., s. 41.

üzerindedir³⁹⁷. Bu bağlamda hamil, muhatabın hukuka aykırı davrandığını, yani ibraz edilen çekin haksız olarak ödenmediğini ispat etmelidir. Bunun için çek ödenmediği takdirde, çekin arkasında muhatap tarafından ibraz tarihini ve ödememe sebebini kapsayan ibraz şerhi olması gerekir. Muhatap bu şerhi vermektan kaçınırsa hamil ispat için, noter vasıtasıyla anılan hususları kapsayan protesto çekmelidir. Hesapta yeteri kadar karşılığın bulunduğunu da hamil ispat etmek zorundadır. Hesapta karşılık bulunmasına rağmen, muhatap karşılık bulunmadığından ödeme yapmıyor ise hamil açacağı tazminat davasında delil olması için delil tespiti yolu ile hesapta karşılığın bulunduğunu ispatlamalıdır³⁹⁸. Ayrıca ibraz tarihinde çek hesabında mevcut olan çek karşılığının daha sonra hesaptan çekilmesi tehlikesine karşı çek bedelinin bloke altına alınmasına yönelik tedbir kararı da alınabilir³⁹⁹. Muhatabın kusurlu davranışının ispatı hamilin üzerinde olmasına karşı, Çek Kanunu'nun 3/5 maddesinde düzenlenen hususlar muhatabın kusurlu davranıp davranmadığının tespiti için yeterli sayılmalıdır⁴⁰⁰.

Çekin muhataba ibraz edilip ödenmemesi hamilin zarara uğradığının ispatıdır. Haksız fiilde zarar unsuru haksız fiil talep edenin pasifinde gerçekleşen eksilme anında oluşur. Bu durum hamil muhatap ilişkisinde çek ibraz edilip ödenmediği sırada gerçekleşir. Bu nedenle hamilin talep hakkı çek bedelinin ödenmediği andan itibaren doğar. Hamilin, bu durumda ister muhataba isterse de kambiyo ilişkisindeki müracaat borçlularına başvurabilir. Hamilin zararının kapsamı ise ödenmeyen çek bedeli, ödememe tarihinden itibaren işleyecek ticari temerrüt faiz ve hamilin çekin ödenmemesi nedeniyle uğradığı diğer zararlardır.

2.4. Muhatap Bankanın Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Durumlar

Çek Kanunu'nun 3/5. maddesine göre muhatap ibraz edilen çeki ödememe nedenini çekin arkasına şerh düşmekle yükümlüdür. Süresinde ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunan çekin ödenmemesinden dolayı muhatabın sorumlu olması için ödememe nedeninin haksız olması gerekir. Muhatabın haklı bir nedenle ödeme yapmaması halinde sorumluluğu doğmayacaktır.

³⁹⁷ Tuhr, s. 403; Oğuzman/Öz, Oğuzman, M. Kemal/ Öz M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2, 11. Baskı, İstanbul 2013, s. 79; Eren, (Genel Hükümler), s. 784; Reisoğlu, Safa, s. 163 vd.

³⁹⁸ Tekil, s. M., s. 42.

³⁹⁹ Tekil, M., s. 42.

⁴⁰⁰ Tekil, M., s. 42.

Muhatabın sorumluluğunu ortadan kaldıran bir çok ödeme nedeni bulunmaktadır. Örneğin mahkemece ödemedi men yönünde verilen bir tedbir kararı, keşidecinin hamile karşı borcu olmadığına tespitine yönelik kesinleşmiş bir mahkeme kararı, çekle işleyen hesap üzerinde rehin yahut hapis tesis edilmiş olması veya bu hesap üzerine haciz konulması bu nedenler arasında sayılabilir.

Düzenleyen ile muhatap arasında çek anlaşması akdedilmemiş olması halinde, muhatap ibraz edilen çekin arkasına çek sözleşmesi bulunmadığından bahisle karşılığı bulursa bile çek karşılığını ödemediği takdirde hamile karşı sorumluluğu olmaz⁴⁰¹.

Düzenleyenin, muhatap nezdinde açılan hesaptaki parasına İİK'nın 89. maddesi hükümlerine göre haciz konulur⁴⁰². Hesap üzerine haciz konulması için haciz tutanağı düzenlenir ve muhataba haciz ihbarnamesi tebliğ edilir (İİK. m. 89/1). Haciz tutanağının düzenlenmesi ile birlikte haciz yapılmış sayılır⁴⁰³. Haciz ihbarnamesinin tebliği ise muhatap bankanın hesap sahibine ödeme yapmasını engelleyen bir koruma tedbiridir⁴⁰⁴. Muhatap bankanın haciz hususunu öğrendiği andan itibaren hesap sahibine ödeme yapmaması gerekir. Ancak haciz konulmasına engel bir durumun olduğunu iddia ediyorsa bu hususta yedi gün içerisinde icra dairesine itiraz etmelidir (İİK. m. 89/2). Aksi halde borç zimmetinde sayılacaktır.

Muhatab banka, düzenleyenin hesabına haciz konulduğu hususu kendisine bildirildiği andan itibaren ibraz edilen çekin arkasına ÇekK'nın 3/5. maddesi gereğince çek hesabına haciz konulmuş olduğunu şerh düşerek çek bedelini ödemez. Bu durumda hamile karşı sorumluluğu olmayacaktır.

Çekle işleyen hesaba İİK'nın 89. maddesine göre haciz işlemi yapılması gerekirken, çekiye yönelik haciz konulması farklı bir merasime tabidir. İİK'nın 88. maddesine göre *“haczedilen şey para, banknot, hamiline senet, poliçe ve sair cirosu kabil senet veya altın, gümüş ve diğer kıymetli şeylerden ise bunlar bizzat icra dairesi tarafından muhafaza edilir”*. Senede fiziki olarak konulan haciz şüphesiz temsil ettiği alacağa yöneliktir. Kıymetli evrak olan çekte, senet ile temsil ettiği alacak hakkı birbirinden ayıramayacağından İİK. m. 89. uyarınca

⁴⁰¹ Göle, s. 98; Karayalçın, s. 280; İnan, s. 29

⁴⁰² Kuru, s. 461-462; Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammed, İcra ve İflas Hukuku Temel Bilgiler, 3. Bası, İzmir 2006, s. 117; Coşkun, Mahmut, İcra ve İflas Kanunu, 2. Cilt, 3. Baskı, Ankara 2012, s. 1469.

⁴⁰³ Kuru, s. 461; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 118; Coşkun, s. 1470.

⁴⁰⁴ Kuru, s. 462.

haciz işlemi yapılamaz⁴⁰⁵. İİK'nın 88. maddesi gereği yapılacak haciz ise çekin muhafaza altına alınması ile tamamlanmış olur⁴⁰⁶. Hamilin elinde bulunan çeke haciz konulması için hamilden alacaklı olan kişi anılan çek hakkında haciz talebinde bulunur. Bunun üzerine icra dairesi muhatap bankaya haciz müzekkeresi yazarak; çek ibraz edildiğinde ödeme yapılmayıp çek bedelinin daireye ödenmesini ve çekin muhafaza edilerek daireye ibraz edilmesini bildirir. Bu durumda hamil çeki ibraz ettiğinde çek bedelinin ödenmemesi muhatapın sorumluluğuna yol açmaz⁴⁰⁷. Ancak hamilin çeki ciro ederek üçüncü kişiye devretmesi sonucunda bu kişinin çeki ibrazında muhatapın ödeme mükellefiyeti bulunup bulunmadığı tartışılabilir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi bu durumda hamilin muhatapın, çeki devralan kişinin ciranta ile anlaşmalı olup olmadığını araştırma yükümlüğü bulunmadığını içtihat ederek muhatapın ödeme yükümlülüğü olduğunu içtihat etmiştir⁴⁰⁸. Dolayısıyla borçlunun ciro ettiği çekin, hamil tarafından ibrazında muhatap banka ödeme yapmadığı takdirde tazmin sorumluluğu olacaktır. Nitekim borçlu hamil senedi cirolayarak devrettiğinde senede bağlı alacak hakkını yitirmiş olacağından haczedilecek bir malvarlığı da ortadan kalkmış olacaktır.

Uygulamada görülen kambiyo senedinden kaynaklı icra takibinden önce açılan menfi tespit davaları (İİK. m. 72) ve zayi nedeniyle açılan çek iptali davalarında (TTK. m. 651) mahkemece çek bedelinin ödenmemesi yönünde tedbir kararı verilmektedir. Mahkemece verilen bu şekildeki bir tedbir kararı kendisine tebliğ edilen muhatap banka çek bedelini ödememekle yükümlüdür. Bu nedenle çek bedelini ödemeyen muhatapın hamile karşı sorumluluğu da olmayacaktır.

⁴⁰⁵ "...İİK'nın 88/1. maddesine göre; "Haczolunan paraları, banknotları, hamiline ait senetleri, poliçeler ve sair cirosu kabil senetler ile altın, gümüş ve diğer kıymetli şeyleri icra dairesi muhafaza eder". Anılan madde hükmüne göre kıymetli evraka el konulmak suretiyle haczolunup, muhafaza altına alınması zorunludur. İİK'nın 89/1. maddesi hamiline ait olmayan veya cirosu kabil bir senede müstenit bulunmayan alacak veya sair bir talep hakkı veya borçlunun üçüncü kişi elindeki taşınır bir malı haczedilebilir. Yukarıda belirtilen ilke ve kurallar gereğince borçluların üçüncü kişiler nezdinde bulunan çek ve bonoların ancak İİK'nın 88. maddesi uyarınca fiilen el konulmak ve muhafaza edilmek suretiyle haczedilebileceğinden mahkemece şikayetin kabulüne karar verilmesi gerekirken şikayetçi alacaklının talebinin İİK 89/2. maddesine göre tekrar haciz müzekkeresi gönderilmesi gerekeceği gibi olaya ve hukuki duruma uygun düşmeyen gerekçeyle şikayetin reddine karar verilmesi isabetsizdir..." Y. 12. HD, T. 12.08.2013, E. 2013/22349, K. 2013/28971 sayılı kararı. (www.kazanci.com)

⁴⁰⁶ Kuru, s. 427; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 119.

⁴⁰⁷ Tekil, M, s. 45

⁴⁰⁸ Tekil, M., s. 45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TİCARET KANUNU VE ÇEK KANUNUNDA DÜZENLENEN SORUMLULUK DURUMLARI

1. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açılmasından Dolayı Sorumluluğu

1.1. Genel Olarak

Hukukumuzda bankaların çek sözleşmesi yapacağı kişiler sınırlandırılmamıştır. Sözleşme serbestisi kapsamında bankalar diledikleri kişiler ile çek sözleşmesi akdedebilirler. Çek sözleşmesi düzenlenmesi ile birlikte talep halinde çek hesabı açılır. Bu hesabın açılması ile birlikte hesap sahibine çek düzenlemesi için çek defteri verilir. Çek hesabı açılması için muhakkak ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzası gerekir (ÇekK. m. 3). Bu şekil şartı yerine getirilmeden açılan çek hesabı geçerli olmaz. Örneğin bankanın talep olmadan gönderdiği çek defterindeki çeklerin tedavülü çek hesabı açıldığı anlamına gelmeyecektir⁴⁰⁹.

Çek hesabı açılan kişiler yönünden bir sınırlama bulunmaması hususu zaman zaman kötüye kullanılmıştır. Bu yolla kötünietli kişiler hayali isimlerle çek hesabı açtırmış ya da açtırdıkları hesaba çok düşük meblağlar yatırarak karşılıksız çek düzenlemişlerdir. “*Naylon çek hesapları*” olarak adlandırılan bu hesaplar zamanla dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır⁴¹⁰. Bu şekilde tedavül eden çeklerden dolayı hesap sahibine herhangi bir hukuki ve ceza takip yapılamadığı dönemlerde çek hamilleri mağdur olmuştur. 3167 Sayılı ÇekK’nın yürürlüğe girmesinden önce hesap sahibinin düzenlediği çeklerin karşılıksız çıkması nedeniyle hamilin uğradığı zararın tazmini hususu kambiyo hukuku kuralları çerçevesinde değerlendirilmiştir⁴¹¹. Bu değerlendirmeye göre hamilin karşılıksız kalan çek bedelinin tahsili için başvuracağı tek yol müracaat hükümleri kapsamında düzenleyen, lehtar ve cirantaya müracaattir. Hamilin alacağını tahsil etmek için tek yolun bu olması, zaten dolandırma maksatlı açılan bu hesaplardan dolayı

⁴⁰⁹ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 116.

⁴¹⁰ Kendigelen, s. 59; Teoman, Ömer, Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, 1. Baskı, İstanbul 1987, s. 5-8; Tekil, M., s. 46; Çatıkkaş, Özgür/Duran, Hüsamettin, Hayri, 5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri, Maliye Finans Yazıları, C. 26, S. 95, Y. 2012, s. 39.

⁴¹¹ Tekil, M., s. 46; 3167 sayılı kanunun yürürlüğünden önce Yargıtay’ın önüne gelen bir olayda, (11. HD, T. 03/05.1982, E. 1982/2564, T. K. 1982/2491 sayılı kararı) hayali bir şirket adına düzenlenen çekin karşılıksız kalması nedeniyle hamil çek bedelinin ödenmemesi nedeniyle zararının tahsilini talep etmiştir. Yüksek Mahkeme kararında davacının mal sattığı şirketin durumunu araştırması gerektiğini, araştırma yapmadan mal satıp çeki kabul ettiğinden basiretli tacir gibi davranmadığını, bu nedenle kusurun davacı da olduğunu belirterek, davacının, davalı bankanın çek anlaşması yaparken gerekli incelemeyi yapmaması nedeniyle dolandırıldığı iddiasını ise iyiniyet kuralları ile bağdaşmadığından hükme esas almamıştır. (Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 110).

kambiyo borçluları yönünden tahsil olanağı olmayacağından hamilin zararını tahsil etmesine katkısı olmamıştır.

3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile çeki güven ortamının sağlanması ve çek hamillerinin korunması amacıyla düzenlemeler getirilmiştir⁴¹². “Genel mesuliyet” başlığını taşıyan kanunun ikinci maddesine göre, “Bankalar çekle işleyecek hesap açarken, çek karnesi verirken bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve itina göstermeye mecburdurlar” denilerek çek hesabı açılması sırasında bankaya sorumluluk yüklenmiştir. Emredici olarak düzenlenen bu hükümlerle birlikte çek hesabı açılması sırasında banka müşterilerini seçerken özenli davranmakla yükümlü hale gelmiştir. Böylece muhatap bankanın, karşılıksız çıkan çekten dolayı, çek hesabı açtığı kişiyi seçerken gerekli basiret ve özeni göstermediği takdirde sorumluluğu doğacaktır. 4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile⁴¹³ muhatapın sorumluluğunun somutlaştırılması ve güçlendirilmesi amacıyla bir takım değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle, bankaların, çek hesabı açarken ve 3167 Sayılı Kanunda belirtildiği şekilde kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmanın yasaklılık ve engel durumu bulunup bulunmadığını Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın 9. maddeye göre bankalara yapılan duyurular çerçevesinde her birinin kendi nezdinde oluşturduğu kayıtlardan araştırmaları, ayrıca çek hesabı açtırmanın ekonomik ve sosyal durumu gibi hususların belirlenmesinde de gerekli basiret ve özeni göstermeleri gerektiği hükme bağlanmıştır⁴¹⁴.

Çek hesabı açılması sırasında bankanın sorumluluğu 5941 sayılı ÇekK’nın 2. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede 3167 Sayılı Yasa’daki düzenlemeye göre çeki güvenin artırılması amacı ile muhatapın sorumluluğunun kapsamı artırılmıştır. “Bankanın araştırma yükümlülüğü, çek hesapları ve defterleri” başlığını taşıyan maddenin birinci fıkrasında bankanın araştırma yükümlülüğüne yönelik “Bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyen yasaklı olup olmadığını bu kanun hükümlerine göre araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler” denilerek bankanın sorumluluğunun genel çerçevesi çizilmiştir. Bu fıkrada belirtilen hesap

⁴¹² Teoman, (Çek Yasası), s. 5; Murat, *Çek Kanunu Kapsamındaki Çek*, BÜHFD., S. 63-64, Y. 2009, s. 17.

⁴¹³ RG. S. 25042 T. 08.03.2013.

⁴¹⁴ Alışkan, s. 18.

açtırmak isteyen kişinin çek yasaklısı olup olmadığına yönelik araştırma mükellefiyeti ikinci fıkrada somutlaştırılmıştır. Buna göre “Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdür (ÇekK. m. 2/2)” denilerek yasaklılığa ilişkin çek hesabının açılması sırasında muhatap banka tarafından istenecek belgeler sayılmıştır. Bu hükümler muhatap bankayı çek hesabı açtırmak isteyen müşterilerini seçerken seçici davranmaya yöneltmektedir. Emredici olarak düzenlenen bu yasal düzenlemeler gereği muhatap bankanın müşterilerini belirlerken özenli davranmadığı takdirde sorumluluğu doğacaktır⁴¹⁵. Bu sorumluluğun kapsamı aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1.2. Sorumluluğun Kapsamı

1.2.1. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Sahibinin Yasaklı Olup Olmadığını Araştırma Yükümlülüğü

1.2.1.1. Yasaklılık Kavramı

Çek Kanunu’nun 5/1. maddesi’ne göre, düzenlediği çek karşılıksız çıkan hesap sahibine mahkemece⁴¹⁶ çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı; bu yasağın bulunması halinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına yönelik karar verir. Bu hüküm karşılıksız çekten dolayı hesap sahibi aleyhine hükmedilen adli para cezasına ek olarak hükmedilen “güvenlik tedbiri” niteliğindedir⁴¹⁷. Yine aynı madde uyarınca mahkeme yargılama sırasında dahi resen koruma tedbiri mahiyetinde “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” kararı

⁴¹⁵ Tekil, M., s. 47; Göle, s. 94; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 112; Şenol, s. 945; Kızılay, Aygül, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, İstBD, C. 88, S. 4, Y. 2014, s. 163; Çatıktaş/Duran, s. 40; Yıldız, s. 74; Kayaççek, Murat, *5941 Sayılı Çek Kanunu’na İlişkin Eleştiriler Ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin)*, TAAD., C. 1, S. 8, s. 268.

⁴¹⁶ “Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra İflas Kanunu’nun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353’üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikayetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür (ÇekK. m. 5/1)”

⁴¹⁷ Yıldırım, Zeki/Çetintürk, Ekrem, *İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu*, TBBD., S. 103, Y. 2012, s. 62.

verir⁴¹⁸. “Koruma tedbiri” mahiyetinde verilen böyle bir karar sonuç hükümlerle birlikte “güvenlik tedbirine” çevrilir. Bu hükmün infazı için kesinleşmesi gerekmez. Aleyhine gerek koruma tedbiri gerekse de güvenlik tedbiri niteliğinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişi adına çek hesabı açılamaz⁴¹⁹. Bu kişi adına yasaklı olmasına rağmen hesap açılmış ise herhangi bir izin veya taleple bağlı kalmaksızın banka tarafından hesabın kapatılması gerekir⁴²⁰.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağından kimlerin sorumlu olacağı ÇekK’nın 5/1. maddesinde sayılmıştır. Buna göre, çek hesabı sahibi gerçek kişi adına açılmış ise adına hesap açılan bu kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilir. Ayrıca ÇekK’nın 5/3. maddesine göre “Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını veya temsilci olarak tayin edemez⁴²¹. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir” denilerek çekin temsilen yahut vekaleten düzenlenmesi halinde sorumluluğun hesap sahibine ait olacağı belirtilmiştir. Buna göre, çek düzenleyen kişinin hesap sahibi olmaması halinde bu kişiye “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” verilemeyecektir⁴²². Bahsi geçen fıkrada aynı yasanın 2/3. maddesinden farklı olarak yasal temsilciden bahsedilmemiştir⁴²³. Buradan çıkan sonuca göre yasal temsilcinin gerçek kişi adına çek düzenlemesine engel bir durum

⁴¹⁸ Yıldırım/Çetintürk, s. 62.

⁴¹⁹ “Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK. m. 7/7.”

⁴²⁰ Poroy/Tekinalp, s. 373.

⁴²¹ 3167 sayılı yasada böyle bir yasağa yer verilmemişti. Bu dönemde çek hesabı sahibi, başka birine vekaletname vererek çek düzenleme yetkisini devrediyordu. Bu şekilde düzenlenen çekin karşılıksız çıkması durumunda çeki düzenleyen vekilin sorumluluğu bulunmakla, hesap sahibine sorumluluk yüklenemiyordu. Bu durumun önüne geçmek için söz konusu hüküm düzenlenmiştir. (Özgenç, İzzet, Çek Kanunu, 5. Bası, Ankara 2012, s. 76; Kırca, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 25).

⁴²² Bu durumda çeki düzenleyen kişinin cezai sorumluluğu bulunmamasına rağmen yetkisiz temsil hükümleri doğrultusunda çeki düzenleyen kişi hakkında hukuki takip yapılabilecektir. (Ayrıca vekil veya temsilci tarafından düzenlenen çekin çek vasfında bulunup bulunmadığı hakkında bkz. Bozer, Göle, s. 172; Ülgen/Kendigelen/Helvacı/Kaya, s. 286; Reisoğlu, Seza, Yeni Çek Kanunu Ve Hukuki Sorunlar, BankD., S. 72, Y. 2010, s. 7); Bora, Sevda, Çek Hesabı Açma ve Ödemeye İlişkin Muhatap Bankanın Yükümlülükleri, BFHD., C. 3, S. 11, Y. 2014, s. 57-58.

⁴²³ Reisoğlu, Seza, (Hukuki Sorunlar), s. 5.

yoktur⁴²⁴. Yasal temsilci adına düzenlenen çekin karşılıksız çıkması halinde hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir. Çek hesabı tüzel kişi adına açılmış ise bu yasak hem adına çek düzenlenen tüzel kişi, hem de bu tüzel kişi adına çek düzenleyen kişi⁴²⁶ hakkında uygulanır. Ayrıca tüzel kişi, anonim, limited veya sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket şeklinde teşekkül eden sermaye şirketi ise bu şirketlerin yönetim organı ile ticaret sicile tescil edilen yetkilileri hakkında da yasak uygulanır (ÇekK. m. 5/1). Belirtmek gerekir ki, ÇekK'nın 4/2. maddesi gereği tacir tüzel kişi ve onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları tacir tüzel kişiye ait kabul edileceğinden bu kişilerce düzenlenip karşılıksız çıkan çekten dolayı da tüzel kişinin sorumlu olduğunu kabul etmek gerekir.

1.2.1.2. Muhatap Bankanın Yükümlülüğünün Kapsamı

Çek hesabı açılması sırasında banka, hesap açılması talebinde bulunan kişinin yasaklı olup olmadığını araştırmakla yükümlüdür (ÇekK. m. 2/1). Bu yükümlülük kapsamında muhatap banka çek hesabı açtırmak isteyen gerçek kişinin Risk Merkezi ve adli sicil kayıtlarını, açık kimliklerini belirlemek için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport ve sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicil kayıtlarını, esnaf ve sanatkar olanların ise esnaf ve sanatkar sicili kayıtlarını almak zorundadır. (ÇekK. m. 2/2). Bankanın bu zorunluluğu sadece hesabın açıldığı sırada bulunmakla, sonradan mevcut çek hesabından çek defteri verilmesi sırasında

⁴²⁴ Velayet ve vesayet altında bulunan kişiler adına yasal temsilcileri olan veli ve vasilerinin adlarına çek düzenleyip düzenleyemeyecekleri hususu TMK. hükümlerine göre belirlenir. Buna göre vesayet altındaki kişiler adına çek düzenlenebilmesi için TMK m. 462/5 gereğince vesayet makamından (sulh hukuk mahkemesi) izin alınması gerekir. Yine velayet altında bulunan kişi adına çek düzenlenebilmesi için TMK. m. 342/3 atfı ile kısıtlılara uygulanan hükümler geçerlidir.

⁴²⁵ Aksi yönde, Çağlar, Hayrettin, *5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasası*, GÜHFD., C. 13, S. 1-2, Y. 2009, s. 3. (Yazar bu madde gereğince küçük veya kısıtlı adına çek düzenlenemeyeceğini, bu durumun da ticaret hayatı açısından ciddi sorunlar doğuracağını belirtmiştir); Helvacı, Mehmet, *Çek Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi*, BATİDER, C. 25, S. 4, s. 242.

⁴²⁶ Karşılıksız çek düzenlenmesi suçunun sorumlusu düzenleme tarihinde çek karşılığını hesapta hazır bulundurmeyen kişi/kişilerdir. Ancak çek hesabı açma ve çek düzenleme suçunun sorumlu sayısı daha fazladır. Buna göre anonim şirket yönetim kurulu üyesi bulunduğu sırada çek düzenleyip çekin ibraz edildiği tarihten önce şirketten ayrılan kişi, bu çekin karşılıksız çıkması halinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı suçunun muhatabı olacaktır.

bulunmamaktadır⁴²⁷. Bu belgelerin kanunda sayıldığı gibi sınırlı olup olmadığı hususu ise tartışmalıdır. Bu hususta *Kırca*, çek hesabı açılmasını talep eden kişinin açık kimliğini saptamak için alınması gereken fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport ve sürücü belgesi örneklerinin sınırlı sayıda sayıldığını bu nedenle işyeri/kurum kimlik kartı, evlilik cüzdanı gibi belgelerin kimlik saptaması için yeterli olmayacağı görüşündedir⁴²⁸. *Pulaşlı* ise, yasada sayılanların tahdidi olmadığını bunlara ek olarak tüzel kişiler adına hesap açılırken, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayınlanmış tüzel kişiye ait esas sözleşme, tüzel kişinin yönetim organında görevli bulunan temsilcisi veya imza yetkilisi olan kişilerin noter tasdikli imza beyanlarının da alınması gerektiğini savunmuştur⁴²⁹. Kanaatimizce yasa koyucu bu hususu tahdidi olarak düzenlemiştir. Zira ÇekK. Tasarısı'nın ilk halinde bu şartlardan sürücüsü belgesi örneğine yer verilmemişti. Ancak Adalet Komisyonunda yapılan müzakereler sırasında muhatap bankanın, çek hesabı açılmasını talep eden kişinin sürücü belgesi örneğini de alabileceği kararlaştırılmıştır⁴³⁰. Buradan da anlaşılacağı üzere yasa koyucu istenilen belgeleri tahdidi olarak sınırlamamış olsa idi böyle bir ekleme yapmazdı. Bunun yerine bu belgelerin sınırlı sayıda olmayacağına yönelik ibare koyardı.

Mahkemelerce çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına yönelik karar verildikten sonra buna ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalanarak Uyap aracılığı ile Mersis ile Risk merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı verilen kişiler, risk merkezi tarafından bankalara bildirilir. Ancak kanun koyucu söz konusu yasak kararının bankalara bildirilmesini yeterli görmeyerek, çek hesabı açılması sırasında ve açılan hesaba çek defteri verilmesinde her defasında hesap sahibinin yasaklı olup olmadığına ilişkin beyanname vermesi gerektiğini belirtmiştir(ÇekK. m. 2/3). Muhatap banka risk merkezi tarafından bildirilen kayıtlarını ve hesap açılmasını talep eden kişinin ibraz ettiği beyannameyi tetkik ederek, çek hesabı açılması talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişinin, talep eden sermaye şirketi ise bu şirketin yönetim kurulu üyeleri ile ticaret siciline tescil edilen şirket

⁴²⁷ Kırca, (Çek), s. 7; Reisoğlu, Seza, (Hukuki Sorunlar), s. 4; Aksi Yönde, Bora, s. 59.

⁴²⁸ Kırca, (Çek), s. 7.

⁴²⁹ Pulaşlı, (Çek), s. 13.

⁴³⁰ Özgenç, s. 37; Duran/Çatıkkaş, s. 42.

yetkililerinin⁴³¹ çek hesabı açma yasağının bulunup bulunmadığını kontrol etmekle yükümlüdür⁴³².

1.2.2. Muhatap Bankanın Çek Hesabı Sahibinin Ekonomik Ve Sosyal Durumunu Araştırma Yükümlülüğü

Muhatap banka çek hesabı açtırmak isteyen kişinin yasaklı olup olmamasının yanında, bu kişinin ekonomik sosyal durumunu da araştırmakla mükelleftir (ÇekK. m. 2/1)⁴³³. Ekonomik durum araştırmasının kapsamı, çek hesabı açılmasını talep eden kişinin finansal gücünün, düzenlediği çekleri ödeme noktasında sorun olmayacak şekilde güçlü olması demektir⁴³⁴. Bu kişi tacir ise işletmesinin bilançosu, sermayesi ve malvarlığı⁴³⁵; tacir değil ise finansal olanakları çek kullanımına uygun olmalıdır⁴³⁶. Muhatap banka bu kapsamda, çek hesabı açtırmak isteyen kişilerin gelir durumunu, hakkında senet protestosu çekilip çekilmediğini⁴³⁷, aktif ve pasif durumunu gösterir hesap tabloları ve finans tablolarını incelemelidir. İbraz edilen belgelere göre çek hesabı talep eden kişinin ekonomik durumunu tespit ederek, çek hesabı açılıp açılmayacağına karar vermelidir.

⁴³¹ Can, Mustafa Erdem, *Çek Kanunu Kapsamında Bankaların Çeke İlişkin Görevleri ve Sorumlulukları*, BÜHFD, C. 8, S. 91-92, s. 163-164; Çek Kanunu'nun 2/4 maddesine göre hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkili olduğu tüzel kişiye çek defteri verilemeyeceğinden muhatap banka bu kişilerinde çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığını araştırmalıdır.

⁴³² Aksi yönde Reisoğlu, Seza, (Hukuki Sorunlar), s. 5; Yazar bankanın çek hesabı talebinde bulunan kişiden beyanname almak dışında başka bir hususu tetkik zorunda olmadığını belirtmiştir.

⁴³³ "... Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre, dava konusu edilen çekin bankaya ibraz edildiğinde sahte evraklarla elde edildiğinden işlem yapılmadığı kaydının düşüldüğü, çek karnesinin Umut Yalçın isimli sahte kimlikli şahsın sunduğu belgeler üzerine verildiği, bankanın sunulan belgelerle yetinmeyip ilgili şahsın ekonomik ve sosyal durumunu da tahkik etmesi gerektiği ..." Y. 11. HD, T. 02.05.2016, E. 2015/10282, K. 2016/4876 sayılı kararı; Pulaşlı, bankaların çek hesabı açılması talebinde bulunan kişinin ekonomik durumunu araştırması mükellefiyetini eleştirmektedir. Yazar, bankaların getirilen bu sorumluluğun ağır bir sorumluluk olduğunu belirterek özellikle büyük şehirlerde kişilerin ekonomik durumunu ve ödeme kabiliyetlerinin araştırılmasını ek bir külfetin ötesine geçmeyeceği ve ticari ilişkilerin kurulmasını engelleyeceğini ifade etmiştir. (Pulaşlı, (Çek), s. 22).

⁴³⁴ Poroy/Tekinalp, s. 373.

⁴³⁵ "... şahsın moralite kapasitesi ve sermayesi hakkında yeterli veriye sahip olmadan ticari faaliyetine yeni başlayan, sermaye yeterliliği, mal varlığına ilişkin bir veri ortaya koymayan kişiye çek karnesi verilmek suretiyle çek karnesi vermeye devam etmiş olmakla davacının zararının oluşmasına sebebiyet verildiği..." Y. 11. HD, T. 08.05.2017, E. 2015/15606, K. 2016/2670 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴³⁶ Poroy/Tekinalp, s. 373.

⁴³⁷ "...protestolu senet sorgulaması yapılmadan sadece evrakları alınarak çek hesabı açıldığı ve çek karnesi verdiği bu şekilde davalı bankanın gerekli özen ve itina göstermediği..." Y. 11. HD, T. 24.04.2017, E. 2015/14730, K. 2017/2367. (www.kazanci.com).

Bankaların sosyal durum araştırmasının kapsamı ise, çek hesabı açılması talep eden kişinin sosyal ve ticari şöhretinin çek düzenlemeye elverişli bulunup bulunmaması ile ilgilidir⁴³⁸. Dolandırıcı, ödeme ahlakı zayıf, dolanlı, müptezel⁴³⁹ ve karmaşık ilişkilere giren, biri olarak tanınan kişilere çek hesabı açılmamalıdır⁴⁴⁰. *Poroy'a* göre, bu kişilerin hakim ortağı olduğu ticaret şirketlerine de çek hesabı açılmaması gerekir⁴⁴¹.

Ekonomik ve sosyal durum araştırmasına ilişkin emredici kuralın “bankaların ödemekle yükümlü olduğu miktara” ilişkin düzenlemeyle birlikte uygulanması gerekir⁴⁴².

1.3. Bankanın Basiret ve Özen Yükümlülüğü

Bankaların anonim şirket şeklinde kurulması zorunlu olduğundan (BankK. m. 7) tüzel kişi tacir sıfatları bulunmaktadır. Tacir olmanın hükümlerini düzenleyen TTK'nın 18. maddesinde tacirlerin tüm faaliyetlerinde basiretli ve özenli davranması gerektiği belirtilmiştir. Çek hesabı açılması da bir bankacılık faaliyeti olduğundan bankaların çek hesabı açılması sırasında basiretli ve özenli davranmaları gerekir. Çek Kanunu'nun 2/1. maddesinde de çek hesabı açılması sırasında bankaların “*basiretli ve özenli davranma yükümlülüğü*” düzenlenmiştir. Doktrindeki bir kısım yazar⁴⁴³ bu hükmün TTK'nın 18. maddesinin tekrarı olduğu görüşündedirler. Bu görüşte olan yazarlar⁴⁴⁴ Çek Kanunu'nun 2. maddesi ile getirilen özen yükümlülüğünün TTK. m. 18 hükmü ile getirilen özen yükümlülüğünden farklı olmadığını, bu madde hükmünün bankanın özen yükümlülüğüne yönelik yeni bir şey getirmediğini, bu nedenle madde düzenlemesinin yersiz olduğunu savunmuşlardır. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre⁴⁴⁵, yasa koyucu ÇekK'nın 2. maddesinde bankaların özen yükümlülüğünü

⁴³⁸ Poroy/Tekinalp, s. 375.

⁴³⁹ “... *Keşidecinin uyuşturucu madde bağımlısı olup, bu durumunun çevresindeki herkes tarafından bilindiğinin tespit edildiği, davalı bankanın çek hesabı açarken usul ve yasaya uygun şekilde ekonomik ve sosyal durum araştırması yapmadan çek karnesi vermek suretiyle dava dışı şahsın ticari alanda faaliyet göstermesini kolaylaştırdığı...*” Y. 11. HD, T. 17.11.2011, E. 2009/13582, K. 2011/15382 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁴⁰ Poroy/Tekinalp, s. 375.

⁴⁴¹ Poroy/Tekinalp, s. 375.

⁴⁴² Poroy/Tekinalp, s. 375.

⁴⁴³ Kendigelen, (Çek), s. 59; Çabri, s. 173; Teoman, (Çek Yasası), s. 8; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1088; Göle, s. 93.

⁴⁴⁴ Kendigelen (Çek), 59; Çabri, s. 173; Teoman, (Çek Yasası), s. 8; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1088; Göle, s. 93.

⁴⁴⁵ Reisoğlu, bankaların çek hesabı açarken daha özenli davranması gerektiğini belirtmesine rağmen, özen ölçüsünün kapsamını kredi verirken yaptığı araştırma ile sınırlı tutmuştur(Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 112); Aynı yönde Çabri, s. 174.

arttırarak çek hesabının açılması ile diğer bankacılık faaliyetleri arasında ayırım yapmıştır⁴⁴⁶. Buna göre, bankaların, çek hesabı açarken diğer faaliyetlerine göre daha özenli davranması gerekmektedir.

Basiret kelimesi hukuki bir terim olup, “gerçeği görebilmek, kavramak, tedbirli ve sağduyulu davranmak” anlamına gelir⁴⁴⁷. Özen ise, gösterilecek dikkati ve titizliği ifade eder⁴⁴⁸.

Banka, çek hesabı dışındaki hesap açımalarında talepte bulunanın gerçek kişi olması halinde, resmi bir kurumdan onaylı kimlik belgesi ve imza örneklerini; ticaret şirketi olması halinde ise kuruluşlarının ve imza yetkisine sahip olan yetkililerinin ilan edildiği Ticaret Sicil Gazetesi sayısı, imzaya yetkili kişilerin noter onaylı imza sirkülerini ve bu kişilerin noter onaylı kimlik bilgilerini istemekle yetinir⁴⁴⁹. Ancak çek hesabı açılması sırasında bunlardan ayrı olarak daha detaylı bir araştırma yapmak zorundadır. Bu kapsamda talep eden kişinin ehliyetini, yüzkıztarıcı suç işleyip işlemediğini, ibraz edilen belgelerin sahte olup olmadığını, sağ olup olmadığını⁴⁵⁰, bildirilen adreste ikamet edip etmediğini⁴⁵¹, ibraz edilen vekaletin geçerli olup olmadığını, düzenli geliri bulunup bulunmadığını ve mesleğini tam bir basiret ve özenle araştırması gerekir.

⁴⁴⁶ Tekil, M., s. 47; Bozkurt, s. 149; Bu görüşte olan Reisoğlu muhatabın çek hesabı açarken tıpkı bir kredi müşterisine yaptığı şekilde araştırma yapması gerektiğini belirtmiştir (Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 112).

⁴⁴⁷ Poroy/Tekinalp, s. 373.

⁴⁴⁸ Poroy/Tekinalp, s. 373.

⁴⁴⁹ Tekil, M., s. 48; Duran/Çatıktaş, s. 43; Kayaççek, s. 270.

⁴⁵⁰ “... iki yaşında iken ölmüş bir kişi adına çek hesabı açan Banka'nın çek hesabı açarak çek karnesi verdiği kişi hakkında ayrıntılı bir ekonomik ve sosyal durum araştırması yapmadığı, bu kişi tarafından ibraz edilen belgeleri tam bir itina ve basiretle incelemeyi, bu nedenle dava konusu zararın meydana gelmesinde %60 oranında kusurlu bulunduğu...” Y. 11. HD, T. 15.03.2016, E. 2015/6110, K. 2016/2854 sayılı kararı. (www.kazanci.com); “...davacı şirketin oto yedek parçası, imalat ve satış işi ile uğraştığını, dava dışı kişiye oto yedek parçası sattığını, karşılığında Akbank Pozcu Şubesi'ne ait 19.000,00 TL değerli iki çek aldığını, çeklerin karşılıksız çıktığını, savcılığa yapılan ihbar sonunda çek keşidecisi gözükken İhsan Çalışgüven'in 1980 yılında öldüğünün tespit edildiğini, davaya konu çekerle ilgili 3167 Sayılı Yasa'nın 2. maddesi gereği bankanın gerekli dikkat ve özeni göstermeden çek karnesi verdiği...” Y. 11 HD, T. 06.06.2016, E. 2015/11122, K. 2016/6239 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁵¹ Fransız bankacılık uygulamasında bankalar çek karnesi vermeden önce talep eden kişi tarafından bildirilen adrese iadeli taahhütlü mektup yollayarak, mektubun bila dönmesi halinde ilgiliye çek defteri vermemektedir. Yine başka bir uygulama ise talep eden kişiden elektrik, su veya telefon faturası istenerek adresinin teyidi sağlanmaktadır (Tekil, M., s. 49).

1.4. Sorumluluğun Hukuki Sonuçları

1.4.1. Hamil Yönünden Sorumluluğun Sonuçları

Muhatap bankanın çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesi sırasında kendisinden beklenen basiret ve özeni göstermemesi nedeniyle zarara uğrayan hamiller muhataptan zararının giderilmesini isteyebilirler. Ancak, muhatabın sorumluluğu çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesi anı için geçerlidir. Hesabın açılmasından yahut çek defteri verilmesinden sonra düzenleyenin ekonomik sosyal durumu yahut yasaklılık halinde değişiklik olduğu takdirde muhatabın sorumluluğu ortadan kalkar⁴⁵².

Muhatabın çek hesabı açılmasında ve çek defteri verilmesinde gerekli basiret ve özeni göstermemesi nedeniyle zarar gören çek hamillerine karşı sorumluluğu haksız fiil sorumluluğudur (TBK. m. 49)⁴⁵³. Buna göre, çek hamili, muhatabın ÇekK'nın 2. maddesine aykırı davrandığını, kusurunu, uğramış olduğu zararı ve bu zarar ile hukuka aykırı davranış arasındaki nedensellik bağıını ispatlayarak zararını talep edebilir. Açılacak dava tazminat davasıdır. Haksız fiillerde faiz başlangıcı zararın meydana geldiği tarihten itibaren⁴⁵⁴ işletileceğinden mahkemece hükmedilecek tazminata zararın meydana geldiği tarihten itibaren faiz uygulanması gerekir. Faizin niteliği ise zarar veren tacir olduğundan ticari faizdir⁴⁵⁵.

1.4.1.1. Muhataba Başvuru Şartı

Haksız fiil sorumluluğunda zarar görenin talep hakkı zararın doğduğu anda oluşur. Çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesi sırasında muhatabın kusurlu davranışından dolayı hamilin uğradığı zararın hangi anda doğduğu ise tartışma konusu olmuştur. Doktrindeki bir kısım yazara göre⁴⁵⁶, zarar, karşılıksız kalan çekten dolayı hamilin düzenleyen ve kambiyo borçlularına takip yaparak, bu takiplerin sonuçsuz kalması sonucunda oluşur. Başka bir deyişle süresi içerisinde ibraz ettiği çekin karşılıksız olması nedeniyle, hamil zararını öncelikle

⁴⁵² Çabri, s. 175.

⁴⁵³ Kendigelen, (Çek), s. 62; Reisoğlu, ; Tekil, M., s. 52 ; Çabri, s. 175; Kızılay, s. 166; Pulaşlı, Poroy/Tekinalp, s. 373. (Yazar, muhatabın sorumluluğunun haksız fiil hükümlerine dayanabileceğini belirtmesine rağmen, "çek hesabı sahibi ile banka arasındaki banka hesabı açma sözleşmesinin üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme niteliğinden hareketle sorumluluğun sözleşmesel olduğu" sonucuna da varılacağını ifade etmiştir).

⁴⁵⁴ Eren, (Genel Hükümler), s. 750; Reisoğlu, Safa, s. 170.

⁴⁵⁵ Kayıhan, Şaban/Yasan, Mustafa, Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2017, s. 65; Arkan, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, 23. Baskı, Ankara 2017, s. 75.

⁴⁵⁶ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 113; Pulaşlı, (Çek), s. 21; Kırca, (Çek), s. 8.

müracaat borçlularından tahsili yoluna gidecektir. Bu görüşü savunan yazarlardan *Reisoğlu*⁴⁵⁷, bankanın çek defteri verirken kendisinden beklenen basiret ve itinaı göstermemesinin hiçbir şekilde karşılıksız çek meblağının tamamından hamile karşı sorumlu olacağı şeklinde yorumlanamayacağını, çek yaprağı hangi bankanın olursa olsun, esas itibariyle lehtarın, düzenleyene ve onun ödeme gücüne güveneceğini belirterek çekin karşılıksız kalması halinde asıl sorumlunun çeki düzenleyen kişi olduğunu, bu nedenle öncelikle bu kişiye başvurulması gerektiğini savunmuştur. Aynı görüşü benimseyen *Pulaşlı*⁴⁵⁸ ise, hamilin müracaat hakkını kullanmadan zararının doğmadığını, zararın ancak müracaat hakkının kullanılmasından sonra olumsuz sonuç alınması durumunda doğacağını belirtmiştir. Aksi görüşü savunan yazarlara göre⁴⁵⁹, zarar çekin bankaya ibrazı ile karşılıksız kaşesi şerhedildiği anda oluşacaktır. Bu görüşteki yazarlardan Tekil, kendi kusuru ile çekin karşılıksız kalmasına sebep olan bankaya karşı doğrudan dava açılmasına bir engel bulunmaması gerektiğini, hamilin zararının ibraz edilen çekin ödenmemesi anında oluştuğunu, bu zarar ile muhatap bankanın kusurlu fiili arasında uygun nedensellik bağı kurulabildiği andan itibaren dava açılabileceğini savunmuştur⁴⁶⁰. Kendigelen ise, ÇekK'nın 2. maddesinin düzenleme amacının çek hamillerini korumak olduğunu, bu hükme dayalı olarak bankaların sorumluluklarının belirlenmesinde hamiller lehine yorum yapılması gerektiğini, öte yandan muhatabın sorumluluğunu, herhangi bir sonuç alınamayacağı en başından belli olan hayali bir takım kişiler aleyhine takip yapılması şartına bağlamanın haklı ve mantıklı bir gerekçesi bulunmadığını belirterek doğrudan muhataba dava açılabilceğini ifade etmiştir⁴⁶¹. Ayrıca *Çabri*, ÇekK'nın 2. maddesinde düzenlenen sorumluluğun düzenleyenin sorumluluğundan bağımsız olduğunu, bu nedenle muhataba başvurabilmek için düzenleyen ve diğer çek borçluları hakkında yapılacak takiplerin sonuçsuz kalması şartının yerinde olmadığını belirtmiştir⁴⁶².

Yargıtay ise yukarıda açıklanan birinci görüş doğrultusunda, hamil nezdindeki zararın ancak diğer çek borçlularına karşı tüm takip yollarının tüketilmesi sonucu oluşacağını kabul etmiştir. Bu bağlamda muhataba başvuru için çekteki tüm müracaat borçlularına icra takibi

⁴⁵⁷ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 113.

⁴⁵⁸ Pulaşlı, (Çek), s. 21.

⁴⁵⁹ Tekil, M., s. 53; Kendigelen, (Çek), s. 60; Çabri, s. 177; Teoman, (Çek Yasası), s. 10.

⁴⁶⁰ Tekil, M., s. 53

⁴⁶¹ Kendigelen, (Çek), s. 62-63.

⁴⁶² Çabri, Sezer, *Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açma ve Çek Karnesi Vermesi ile Bundan Doğan Sorumluluğu*, MÜHFD, S. 2, Y. 2006, s. 177.

yapılması ve bu icra takiplerinin sonuçsuz kalması nedeniyle aciz vesikası alınmış olmasını şart koşmuştur.

“... Karşılıksız çıkan çeke ilişkin olarak muhatap bankaya başvurulması için tüm hukuki yolların tüketilmesi gerektiği, icra dosyası kapsamına göre takipte 2 borçlunun bulunduğu ve takip işlemlerinin sürmekte olduğu, davacı alacağının aciz belgesine bağlanma durumunun da gerçekleşmediği ...⁴⁶³”

“...Davacı, dava konusu çek bedelini davalılardan'nın hesabına yatırdığını, ancak çek üzerinde tahrifat yapıldığını, çekin karşılıksız çıktığını, davalı bankanın buna rağmen çekin takas sisteminde yer almasını önlemediğini ileri sürmüştür. Davacı, davalı bankadan uğradığı zararı talep edebilmesi için öncelikle kendi akidinden talepte bulunmalı, eğer bundan sonuç alamaz ise o zaman zararı gerçekleşmiş olduğundan zarara sebebiyet verdiğini iddia ettiği davalı bankaya başvurmalıdır. Davacı, aynı davada hem akidi olduğunu belirttiği davalı Hakan Naşal'a hem de davalı bankaya husumet yöneltmiştir. Davacının, kendi akidi yönünden hukuki yolların tüketilmesi ve bu hukuki yollardan sonuç alınamaması halinde bankaya husumet yöneltilebileceği dikkate alınmak suretiyle davalı banka yönünden davanın erken açıldığından bahisle reddi gerekirken yazılı gerekçeyle kabulü doğru olmamış bozmayı gerektirmiştir...⁴⁶⁴.

“... Dava konusu çekin keşidecisi aleyhine kanuni takip yolları tüketilmeden davacının davalı bankaya karşı gerçekleşen zararını talep etmesi mümkün olmayacağından mahkemece zamanaşımından bahisle davanın reddine karar vermesi doğru değil ise de, davacının çek keşidecisi aleyhine yasal takip yollarını tükettiği halde çek bedelini tahsil edemediği hususunun iddia ve ispat edilememiş olması karşısında davalı banka aleyhine bu aşamada açılan davanın erken açılmış dava niteliğinde bulunması nedeniyle davanın reddine karar verilmesi gerektiğinden açıklanan bu gerekçe itibarıyla sonucu bakımından doğru olan kararın onanması gerekmiştir ...⁴⁶⁵.”

“...öte yandan davacı tarafından keşideciye karşı sürdürdüğü icra takip dosyasının devam ettiği, keşidecinin hacze ve satışa konu edilecek aracı bulunmakta olup, bu araçla ilgili satış işlemlerinin sona ermediği, davacı tarafın tüm takip yollarını tüketmediği, konu hakkında aciz belgesinin ibrazı yönünden verilen kesin süreye de uyulmadığı sonucuna varılarak,

⁴⁶³ Y. 11. HD, T. 23.01.2014, E. 2012/9800, K. 2014/1476 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁶⁴ Y. 11. HD, T. 11.03.2015, E. 2014/17385, K. 2015/3301 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁶⁵ Y. 11. HD, T. 24.02.2012, E. 2010/11012, K. 2012/2686 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

davanın reddine karar verilmiştir. Karar, davacı vekilince temyiz edilmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir⁴⁶⁶.”

Çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesinde muhatabın basiretsiz ve özensiz davranmasından dolayı sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur. Bu sorumluluk türünde zarar veren muhatap ancak kusuru nispetinde sorumlu olur. Buna göre çek hamili, muhatap bankanın kusuru oranında tazminat talep edebilir. Yani çekin karşılıksız olmasında hamilin de kusuru bulunuyor ise muhatap, hamilin malvarlığında doğacak zararın ancak kusuru oranında tazmini ile sorumludur. Yargıtay’da bu hususta kusur sorumluluğunu benimseyerek hamile çeki devraldığı kişi hakkında araştırma yapmak yönünde özen borcu yüklemiştir.

“... çekin yetkili hamili olduğu, çekin, davacı tarafından doğrudan keşideciden alındığı, davacının da basiretli bir tacir gibi davranarak ticari ilişkiye girdiği kişileri seçmekte dikkatli davranması gerektiği, zararın meydana gelmesinde davacının sahte belgelerle çek karnesi veren davalı ile birlikte eşit oranda müterafik kusurunun bulunduğu...⁴⁶⁷”

“...Mahkemece, davacının müterafik kusurunun % 20 olduğu kabul edilerek davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Ancak, davacının çeki almadan önce davalı banka nezdinde çek müşterisi hakkında gerekli araştırmayı yapsaydı çek müşterisinin karşılıksız çıkan çekleri olduğunu ve yine çeki ciro yoluyla devraldığı kişi hakkında gerekli araştırmayı yapsaydı anılan kişinin sabit ikametgâhi olmadığını ve mali durumunu öğreneceği, böylelikle davacının akidini seçmede özensiz davrandığı ve müterafik kusuru bulunduğu kabul edildiğine göre, davacının kusurunun % 20 oranından daha fazla olduğu kabul edilerek müterafik kusurunun belirlenip sonucuna göre bir karar vermek gerekirken ...⁴⁶⁸”

“...Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre, davalı bankanın çek hesabı açtıran dava dışı Çınar Tat’ın sosyo-ekonomik durumu hakkında gerekli araştırmayı yapmadan çek karnesi verdiği, çeklerin karşılıksız çıktığı, davacı çek hamilinin de ticari ilişkide bulunduğu kişinin ekonomik durumunu ve ödeme kabiliyetini araştırıp sonucuna göre ilişki kurması ve bu suretle özenli davranması gerekirken bu yükümüne aykırı davrandığı,

⁴⁶⁶ Y. 11. HD, T. 27.05.2010, E. 2008/10867, K. 2010/5962 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁶⁷ Y. 11. HD, T. 25.04.2017, E. 2015/14774, K. 2017/2411 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁶⁸ Y. 11. HD, T. 24.04.2017, E. 2015/14730, K. 2017/2367 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

tarafların eşit oranda kusurlu oldukları, davacının keşideci hakkında yaptığı takibin semeresiz kaldığı, ibraz tarihi itibariyle davalı bankanın her çek yapacağı için sorumlu olduğu miktardan kusur oranında indirim yapılamayacağı, bu miktarı davalı bankanın her koşulda ödemesi gerektiği, kalan miktarın kusur oranı olan % 50'sine isabet eden miktar ile yasal olarak sorumlu olunan miktarın toplamı olan 29.137,50 TL'den davalı bankanın sorumlu bulunduğu sonucuna varılarak, davanın kısmen kabulü ile 29.137,50 TL'nin faiziyle birlikte davalıdan tahsiline, fazlaya ilişkin istemin ise reddine karar verilmiştir.

Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir ...⁴⁶⁹

1.4.2. Üçüncü Kişiler Yönünden Sorumluluğun Hukuki Sonuçları

Kötüniyetli kişiler naylon çek hesabı açarken başka kişilerin kimlik bilgilerini kullanırlar. Bu şekilde açılan hesaptan verilen çeklerin karşılıkları bulunmayacağı için çeki elinde bulunduran hamil, kimliği kullanılan kişiye yönelik karşılıksız çek düzenleme suçundan şikayette bulunabileceği gibi kambiyo hukuku hükümlerine göre icra takibi de başlatabilir. Bu durumla uygulamada azımsanmayacak kadar karşılaşmaktadır. Adlarına çek hesabı açılan kişiler karşılıksız çek suçundan dolayı yargılanıp ceza almakta; haklarında icra takibi yapılarak mallarına haciz konulmaktadır.

Bankanın çek hesabı açılması talebinde bulunan kişinin gerçek kimliğini araştırmaması şüphesiz ki TTK'nın 18. ve ÇekK'nın 2. maddesi kapsamında basiret ve özen yükümlülüğünün ihlali olarak kabul edilmelidir. Böylece mağdur olan kişiler yükümlülüklerini ihlal eden bankaya başvurarak zararını talep edebilirler. Üçüncü kişilerin talep hakkının hukuki niteliği ise banka bir davranış kuralını ihlal ettiğinden haksız fiil sorumluluğuna dayanır. Buradaki sorumluluk kusur sorumluluğu olup muhatap banka üçüncü kişi nezdinde doğan zarardan kusuru oranında sorumludur. Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir.

“... Mahkemece iddia, savunma, toplanılan deliller, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre, davalı bankanın basiretli bir tacir gibi davranmadığı ve kusurlu olduğu, bu

⁴⁶⁹ Y. 11. HD, T. 17/11/2011, E. 2009/13582, K. 2011/15381 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

itibarla davacının zararını gidermekle yükümlü olup, BK'nın 50. maddesi uyarınca zararın miktarının tam olarak ispat edilememesi halinde mahkemece hakkaniyete uygun olarak belirleneceği, davacının şahsiyet hakkının da hukuka aykırı bir şekilde zarar gördüğü gerekçesiyle, davanın kısmen kabulü ile, 10.000,00 TL maddi, 15.000,00 TL manevi tazminatın davalıdan tahsiline karar verilmiştir.

Kararı, taraf vekilleri temyiz etmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, taraf vekillerinin tüm itirazlarının reddine karar verilmiştir. ...⁴⁷⁰”

“... Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve dosya kapsamına göre, davacının çek karnesi hesabı açarken ve verirken basiretli bir tacirden beklenen oranda özen yükümlülüğünü yerine getirmediği olayda %70 oranında kusurlu olduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne 10.000,00 TL manevi tazminatın dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalıdan alınarak davacıya verilmesine karar verilmiştir.

Kararı, taraf vekilleri temyiz etmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, taraf vekillerinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir. ...⁴⁷¹”

2. Muhatap Bankanın Kanuni Ödeme Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu

2.1. Genel Olarak

Çekin tedavülü ülke ekonomisine ve kara paranın önlenmesine katkı sağlar. Bunun için çeke olan güven ortamının oluşturulması gerekir. Bankaların ödeme gücü olmayan kişilere çek defteri vermesi muhakkak ki çeke olan güveni sarsacaktır. Zira, çek uygulamasının devamlılığı ve yaygınlaşması çekin ibrazında ödeneceği yönünde duyulan güvene bağlıdır. Bu nedenle bankaların çek karnesi verirken gerekli özen yükümlülüğünü göstermeleri gerekir. Yasakoyucu bu özen yükümlülüğünün yerine getirilmesi için bankalara bir takım sorumluluklar yüklemiştir. Yukarıda açıkladığımız ÇekK'nın 2. maddesine dayalı sorumluluk bunlardan birisidir. Bu

⁴⁷⁰ Y. 11. HD, T. 11.05.2016, E. 2015/15383, K. 2016/5339 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁷¹ Y. 11. HD, T. 14.12.2016, E. 2016/118, K. 2016/9553 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

maddede bankaya sorumluluk yüklenmesine rağmen bankaların çek hesabı açarken ve çek defteri verirken gerekli basiret ve özeni gösterdikleri söylenemez⁴⁷².

Çek Kanunu'nun 3/3. maddesinde muhatap bankaya kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekler yönünden bir garanti yükümlülüğü getirilmiştir. Buna göre muhatap banka, çekin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak bir miktar bedeli çeki ibraz eden hamile ödemekle yükümlüdür (ÇekK. m. 3/3). Bu hüküm 3167 sayılı kanunda da bulunmakla bazı düşünce farklılıkları⁴⁷³ ile yeni çek kanunumuza da alınmıştır⁴⁷⁴. Hükümün getiriliş amacı, hamilin zararını karşılamak değil, ÇekK'nın 2. maddesindeki yükümlülükten başka bankaları çek hesabı açarken ve çek defteri verirken dikkatli ve basiretli davranmaya sevkettir⁴⁷⁵. Kanun koyucu, bu düzenleme sayesinde, bankaların çek defteri verecekleri müşterilerini seçerken gerekli dikkati ve özeni göstereceklerini öngörmüştür. Böylece sadece maddi yönden değil, ahlaki zaafiyet içinde bulunan kişilere de çek defteri verilmeyip, çek uygulaması açısından vazgeçilmez derecede gerekli olan güven duygusunu sarsıcı “*karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme*” eyleminin önleneyeği düşünülmüştür⁴⁷⁶.

Böylece kanun koyucu çekte belirli bir meblağa kadar yasal garanti tutarı belirleyerek özelde hamili korumak, genelde ise çekin tedavülü için gerekli güven ortamını sağlayarak çekin itibarsızlaşmasının önüne geçmek istemiştir. Buna göre, banka için getirilen bu yükümlülüğün, bir taraftan bankanın çek defteri verirken özenli hareket etmesini sağlamayı, diğer taraftan da hamile sınırlı da olsa bir ödeme güvencesi vermeyi amaçladığı söylenebilir⁴⁷⁷.

⁴⁷² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1301.

⁴⁷³ 5941 Sayılı Çek Kanunu'muzda, 3167 Sayılı Kanun'dan farklı olarak bankanın, hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hesaba katılması gerektiği düzenlenmiştir. Başka bir deyişle karşılıksızlığın tespitinde bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu meblağ çek bedelinden düşülecektir. Bunun nedeni ise, karşılıksız çeklerde, 3167 sayılı kanundan farklı olarak, şikayet hakkının sadece hamile tanınmış olmasıdır (Kırca, (Çek), s. 13; Reisoğlu, Seza, (Hukuki Sorunlar, s. 7; Duran/Çatıkkaş, s. 47); hükümün 3167 Sayılı Kanun ile aynı yönde olduğuna ilişkin bkz. Keskin, s. 66.

⁴⁷⁴ Poroy/Tekinalp, s. 381; Kırca, (Çek), s. 13; Reisoğlu, (Hukuki Sorunlar), s. 54-55; Duran/Çatıkkaş, s. 46.

⁴⁷⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1301; Poroy/Tekinalp, s. 381; Kendigelen, (Çek), s. 232; Reisoğlu Seza, (Çek Hukuku), s. 252; Tamer, Ahmet, *Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü*, BankD., S. 85, Y. 2013, s. 94.

⁴⁷⁶ Öztan, s. 1301; Kendigelen, (Çek), s. 232, Tamer, (Asgari Ödeme), s. 94.

⁴⁷⁷ Tamer, (Asgari Ödeme), s. 94.

2.2. Kanuni Ödeme Yükümlülüğünün Şartları

2.2.1. Unsurları Eksiksiz Bir Çekin Süresi İçerisinde Meşru Hamil Tarafından Muhatap Bankaya İbraz Edilmiş Olması

Muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğünü yerine getirmesi için ibraz edilen çekin öncelikle TTK'nın 780. ve 781. maddelerinde belirtilen unsurlarının eksiksiz olması gerekir. Aksi halde ibraz edilen senet çek vasfında kabul edilemeyeceğinden muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü olmayacaktır⁴⁷⁸. Yargıtay'da bir kararında ibraz edilen çekteki imza ile banka nezdindeki düzenleyene ait imza örneğinin uyuşmaması nedeniyle muhatap bankanın ödeme yapmamasının çekin şekil şartı eksik olduğundan (düzenleyenin imzası) sorumluluğunu gerektirmediğine karar vermiştir⁴⁷⁹.

Muhatap bankanın karşılıksızdır işlemini yapması için çek TTK'nın 796. maddesinde belirtilen kanuni süresi içerisinde ibraz edilmiş olmalıdır. Süresinden sonra ibraz edilen çeklerden dolayı muhatabın ödeme yükümlülüğü yoktur⁴⁸⁰. Peki ileri tarihli tarihli çeklerde düzenleme tarihinden önce muhatap banka karşılıksızdır işlemi yapıp, kanunen ödeme yükümlülüğünü yerine getirecek midir? Öncelikle belirtmek gerekir ki, ÇekK'nın geçici 3/5 maddesine göre 31/12/2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce muhataba ibraz edilen çeklerin ibrazı geçersizdir. Bu nedenle anılan tarihe kadar ibraz edilen çeklerden dolayı muhatabın ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Muhatabın yükümlülüğüne aykırı davranarak ödeme yapması halinde düzenleyene karşı sorumluluğu doğacaktır⁴⁸¹. Ancak 31/12/2020 tarihinden sonra ibraz edilen çekler açısından ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazında karşılıksızdır işlemi yapıp yapılamayacağı hususunu TTK. m. 795. ve ÇekK. m. 3/8. hükümleri ile birlikte değerlendirmek gerekir. TTK'nın 795/2. maddesinde "*düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir*" denilerek hesapta tam veya kısmi karşılığı bulunan ileri tarihli çeklerde düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin, ibraz anında ödeneceği emredici olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık, ÇekK'nın 3/8. maddesinde çekteki düzenleme

⁴⁷⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak) s. 1302; Kendigelen, (Çek), s. 235; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 95; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 252.

⁴⁷⁹ Y. 11. HD, T. 13.11.2017, E. 2016/13199, K. 2017/6093 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁴⁸⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1302; Kendigelen, (Çek), s. 235; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 95; Reisoğlu Seza, (Çek Hukuku), s. 252; Yıldırım/Çetintürk, s. 64.

⁴⁸¹ Yasan, Murat, *Çek Kanunu Geçici M.3 F.1 Uyarınca Üzerinde Yazılı Düzenleme Tarihinden Önce İbrazi Geçersiz Olan Çekin, Muhatap Banka Tarafından İşleme Konması (ve Özellikle Ödenmesi)*, TAAD., S. 9, Y. 2014, s. 340.

tarihinden önce o çekle ilgili hukuki takip yapılamayacağı belirtilmiştir. Her iki madde birlikte değerlendirildiğinde üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin hesapta karşılığı mevcut ise muhatap tarafından ödeme yapılmalıdır. Ancak üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çeki ilişkin hukuki takip yapılabilmesi düzenleme tarihinden sonra, kanuni ibraz süresi içerisinde bankaya ibraz edilerek karşılıksızdır işlemi yapılması şartına bağlıdır⁴⁸². *Kırca*'ya göre⁴⁸³ üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde muhatap banka karşılıksızdır işlemi yapamayacaktır. Bu durumda banka çekin arkasına, "ibraz tarihinde çek hesabında karşılık bulunmadığını" şerh düşerek çek aslını hamile iade edecektir⁴⁸⁴. Yapılan bu işlem çek Kanununun 3. Maddesi kapsamında bir karşılıksızdır işlemi olmayacaktır. Bu nedenle düzenleme tarihinden önce ibraz edilen karşılıksız çekte muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğü yoktur⁴⁸⁵. *Pulaşlı* ise üzerinde yazan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekte muhatap bankanın karşılıksızdır işlemi yapabileceğini, ancak bu çek yönünden hukuki takip yapılamayacağını belirterek muhatabın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın ödenmesinin zorunlu olduğunu savunmuştur⁴⁸⁶. Kanaatimizce ÇekK'nın 3/8. maddesi hamilin kambiyo borçlularına hukuki takip yapmamasına yönelik getirilen bir düzenleme olup, muhatap hamil ilişkisine herhangi bir etkisi yoktur⁴⁸⁷. Bu nedenle üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığı yok ise muhatap çeki karşılıksızdır işlemini yapmakla ve kanunen sorumlu olduğu bedeli hamile ödemekle yükümlüdür.

Çek Kanunu'nun 8/4. maddesinde takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekler için kanuni ödeme yükümlülüğü tutarı dahil kısmi ödeme yapılmayacağı düzenlenmiştir. Ancak anılan kanun maddesinde, bu durumun muhatabın kanuni ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığı belirtilerek; takas odasına ibraz edilen çekten dolayı hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi hâlinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarının çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edileceği düzenlenmiştir. Buradan çıkan sonuca göre hamil takas odasına ibraz ettiği karşılığı kısmen veya tamamen

⁴⁸² Reisoğlu, Seza, (Hukuki Sorunlar), s. 10; Yasan, s. 331.

⁴⁸³ Kırca, (Çek), s. 21.

⁴⁸⁴ Kırca, (Çek), s. 20.

⁴⁸⁵ Kırca, (Çek), s. 21.

⁴⁸⁶ Pulaşlı, (Çek), s. 44; Aynı Yönde, Tamer, s. 97; Duran/Çatıkkaş, s. 48; Bursa 4. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin E. 2013/117, K. 2013/427 sayılı kararı.

⁴⁸⁷ Karşı yönde, Bahtiyar Mehmet, 5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek, KHÜHFD., S. 2, Y. 2013, s. 52.

bulunmayan çekten dolayı kanuni ödeme tutarını 15 gün içerisinde muhatap bankaya başvurarak talep edebilecektir.

2.2.2. Karşılıksızdır İşleminin Yapılmış Olması

Muhatap bankanın kanuni ödeme yükümlülüğünden sorumlu tutulabilmesi için çeki karşılıksızdır işleminin yapılması gerekir. Karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağı ÇekK'nın 3/4 maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, "... karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih⁴⁸⁸, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz". Karşılıksızdır işlemi yapılırken, anılan fıkrada bahsedilen unsurların çekin arkasına yahut alonja⁴⁸⁹ şerh düşülmesinde muhatapın özen göstermesi gerekir. Bu bağlamda hükümde belirtilen unsurların yer aldığı bir kaşe sorunu büyük ölçüde çözecektir⁴⁹⁰. Muhatap banka ibraz edilen çeki haksız yere karşılıksızdır işlemini yapmamış ise, hamil bu hususu muhataba noter kanalı ile yönelteceği protesto ile belirler⁴⁹¹. Önemle belirtmek gerekir ki, talebe rağmen karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, şikayet üzerine bir yıl hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK. m. 7/4). Karşılıksızdır işlemi yapılmamış yahut karşılıksızlığın tespitinde anılan unsurları eksik yazılmış çek ibraz edilmemiş gibi sonuç doğurur⁴⁹².

⁴⁸⁸ "...6102 Sayılı TTK'nın 808/1-b. maddesi gereğince çekin süresinde muhatap bankaya ibraz edildiği (ibraz günü de gösterilmek suretiyle), çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla tespit edilmelidir. Aksi takdirde alacaklı müracaat hakkını kaybeder. ..." Y. 12. HD, T. 19.01.2016, E. 2015/31415, K. 2016/1213 (www.kazanci.com); buna karşın, karşılıksızdır şerhinde ibraz tarihi bulunmasa da, bu çekten dolayı ibraz süresi içerisinde icra takibi başlatılmış ise karşılıksızlığın tespitinin ibraz süresi içerisinde yapıldığı kabul edilmelidir (Ülgen/Kendigelen/Helvacı/Kaya, s. 278).

⁴⁸⁹ Kanunda açıkça belirtilmemiş ise de karşılıksız işlemi alonj üzerine de yapılabilir. Çünkü, alonj çekin arka sayfasının devamıdır (Poroy/Tekinalp, s. 381; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 376). Aksi halde çekin arkasının cirolarla dolması halinde ibrazın mümkün olmaması sonucunu doğurur.

⁴⁹⁰ Kırca, (Çek), s. 16.

⁴⁹¹ Reisoğlu, (Çek Hukuku), s. 252; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1302.

⁴⁹² "...Somut olayda takibe konu çekin üzerindeki 08.05.2013 tarihli ibraz kaşesi iptal edildiği gibi banka yetkilisinin imzası da olmadığından geçerli bir ibraz kaşesi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir ...". Y. 12. HD, T. 12.05.2015, E. 2015/10097, K. 2015/13316. (www.kazanci.com).

Karşılıksızdır işleminin yapılabilmesi için hamil tarafından muhataba yöneltilmiş bir irade beyanı bulunmalıdır (ÇeK. 3/4)⁴⁹³. Bu beyan herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Hamil bu şekilde bir irade beyanı yöneltmemiş ise bu hususun çekin arkasına şerh düşülmesi gerekir. Usulüne uygun ibraz edilen çeke, hamilin talebi olmasına rağmen, muhatap banka tarafından karşılıksızdır işlemi yapılmadığı takdirde hamil, dava yolu ile çekin karşılıksız olduğunun tespitini ve bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın tahsilini talep edebilir⁴⁹⁴.

2.3. Kanuni Ödeme Yükümlülüğünün Miktarı

Muhatap bankanın süresi içerisinde, usulüne uygun ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması halinde düzenleyen dışındaki hamile ödemesi gereken miktar ÇeK'nın 3/3 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre muhatap banka,

“a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde,

1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası,

2) Çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini,

b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde,

1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı,

2) Çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür.” Maddede belirlenen miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete’de yayımlanır⁴⁹⁵. Kanunda belirtilen bu meblağ asgari olarak belirlenmiştir.

⁴⁹³ Aksi yönde Keskin, s. 68. Yazar, ibraz edilen çeke karşılıksızdır işleminin yapılmaması için, hamilin açıkça karşılıksızdır işleminin yerine getirilmemesine yönelik beyanının olması gerektiğini, bu şekilde bir irade açıklaması bulunmadığı takdirde çeke karşılıksızdır işleminin yapılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.

⁴⁹⁴ “... Dava, davacı tarafından davalı bankaya ibraz olunduğu iddia olunan dava konusu çeke, davalı bankaca “karşılıksız” işlemi yapılmayarak bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutarı ödenmekten kaçınması nedeniyle tazminat istemine ilişkindir. Dosyaya ibraz edilen çek örneği incelendiğinde çekin arka yüzünde “30.10.2012 tarihinde ibraz edilen işbu çek TTK’daki unsurları taşımadığından işlem yapılmamıştır” şeklinde şerh bulunduğu görülmektedir. Dava konusu çekin kambiyo senedi vasfı taşıdığı mahkemece belirlenmiş olduğuna göre, davacı tarafın talep ettiği miktar da gözetilerek ibraz tarihinde dava konusu çekin karşılığının bulunup bulunmadığının saptanıp, karşılığı yok ise davalı bankanın ödemekle zorunlu olduğu asgari tutar açıkça belirtilmek suretiyle hüküm kurulmak gerekirken...” Y. 11. HD, T. 16.01.2015, E. 2014/14248, K. 2015/482. (www.kazanci.com).

⁴⁹⁵ Kanuni ödeme yükümlülüğü Merkez Bankası’nın 2018/1 nolu tebliği ile 2018 yılı için 1.600 TL’ye çıkartılmıştır.

Düzenleyen ve banka arasında yapılacak anlaşma ile kanuni ödeme yükümlülüğünün artırılması mümkündür⁴⁹⁶. Ancak taraflar aralarında anlaşarak bu yükümlülüğü hafifletemez yahut tamamen ortadan kaldıramazlar⁴⁹⁷. Buna göre, kanuni ödeme yükümlülüğü banka tarafından vazgeçilemez bir sorumluluk olup, hamil açısından feragat edilemeyecek bir haktır.

Bankanın kanunen ödemekle sorumlu olduğu miktarı örneklerle somutlaştırmakta fayda vardır. Örneğin 3.600,00 TL bedelli çek ibraz edilip, hesapta hiç karşılığı yok ise, banka 1.600,00 TL'yi hamile ödeyerek bakiye kalan 2.000,00 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapacaktır. Bu durumda hamil, 1.600,00 TL'yi reddedip 3.600,00 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılmasını talep edemez⁴⁹⁸. Çünkü bu meblağ muhatap bankanın yükümlülüğü olan yasal bir meblağdır⁴⁹⁹. *Keskin* ise, hamilin kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını reddetmesi durumunda çekin üzerinde yazan çek bedeli üzerinden, somut olaya göre 3.600,00 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılacağını savunmaktadır⁵⁰⁰. Aynı çekin ibrazında hesapta 1.000,00 TL karşılık bulunması halinde, muhatap bankanın 1.000 TL+1600 TL = 2.600,00 TL ödeme yaparak bakiye 1.000 TL üzerinden karşılıksızdır işlemi tesis etmesi gerekir. Bu olasılıkta hamil 1.000 TL'yi reddediyor ise kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını da reddedebilir. Buna karşılık 1000 TL'yi reddedip, kanuni ödeme yükümlülüğünün ödenmesini yahut tam tersini talep edemez⁵⁰¹. Yani külli olarak kısmi karşılığı reddetmesi gerekir. Çek hesabında 2.500 TL bulunması halinde muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü 3.600,00 TL-2.500,00 = 1.100,00 TL'dir. Bu durumda çek bedeli tamamen ödenmiş olduğundan karşılıksızdır işlemi yapılmaz. Aynı şekilde çek bedeli, kanunen ödeme yükümlülüğü miktarını geçmiyor ise bu bedel hamile ödenerek, bedeli ödenmiş olduğundan dolayı çeki karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır.

⁴⁹⁶ Kırca, (Çek), s. 15; Helvacı, s. 246; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 95; Aksi yönde, Donay, Süheyl, Gereçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 106, Yazara göre, kanunda, ödeme miktarının bir kredi anlaşması olduğu belirtilmesine rağmen belirtilen miktar yasakoyucu tarafından belirlenmiş, yine yasakoyucu tarafından nasıl artırılacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle taraflar anlaşarak belirlenen miktarı azaltamaz veya arttıramazlar. Ancak yazar başka bir çalışmada, tarafların kanuni sorumluluk bedelini aralarında anlaşarak arttırabileceğini ancak azaltamayacaklarını ifade etmiştir (Donay, Süheyl, *Yeni Çek Kanunu Hakkında Görüşler*, BÜHFD, S. 67-68, Y. 2010, s. 183).

⁴⁹⁷ Donay, Süheyl, (Görüşler), s. 183; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 95; Duran/Çatıkkaş, s. 49

⁴⁹⁸ Poroy/Tekinalp, s. 382; Yazar karşılığın bulunmaması halinde hamilin çek bedelinin tamamı üzerinden karşılıksızdır işlemi yapılamayacağını belirtmesine karşı, kanuni ödeme bedelinin reddebileceğini ifade etmiştir.

⁴⁹⁹ Poroy/Tekinalp, s. 382.

⁵⁰⁰ Keskin, Senem Ülkü, *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar*, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 65.

⁵⁰¹ Poroy/Tekinalp, s. 382.

2.4. Muhatabın Sorumlu Olduğu Kişiler

Muhatap banka kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı çeki düzenleyen kişi (Çek hesabı sahibi) dışındaki hamile ödemekle yükümlüdür (ÇekK. m. 3/3). Çeki düzenleyen kişinin geriye ciro yolu ile aynı zamanda ciranta olması halinde de kanuni ödeme miktarını talep hakkı bulunmamaktadır. Aksi durumda iyiniyet kurallarıyla bağdaşmayan davranışların kolaylaşacağı aşıkardır⁵⁰². Belirtmek gerekir ki, yapılan bu düzenleme tarzının dahi muvazaalı davranışları bertaraf edebileceği şüphelidir. Kötüniyetli bir düzenleyen çek hesabında bir karşılık bulunmaması halinde, inançlı bir işlemle yakınına lehdar göstererek çek düzenleyip vermesi her zaman mümkündür⁵⁰³.

Öte yandan karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra, cirolarla yahut ciro yapılmaksızın⁵⁰⁴ çeki devralan ara ciranta kanuni ödeme tutarını talep edebilecek midir? Başka bir ifadeyle çeki ibraz eden hamil karşılıksızlığı tespit ettirmiş, ancak kendisine kanuni ödeme miktarı ödenmemiş, hamil de kendisinden önceki cirantaya veya lehtara çeki devrettiği takdirde, kendisine çek devredilen kişinin çek bedelini talep hakkı var mıdır? Bu hususta kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak konu ile paralel olan “çekin karşılığının ilgili banka hesabında tam olarak bulundurulmaması” suçunda şikayet hakkının kim tarafından kullanılacağı hususunda doktrinde ve uygulamada fikir ayrılığı bulunmaktadır. Bu nedenle kanuni ödeme yükümlülüğünü talep hakkının lehtar ve cirantalarda bulunup bulunmadığını “çekin karşılığının ilgili banka hesabında tam olarak bulundurulmaması” suçunda şikayet hakkının kimlerde bulunduğu hususunu irdeleyerek açıklamakta fayda görüyoruz. Bu konuda doktrinde Özgenç, “Çek Kanunu” isimli eserinin ilk dört basısında şikayet hakkının sadece çeki ibraz eden hamilde olduğunu savunmasına karşı, anılan eserinin beşinci basısından itibaren görüş değiştirerek şikayet hakkının çeki ibraz eden hamilde olduğu gibi çek kendisine iade edilen cirantada bulunduğunu ifade etmiştir⁵⁰⁵. Yargıtay ilk uygulamalarında çeki ibraz eden kişi dışındakilerin şikayet hakkının bulunmadığını⁵⁰⁶ içtihat etmesine karşı, sonraki

⁵⁰² Göle, s. 200; Öztan, s. 1303.

⁵⁰³ Göle, s. 200; Öztan, s. 1303.

⁵⁰⁴ Ara cirantaya, lehdar veya keşideciye alacağın tahsili maksadı ile başvurulabilmesi için çekin alacaklı ciranta eline geriye dönüş cirosu ile gelmesi şart değildir. Ayrıca Geriye dönüş cirosu için bkz. Poroy/Tekinalp, s. 264.

⁵⁰⁵ Özgenç, s. 87.

⁵⁰⁶ “... İbrazdan sonra yapılan cironun alacağın temlik hüükümlerine tabi olduğu dikkate alınarak yapılan incelemede; suça konu çek fotokopisinde, şikayet dilekçesini veren Osman Dirican'ın cirosunun banka ibraz kaşesinden sonra

kararlarında şikayet hakkının ibraz eden hamille birlikte ciro silsilesinde yer alan kişiler tarafından da kullanılabilceğini benimsemiştir⁵⁰⁷. Yargıtay'ın bu şekildeki uygulamasına rağmen İstinaf Mahkemeleri çoğu dairesinin şikayet hakkının sadece çeki ibraz eden hamilde olduğu yönünde karar verdikleri görülmekte idi⁵⁰⁸. İstinaf mahkemeleri arasındaki karar uyuşmazlıklarının çözümü için bu husus Yargıtay 19. Ceza Dairesi'ne götürülerek, anılan dairece bir içtihat oluşturulmuştur⁵⁰⁹. Bu içtihatta göre karşılıksız çek düzenleme suçunda şikayet hakkının; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile "karşılıksızdır " işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağına dair karar verilmiştir. Kanaatimizce, yasa maddesinde "hamilin şikayeti" ibaresi bulunduğundan ibrazdan sonra çeki elinde bulunduran kişinin de hamil sıfatı olacağından şikayet hakkının ibraz eden hamil dışındaki ciranta ve leharda olduğu yönündedir. Aynı doğrultuda kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını, ibraz eden hamil dışındaki ara ciranta ve leharda da talep edebilir⁵¹⁰.

Kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını talep hakkı hususunda irdelenmesi gereken başka bir konu da ibrazdan önce ciro zincirinde adı bulunmamasına karşı ibrazdan sonra çeki devralan hamilin talep hakkı bulunup bulunmadığı hususudur. Bu konuyu çekte yetkili hamilin kim olacağını belirleyerek açıklığa kavuşturmak uygun olacaktır. TTK'nın 790. maddesinde "*Cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır. Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro izlerse, bu son ciroyu imzalayan kişi çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır*" denilerek düzgün bir ciro zinciri ile çeki iktisap eden hamilin meşru hamil sıfatını kazanacağı belirtilmiştir. Anılan yasanın 793. Maddesinde ise çekin ibrazından sonra yapılan cironun alacağın temlik sonucunu doğuracağı düzenlenmiştir. Buna göre, ibrazdan sonra yapılan ciro ile çek niteliğini kaybetmemekte, sadece

olduğu görülmekle, suça konu çekin ibraz anında muhatap banka tarafından alınan okunaklı ve onaylı örneği getirtilip, ibraz tarihinde şikayetçi cirosunun, dolayısıyla şikayet hakkının bulunup bulunmadığı saptandıktan sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken ..." (Y. 10. CD, T. 13.01.2010, E. 2007/23056, K. 2010/67 sayılı kararı).

⁵⁰⁷ "... 5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinde sadece "hamilden" söz edilmekte olduğundan, bu ibarenin "ibraz eden hamil" sıfatını taşıyan kişilerle sınırlı olarak yorumlanamayacağı hususları birlikte değerlendirildiğinde; çeki elinde bulundurmak kaydıyla ciro silsilesinde usulen yer alan bütün cirantaların talepte bulunma hakkının olduğu dikkate alındığında..." Y. 10. CD. 2013/24005 E- 2013/25000 K; Aynı Yönde, Y. 10. CD. 2013/2500 E- 2014/236

⁵⁰⁸ İstanbul BAM. 15. CD, E. 2017/1476, K. 2017/1217; Gaziantep BAM. 12. CD. E. 2017/607, K. 2017/561; Antalya BAM 10. CD. E. 2017/1589, K. 2017/1414; Aksi yönde Gaziantep BAM 11. CD. E. 2017/769, K. 2017/756 sayılı kararları.

⁵⁰⁹ Y. 19. CD, T. 10.05.2018, E. 2018/3072, K. 2018/5874 sayılı kararı.

⁵¹⁰ Aynı yönde, Kırca, İsmail, *Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar*, BankD., S. 71, Y. 2009, s. 99.

şahsi def'iler çeki ciro ile alan yetkili hamile karşı da ileri sürülebilmektedir⁵¹¹. Dolayısı ile çeki ciro ile devralan hamil yetkili hamil sıfatını kazanacaktır. Buradan çıkan sonuca göre, süresi içerisinde çeki ibraz eden hamile kanuni ödeme miktarı verilmemiş olması karşısında, hamil çeki ciro yolu ile devrettiği takdirde, devralan, yetkili hamil sıfatını taşıyacağından muhatap bankadan ÇekK'nın 3/3. maddesi uyarınca kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını talep etme hakkına sahiptir⁵¹².

2.5. Ödeme Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği

2.5.1. Gayrinakdi Kredi Kavramı

Bankacılık Kanunu'nunda gayrinakdi kredi kavramı tanımlanmamış, banka tarafından verilen teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro ve kabullerin gayrinakdi kredi olduğu belirtilmiştir (BankK. m. 48/I). Kanunun lafzından çıkan sonuca göre gayrinakdi kredi olarak sayılan bu kredi türleri tahdidi olmayıp tadadidir.

Taraflar arasında bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesine yönelik yapılan sözleşmelerde, banka tarafından bu işin yapılmaması, malın teslim edilmemesi veya borcun ödenmemesi halinde meydana gelen zararın karşılanacağına taahhüt edildiği kredi türüne gayrinakdi kredi denir⁵¹³. Gayrinakdi kredide, banka nakden verilen kredinin aksine, riskin gerçekleşmesinden doğan zararı üstlenmektedir. Gayrinakdi kredi uluslararası bankacılık doktrininde "*sorumluluk kredisi*" olarak tabir edilmektedir⁵¹⁴. Gayrinakdi kredi üç köşeli bir ilişkidir. Bu ilişkinin tarafları banka, banka müşterisi ve müşteri ile akit yapan taraftır. Örneğin, banka müşterisi işyerine 50 adet aracı taksitli olarak satın almak istemektedir. Bunun için araç satıcısına teklif götürmüş, araç satıcısı bu teklifi, taksitlerin ödenmemesi durumunda banka tarafından zararının karşılanacağını taahhüt edecek bir garanti verilmesi halinde kabul edeceğini belirtmiştir. Müşteri de bankaya başvurarak bu garantinin sağlanmasını talep etmiştir. Banka da müşterisinin talebini kabul ederek araç satıcısının doğabilecek zararını karşılayacak miktarda teminat mektubu vermiştir. Böylece, araç satıcısı taksitler ödenmediği takdirde

⁵¹¹ Y. 12. HD, T. 10.11.2016, E. 2016/28878, K. 2016/23299; Y. 12. HD, T. 27.10.2016, E. 2016/21350, K. 2017/3890; Y. 12. HD, T. 20.05.2016, E. 2016/16930, K. 2016/24390; Y. 12. HD, T. 15.11.2016, E. 2016/28680, K. 2016/22708; Y. 12. Hd, 20.02.2016, E. 2016/5223, K. 2016/10925; Y. 12. HD, T. 13.10.2015, E. 2015/27792, K. 2016/5216 sayılı kararları.

⁵¹² Aksi yönde Keskin, 74; Kırca, İsmail, (Muhtelif Sorunlar), s.99.

⁵¹³ Tekinalp, s. 509; Keskin, s. 66; Gündoğdu, s. 34.

⁵¹⁴ Tekinalp, s. 509.

bankaya başvurarak zararını tahsil edebilir. Bu üçlü ilişkideki araç satıcısı ile alıcı banka müşterisi arasındaki ilişki temel ilişki, banka ile müşteri arasındaki ilişki karşılık ilişkisi, banka ile araç satıcısı arasındaki ilişki ise teminat (bedel) ilişkisi olarak tanımlanmaktadır⁵¹⁵.

Gayrinakdi kredilere anapara faizi yürütülemez ancak verilen garantinin karşılığı olarak komisyon alınır⁵¹⁶. Öte yandan, gayrinakdi krediye konu risk gerçekleştiğinde, banka zararı karşıladığı tarihten itibaren temerrüt faizi talep edebilir⁵¹⁷.

2.5.2. Bankanın Kanunen Ödeme Yükümlülüğünün Gayrinakdi Kredi Niteliğinde Olması

Çek Kanunu'nun 3/3 maddesinde “... hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesidir” denilerek bankanın kanunen ödeme yükümlülüğünün hukuki niteliği açıklanmıştır. Buna göre, muhatap banka çek defterini hesap sahibine verdiği anda taraflar arasında gayrinakdi kredi sözleşmesi kurulmaktadır. Yukarıdaki açıklamalarla birlikte kanun hükmünü değerlendirdiğimizde ortaya çıkan sonuç, normalde banka ile müşterisinin iradelerinin uyuşması ile akdedilen gayrinakdi kredi sözleşmesi, kanun hükmü ile bir mecburiyet halini almıştır⁵¹⁸. Bankanın verdiği bu garanti bir kambiyo taahhüdü olmayıp, çekin “karşılıksız” çıkması durumunda hamile ödeme taahhüdünü ifade eder⁵¹⁹. Gayrinakdi kredi sözleşmesi kanunen geri dönülemeyecek bir nitelik taşıdığından, taraflar tek taraflı bir irade beyanıyla veya karşılıklı anlaşarak bu sözleşmeyi sonlandıramayacaklardır.

Muhatap banka, gayrinakdi kredi sözleşmesi nedeniyle çek defteri vermeden, düzenleyenden teminat talep edebilir. Bu teminat ödenmeyen çek yapraklarının kanuni ödeme yükümlülüğü kapsamındaki karşılığını teşkil eder. Çek defteri verilmesi talebinde bulunan kişi bankanın kredi müşterisi ise, bankaya karşı doğmuş ve doğacak tüm borçları için daha önce vermiş olduğu ipotekler, ticari işletme rehinleri, menkul rehni, mevduat ve alacaklar üzerindeki rehinler bankanın aldığı kefaletler de bu kredinin teminatı oluşturacaktır⁵²⁰. Muhatap, kanunen

⁵¹⁵ Tekinalp, s. 511; Keskin, s. 68; Bulut, Erhan, Kredi Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Türleri, MD., S. 49, Ocak, 2002, s. 101.

⁵¹⁶ Tekinalp, s. 510; Keskin, s. 67.

⁵¹⁷ Keskin, s. 67.

⁵¹⁸ Öztan, s. 1301; Keskin, s. 68; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 94.

⁵¹⁹ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 263.

⁵²⁰ Göle, s. 199; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1302; Reisoğlu Seza, (Çek), s. 256.

ödemekle yükümlü olduğu miktarı karşılayacak paranın çek defteri talep eden kişiden bloke edilmesini de isteyebilir⁵²¹. Düzenleyenin rızası ile bloke edilen para, çek hesabı dışındaki bir hesapta tutularak, talep eden kişi tarafından bu hesaba rehin hakkı tanınmış olur⁵²². Ödenen yahut iade edilen çek miktarı kadar bloke kalkar⁵²³. Düzenleyen tarafından muhatap lehine bir teminat verilmediği durumlarda da muhatabın henüz ibraz edilmemiş çek yapraklarının asgari ödeme tutarları kadar depo talebinde bulunma hakkı vardır⁵²⁴. Ancak muhatabın bu şekilde depo talebinde bulunabilmesi için tarafların daha önce bu yönde anlaşmış olmaları gerekir⁵²⁵. Öte yandan, çek karnesi verilmesi talep edilen kişi, muhatap bankanın güvendiği itibarlı bir müşterisi ise, bu kişiden herhangi bir teminat alınmayabilir, bu konuyla ilgili verilecek karar tamamen bankanın takdirindedir⁵²⁶.

Kanuni ödeme yükümlülüğü miktarının gayri nakdi kredi olmasının sonucu olarak, çek hesabı sahibinin alacaklıları İİK'nın 89. maddesi uyarınca bu bedeli haczedemeyecektir. Zira, anılan bedel hesap sahibinin banka nezdindeki bir alacağı olmayıp, risk doğduğunda ödenecek bir meblağdır.

⁵²¹ Göle, s. 199; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1301; Reisoğlu Seza, (Çek), s. 256.

⁵²² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1301; Reisoğlu Seza, (Çek), s. 256.

⁵²³ Yargıtay bir içtihadında blokenin haksız olarak kaldırılmaması nedeniyle muhatap bankanın maddi ve manevi tazminata mahkum edileceğine yönelik karar vermiştir. (Bkz. Y. 11. HD, T. 14.12.2006, E. 2006/12211, K. 2006/13333 sayılı kararı).

⁵²⁴ "... Davalı taraf, davacı bankanın gayrinakdi alacak talebine konu edilen çeklerin bedellerinin haricen ödendiğini ancak çeklerin imha edildiğini ileri sürmüştür. Söz konusu çeklerin davacı bankaya iade edilmediği, dolayısıyla bu çekler yönünden bankanın asgari ödeme yükümlülüğü ile ilgili riskinin halen devam ettiği gözetilerek davacı bankanın depo talebinin kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması isabetsizdir. ..." Y. 11. HD, T. 17.11.2014, E. 2014/12135, K. 2014/16296 sayılı kararı; Yargıtay ayrıca depo isteminin ihtiyati haciz yolu ile de talep edilebileceğini hükme bağlamıştır: "...İİK'nın 257. maddesi uyarınca rehinle temin edilmemiş ve vadesi gelmiş bir para borcunun alacaklısı, borçlunun yedinde veya üçüncü şahısta olan taşınır ve taşınmaz mallarını ve alacaklarıyla diğer haklarını ihtiyaten haczettirebilir. 5941 Sayılı Yasa'nın 3. maddesinde bankalarca verilen çek defterlerinden kullanılıp karşılıksız kalan her bir çek yaprağı için bankanın ödemek zorunda olduğu zorunlu karşılık tutarları düzenlenmiş olup aynı madde uyarınca bu hususun, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış dönülemeyecek nitelikte bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmünde olduğuna değinilmiştir. İİK'nın 257. ve 42. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, alacaklı Banka'nın para alacağının yanında teminat alacakları için de ihtiyati haciz talebinde bulunabileceği gözden kaçırılarak, teminat alacağı niteliğindeki çek hesabının kapatılması nedeniyle bankaya iade edilmeyen beher çek yaprağı için bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu asgari tutarlar toplamına ilişkin talebin reddi doğru olmamış, kararın temyiz eden ihtiyati haciz isteyen yararına bozulması gerekmiştir. ..." Y. 11. HD, T. 18.04.2016, E. 2016/3879, K. 2016/4294 sayılı kararı.

⁵²⁵ "...Muhatap bankanın, kendisine henüz ibraz edilmeyen hamile ödemekle yükümlü bulunduğu çek yaprağı bedelinin depo edilmesini müşterisinden isteyebilmesi ancak müşteri ile muhatap banka arasında bu konuda bir sözleşme hükmü bulunmasına bağlıdır. ..." Y. 11. HD, T. 08.01.2018, E. 2016/12812, K. 2018/64 sayılı kararı.

⁵²⁶ Göle, s. 199; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1302.

Çek karnesinin verilmesiyle akdedilmiş sayılan gayrinakdi kredi sözleşmesi taraflar arasındaki çek sözleşmesinin geçerli olduğu süre boyunca devam eder. Bu sözleşme sonlandırıldığında, o an için doğmuş olan yükümlülükler yerine getirilmek suretiyle kredi sözleşmesi de sona erer⁵²⁷.

2.5.3. Muhatap Bankanın Düzenleyene Rücu Hakkı

Muhatap banka tarafından gayrinakdi kredi sözleşmesi ile taahhüt edilen kanuni ödeme tutarı, bu tutar ödendikten sonra nakdi krediye dönüşecektir⁵²⁸. Bu nedenle kanuni ödeme yükümlülüğünü yerine getiren muhatap, hamile ödediği miktar oranında düzenleyene rücu hakkına sahiptir⁵²⁹. Bu hakkın dayanağı ise düzenleyen ile muhatap banka arasında akdedilen çek sözleşmesidir. Buna göre, muhatap, ödenen çek bedeli kadar meblağı aralarındaki çek sözleşmesine dayanarak düzenleyenin hesabından düşer. Düzenleyenin çek hesabında para bulunmaması halinde ödediği miktarı başlatacağı genel haciz yolu ile takip yolu ile talep edebilir. Düzenleyen ancak, çekin sahte ve tahrif edilmiş olduğu, ödenmemesine yönelik mahkemece verilen bir tedbir kararı verildiği gibi durumlarda başlatılan takibe itiraz edebilir⁵³⁰. Aksi halde açılacak dava⁵³¹ aleyhine sonuçlanır. Muhatap banka ödediği meblağa ödeme tarihinden itibaren temerrüt faizi de talep edebilir.

2.6. Muhatapın Sorumluluğunun Kapsamı

Çekin ibraz edildiği muhatap bankanın her şubesi kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı talep olmaksızın ödemekle yükümlüdür (ÇekK m. 3/2)⁵³². Bu düzenlemeye ilişkin hükümet tasarısında yer alan “talep ettiği takdirde” ibaresi Adalet Komisyonunca çıkarılmıştır.

⁵²⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1302.

⁵²⁸ Tamer, (Asgari Ödeme) s. 94.

⁵²⁹ “... davacı banka 3167 Sayılı Kanun uyarınca ödemek zorunda olduğu asgari tutarı ödemesi halinde ödediği meblağın tahsili için borçlu aleyhine takip yapabilir. Ancak banka sözleşmede hüküm bulunması halinde ödeme yapmamasına rağmen ödemekle yükümlü olduğu kısmın depo edilmesini talep edebilir.” (Y. 11. HD, T. 16.05.2012, E. 2012/2505, K. 2012/8261 sayılı kararı)

⁵³⁰ Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 256.

⁵³¹ Bu durumda genel mahkemelerde itirazın iptali yahut (İİK'nun 68/b maddesi gereği kredi sözleşmesi ve bunlarla ilgili süresinde itiraz edilmemiş hesap özetleri ile ihtarnameler İİK m. 68/I'de sayılan belgelerden sayıldığı için) icra mahkemesinde itirazın kaldırılması talebinde de bulunulabilir.

⁵³² Bu yükümlülüğün bankanın kredi sınırlarında dikkate alınacağına ilişkin bkz. Donay, (Görüşler), s. 183; Aksi yönde, Teoman, (Çek Yasası), s. 20.

Buna gerekçe olarak ise “... muhatap bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu miktarı, uygulamada talep edilmeden ödemediği, çoğu zaman hamilin bankanın böyle bir yükümlülüğünün olduğundan haberdar olmadığı, dolayısıyla belki de hamilin rahatlıkla kabul edebileceği kısmi ödemenin de bu şekilde gerçekleşmediği görüldüğünden, bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarı talep olmadan da hamile ödemesi veya ödemeyi teklif etmesi düşüncesiyle “talep ettiği takdirde” ibaresi metinden çıkarılmıştır” denilerek banka kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyi teklif etmeye mecbur hale getirilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu’nun 818/1-h atfı ile 709. maddesinde hamilin kısmi ödemeyi kabul etmek zorunda olduğu belirtilmiştir. ÇekK’nın 3/5 maddesinde ise, “Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmî ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi hâlinde, ikinci fıkra hükmüne göre karşılıksızdır işlemi yapılır; ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır. Çek hesabında hiç karşılığın bulunmaması ve hamilin sadece muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi hâlinde de bu fıkra hükmüne göre işlem yapılır⁵³³” denilerek hamilin kanuni ödeme yükümlülüğü dahil kısmi ödemeyi reddedebileceği ifade edilmiştir. Doktrindeki bir kısım görüşe göre⁵³⁴ hamil teklif edilen kanunen ödeme yükümlülüğü miktarını reddedemez. Ödeme teklifini reddettiği takdirde ise bu bedel yönünden müracaat borçlularına başvuramaz ve müracaat hakkından kaynaklanan temerrüt faizi, komisyon gibi hususları müracaat borçlularından talep edemez⁵³⁵. Doktrinde bu görüşün aksini savunan yazarlar⁵³⁶ ise, ÇekK’nın 3/5 maddesinin TTK. m. 795 hükmüne göre özel bir hüküm niteliği taşıması nedeniyle hamilin kanunen ödeme yükümlülüğü miktarı da dahil kısmi

⁵³³ Fıkranın son cümlesinde hesapta hiç karşılığın bulunmaması halinde kanuni ödeme meblağı ödendiğinde çek aslının hamile verileceği hüküm altına alınmış olup bu husus ÇekK’nın 3/6. maddesine ve süregelen uygulamaya (3167 Sayılı Kanun 4/2. madde) aykırılık teşkil etmektedir. Nitekim ÇekK’nın 3/6. maddesinde sorumluluk tutarı dahil kısmi ödeme halinde nasıl bir yol izleneceğine dair düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, “muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmi ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir” denilerek kanunen ödeme yükümlülüğü yerine getirildiği takdirde çek aslının bankada kalacağı açıkça düzenlenmiştir. ÇekK’nın 3/5. maddesinin son cümlesi TBMM genel kurulunda verilen bir önerge ile kanuna eklenmiş olup, herhangi bir gerekçe de sunulmamıştır. 6. Fıkroda yapılan düzenlemeye, daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş olması sonra gelmiş olması nedeniyle üstünlük tanınması gerekir (Kırca, (Çek), s. 17); Aynı yönde, Şen Ersan/Malbeleşli Erkam, Karşılıksız Çek, 3. Baskı, İstanbul 2012, 30; Pulaşlı, (Çek), s. 42.

⁵³⁴ Göle, s. 198; Bozer/Göle, s. 311.

⁵³⁵ Göle, s. 198; Bozer/Göle, s. 311

⁵³⁶ Arkan, Sabih, 3167 Sayılı Kanun’da yapılan Değişiklikler, BATİDER., C. 22, S. 1, Y. 2003, s. 11; Can, Mustafa Erdem, s. 55.

ödemeyi reddedebileceği görüşündedirler. Buna göre hamil, muhatabın teklif ettiği kanunen ödemekle yükümlü olunan meblağı TTK'nın 818/1-h atfı ile 709. maddesine rağmen reddedebilir⁵³⁷. Ancak bankanın, kanuni ödeme miktarının reddedildiğine ilişkin hamilin beyanını çekin arkasına yazıp imzalatmadığı sürece sorumluluğu devam eder⁵³⁸. Kanuni ödemeyi reddettiğine ilişkin imzalı beyanı yalnızca hamili bağlar. Başka bir ifadeyle, hamil kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktardan vazgeçtiği takdirde bu bedeli ibrazdan sonra çeki devralan kişiler talep edebilir⁵³⁹. Nitekim hamilin bu beyanının hukuki niteliği “alacağı talep/dava etmeme (pactum de non petendo) hakkı” mahiyetinde olup sadece tarafları bağlayacaktır⁵⁴⁰. Bu nedenle hamil, muhatap bankaya karşı ödeme miktarını reddetmiş olsa da müracaat borçlularından bu bedeli talep edebilir⁵⁴¹.

Çek'nun 7/7. maddesinde kanunen ödemekle yükümlü olunan miktarın geç ödenmesi durumunda, muhataba uygulanacak yaptırım düzenlenmiştir. Hükme göre, muhatap banka, kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemesini geciktirdiği takdirde, her geçen gün için binde üç gecikme cezası⁵⁴² ödemekle yükümlüdür.

Bu yaptırımın uygulanabilmesi kuşkusuz muhatabın haksız olduğu durumlar ile sınırlıdır. Gerçekten de, muhatap bankanın ibraz edilen çeki ödeme engeli bulunan durumlarda kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı da ödeme zorunluluğu yoktur⁵⁴³. Örneğin, çek hesabı üzerinde rehin, tedbir yahut haciz bulunması, ciro zincirindeki kopukluk nedeni ile ödeme yapılmaması, ibraz eden kişinin meşru hamil olmaması, çekte keşidecinin imzası ile hesap kartonundaki imzanın farklı olması, düzenleyen ile muhatap arasında çek sözleşmesi akdedilmemiş olması, çekin süresi içerisinde ibraz edilmemiş olmaması gibi nedenlerle ödememe yapılmaması gereken durumlarda muhatabın kanunen ödemesi gereken miktarı

⁵³⁷ Poroy/Tekinalp, s. 382.

⁵³⁸ Keskin, s. 69.

⁵³⁹ Kırca, İsmail, (Muhtelif Sorunlar), s. 100.

⁵⁴⁰ Kırca, İsmail, (Muhtelif Sorunlar), s. 100; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 95.

⁵⁴¹ Y. 11. HD, T. 24.03.1974, E. 1974/1916, K. 1974/1983 sayılı kararı: “ ... *pactum de non petendo yalnızca buna muvafakat eden alacaklıya karşı dermeyeran edilebilen bir defî hakkı doğurur ve fakat ne sonraki hamile ne de kıymetli evrakın zilyedine karşı bir defî husule getirmez*”. (www.kazanci.com)

⁵⁴² Bu ibarenin kullanılmış olması doktrinde eleştirilmektedir. Zira, maddede gecikme cezasının hukuki niteliği açıklanmamıştır. Ancak 3095 sayılı faiz kanununa yapılan atıf nedeniyle “gecikme cezası” ile temerrüt faizinin kastedildiği belirtilmektedir. (Helvacı, s. 246).

⁵⁴³ Poroy/Tekinalp, s. 381; Kırca, (Çek), s. 18; Kendigelen, (Çek), s. 231; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 252; Göle, s. 199.

ödeme zorunluluğu olmayacaktır. Bu durumlarda muhataba kanunen ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle sözü edilen yaptırım uygulanamaz⁵⁴⁴.

Bankanın ödeme yükümlülüğü ancak çek aslının bankaya bırakılması durumunda doğar. İbraz edilen çekin aslı bankaya bırakılmadığı takdirde bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı ödeme zorunluluğu yoktur. Bunun nedeni ödediği bedeli düzenleyene rücu etmesi durumunda çek aslını delil olarak göstermektir. Yargıtay'ın da yerleşik içtihatları bu yöndedir⁵⁴⁵.

Ödemenin geciktirilmesi haklı bir nedene dayanıyor ise bankanın gecikme cezası ödeme sorumluluğu ortadan kalkar⁵⁴⁶. Bu durumda kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı geç ödemesinin haklı bir nedene dayandığını ispatlaması gerekir. Ancak bu durumların dışında muhatap banka kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı ve geç ödeme halinde her geçen gün için bu miktarın binde üçü oranındaki gecikme cezasını hamile ödemekle yükümlüdür.

Muhatabın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı geç ödemesi hususu bir maddi vakıa olduğundan tanıkla ispatı mümkündür⁵⁴⁷.

Anılan fıkarda gecikme cezasına ek olarak ayrıca temerrüt faizinin uygulanmayacağı hususu düzenlenerek ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların önüne geçilmiştir. Ancak *Poroy'a* göre⁵⁴⁸, fıkarda ödemenin geciktirilmesi ile kastedilen ödemenin hemen yapılamayıp, şubede para bulunmaması, bankanın inceleme yapmak ihtiyacını duyması, bir ihbar almış olması gibi bankadan kaynaklanan nedenlerdir. Temerrüt faizi bu durumlarda uygulanmaz. Ancak banka çek bedelini ödemediği yahut ödeyemediği durumlarda temerrüt faizi uygulanacaktır⁵⁴⁹.

⁵⁴⁴ Aksi yönde Ülgen/Kendigelen/Helvacı/Kaya, s. 277; Yazara göre, yetkili hamil tarafından süresi içerisinde ibraz edilen şeklen geçerli bir çekin, hesapta karşılığın bulunmasına rağmen, bu karşılığın üzerinde üzerinde bir haczin veya ihtiyati tedbir kararının olması, rehin hakkı tesis edilmiş olması gibi nedenlerle ödenmemesi halinde hukuki sorumluluğun doğması açısından çekin karşılıksız kaldığının kabulü gerekir.

⁵⁴⁵ "...Davacı tarafın karşılıksız çıkan çekler nedeniyle bankanın sorumlu olduğu asgari bedelleri talep edebilmesi için çek asıllarını bankaya bırakması gerekir. Dava dosyasında çek asıllarının bankaya bırakıldığına dair bir delil bulunmadığı gibi, aksine sözkonusu çeklere dayalı olarak davacı tarafından çek borçlularına karşı kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla icra takipleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda mahkemece, 5941 Sayılı Yasa'nın 3/6. maddesi (3167 Sayılı Yasa 4/son) uyarınca bankanın sorumluluk tutarını ödemekle yükümlülüğünün çek aslının bankaya bırakılması halinde sözkonusu olabileceği yönündeki Yargıtayın kararlı uygulaması da gözetilerek bir karar verilmesi gerekirken, çek asıllarının bankaya bırakılmadığı hususu dikkate alınmadan yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir. ..." Y. 11. HD, T. 12.11.2014, E. 2014/10389, K. 2014/16907 sayılı kararı; Y. 19. HD, T. 25.06.2016, E. 2016/6830, K. 2017/3339 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁵⁴⁶ Can, Mustafa Erdem, s. 59.

⁵⁴⁷ Kırca, (Çek), s. 19.

⁵⁴⁸ Aksi Yönde, Donay, (Çek). Yazar bu durumlarda gecikme cezasının da uygulanamayacağı kanaatindedir.

⁵⁴⁹ Poroy/Tekinalp, s. 381.

2.7. Bankanın Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin Zamanaşımı Süresi

Muhatap bankanın ödeme yükümlülüğüne ilişkin TTK. ve ÇekK'ında bir süre öngörülmemiştir. Doktrinde ise bu husus tartışılarak iki farklı görüş ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre⁵⁵⁰ muhatabın kanunen ödeme yükümlülüğüne ilişkin zamanaşımı süresine TTK. m. 814/I hükmü uygulanmalıdır. Anılan maddede, hamilin, cirantalarla diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu müracaat haklarının ibraz müddetinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacağı öngörülmüştür. Bu hüküm gereğince hamil, muhataptan kanuni ödeme yükümlülüğü bedelini üç yıl içerisinde talep etmelidir. Bu süreden sonra talep ettiği takdirde istek zamanaşımına uğrar. Bu hususta ortaya atılan ikinci görüş ise⁵⁵¹, talep hakkının genel zamanaşımı hükümlerine tabi olacağına yönelik görüştür. Buna göre muhatap banka kanuni ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemiş ise, TBK'nın 146. maddesi hükmüne göre hamilin alacağını talep hakkı 10 yıllık zamanaşımı süresi ile sınırlanmıştır. Bu görüş Yargıtay tarafından da desteklenmektedir⁵⁵². Bu görüşün dayanağı ise, kanuni ödeme yükümlülüğünün dayanağı ÇekK'nın 3/3. Maddesi ile varsayımsal bir sözleşme haline getirildiğinden, sözleşmeden doğan zamanaşımı süresinin uygulanmasının uygun olacağıdır. Kanaatimizce ilk görüşün uygulanması yerinde olacaktır. Şöyle ki; Öncelikle, bankanın ödeme yükümlülüğü çek bedelinin tahsili ile ilgilidir. Yapılan bu ödeme oranında kambiyo borçlularının sorumluluğu sona erer. Hal böyle iken, düzenleyen de dahil müracaat borçlularının kambiyo ilişkisi nedeniyle sorumlulukları TTK. m. 814 hükmü gereği 3 yıl olmasına rağmen, çek bedelinden kısmen sorumlu olan bankanın sorumluluğunun 10 yıl olarak kabul edilmesi banka için hakkaniyete uygun olmayan, ağır bir sonuç doğuracaktır⁵⁵³. Ayrıca, banka her ne kadar kambiyo ilişkisi içerisinde bulunmuyor ise de ödeme yükümlülüğü çekten kaynaklanmaktadır. Özünde ödeme aracı olan çekin bedelinin ödenmesine yönelik bir borç olan ödeme yükümlülüğü miktarına ilişkin talep hakkını daha uzun bir süre ile sınırlandırmak çekin ödeme aracı işlevine aykırı olacaktır. Bu şekilde kabul edilecek bir zamanaşımı süresi, bankanın ödeme yükümlülüğü meblağının bir banknot gibi 10 yıl boyunca tedavül etmesi sonucunu

⁵⁵⁰ Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 381; Kırca, (Muhtelif Sorunlar), s. 102.

⁵⁵¹ Keskin, 69; Reisoğlu Seza, (Çek Hukuku), s. 254; Tamer, (Asgari Ödeme), s. 103.

⁵⁵² Y. 19. HD, T. 14.02.2010, E. 2009/2922, K. 2010/282 sayılı kararı; Y. 19. HD, 10.07.2012, E. 2011/7933, K. 2012/390 sayılı kararı.

⁵⁵³ Aynı yönde, Kırca, İsmail, (Muhtelif Sorunlar), s. 102.

doğuracaktır⁵⁵⁴. Bu nedenlerle ÇekK'nın 3. maddesi hükmü ile amaç benzerliği olan TTK m. 814 hükmü gereğince zamanaşımı süresinin 3 yıl olması gerektiği kanaatindeyiz. Bu süre ise anılan hükümde belirtildiği gibi çeki bankaya ibraz eden hamil yönünden, ibraz süresinin bitiminden itibaren, diğer çek borçluları olan ara cirantalar ve lehdar bakımından ise bu kişilerin çek bedelini ödediği veya çekin dava yolu ile kendilerine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren işlemeye başlamalıdır⁵⁵⁵.

Hamil bankanın bu yükümlülüğünü yerine getirmesi için 3 yıllık zamanaşımı süresi içerisinde banka hakkında bir icra takibi başlatarak yahut açacağı bir eda davası ile talep edebilir⁵⁵⁶. Hamilin banka hakkında başlatacağı takip kambiyo takibi olmayıp, ilamsız icra takibi olmalıdır. Zira, bankanın borcunun dayanağı ibraz edilen çekin kambiyo vasfından kaynaklanmayıp, düzenleyen ile banka arasındaki gayrinakdi kredi sözleşmesine dayanmaktadır.

Öte yandan 5941 Sayılı Çek Kanunu'nun ilk halinde ibraz veya iade edilmemiş çek yaprakları için bankaların yükümlülükleri konusunda belirli bir süre sınırı öngörmemişti. Bundan dolayı, bankalar tarafından bastırılıp müşterilerine verilen çek yaprakları her zaman düzenlenmekte ve çek yaprakları bankaya ibraz ya da iade edilmedikleri sürece, banka ile müşteri arasındaki gayri nakdi kredi ilişkisi süresiz olarak devam ediyordu. Üstelik, bankaya hiçbir şekilde iade edilmediği hâlde kullanılmayan çek yaprakları sayısı oldukça büyük rakamlara ulaşmıştı. Bu nedenlerle, çekin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğunun sona ereceği yönünde bir düzenleme yapılmıştır (6273 sayılı kanun 2. maddesi ile getirilen Çek Kanunu'nun 3/9. maddesi). Buna göre asgari ödeme yükümlülüğüne yönelik zamanaşımı süresinin başlaması için çekin bu beş yıllık süre içerisinde bankaya ibrazı gereklidir. Çekin basıldığı tarihten itibaren 5 yıl içerisinde kanuni ödeme yükümlülüğü miktarını hamile ödeyen bankanın talep hakkı 3 yıllık zamanaşımı süresine tabidir⁵⁵⁷. Ancak basıldığı tarihten itibaren 5 yıl geçtikten sonra ibraz edilen çeke ilişkin bedel ödenmiş ise vekaletsiz iş görme veya sebepsiz zenginleşmeye uygulanan zamanaşımı geçerlidir⁵⁵⁸.

⁵⁵⁴ Kırca, İsmail, (Muhtelif Sorunlar), s. 99.

⁵⁵⁵ Kırca, (Muhtelif Sorunlar), s. 99.

⁵⁵⁶ Keskin, 69; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 254.

⁵⁵⁷ Can, Mustafa Erdem, s. 62.

⁵⁵⁸ Can, Mustafa Erdem, s. 62.

3. Çekten Cayma Halinde Muhatap Bankanın Sorumluluğu

3.1. Çekten Cayma Kavramı

Bir havale ilişkisi olan çekte, düzenleyenin (havale eden) muhataba verdiği ödeme yetkisini geri almasına “çekten cayma” adı verilir⁵⁵⁹. Çekten cayma, düzenleyen tarafından kullanılan ve bozucu yenilik doğuran bir işlemdir⁵⁶⁰. Bu nedenle muhataba ulaşmakla hüküm ve sonuçlarını doğurur. Sonucunda ise, düzenleyen, muhatap nezdinde bulunan çek karşılığının ödenmesine engel olmuş olur. Çekten caymanın her zaman sonuçlarını doğurması çekin ödeme aracı işlevi ile bağdaşmaz. Bu nedenle yasakoyucu caymanın ancak süresinden sonra ibraz edilen çeklerde hüküm ifade edeceğini emredici olarak düzenlemiştir (TTK. m. 799/1).

TTK'nın 799/2 hükmüne göre süresinden sonra ibraz edilen çekin ödenmesi yönünden muhataba takdir hakkı verilmiştir. Buna göre muhatap, ibraz edilen çeki ödeyebileceği gibi süresinden sonra ibraz edildiğinden bahisle ödeme talebini geri çevirebilir⁵⁶¹. Ancak çekten cayıldığında muhatabın takdir hakkı ortadan kalkarak çek bedelini ödememesi gerekir.

Düzenleyenin çekten cayma hakkını kullanması lehdar ve hamillerin haklarını geçmişe etkili olarak ortadan kaldırmaz. Bu kişiler sadece kambiyo hukuku kapsamında müracaat haklarını kaybederler. Ancak müracaat hakkının kaybedilmesi çekten cayma ile bağlantılı olmayıp çekin süresinden sonra ibrazı ile ilgilidir. Yani cayma olsa da olmasa da süresinden sonra ibraz edilen çekten dolayı lehdar ve cirantalar müracaat hakkını kullanma hakkını kaybederler. Bu durumda lehdar veya cirantalar çekten doğan alacağını sebepsiz zenginleşme hükümleri gereğince düzenleyenden talep edebilirler⁵⁶². Ayrıca hamil lehdar⁵⁶³ ise

⁵⁵⁹ Kendigelen, Abuzer, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İstBD., C. 64, S. 7-8-9, Y. 1990, s. 587; Tekil, M., s. 54; Narbay, s. 48.

⁵⁶⁰ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 588; Tekil, M., s. 54; Narbay, s. 48.

⁵⁶¹ Kayıhan, Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 108; Ülgen/Kendigelen/Helvacı/Kaya, s. 228.

⁵⁶² Sebepsiz zenginleşme nedeni ile açılan davada ispat yükü sebepsiz zenginleşmediğini iddia eden düzenleyene aittir (TTK. 818/1-m atfı ile TTK. m. 732/4). Aynı yönde “...Davacı, dava konusu çekte ciro yolu ile hamil olmuştur. Çek süresinde bankaya ibraz edilmediğinden kambiyo hukukundan kaynaklanan haklar yitirilmiştir ise de davalı ile arasında temel ilişki bulunmayan davacı TTK'nun 644. maddesine dayanarak sebepsiz zenginleşme nedeni ile alacak talebinde bulunabilir. Nitekim davacı vekili de dava dilekçesinde talebini açıkça TTK'nun 644. maddesine dayandırmıştır. Bu itibarla somut olay bakımından ispat külfeti sebepsiz zenginleşmediğini savunan davalı taraftadır. Mahkemece ispat külfetinin tayininde yanılığa düşülerek ve icapsız yemine dayanılarak yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmüştür ...” Y. 19. HD, T. 23.05.2012, E. 2011/13116, K. 2012/5026 sayılı kararı.

⁵⁶³ “... davacının çekin lehdarı değil, hamili olduğu, lehdar olmayan davacının çekteki temel borç ilişkisine dayanamayacağı, buna bağlı olarak çekin yazılı delil başlangıcı sayılamayacağı...” Y. 11. HD, T. 28.04.2017, 2016/2010, 2017/4436 sayılı kararı).

düzenleyenden aralarında temel ilişkiden dolayı alacağının tahsilini dava yahut icra takibi yolu ile talep edebilir⁵⁶⁴.

Çekten caymanın ibraz süresi içerisinde hüküm ve sonuç doğurmayacağı emredici olarak düzenlendiğini belirtmiştik. Bu nedenle aksine bir sözleşme geçersiz olacaktır. Ancak süresinden sonra ibraz edilen çeki ilişkin cayma hakkının hüküm ve sonuçlarına ilişkin taraflarca düzenleme yapılabilir. Yani düzenleyen ve muhatap çek anlaşmasına koyacakları bir hükümle yahut ayrı bir sözleşme akdederek çekin ibrazından sonra düzenleyenin cayma hakkını ortadan kaldıracakları⁵⁶⁵. Öte yandan muhataba, düzenleyen cayma hakkını kullanmadığı sürece ibraz süresinden sonra ibraz edilen çek bedelini ödeme yükümlülüğü getirilebilir⁵⁶⁶. Düzenleyen ve muhatap arasında yapılacak bu anlaşma yine bu kişileri bağlayacaktır. Hamil taraflar arasında yapılan bu düzenlemeye dayanarak ibraz süresinden sonra ibraz ettiği çek bedelinin tahsili için muhatapı zorlayamaz. Ancak ödeme yapmayan muhatap, düzenleyene karşı TBK. m. 112 ve devamı maddeleri gereğince sorumlu olur.

3.2. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu

3.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Düzenleyenin cayma iradesinin muhataba ulaşmasından itibaren muhatapın ibraz süresinden sonra ibraz edilen çeki ödeme yetkisi ortadan kalkar. Muhatabın cayma iradesine rağmen ödeme yapması sorumluluğunu doğuracaktır. Böyle bir durumda muhatap, düzenleyen nezdinde doğan zararı, yani caymaya rağmen ödediği çek bedelini düzenleyene iade etmekle sorumlu olur. Bu sorumluluğun dayanağı ise düzenleyen ile muhatap arasındaki çek sözleşmesidir⁵⁶⁷. Bu nedenle cayma beyanına rağmen ödeme yapan muhatapın sorumluluğu sözleşmesel sorumluluk olup uyuşmazlık TBK. m. 112 ve devamı maddelerine göre çözülecektir⁵⁶⁸.

⁵⁶⁴ Böyle bir durumda açılacak davada süresinden sonra ibraz edilen çek yazılı delil başlangıcı olup davacı alacağın varlığını tanık dahil her türlü delille ispatlayabilir.

⁵⁶⁵ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 590; Tekil, M., s. 55.

⁵⁶⁶ Tekil, M., s. 55.

⁵⁶⁷ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 594

⁵⁶⁸ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 594; Tekil, M., s. 56.

3.2.2. Sorumluluğun Koşulları

3.2.2.1. Usulüne Uygun Bir Cayma Beyanı

Cayma beyanı kayıtsız ve şartsız olmak koşulu ile hüküm ve sonuçlarını doğurur⁵⁶⁹. Düzenleyenin muhataba yönelttiği cayma beyanında herhangi bir gerekçe sunmasına gerek yoktur. Düzenleyen beyanında bir gerekçe bildirmiş olsa dahi muhatapın bu gerekçeyi değerlendirerek çek bedelini ödeyip ödememe noktasında bir takdir hakkı olamaz⁵⁷⁰.

Cayma beyanının ibraz süresinin sonundan itibaren hüküm ve sonuçlarını doğuracağını belirtmiştik. İbraz süreleri ise TTK'nın 796. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, “Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdeniz’e sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.” Bu süreler ise, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar (TTK. m. 796/3).

Cayma beyanının hüküm ifade etmesi için bu beyanın muhataba ulaşması gerekir. Herhangi bir şekil şartına bağlı olmayan bu beyanın yazılı olarak iletilmesi ispat açısından faydalı olacaktır. Ayrıca cayma beyanı muhakkak çek hesabının açıldığı şubeye yöneltilmelidir⁵⁷¹.

Cayma hakkı sadece düzenleyene bahşedilmiş bir hak olduğundan çekteki diğer süjelerin (ciranta avalist vs.) cayma beyanları geçersizdir. Bu kişilerin cayma iradeleri muhatapça dikkate alınmamalıdır⁵⁷². Fakat düzenleyen gerçek kişinin temsilcisinin yönelttiği cayma beyanı geçerli olup, bu kişiler tarafından yöneltilen cayma beyanı sonucunda muhatapın ödeme yetkisi ortadan kalkar. Bu bağlamda, temsilci tarafından düzenlenen çekten temsil edilen düzenleyen de cayabilir. Tüzel kişiler adına açılan çek hesaplarında ise tüzel kişi adına çek düzenleme yetkisi olan temsilcinin düzenlediği çekten yine çek düzenleme yetkisine sahip diğer

⁵⁶⁹ Tekil, M., s. 60.

⁵⁷⁰ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 108; Göle, s. 48; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1183; Narbay, s. 53.

⁵⁷¹ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 597; Göle, s. 48; Narbay, s. 58.

⁵⁷² Tekil, M., s. 58; Bingöl, s. 57.

bir temsilci cayabilir. Ancak çek düzenleme yetkisi bulunmayan temsilcinin tüzel kişi adına çekten cayamayacağı kanaatindeyiz. Öte yandan tüzel kişi adına düzenlenecek çekin geçerliliği çifte temsil kuralına tabi olması halinde, iki temsilci tarafından düzenlenen çekten ancak çek düzenlemeye yetkili iki kişi tarafından cayılabileceği kanaatindeyiz. Aynı şekilde birlikte imzalı müşterek hesaplarda da çek hesap sahiplerinin müşterek imzası ile geçerlilik kazanacağından, bu çekten cayılması da ancak müşterek cayma beyanı ile hüküm ve sonuç doğurabilecektir⁵⁷³. Teselsüllü müşterek hesap üzerine düzenlenmiş çekte ise ancak çeki düzenleyen kişi cayabilir. Buna göre, hesap sahiplerinden birinin düzenlediği çekten diğeri cayamaz⁵⁷⁴.

Cayma beyanında çek bilgilerinin karışıklığa neden olmayacak şekilde bildirilmesi gerekir. Bu bağlamda çek bedeli, çek numarası, düzenleme tarihi, çek hesabı numarası, çek emre düzenlenmiş ise lehdar adı cayma beyanı ile muhataba iletilmelidir. Buna karşılık aynı lehdar emrine birden fazla çek düzenlenmiş ve düzenleyen cayma beyanında hangi çekten caydığını açıkça belirtmemiş ise muhatabın bu çeklerden hiçbirisini ödememesi daha uygun olur⁵⁷⁵. Öte yandan düzenleyen çekin unsurlarını yanlış bildirerek, aslında cayma iradesi olmayan çekten caymış ise muhatabın bu çeki ödememesinden ve gerçekte caymak istenilen çeki ödemesinden dolayı sorumluluğu olmayacaktır. Zira, düzenleyenin hatasından dolayı yanlış bilgi vermesinin sonuçlarına yine düzenleyen katlanır⁵⁷⁶.

3.2.2.2. Cayma Beyanına Rağmen Ödeme Yapılması

Çekten caymada, muhatabın, düzenleyene karşı sorumluluğu cayılan bir çekten dolayı muhatabın çeki ödemesi durumunda doğar. Muhatabın sorumluluğunun doğması için yapılan ödemenin nakdi ya da kaydi ödeme olması arasında fark yoktur⁵⁷⁷. Her iki durumda da cayma beyanına rağmen ödeme yapılmış ise muhatap sorumludur. Peki cayma beyanına rağmen muhatap ibraz edilen çeki hesapta karşılık bulunmadığından dolayı ödemeyip ve bu hususu çekin arkasına şerh düşerse muhatabın sorumluluğu doğacak mıdır? Bu sorunun cevabı için düzenleyen nezdinde zarar oluşup oluşmadığı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

⁵⁷³ Aksi yönde bkz. Tekil, M., s. 58.

⁵⁷⁴ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 598; Tekil, M., s. 59; Narbay, s. 66.

⁵⁷⁵ Tekil, M., s. 60.

⁵⁷⁶ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 597.

⁵⁷⁷ Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 597, Tekil, M., s. 60.

Hamilin müracaat hakkına başvurabilmesi için çekin süresinde ibrazı gerekir. Yine ÇekK'nın 5. maddesine göre düzenleyenin çek hesabında karşılığının bulundurmaması suçunun oluşması için çek süresinde ibraz edilmelidir. Dolayısı ile süresinden sonra ibraz edilen çeke cayma beyanı bulunmasına rağmen bu husus dışında hesapta karşılık bulunmadığından bahisle ödeme yapılmaması durumunda düzenleyenin herhangi bir zararı olmayacaktır. Bu nedenle sözleşmeye aykırılık hükümleri kapsamında muhataba yüklenecek bir sorumluluğunun da bulunmayacağı kanaatindeyiz⁵⁷⁸.

Cayma beyanının çek hesabının açıldığı şubeye yöneltilmesi gerektiğini belirtmiştik. Öte yandan, çek muhatabın herhangi bir şubesine ibraz edilerek bedeli tahsil edilebilir. Böyle bir durumda çekin ibraz edildiği banka şubesi, hesabın bulunduğu şubeden çek bedelinin ödenip ödenmeyeceğini sorar. Hesabın açıldığı şube ise çekten cayıldığından bahisle ödeme yapılmamasını bildirmek zorundadır⁵⁷⁹.

3.3. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu

Bilindiği üzere çekten cayma hüküm ve sonuçlarını süresinden sonra ibraz edilen çekler yönünden doğurmaktadır. Buna göre süresi içerisinde ibraz edilen çek yönünden caymanın bir etkisi olmaz. Düzenleyenin çekten cayması kapsamında muhatabın hamile karşı sorumluluğu, ancak cayılmış olan çekten dolayı muhatabın ibraz süresi içerisinde ödeme yapmaması halinde görülür⁵⁸⁰. Muhatap çek bedelini çekten cayıldığından bahisle ödemediği takdirde muhatabın sorumluluğu doğar⁵⁸¹. Bu sorumluluğun dayanağı ise ÇekK'nın 3. maddesine dayalı haksız fiil sorumluluğudur⁵⁸².

Çekten caymanın ibraz süresinden sonra hüküm ve sonuç doğurmasının istisnası mücbir sebep halidir. Mücbir sebep TTK'nın 811. maddesinde düzenlenmiştir. Madde metninde *“Kanunen belirli olan süreler içinde çekin ibrazı veya protesto edilmesi veya buna denk bir belirlemenin yapılması, bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle gerçekleştirilememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzar.*

⁵⁷⁸ Aynı yönde, Tekil, M., s. 60;

⁵⁷⁹ Tekil, M., s. 60; Bingöl, s. 58.

⁵⁸⁰ Narbay, s. 82.

⁵⁸¹ Aksi yönde, İnan, Yazar cayılmış çekten dolayı ibraz süresi içerisinde ödeme yapmayan muhatabın kimseye karşı sorumlu olmadığını ifade etmektedir.

⁵⁸² Kendigelen, (Çekten Cayma), s. 601; Tekil, M., s. 61; Narbay, s. 83.

(TTK. m. 811/1)” denilerek bazı durumlarda ibraz süresinin uzayacağı belirtilmiştir. Bu süre mücbir sebebe konu olan durum ortadan kalkana kadar uzar. Hamil mücbir sebep ortadan kalkınca gecikmeksizin çeki muhatap bankaya ibraz etmek veya buna eşdeğer protesto çekmek zorundadır⁵⁸³. Buradan çıkan sonuca göre, mücbir sebep halinde cayma hakkı, bu sebep ortadan kalktıktan sonra hamilin gecikmeksizin ibraz etmiş sayılacağı uygun bir sürenin sonuna kadar ertelenir⁵⁸⁴. Bu hakkın ertelenmesi için kanundaki şekil şartlarının yerine getirilmesi gerekir. TTK. m. 811/2 hükmüne göre mücbir sebep gerçekleştiğinde “*Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip, bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamakla zorunludur*”. Aksi halde ibraz süresi uzamaz. Sonuç olarak, mücbir sebep halinde kanunda belirtilen şartlar yerine getirildiğinde ibraz süresi uzayacağından bu süre içerisinde ibraz edilen çekten dolayı çekten cayıldığı gerekçesi ile muhatap tarafından ödeme yapılmadığı takdirde muhatapın sorumluluğu doğacaktır.

4. Özel Çek Türlerinde Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.1. Çizgili Çekte Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.1.1. Çizgili Çek Kavramı

Herhangi bir senedin çizilmesi ilke olarak o senedin iptal edildiğine karine ise de çekte buna bir istisna getirilerek, çekin kanunda belirtildiği şekilde üzerinin çizilmesine özel bir anlam yüklenmiştir⁵⁸⁵. Çekin yanlışlıkla veya başka bir saikle hak sahibi olmayan bir kişiye ödenmesinin önüne geçmek amacıyla çizgili çekle ödeme usulü getirilmiştir⁵⁸⁶. Çekin çizgili çek haline dönüştürülmesi sonucunda bu çeki ibraz edecek kişiler sınırlandırılır. Böylece çekin ödenmesi ile yeni bir sistem tesis edilmiş olur.

⁵⁸³ Narbay, s. 54.

⁵⁸⁴ Tekil, M., s. 62

⁵⁸⁵ Kendigelen, (Çek), s. 376; “...*Takip dayanağı 3026136 nolu 20.05.2013 keşide tarihli ve 100.000 TL bedelli çek yönünden yapılan incelemede: Çekin ön yüzünde sol alt köşeden sağ üst köşeye doğru birbirine paralel iki çizginin çizili olduğu ve çizgiler arasında herhangi bir yazı ve ibarenin bulunmadığı görülmektedir. Dayanak çek bu hali ile 6102 sayılı TTK'nun 803 ve devamı maddelerinde düzenlenen genel olarak çizilen bir çek niteliğindedir. Bir diğer ifade ile çekin ön yüzünün birbirine paralel iki çizgi ile çizili olması halinde, belge çizgili çek olup, bu durum kambiyo senedi vasfını etkilemediği gibi çek bedelinin ödendiği anlamına da gelmez. ...*” Y. 12. HD, T. 20.01.2015, E. 2014/34060, K. 2015/1168 sayılı kararı; ayrıca bu kararla aynı yönde Y. 12. HD, T. 23.06.2009, E. 2008/3538, K. 2009/7974 ve Y. 12. HD, T. 13.07.2010, E. 2010/7417, K. 2010/19195 sayılı kararları. (www.kazanci.com).

⁵⁸⁶ Kayıhan/Yasan, (Kıymetli Evrak), s. 106-107; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1183; Kendigelen, (Çek), s. 376; Poroy/Tekinalp, s. 343; Göle, s. 48; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 110; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 245; Tekil, M., s. 95

Çekin çizgili hale dönüştürülmesi ile birlikte ödeme ancak bankaya veya muhatabın bir müşterisine yapılabilir. Bankadan kasıt TTK'nın 815. maddesinde tarif edilen BankK'na tabi müesseselerdir. Buna göre çek mevduat bankasına, katılım bankasına ya da kalkınma ve yatırım bankasına ödenebilir. Müşteri ise gerek muhatap, gerek çekin tahsile verildiği bankanın, kimliği, ehliyeti ve ahlakı hakkında emin bir bilgiye sahip olmasını sağlayacak kadar eski ve devamlı bir iş ilişkisinin bulunduğu kişidir⁵⁸⁷. Bu tarif gereği bankada sırf çekin tahsili için geçici hesap açtıran kişi müşteri olarak kabul edilemez⁵⁸⁸.

Çeki çizgili çek haline dönüştürme hakkı hem çeki düzenleyen kişiye hem de çeki elinde bulunduran hamile tanınmıştır (TTK. m. 803/1). Buna göre çek, düzenleyen, lehtar ve lehtardan sonra çeki devralan hamiller tarafından çizgili çek haline getirilebilir. Örneğin çeki tahsil cirosu ile devralan hamilin de çeki çizgili hale dönüştürmesi mümkündür⁵⁸⁹.

Çek, ön yüzüne paralel iki çizgi çekilerek çizgili çeki dönüştürülür (TTK. m. 803/2). Görüldüğü gibi çekin çizilmesinde şekil şartını düzenleyen bu fıkrada çizgilerin sadece çekin ön yüzüne çekileceği belirtilmiştir. Bu nedenle çekin arka yüzüne çekilecek çizgi hüküm ifade etmez⁵⁹⁰. Çekin önyüzünde bulunması gereken çizgilerin mutlaka senet metni üzerinde bir yere çizilmesi gerekmez. Kanun bu yönde herhangi bir şekil şartı öngörmediğinden, senedin önyüzünde bulunan herhangi bir yere senedi çizgili çek haline getirme iradesini ortaya koymak suretiyle çekilen paralel çizgi çeki çizgili çek haline getirir⁵⁹¹. Çekilecek bu çizgilerde mutlak bir paralellik aranmayıp, çizgilerin bakıldığında aşağı yukarı paralel olduğunu anlamak yeterlidir⁵⁹². Ayrıca çizgiler elyazısı ile çekileceği gibi, başka bir mekanik vasıta ile de yapılabilir⁵⁹³.

Çek iki şekilde çizgili çeki dönüştürülebilir. Bunlar “genel çizgili çek” veya “özel çizgili çek” şeklinde olur. İki çizgi arasına hiçbir ibare konmamış veya “banka” kelimesi veya buna benzer bir ibare konmuş ise çek genel olarak çizilmiş demektir (TTK. m. 803/3). Çeki çizgili hale dönüştürmeye yetkili kişiler ödemenin herhangi bir bankaya yapılmasında mahzur

⁵⁸⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1189; Kendigelen, s. 1189; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 112; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 246; Tekil, M., s. 96.

⁵⁸⁸ Aksi yönde, Kınacıoğlu, s. 288.

⁵⁸⁹ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 649; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1183.

⁵⁹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1184; Kendigelen, (Çek), s. 376; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 111.

⁵⁹¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1184; Kendigelen, (Çek), s. 376; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 246.

⁵⁹² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1184.

⁵⁹³ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1184; Kendigelen, (Çek), s. 376.

görmüyorlarsa genel çizgili çek düzenlerler⁵⁹⁴. Böylece çek ancak bir bankaya veya muhatap bankanın bir müşterisine ödenebilir. Bu kişiler çekin belirli bir bankaya ödenmesini istiyorlar ise bu çeki özel çizgili çek haline dönüştürmelidirler. Bu kapsamda bir çekte iki çizgi arasında belirli bir bankanın ticaret unvanı yazıldığı takdirde bu çek özel çizgili çekerle dönüştürülmüş olur (TTK. m. 803/4). Ancak çizgiler arasında BankK. kapsamında olmayan bir kurum veya kuruluş adı yazılmış ise bu şekilde yapılan çizgileme işlemi çeki özel çizgili hale dönüştürmez. Bu şekilde yapılan işlem sonucunda çizgiler arasında yazılan unvan geçersiz olduğundan genel çizgili çekin sonuçları doğacaktır⁵⁹⁵. Çekin özel çizgili hale dönüştürülmesi ile ödeme çizgiler arasında yazılı olan bankaya, bu bankanın muhatap sıfatı bulunuyor ise muhatapın bir müşterisine ödeme yapılabilir (TTK m. 804/2-birinci cümle). Ancak çizgiler arasında unvanı yazılı banka çeki tahsil cirosu ile başka bir bankaya verdiğinde bu bankanın da çeki tahsil etmesi mümkündür (TTK. m. 804/2-c.2). Bu şekilde düzenlenen bir çek hak sahibi dışındaki kişilere ödeme yapılmasını ciddi oranda azaltacaktır⁵⁹⁶.

Kanunda genel çizgili çekin, özel çizgili çekerle tahviline izin verilmesine karşı, özel çizgili çekin genel çizgili çekerle dönüştürülmesi yasaklanmıştır (TTK. m. 803/5). Buna göre özel çizgili çekte çizgilerin arasında yazılı olan banka adının silinmesi, çizilmesi yahut başka bir şekilde yok edilmesi bu çeki genel çizgili çek haline dönüştürmez. Banka adının silinmesine yönelik bu işlemler geçersizdir (TTK. m. 803/6)⁵⁹⁷. Aynı şekilde çekin çizgili çek olma özelliğini ortadan kaldırmak amacıyla çizgilerin tamamen ortadan kaldırılması da hükümsüz sayılır (TTK. m. 803/6).

Özel çizgili çek birden fazla çizilebilir. Ancak muhatapın bu şekilde çizilen bir çeki ödeyebilmesi için çekin ikiden fazla çizilmemiş olması ve çizgilerden birinin, çekin bir takas odası tarafından tahsil edilebilmesi amacı ile yapılmış olması şarttır (TTK. m. 804/4). Buna

⁵⁹⁴ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 650; Öztan, (Kıymetli Evrak), 1185; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 112.

⁵⁹⁵ Pulaşlı, s. 247; Ayrıca Yargıtay önüne gelen bir uyuşmazlıkta çizgilerin arasında “iptal” ibaresi yazılan bir çekin borçlusu tarafından ödenip iptal edildiğine yönelik verilen ilk derece mahkemesi kararını onamıştır; “... çekin önyüzüne çift çizgi çekilerek davacının keşideciye karşı kambiyo hukukundan kaynaklanan haklarının yitirilmesine neden olduğu, bu çekin ön yüzünde çift çizgi çekilerek arasında iptal yazması, ödenip iptal edildiği anlamına geldiği anlaşılmalı davacının davasının reddine, davalı lehine %20 kötü niyet tazminatına hükmedilmesine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir.

Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle dava konusu çekin iptal edilmiş olduğunun çek metninden açıkça anlaşılması olmasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA ...” (Y. 19. HD, T. 29.04.2015, E. 2014/18059, K. 2015/6363 sayılı kararı).

⁵⁹⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1186.

⁵⁹⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1186, Kendigelen, (Çek), s. 376; Poroy/Tekinalp, s. 344; Göle, s. 50; Tekil, M., s. 97.

göre kanaatimizce çek üzerinde iki veya daha fazla banka unvanının yazılı bulunduğu durumlarda çekilen çizgileri hükümsüz saymak gerekir.

4.1.2. Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.1.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Çizgili çeke ilişkin hükümlere aykırı olarak yapılan ödeme bu ödemenin geçerliliğine etki etmez. Ancak TTK'nın 804/5. maddesi ile çizgili çeke ilişkin hükümlere aykırı ödeme yapan muhatap veya tahsil bankası düzenleyen ve hamil nezdinde doğan zarardan dolayı tazminat yaptırımına maruz kalır⁵⁹⁸. Başka bir ifadeyle muhatap banka müşteri-hamil ve banka dışındaki kişilere yaptığı ödemelerden dolayı düzenleyen ve hamilin uğradığı zarardan sorumlu olur.

Muhataap banka ve tahsil bankası çizgili çek hükümlerine riayet etmeyerek ödeme yapması sonucunda düzenleyene karşı aralarındaki çek sözleşmesinden dolayı, hamile karşı da haksız fiil hükümlerine dayalı olarak sorumlu olur⁵⁹⁹. Bu sorumluluk kanundan doğan bir kusursuz (objektif) sorumluluk halidir⁶⁰⁰. Bu nedenle muhatap veya tahsil bankası yapılan ödemede kusuru bulunmadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulamazlar. Örneğin ödeme yapan banka şubesi çeki ibraz eden kişinin başka bir şubede hesabı olduğunu, bu nedenle müşteri sıfatının çizgili çekte aranan müşteri vasfının bulunup bulunmadığını bilme olanağının olmadığından bahisle sorumlu olmadığını ileri süremez.

4.1.2.2. Sorumluluğun Kapsamı

Muhataap veya tahsil bankası çizgili çek hükümlerine aykırı davranarak ödeme yapmasına rağmen tahsilatı çekteki meşru hamil yapmış ise bu kişiler yönünden sorumluluk doğmaz. Zira bu durumda düzenleyen veya hamil nezdinde bir zarar gerçekleşmeyecektir. Ancak yapılan ödeme meşru hamil sıfatına haiz kişiye yapılmamış ise düzenleyen veya hamilin çek bedelini iki defa ödeme riski ortaya çıktığından muhatapın veya tahsil bankasının tazmin sorumluluğu doğar.

⁵⁹⁸ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 652; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1192; Kendigelen, (Çek), s. 378; Tekil, M., s. 102.

⁵⁹⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1192; Kendigelen, (Çek), s. 378; Tekil, M., s. 101.

⁶⁰⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1192; Kendigelen, (Çek), s. 378; Kınacıoğlu, s. 291; Tekil, M., s. 101.

Kanunda, tazmin sorumluluğunun kapsamı belirlenmiştir. Buna göre muhatapın veya tahsil bankasının sorumluluğunun üst haddi çek bedeli kadardır (TTK. m. 804/5). Bu hüküm gereği düzenleyen veya hamil kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında müracaat hakkına ilişkin masrafları ve temerrüt faizini çek bedelini aştığı oranda talep edemeyeceklerdir⁶⁰¹. Ancak çek bedelini aşan zarardan dolayı düzenleyen çek sözleşmesi, hamilin de haksız fiil hükümlerine göre çek bedelini aşan zararlarını tazmin etmelerine engel bir durum yoktur⁶⁰².

4.2. Mahsup Çekinde (Hesaba Geçirilmek Üzere Düzenlenen Çekte) Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.2.1. Mahsup Çeki Kavramı

Çizgili çek nakit hareketlerine ancak bir dereceye kadar engel olabilir⁶⁰³. Bu bağlamda çek çizgili hale dönüştürülse dahi bedelinin ödenmesi sırasında para eksik veya fazla sayılmış yahut meşru olmayan bir hamile ödeme yapılma ihtimali vardır⁶⁰⁴. Nakden ödemenin bu gibi sakıncalarını bertaraf etmek için bu ödeme şekline engel olunabilir⁶⁰⁵. Böylece ticari bir işlemi nakdi ödemede bulunmaksızın tamamlamak mümkün olur. Bu amaçla düzenlenen çeklere hesaba geçirilmek üzere düzenlenen çek (mahsup çeki) denir. Mahsup çeki çizgili çekte olduğu gibi, çekin ödeneceği kişinin bankalarca bilinen kimliğinin kolaylıkla tespiti ve böylece çek bedelinin haksız olarak tahsilinin engellenmesine hizmet eder⁶⁰⁶.

Çeki mahsup çeki haline dönüştürme hakkı hem çeki düzenleyen kişiye hem de çeki elinde bulunduran hamile tanınmıştır (TTK. m. 805/1-birinci cümle). Buna göre çek, düzenleyen, lehtar ve lehtardan sonra çeki devralan hamiller tarafından mahsup çeki haline getirilebilir. Örneğin çeki tahsil cirosu ile devralan hamilin de çeki mahsup çeki haline dönüştürmesi mümkündür⁶⁰⁷. Öte yandan gerek kanun maddesinin ifadesinden gerekse de müessesenin niteliğinden anlaşılacağı üzere muhatap banka çeki mahsup çeki haline

⁶⁰¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1193; Kendigelen, s. 379; Tekil, M., s. 103.

⁶⁰² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1193; Kendigelen, (Çek), s. 379; Tekil, M., s. 103.

⁶⁰³ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 652; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1194; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶⁰⁴ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 653; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1194; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶⁰⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1194; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶⁰⁶ Kendigelen, (Çek), s. 381; Tekil, M., s. 98; Kınacıoğlu, s. 291

⁶⁰⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1194; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

dönüştüremez⁶⁰⁸. Zira, muhataba ibraz edilen çekin tedavül süreci son ermiş olur. Tedavül süreci sona eren çekte maruz kalınacak herhangi bir risk de olmayacağından muhatabın çeki mahsup çeki haline dönüştürmesine lüzum yoktur⁶⁰⁹.

Çek ön yüzüne “*hesaba geçirilecektir*” veya buna benzer bir ibare yazılarak mahsup çeki haline dönüştürülebilir (TTK. m. 805/c.1). Bu şekilde çeki yazılacak kayıt el yazısı ile yazılabileceği gibi bu ibarenin başka bir mekanik vasıta ile de yazılması mümkündür⁶¹⁰. Kanunun lafzından anlaşıldığı üzere çekin mahsup çeki haline dönüştürülmesi için mutlaka belirli bir ibarenin kullanılması gerekmez. Bu kapsamda “hesaba geçirilecektir”, “kayden ödenecektir”, “mahsup çekidir” vs. şeklinde yazılacak ibareler çeki mahsup çeki haline dönüştürür⁶¹¹. Belirtmek gerekir ki bu şekilde konulan kayıtların çizilmesi geçersizdir (TTK. m. 805/2). Muhatap banka bu halde dahi mahsup çeki kaydının varlığını kabul ederek çek bedelini kayden ödemekle yükümlüdür⁶¹². Böyle bir durumda nakden ödeme yapan muhatabın sorumluluğu doğacaktır (TTK. m. 805/3).

Çeki konulan mahsup çeki kaydı ile çekin nakden ödenmesi men edilmiş olur. Çekin nakden ödenmesine getirilen bu yasak sadece muhatap banka için söz konusudur⁶¹³. Çekteki diğer ilgililer yönünden bu yasağın hiçbir etkisi yoktur. Bu durumda çek bedeli muhatap tarafından hesaba alacak kaydı, takas veya hesap nakli yolu ile kayden ödenebilir (TTK. m. 805/c.1). Hesaba alacak kaydı, muhatabın ibraz edilen çek bedelini düzenleyene ait çek hesabındaki meblağdan düşerek çeki ibraz eden hamil adına açılmış mevduat hesabına kaydetmesi anlamına gelir⁶¹⁴. Hamil adına açılmış mevduat hesabının mutlaka muhatap banka nezdinde açılan bir hesap olması şart değildir. Hamil muhataba vereceği talimat ile çek bedelinin başka bir banka nezdinde açılan hesaba gönderilmesini isteyebilir. Bu şekilde yapılan ödeme ise hesap nakli sureti ile ödeme şeklidir⁶¹⁵. Mahsup çekinin hamili olan kişinin düzenlediği bono, poliçe veya çekin hamili bu senetleri tahsil için muhatap bankaya devretmiş

⁶⁰⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1195; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶⁰⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1195; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶¹⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1195; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 114.

⁶¹¹ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 653; Öztan, (Kıymetli Evrak), 1195.

⁶¹² Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 249.

⁶¹³ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1198; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 115; Tekil, M., s. 99.

⁶¹⁴ Tekil, M., s. 98.

⁶¹⁵ Tekil, M., s. 98.

olabilir. Bu durumda muhatap banka ibraz edilen mahsup çekinin bedelinin tahsili için devredilen senet bedelini takas ederek kaydi ödeme yapılmış olur⁶¹⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 806. maddesine gereği hamil bazı durumlarda mahsup çeki şeklinde düzenlenen çek bedelini nakden tahsil etmeye hak kazanır. Bu durumlar muhatapın iflası, bir ilamla ispatlanmamış olsa bile ödemelerini tatil etmiş olması veya aleyhine yapılan herhangi bir icra takibinin semeresiz kalmış olmasıdır. Bu hükmün konuluş sebebi, muhatap bankanın sayılan haller nedeni ile ödeme kabiliyetini kaybetmiş olması nedeniyle kaydi ödemenin hamil açısından risk oluşturmasıdır⁶¹⁷. Hamil muhatapın iflasını ilgili mahkeme tarafından verilen bir iflas kararı ile, ödemelerini tatil ettiğini icra dairesi tarafından verilmiş kesin aciz vesikası yahut geçici aciz durumunu gösteren haciz zabtı ile, icra takibinin semeresiz kaldığını ise muhatapın haczi kabil herhangi bir malı bulunmadığını gösteren haciz tutanağı ile ispatlamalıdır⁶¹⁸. Hamil bu durumlardan herhangi birini ispat ettiğinde muhataba nakden ödeme için başvurabilir. Başvuru sonucunda muhatap banka ödemediği için kaçınmış ise hamil müracaat borçlularına başvurabilir (TTK. m. 806). Ancak hamilin TTK'nın 808. maddesinde belirtilen ispat araçlarından birisi ile başvuru şartını yerine getirdiğini ispatlaması gerekir. Öte yandan hamil, muhatapın mahsup çekinin bedelini kayıtsız şartsız bir alacak olarak hesaba geçirmekten kaçınması veya ödeme yerindeki takas odasının, bu çekin, hamilin borçlarına mahsup edilme kabiliyetini haiz olmadığını beyan etmiş bulunması halinde başvurma hakkını kullanabilir (TTK. m. 807).

4.2.2. Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.2.2.1. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Mahsup çekine ilişkin hükümlere aykırı olarak yapılan ödeme bu ödemenin geçerliliğine etki etmez. Ancak TTK'nın 805/3. maddesi gereği mahsup çekine ilişkin hükümlere aykırı ödeme yapan muhatap, düzenleyen ve hamil nezdinde doğan zarardan dolayı tazminat yaptırımına maruz kalır⁶¹⁹. Başka bir ifadeyle muhatap banka kaydi ödeme yapması

⁶¹⁶ Tekil, M., s. 98.

⁶¹⁷ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 653; Öztan, (Kıymetli Evrak), 1198; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 115.

⁶¹⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1201; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 115; Tekil, M., s. 100.

⁶¹⁹ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 656; Öztan, (Kıymetli Evrak), 1201; Kendigelen, (Çek), s. 379; Tekil, M., s. 102.

gerekirken nakit olarak yaptığı ödemelerden dolayı düzenleyen veya hamilin uğradığı zarardan sorumlu olur.

Muhatap banka mahsup çekine ilişkin hükümlere riayet etmeyerek ödeme yapması sonucunda düzenleyene karşı aralarındaki çek sözleşmesinden dolayı, hamile karşı da haksız fiil hükümlerine dayalı olarak sorumlu olur⁶²⁰. Bu sorumluluk da çizgili çekte olduğu gibi kanundan doğan bir kusursuz (objektif) sorumluluk halidir⁶²¹. Bu nedenle muhatap banka yapılan ödemede kusuru bulunmadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulamaz.

4.2.2.2. Sorumluluğun Kapsamı

Muhatap banka mahsup çeki hükümlerine aykırı davranarak ödeme yapmasına rağmen tahsilatı çekteki meşru hamil yapmış ise bu kişiler yönünden sorumluluk doğmaz. Zira bu durumda düzenleyen veya hamil nezdinde bir zarar gerçekleşmeyecektir. Ancak yapılan ödeme meşru hamil sıfatına haiz kişiye yapılmamış ise düzenleyen veya hamilin çek bedelini iki defa ödeme riski ortaya çıktığından muhatabın tazmin sorumluluğu doğar.

Kanunda tazmin sorumluluğun kapsamı belirlenmiştir. Buna göre muhatabın veya tahsil bankasının sorumluluğunun üst haddi çek bedeli kadardır (TTK. m. 805/3). Bu hüküm gereği düzenleyen veya hamil, kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında müracaat hakkına ilişkin masrafları ve temerrüt faizini çek bedelini aştığı oranda talep edemeyeceklerdir⁶²². Ancak çek bedelini aşan zarardan dolayı düzenleyenin çek sözleşmesi, hamilin de haksız fiil hükümlerine göre çek bedelini aşan zararlarını tazmin etmelerine engel bir durum yoktur⁶²³.

4.3. Teyitli Çekte (Blokeli Çekte) Muhatap Bankanın Sorumluluğu

4.3.1. Çekte Teyit Kavramı ve Dayanağı

Çekin tedavül gücünü artırmak amacıyla muhatap sıfatı sadece bankalara tanınmış olmasına rağmen kabul, ciro ve aval yasağı nedeni ile muhatap kambiyo borçlusu olamaz. Böylece çekteki ödeme güvenliği tamamen çeki düzenleyen kişinin dürüstlüğü ve mali gücüne

⁶²⁰ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 656; Öztan, (Kıymetli Evrak), 1192; Kendigelen, (Çek), s. 379; Tekil, M., s. 101.

⁶²¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1201; Kendigelen, (Çek), s. 381; Tekil, M., s. 101.

⁶²² Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1193; Kendigelen, (Çek), s. 381; Tekil, M., s. 103.

⁶²³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1193; Kendigelen, (Çek), s. 381; Tekil, M., s. 103.

bağlı kalır⁶²⁴. Bu durum ise çekin ödenmemesi riski nedeniyle tedavül gücünü zayıflatarak çekin itibar görmesine engel olur. Oysa ki çekin ödenmesinde güçlü birer mali kurum olan bankalara sorumluluk yüklenmesi halinde çekin ödenmeme riski asgari seviyede olacak ve çekten beklenen fayda azami şekilde sağlanacaktır. Bu amaçla uygulamada muhatabın güven artırıcı beyanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Çeke konulacak teyit kaydı ise uygulama tarafından geliştirilen ve çeke olan güveni artırıcı beyanlardan biridir.

Doktrinde bazı yazarlar⁶²⁵, çekin teyidi ile ilgili kanuni bir düzenleme bulunmadığını, teyidin çekin kabulü ile aynı sonucu doğuracağından dolayı kanuna karşı hile teşkil ettiğini, hukukumuzda hesabın bankaca bloke edilmesine yönelik bir müessese bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

Doktrindeki ağırlıklı görüş⁶²⁶ ise, çekin teyidi sonucunda muhatabın kambiyo borçlususu sıfatı kazanmadığından kabul yasağına aykırı olmadığını, çekin tedavülünün artırılması açısından güven artırıcı beyanlara ihtiyaç olduğunu, hukukumuzda çekin tedavülünün güçlendirilmesi ve çek hamillerinin korunması amacıyla karşılıksız çek düzenleyenlere karşı hapis cezası yaptırımını dahi öngörülmüşken çekte teyidi kabul etmemenin düşünülemeyeceğini ileri sürerek çeke konulacak teyit şerhinin geçerli olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Yargıtay da ilk olarak 1968 tarihinde verdiği bir kararda teyitli çekin geçerliliğini kabul etmiştir.

“... Çek bedelini hamil lehine bloke ettiği meşruhatını veren muhatap banka kanuni süre içinde çeki ödemekten kaçınamaz. (İşbu çek bedeli bloke edilmiştir) şerhi, poliçelerde olduğu gibi bir kabul meşruhatı değil, çek bedelinin banka nezdinde mevcudiyetini, hesap sahibi ile çek keşidecisi hususunda mütekaddim bir anlaşmanın varlığını ve çek bedelinin bloke suretiyle hamil lehine garanti edildiğini teyit edici bir muameledir⁶²⁷”.

Yargıtay daha sonraki kararlarında⁶²⁸ görüş değiştirmeyerek teyitli çekin geçerliliğini yerleşik içtihat haline getirmiştir.

⁶²⁴ Tekil, M., s. 106; Durgut, s. 993.

⁶²⁵ Karayalçın, s. 289; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 587; Kınacıoğlu, s. 276; Poroy/Tekinalp, s. 337.

⁶²⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1132; Kendigelen, (Çek), s. 382; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 89; Abaç, Sadi, Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karşılığın Bloke Edilmesi, BATİDER, C. 3, S. 1, Y. 1965, s. 139; Durgut, s. 994; Tamer, Ahmet, *Teyitli (Karşılıklı, Bloke) Çek, BankD.*, S.87, Y.2013, s. 4.

⁶²⁷ Y. TD, T. 18.11.1968, E. 1968/11105 , K. 1968/10596 sayılı kararı. (Kendigelen, (Çek), s. 383).

⁶²⁸ Y. 11. HD, T. 11.09.1970, E. 1970/2786, K. 1970/3143, (Reisoğlu, Seza, s. 139). *“... Teyit “teyit edilmiştir” “karşılığı mevcuttur” “hesapta bloke edilmiştir” gibi muhatap banka tarafından çekin yüzüne veya arkasına bir*

Teyitli çek hususu CYK'da yer almakta olup Yeknesak Kanun'un ek 2 m. 6'da "kabul neticesini doğurmamak şartıyla, muhatabın çek üzerine teyit, tasdik, vize veya bunlara denk başka bir beyanda bulunabileceği" belirtilerek taraf devletlere kendi mevzuatlarında teyitli çek müessesesini düzenleme noktasında serbesti tanınmıştır⁶²⁹.

Mehaz İsviçre Kanun koyucusu yeknesak kanunun bu hükmünü onaylamamış olmasına rağmen kanunlar ihtilafını düzenleyen İsv.BK. m. 1141/TTK m. 822'de "*Çekin; kabul, teyit, tasdik⁶³⁰ veya vize edilip edilmeyeceği ve bu kayıtların ne gibi sonuçlar doğuracağı çekin ödeneceği ülke hukukuna göre belirlenir*" denilerek bu hususta ödeme yeri hukukuna atıf yapılmıştır⁶³¹. İsviçre/Türk hukukunda ise Türkiye'de ödenecek çeklerde kabul yasaklanmış olup; kabulden farklı bir müessese olan teyidin yasak olduğuna dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır⁶³². Buradan hareketle hukukumuzda teyidi yasaklayan bir hüküm bulunmadığı gerekçesi ile teyitli çekin geçerli olduğunu kabul etmek gerekir.

4.3.2. Teyidin Şekli

Çek, muhatap tarafından ön veya arka yüzüne karşılığın bulunduğunu ve bloke edildiğini ifade eden bir kayıt konulmak suretiyle teyitli çek haline getirilir⁶³³. Bu kaydın altına muhatap banka yetkililerince imza konulması teyidin geçerliliği için şarttır. Başka bir ifadeyle yetkililerce imzalanmayan teyit şerhi geçersiz olur.

Çekin teyidi muhatap banka tarafından yazılan "*teyit edilmiştir*", "*karşılığı mevcut ve hamil emrine amadedir*", "*teyitli*", "*bloke*", "*çek bedeli bloke edilmiştir*" gibi bir kayıtla sağlanır⁶³⁴. Burada dikkat edilmesi gereken husus teyit şerhinde muhakkak çek bedelinin bloke

meşruhat yazılmak suretiyle yapılmaktadır. Ekonomik zaruretler bu müesseseyi doğurmuştur"; Aynı yönde Y. HGK, T. 22.09.1973, E. 1973/587, K. 1973/719; Y. 11. HD, T. 22.03.1991, E. 1991/1901, K. 1991/2038; Y. 19. HD, T. 11.02.1992, E. 1992/214, K. 1992/110 sayılı kararları. (www.kazanci.com)

⁶²⁹ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1130; Kendigelen, (Çek), s. 382; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 84; Abaç, s. 141; Tekil, M., s. 106; Akay, Hasan Onur, *Teyitli Çek*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, s. 76.

⁶³⁰ Tasdik ibaresinin kavram kargaşasına neden olduğundan bahisle kanundan çıkarılması gerektiğine ilişkin bkz. Akay, s. 4.

⁶³¹ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1131; Kendigelen, (Çek), s. 382; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 83; Abaç, s. 640; Tekil, M., s. 106.

⁶³² Tekil, M., s. 106.

⁶³³ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1133; Kendigelen, (Çek), s. 384; Abaç, s. 640; Tekil, M., s. 112; Tamer, (Teyitli Çek), s. 7.

⁶³⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1131; Kendigelen, (Çek), s. 382; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 83; Abaç, s. 640; Tekil, M., s. 106; Tamer, (Teyitli Çek), s. 8.

edildiğine dair bir beyanın bulunmasıdır. Çekin sadece karşılığının bulunduğuna yönelik kayıtların teyit hükmünde olmayıp ancak vize⁶³⁵ şerhi olacağı kanaatindeyiz⁶³⁶. Ancak doktrindeki bir kısım yazar⁶³⁷ ve Yargıtay⁶³⁸ çeki konulacak “*karşılığı vardır*” şeklindeki kayıtların teyit şerhi olarak kabul edileceğini benimsemişlerdir.

Teyit şerhine tarih yazılması zorunlu değildir⁶³⁹. Buna karşılık doktrindeki bir kısım yazar⁶⁴⁰ Yargıtay’ın bir içtihadına da atıf yaparak teyit şerhine tarih yazılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu yazarların atıf yaptığı karar⁶⁴¹ şöyledir:

“... *Lehtar veya hamilin muhatap banka hakkında kambiyo senetlerine özgü yolla takip yapması mümkün olmadığından, itirazın kabulüne karar verilmek gerekirken, reddine karar verilmesi isabetsizdir.*

Kabule göre de, çekin muhatap banka tarafından teyidinde ve bankaya ibrazında tarih bulunmadığından, çek bedelinden dolayı sorumlu olup olamayacağının yargılamayı gerektirdiği, uyuşmazlığın dar yetkili mercide çözümlenemeyeceğinin gözetilmemesi de isabetsizdir...”

Görüldüğü üzere atıf yapılan bu kararda tarihsiz bir teyit şerhinin açıkça geçersiz olacağı söylenmemiş; teyit tarihinin yer almaması nedeniyle muhatap bankanın teyit nedeniyle sorumlu olup olmadığının dar yetkili icra mahkemesince incelenemeyeceği belirtilmiştir. Bu nedenle anılan karar gözönünde bulundurularak teyit şerhine tarih yazılmasının zorunlu olduğunu söylemek mümkün değildir. Kanaatimizce tarihsiz cironun hüküm ve sonucuna ilişkin TTK’nın 793/2. maddesinde düzenlenen hükmün bu hususta da uygulanması isabetlidir⁶⁴². Buna göre

⁶³⁵ Çeki vize şerhi veren muhatap vize verdiği tarihte çek karşılığının bulunduğunu bildirmektedir. Böylece vize şerhini gören hamil, vize tarihinde çekin karşılığı bulunduğunu öğrenmiş olur. Görüldüğü gibi çeki vize kaydı yazan muhatap sadece çek bedelinin karşılığını bildirmekle, karşılığın ödenmesi ile ilgili bir taahhütte bulunmaz. (Öztaş, (Kıymetli Evrak), 1138).

⁶³⁶ Aynı yönde, Kendigelen, (Çek), s. 385; Tekil, M., s. 112; Durgut, s. 993; Tamer, (Teyitli Çek), s. 14.

⁶³⁷ Öztaş, (Kıymetli Evrak), s. 1132; Pulaşlı, (Kıymetli Evrak), s. 240.

⁶³⁸ “... *çekin teyit veya sertifikasyonu, muhatap banka tarafından, çekin ön veya arka yüzüne “teyitli”, “bloke”, “teyit edilmiştir”, “karşılığı vardır”, “çek bedeli bloke edilmiştir” veya benzeri sözcükler yazılarak, tarih ve imza atılmak suretiyle yapılmakta, muhatap banka bu teyitle çek bedelini ve teyit ettiği miktarda ödeme zorunluluğunu peşinen kabul edip, çek bedelinin bloke edilmesi ve bloke edilen çek bedelinin ayrı bir hesaba alınması işlemini yapabilmektedir.” Y. 11. HD, T. 03.10.2012, E. 2011/8218, K. 2012/14979 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 11. HD,*

⁶³⁹ Öztaş, (Kıymetli Evrak), s. 1133; Akay, s. 97; Tamer, (Teyitli Çek), 10.

⁶⁴⁰ Kendigelen, (Çek), s. 384; Tekil, M., s. 112; Durgut, s. 995.

⁶⁴¹ Yargıtay 12. HD, T. 24.01.1995, E. 1995/16180, K. 1995/ 677 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁶⁴² Aynı yönde, Akay, s. 98.

tarihsiz bir teyit şerhinin ibraz süresi geçmeden yazıldığını kabul etmek en doğru çözüm olacaktır.

4.3.3. Teyidi Talep Edebilecek Kişiler ve Teyidin Geçerlilik Süresi

Muhatap tarafından çeke teyit şerhi konulması sonucu düzenleyene ait çek hesabındaki karşılık, başka bir hesaba blokeli olarak aktarılır. Çekle işleyen hesap düzenleyene ait olduğu için bu hesaba ilişkin tasarruf hakkının da sadece düzenleyene ait olması gerekir. Hesaptaki paranın başka bir hesaba blokeli olarak aktarılması da bir tasarruf işlemi olduğuna göre çekin teyidini kural olarak düzenleyen talep edebilir⁶⁴³.

Doktrindeki bir kısım yazar⁶⁴⁴ ve Yargıtay⁶⁴⁵ Fransız hukukundaki düzenlemeden esinlenerek düzenleyen ile birlikte hamillerin de çekin teyidini talep edeceğini savunmuşlardır. Ancak Fransız hukukunda çek düzenlenip lehtara verildiği anda karşılığın devri de gerçekleşmiş olur⁶⁴⁶. Dolayısıyla çek tedavüle girdiği andan itibaren düzenleyenin çek hesabındaki karşılık üzerinde tasarruf hakkı ortadan kalkar. Bu hak hamile geçer. Oysa ki, hukukumuzda düzenleyenin çek karşılığını hazır tutma zorunluluğu bulunmadığı gibi çekin tedavüle girmesi ile karşılığa yönelik tasarruf hakkı da kısıtlanmış olmaz⁶⁴⁷. Bu nedenle çek hesabına yönelik tasarruf ehliyetine sahip olmayan hamilin teyit talebinde bulunmasını destekleyen görüşe iştirak etmemekteyiz.

Çekin teyidi ibraz süresinin sonuna kadar hüküm ifade eder⁶⁴⁸. Bu hususun dayanağı daha önce ayrıntılı olarak açıklanan çekten cayma müessesidir⁶⁴⁹. Gerçekten de çekten caymayı düzenleyen TTK'nın 799/1. maddesi hükmüne göre, düzenleyen ancak ibraz süresinin sonundan itibaren çekten cayabilir. İbraz süresinden sonra teyidin geçerli olacağını benimsenmesi ise kabul yasağına aykırılık teşkil eder⁶⁵⁰. Yargıtayın görüşü de bu yöndedir.

⁶⁴³ Kendigelen, (Çek), s. 385; Tekil, M., s. 109-110; Akay, s. 88-89; Tamer, (Teyitli Çek), s. 13.

⁶⁴⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1133; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 82

⁶⁴⁵ Y. HGK, T. 22.09.1973, E. 1973/587, K. 1973/719 sayılı kararı

⁶⁴⁶ Kendigelen, (Çek), s. 386; Tekil, M., s. 111.

⁶⁴⁷ Kendigelen, (Çek), s. 385; Tekil, M., s. 111; Akay, s. 88.

⁶⁴⁸ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1134; Kendigelen, (Çek), s. 387; Tekil, M., s. 108-109; Akay, s. 100-101; Tamer, (Teyitli Çek), s. 14.

⁶⁴⁹ Kendigelen, (Çek), s. 387; Tekil, M., s. 108-109; Akay, s. 100-101; Tamer, (Teyitli Çek), s. 15.

⁶⁵⁰ Öztan, (Kıymetli Evrak), 1134.

“... ibraz müddetinden sonra da bankayı tediyeyle bağlı ve çek muhteviyatı meblağı hamile ödemekle yükümlü tutmak, tediye mücerret ve müstakil bir taahhüt doğuran kabul niteliğini izafe etmek olur ki, TTK'nın 696. maddesi gereğince kabul muamelesi çeklerde cari ve muteber değildir⁶⁵¹”.

“... Çeki teyit eden muhatap banka, ibraz süresi içinde çek bedelini bloke etmek ve başvuru olduğunda çek bedelini ödemekle yükümlüdür⁶⁵²”.

4.3.4. Muhatabın Sorumluluğu

Poliçenin kabulünde muhatap banka bağımsız ve soyut bir borç yüklenmiş olup, karşılığı olsun yahut olmasın poliçede yazan meblağı ödemekle mükelleftir. Çekin teyidinde ise muhatapın borcu, mevcut olduğunu bildirdiği karşılığı ibraz süresinin sonuna kadar hazır olarak bulundurmalıdır. Bu bağlamda muhatap banka, çekin teyit için ibraz edildiği tarihte karşılığı bulunuyor ise bu karşılığa bloke koyarak teyit işlemini gerçekleştirir.

Muhatap çek karşılığını hamil adına açacağı bir hesaba yahut muhtelif alacaklar hesabına aktararak bloke işlemini gerçekleştirmelidir⁶⁵³. Düzenleyene ait çekle işleyen hesaba bloke konulması veya çek karşılığı kadar tutarın yine düzenleyen adına açılacak blokeli bir hesaba aktarılması sadece düzenleyen tasarruf hakkına engel olur. Zira blokeli hesap *Tekinalp*'in de belirttiği gibi “*hesap sahibinin kanundan veya sözleşmeden veya bir idari karardan doğan bir sebeple üzerinde tasarrufta bulunamadığı hesap*” anlamına gelir⁶⁵⁴. Bu şekilde yapılan bir teyit işlemi sonucu halen düzenleyene ait hesapta bulunan paraya üçüncü kişiler tarafından İİK'nın 89. maddesi doğrultusunda haciz işlemi yapılmasına engel bir durum yoktur⁶⁵⁵. Bu nedenle karşılığın hamil lehine açılacak bir hesaba yahut muhtelif alacaklar hesabına aktararak bloke işleminin gerçekleştirilmesi çekin karşılıksız kalma riskini ortadan kaldırarak teyitten beklenen amacın gerçekleşmesi için uygun bir işlem olacaktır.

⁶⁵¹ Y. TD, T. 10.09.1970, E. 1970/2786, K. 1970/3143 sayılı kararı (Tekil, M., s. 109).

⁶⁵² Yargıtay 19. HD, T. 15.03.2011, E. 2010/9877, K. 2011/3287 sayılı kararı (www.kazanci.com); Aynı yönde, Y. 19. HD, T. 11.02.1992, E. 1992/214, K. 1992/110 sayılı kararı (www.kazanci.com).

⁶⁵³ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 91; Abaç, s. 143; Tamer, (Teyitli Çek), s. 17.

⁶⁵⁴ Tekinalp, s. 447.

⁶⁵⁵ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1135; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 90; Bu şekilde bloke konulan hesabın haczedilemeceğine yönelik bkz. Göle, s. 52; Kınacıoğlu, s. 276; Karayalçın, s. 289; Tekil, M., s. 108.

Muhatap banka teyit şerhi koyduğu çekin ödenmesine ilişkin engel bir durum (ciro zincirinde kopukluk, mahkemece ödeme yasağı yönünde verilen tedbir kararı, çekin sahte ve tahrif edilmiş olması gibi) yok ise çek bedelini ödemekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde çek hamiline karşı sorumluluğu doğacaktır. Bu sorumluluğun dayanağı düzenleyen ile muhatap arasındaki çekin teyidine yönelik yapılan anlaşmadır⁶⁵⁶. Böylece üzerindeki teyit şerhine rağmen çek karşılığını ayrı bir bloke hesaba almayıp, süresi içerisinde ibraz edilen çekin karşılığı bulunmadığını veya teyit işleminden sonra hesaba haciz ya da rehin konulduğu gerekçesiyle ödeme yapmaktan kaçınan muhatap hamillere karşı TBK. m. 112 vd. kapsamında sorumlu olacaktır⁶⁵⁷.

Hamilin talep hakkının kapsamı maddi ve manevi zararlarını kapsar. Maddi zarar bağlamında ise, çek bedeli ile birlikte geç ödemeden kaynaklanan zararlar talep edilebilir⁶⁵⁸. Buna karşılık, hamilin TTK'nın 810. maddesinde belirtilen alacak kalemlerini talep hakkı yoktur⁶⁵⁹. Zira anılan kanun maddesinde de belirtildiği üzere bu alacak kalemleri ancak düzenleyenden talep edilebilir.

Muhatap bankanın teyit şerhine aykırı davranarak hamile çek karşılığını ödememesi bu durumdan zarar gören düzenleyene karşı da sorumluluğunu gerektirecektir. Düzenleyen her halükarda çek bedelini ödemekle yükümlü olsa da, aralarında yaptıkları anlaşmaya aykırı davranarak karşılığı ödenmeyen çekten dolayı zararı doğar. Örneğin hamilin müracaat hakkını kullanması ile çek bedelinin dışında TTK. m. 810'da sayılan alacak kalemlerini de ödemek zorunda kalır. Kanaatimizce düzenleyenin, muhataptan çek bedeli dışında yaptığı bu ödemeleri talep hakkı vardır. Öte yandan, çekin karşılıksız kalması düzenleyenin ticari itibarına da zarar getirecektir. Bu da düzenleyen nezdinde manevi bir zarar doğuracağından manevi tazminat talebinde bulunması gerektiğini kabul etmek gerekir⁶⁶⁰.

⁶⁵⁶ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1135; Kendigelen, (Çek), s. 389; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 142; Göle, s. 53; Tekil, M., s. 114.

⁶⁵⁷ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1135; Kendigelen, (Çek), s. 389; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 142; Göle, s.53; Tekil, M., s. 114

⁶⁵⁸ Kendigelen, (Çek), s. 389.

⁶⁵⁹ Kendigelen, (Çek), s. 389.

⁶⁶⁰ Tekil, M., s. 114.

5. Muhatap Bankanın Sahte Ve Tahrif Edilmiş Çekten Kaynaklanan Sorumluluğu

5.1. Muhatap Bankanın Düzenleyene Karşı Sorumluluğu

5.1.1. Sorumluluğun Dayanağı ve Yönelidiđi Kişiler

Sahte veya tahrif edilmiş çekin muhatap banka tarafından ödenmesi, düzenleyenin gerçek hak sahibine ifa yükümlülüğu devam ettiği durumlarda borcun mükerrer olarak ödenmesi riskini doğurur. Sahte ve tahrif edilmiş çeki ödeyerek düzenleyenin zararına sebep olan muhatabın sorumluluğuna ilişkin CYK’da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁶⁶¹. Bu şekilde bir hükmün Yeknesak Kanun’a alınması teklif edilmiştir. Yapılan müzakerelerde problemin kambiyo ilişkisi dışında kaldığı ve genel hükümler doğrultusunda çözümlenmesi gerektiğine karar verilerek teklif reddedilmiştir⁶⁶². Ancak Yeknesak Kanun’un Ek II 19. maddesinde kambiyo ilişkisi dışında kalan hususlarda taraf devletlere düzenleme serbestisi tanınmıştır⁶⁶³. Bu bağlamda İsviçre Borçlar Kanunu’nun 1132. maddesinde sahte ve tahrif edilmiş çekten kaynaklanan muhatap bankanın sorumluluğu düzenlenmiştir⁶⁶⁴. Mülga 6762 sayılı TTK’nın 724. maddesinde düzenlenen ve herhangi bir değişikliğe uğramadan yürürlükteki 6102 sayılı TTK’nın 812. maddesinde düzenlenen yasa hükmü İsv.BK’nın 1132. maddesinden alınmıştır.

Türk Ticaret Kanunu’nun 812. maddesinde “*Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğer ki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun*” denilerek sahte ve tahrif edilmiş çekten dolayı muhatabın sorumluluğu özel olarak düzenlenmiştir. Maddede muhatabın kimin zararını karşılayacağı açıkça belirtilmemiştir. Ancak maddenin ikinci cümlesinde muhatabın sorumluluktan kurtulmasının ancak düzenleyenin kusurlu olması halinde mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu cümleden çıkan sonuca göre TTK. m. 812. hükmünün düzenleyen-muhatap ilişkisini düzenlediğini kabul etmek

⁶⁶¹ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 137; İnan, s. 115; Pahlı, Ali, *Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek*, İstBD., C. 74, S. 7-8-9, Y. 2000, s. 636.

⁶⁶² Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138; İnan, s. Tekil M., s. 74; s. 636.

⁶⁶³ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138; İnan, s. 115; Tekil M., s. 74; s. 636.

⁶⁶⁴ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 137; İnan, s. 115; Tekil M., s. 74; s. 637.

gerekir⁶⁶⁵. Başka bir ifadeyle sahte ve tahrif edilmiş çek bedelini ödemesi sonucunda muhatap banka TTK'nın 812. maddesi uyarınca düzenleyenin zararını karşılamakla yükümlü olacaktır.

5.1.2. Sorumluluğun Koşulları

5.1.2.1. Muhataba İbrahim Edilen Çekin Sahte ve Tahrif Edilmiş Olması

5.1.2.1.1. Sahte Çek

Çekte sahtecilik çekte atılan imzanın veya beyanların görünüşte o imzayı atan veya o beyanı yapan kimseye ait olmadığı durumları kapsar⁶⁶⁶. Muhatap bankanın TTK. m. 812 kapsamında sorumlu olmasını gerektiren sahteliğin kapsamı tartışma konusu olmuştur. Kalpsüz, çek üzerinde sahte olan her türlü imza ve beyanı muhatabın sorumluluğunu gerektiren sahtelik olarak değerlendirmiştir⁶⁶⁷. Doktrindeki ağırlıklı görüş⁶⁶⁸ ise sahtelikten dolayı muhatabın sorumlu olması için zarar kıstasının gerçekleşmesini şart koşturmuştur. Bizim de katıldığımız ikinci görüşe göre muhatabın TTK. m. 812 kapsamında sahte ve tahrif edilmiş çekten sorumlu tutulabilmesi için düzenleyen nezdinde bir zarar oluşması şarttır. Düzenleyene zarar vermeyen sahtecilik fiili TTK'nın 812. maddesi dışında kalır.

Yargıtay'da bir kararında⁶⁶⁹ “...Somut olayda dava konusu edilen beş adet çekteki imzanın davacı temsilcisine ait olmadığı hususunda taraflar arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır. Ancak, davalı Banka tarafından ödenen çeklerdeki imzalar davacı temsilcisine ait olmasa dahi bu çekler nedeniyle davacının mevcut bir borcu söndürülmüş veya çekler davacı yararına kullanılmış ise bu takdirde TTK'nın 724. maddesi gereğince bankanın sorumluluğuna hükmedilmesi davacıyı sebepsiz zenginleştirecektir ...” şeklinde karar vererek muhatabın sorumlu tutulması için düzenleyen nezdinde zararın oluşması görüşünü benimsemiştir.

⁶⁶⁵ İnan, s. 117; Kendigelen, (Çek), s. 248; Tekil, M., s. 74, Paslı, s. 636.

⁶⁶⁶ İnan, s. 119; Kendigelen, (Çek), s. 248; Tekil, M., s. 76; Paslı, s. 644; Bilgili, Abbas, *Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu*, İstBD., C. 90, S. 3, Y. 2016, s. 131; Törüner, Ekrem, *Ticaret Yasamız Açısından Sahtekarlık ve Tahrifat*, AnkBD., S. 2, Y. 1980, s. 207.

⁶⁶⁷ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138.

⁶⁶⁸ İnan, s. 119; Kendigelen, (Çek), s. 248; Tekil, M., s. 76; Paslı, s. 645; Törüner, s. 209.

⁶⁶⁹ Y. 11. HD, T. 07.12.2015, E. 2015/9683, K. 2015/13059 sayılı kararı.

5.1.2.1.1.1. İmzada Sahtelik

Kendisine ait olmayan bir imzadan dolayı düzenleyenin sorumlu tutulması düşünülemez. Bu şekilde düzenlenen bir çek muhataba ibraz edilip düzenleyen nezdindeki hesaptan ödendiği takdirde düzenleyenin zararı doğacaktır. Zira, muhatap düzenleyen tarafından yetki verilmeksizin ödeme yapmış olur. Bu nedenle bu şekilde gerçekleşen bir sahtelik fiili sonucu ödeme yapan muhatap TTK'nın 812. maddesi uyarınca düzenleyene karşı sorumlu olur⁶⁷⁰.

Ciro imzasında sahtelik olması durumunda muhatabın sorumlu olup olmayacağı hususunu farklı yönlerden ele almak gerekir. Bu hususta doktrinde tartışmalı olan konu TTK'nın 801. maddesinin TTK'nın 812. maddesini sınırlayıp sınırlamadığı meselesidir. TTK'nın 801. Maddesinde “*Cirosu kabil bir çeki ödeyecek muhatap, cirolar arasında düzenli bir teselsülün var olup olmadığını incelemekle yükümlü ise de cirantaların imzalarının geçerliliğini araştırmak zorunda değildir*” denilmiştir. Bu hükmün TTK'nın 812. maddesini sınırladığını benimseyen görüşü savunan yazarlara göre⁶⁷¹ TTK'nın 801. maddesi gereği muhatabın ciranta imzalarındaki sahtelikten dolayı sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu görüşteki yazarlardan *Domaniç*, muhatabın çek anlaşması nedeni ile düzenleyenin imza örneğini nezdinde bulundurduğunu, bu nedenle ibraz edilen çekteki düzenleyen imzası ile kendisinde bulunan imzayı karşılaştırma olanağı olduğunu; ancak nezdinde imza örneği bulunmayan cirantaların imzalarının sahteliğini araştırmanın imkansız olduğunu belirterek TTK. m. 801 hükmünün TTK. m. 812 hükmünü sınırlaması gerektiğini belirtmiştir⁶⁷². Aynı görüşteki yazarlardan *Tekil* ise, anılan iki hüküm arasında çelişki olduğunu, TTK'nın 812. maddesine TTK'nın 801. maddesi hükmünün saklı olması yönünde bir hüküm eklenmesinin uygun olacağını, muhatabın ciranta imzalarındaki sahteliği belirleyebilmesinin imkansızlık teşkil ettiğini, “*kusursuz sorumluluk*” ilkesinin hiçbir şekilde imkansızlığı kapsamayacağını bu nedenle ciranta imzalarındaki sahtelikten dolayı muhatabın sorumlu olmayacağını savunmuştur⁶⁷³. Yargıtay'da bu görüşü benimsemiştir.

⁶⁷⁰ İnan, s. 119; Paslı, s. 645; Törüner, s. 207.

⁶⁷¹ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 842 ; Kendigelen, (Çek), s. 250.

⁶⁷² Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 488; Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 842.

⁶⁷³ Tekil, M., s. 79.

“... 6102 sayılı TTK.'nun 801 ve 812. (6762 sayılı TTK.'nun 713 ve 727.) maddeleri uyarınca muhatap bankanın çekteki keşideci imzasını kontrol etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu durumda çekin sıhhati ve muhatap bankanın sorumluluğu bakımından mahkemece çekteki imzanın keşideciye ait olup olmadığı hususunda araştırma ve inceleme yapılarak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir ...⁶⁷⁴”

Aksi görüşteki yazarlar⁶⁷⁵ ise TTK. m. 812’yi sınırlandıran tek kıstasın sahtelik sonucu düzenleyenin zarara uğraması olgusu olduğunu belirtmişlerdir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre TTK’nın 801. maddesi gereği muhatabın ciranta imzalarını incelemekle mükellef olmaması bu imzaların sahteliğinden dolayı sorumlu olmayacağı sonucunu doğurmaz. TTK. m. 801 hükmü kusura dayanan sorumlulukta⁶⁷⁶ muhatabın görevlerinin kapsamını belirleyen ve kusurun tespitine etkili olan nitelikte bir hükümdür. Bu hükme göre ciranta imzalarının sahteliğini kontrol etmeyen muhatabın kusuru olmayacaktır. Ancak, TTK. m. 812. hükmü kanundan doğan kusursuz sorumluluk olup muhatabın kusursuz olmasının bir önemi yoktur.

Ciranta imzalarındaki sahtelikten dolayı muhatabın sorumluluğunu belirleyen en uygun çözüm yolu zarar kıstasının uygulanması ile varılacak sonuçtur⁶⁷⁷. Buna göre ciranta imzalarındaki sahtelik nedeniyle muhatabın ödediği çek bedelini düzenleyenin hesabını borç olarak kaydetmesi durumunda bundan düzenleyen zarar görüyorsa TTK. m. 812 hükmü uygulanacaktır⁶⁷⁸. Bu hususun açıklığa kavuşturulmasının olasılıklarla değerlendirilmesinde fayda vardır. İlk olasılıkta düzenleyen tarafından lehdarın rızası dışında elinden çıkıp kötüniyetli kişiler tarafından lehdar imzası taklit edilerek ciro yapılan çekin, muhatap tarafından ödenmesi sonucu düzenleyen zarar görmeyecektir. Çünkü her ne kadar çek düzenlenmesi ifa uğruna bir edim olsa da, çek düzenlenmesi nedeni ile lehdar ile düzenleyen arasındaki çeke konu temel ilişkiden doğan alacak hakkı donmuş durumdadır⁶⁷⁹. Lehdar çekin

⁶⁷⁴ Y. 19. HD, T. 11.03.2014, E. 2014/1903, K. 2014/4708 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 19. HD, T. 31.03.2014, E. 2014/2045, K. 2014/6145 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁶⁷⁵ İnan, s. 116-117; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138-139; Paslı, s. 642.

⁶⁷⁶ Kusura dayanan sorumlulukta muhatap düzenleyene karşı çek sözleşmesinden, diğer çek ilgililerine karşı haksız fiil hükümlerinden sorumludur.

⁶⁷⁷ İnan, s. 120-121; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138-139; Paslı, s. 642; Törüner, s. 208.

⁶⁷⁸ İnan, s. 119.

⁶⁷⁹ Domaniç, (TTK. Şerhi), s. 607; İnan, s. 16-17

düzenleyene teslimi yahut TTK. m. 651 gereğince alacağı iptal kararını⁶⁸⁰ ibraz etmeden temel ilişkiye dayanmak suretiyle alacağını talep edemez. Lehdarın imzasının taklit edildiği bu olasılıkta ise çek muhatap tarafından ödendiği için çekin teslimi veya mahkemece iptal kararı verilmesi mümkün değildir. Böylece imzadaki sahtelikten dolayı düzenleyen nezdinde bir zarar doğmayacağından bu durum TTK. m. 812 kapsamında bir sahtelik olarak kabul edilemez. Yargıtay'da bir kararında “*Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; dava konusu çek üzerinde keşide tarihinin yıl bölümünün birler basamağında yazılı "4" rakamının mevcut "3" rakamına dönüştürüldüğü, çekin keşide tarihinde yapılan değişiklikle ilgili bölümün altında atılı bulunan düzeltme imzasının keşideci olan davacı Ali Rıza Yıldırım'ın eli ürünü olmadığı tespit edildiği, ancak keşideci olan davacının çeki lehdara teslim ettiği, çek keşideci tarafından lehdara teslim edildikten sonra çek çalınır veya kaybolur ise artık keşidecinin lehdara karşı temel ilişkiden dolayı ödemede bulunması söz konusu olmadıkça zarara uğraması imkanının bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.*

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve 6762 sayılı TTK'nın 724. maddesi gereğince muhatap bankanın sorumlu olması için sahte bir çekin keşideci hesabından ödenmesi gerekmesine, dava konusu çekin ise davacı tarafından keşide edilmesine göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir⁶⁸¹” şeklinde zarar unsurunu esas alarak bizim görüşümüz doğrultusunda karar vermiştir.

Buna karşılık düzenleyen tarafından tanzim edilip imzalanan çek, henüz lehdara teslim edilmeden çalınmış ve lehdarın imzası taklit edilerek başka bir kişi tarafından tahsil edilmiş ise durum farklıdır. Bu olasılıkta lehdar çeki teslim almadığı için kambiyo alacaklısı sıfatını henüz kazanamamıştır. Bu nedenle temel alacak ilişkisine dayalı talepte bulunması çeki teslim şartına bağlı değildir. Bu nedenle düzenleyen ile aralarındaki temel ilişkiye dayanarak alacağını talep

⁶⁸⁰ “...İptal kararını alan kişi (iptal kararının davacısı) borçludan kendisine senedi ibraz etmeden ödemede bulunmasını isteyebilmek hakkını kazanmaktadır. İptal kararının etkileri hak sahipliğinin teşhisi meselesine ilişkindir. Kararın maddi hukuk yönünden herhangi bir etkisi yoktur. Bu kararlar senedi elinde bulunduran üçüncü şahsın hakkının sona erdiği, onun yerine artık bundan böyle davacının hak sahibi olduğu sonucuna da varılamaz. İptal kararı, iptal olunan senet yerine kaim olan bir senet mahiyeti taşımamaktadır. Borçlu iptal kararı hamiline iyiniyetle ödemede bulunduğu takdirde ödemede bulunduğu şahıs gerçek alacaklı olmasa dahi, mevcut iptal kararına güvenerek yaptığı ödeme ile borcundan kurtulur ...” Y. 19. HD, T. 24.10.2013, E. 2013/9082, K. 2013/16597 sayılı kararı.

⁶⁸¹ Y. 19. HD, T. 09.11.2015, E. 2015/9876, K. 2015/11669 sayılı kararı.

edebilir. Bunun sonucunda mükerrer ödeme nedeniyle düzenleyen nezdinde zarar doğacağından TTK. m. 812 hükmü gereği muhatabın bu zarara katlanma yükümlülüğü bulunmaktadır⁶⁸².

Lehdardan sonraki cirantaların imzalarının sahte olması halinde ise yukarıda açıkladığımız birinci olasılıkta belirttiğimiz hususlar nedeni ile çeki kim çaldırılmış olursa olsun düzenleyenin zarar görme ihtimali bulunmamaktadır. Bu nedenle bu cirantaların imzalarında sahtelik olması TTK. m. 812 hükmü kapsamında değerlendirilemez.

5.1.2.1.1.2. Beyanda Sahtelik

Türk Ticaret Kanunu'nun 812. maddesi kapsamında düzenleyenin zararına neden olabilecek beyanda sahtelik hali temsil yetkisindeki sahtelik ile sınırlıdır⁶⁸³. Ancak bu hususta doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre⁶⁸⁴ TTK'nın 818/1-c atfı ile çeklerde de uygulama alanı bulan 678. maddesi gereğince sahte temsil hali TTK'nın 812. maddesi kapsamında değerlendirilemez. Zira, TTK'nın 678. maddesine göre temsile yetkili olmadığı halde bir çeki temsilci imiş gibi imza atan kişi o çekten dolayı bizzat sorumlu olur. Başka bir görüş⁶⁸⁵ ise, yetkisiz temsilciye ulaşıldığı durumlarda bu kişinin TTK. m. 678 gereğince sorumluluğu olması nedeniyle düzenleyenin muhataba başvuramayacağını, ancak yetkisiz temsilciye ulaşamadığı durumlarda muhatabın TTK. m. 812 kapsamında sorumlu olacağını savunmuştur. Doktrinde ortaya atılan başka bir görüş⁶⁸⁶ ise sahte temsil beyanından dolayı düzenleyenin zararının TTK'nın 812. maddesi gereğince karşılanması gerektiği görüşüdür.

Asli failin bütün sahtecilik hallerinde hukuken sorumlu olması doğal bir sonuçtur. Asıl failin nasıl sorumlu olacağını gösteren bir hükmün varlığı TTK'nın 812 maddesinin uygulanmaması için bir gerekçe olarak gösterilemez⁶⁸⁷. Bu nedenle yukarıda bahsedilen üçüncü görüşe katılmaktayız. Bu bağlamda sahte temsil beyanını içeren bir çekin ödenmesinden doğan

⁶⁸² İnan, s. 122; Tekil, s. 77, dph. 77.

⁶⁸³ İnan, s. 122.

⁶⁸⁴ Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1109; Reisoğlu, (Seza), (Çek Hukuku), s. 363; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138

⁶⁸⁵ Göle, s. 148; Törüner, s. 210

⁶⁸⁶ İnan, s. 122; Tekil, M., s. 80-81; Paslı, s. 649.

⁶⁸⁷ İnan, s. 122; Tekil, M., s. 81; Paslı, s. 649

zarar sahte imzada bahsettiğimiz şekilde TTK. m. 812 kapsamındaki zarar kavramına giriyorsa düzenleyen muhataptan zararının tazminini talep edebilir. Başka bir ifadeyle sahte beyan ile temsil edilen lehdar ise ve çek lehdara teslim edilmediği takdirde muhatap zarara katlanır⁶⁸⁸. Ancak çek lehdarın elinde iken sahte temsil beyanının eklenmiş olması veya lehdardan sonraki hamillerin görünüşte temsilci olmaları halinde muhatabın zararı doğmayacağından TTK'nın 812. maddesinin uygulama yeri olmayacaktır⁶⁸⁹. Bütün bu ilkeler yetkisiz temsilcinin yetkisini aştığı durumlarda da uygulanacaktır⁶⁹⁰.

5.1.2.1.2. Tahrif Edilmiş Çek

Çekte tahrifat çekin unsurlarının ve çek üzerindeki beyanların ilgililerin rızası olmaksızın değiştirilmesi veya silinmesini ifade eder⁶⁹¹. Ancak düzenleyenin yaptığı değişiklikler ile çekteki tüm sorumluların onayı ile yapılan değişiklikler tahrifat sayılmazlar⁶⁹². Çekte yapılan tahrifatın TTK'nın 812. maddesi kapsamında muhatabın sorumluluğunu gerektirmesi için tahrifat nedeniyle düzenleyenin zararın doğmuş olması şarttır. Düzenleyenin zararına sebep olan tahrifat hallerini ayrı ayrı incelemekte yarar vardır.

5.1.2.1.2.1. Çekteki İsimlerde Tahrifat

Çekteki isimlerin tahrif edilmesi, çekin hak sahibi kişiler tarafından kullanılabilmesi amacıyla yapılır⁶⁹³. TTK. m. 812 kapsamında muhatabın tahrifattan kaynaklanan sorumluluğu sadece lehdar isminde tahrifat yapılması halinde doğar⁶⁹⁴. Ancak lehdar ismindeki tahrifattan muhatabın sorumlu olması için imzada sahtelik bahsinde anlattığımız gibi tahrifatın henüz çek lehdara teslim edilmeden çeki ele geçiren (çalın yahut bulan) kötüniyetli kişiler tarafından gerçekleştirilmesi gerekir⁶⁹⁵. Çek lehdara teslim edildikten sonra yapılan tahrifattan dolayı

⁶⁸⁸ İnan, s. 123.

⁶⁸⁹ İnan, s. 123.

⁶⁹⁰ İnan, s. 123; Aksi yönde, Paslı, s. 649-650; Tekil, s. 81, Yazar yetki aşımında yaratılan görünüm aldatma gayesine yönelik olmadığından TTK'nın 812. maddesinin uygulanamayacağı görüşünü benimsemiştir.

⁶⁹¹ İnan, s. 34; Göle, s. ; Tekil, M., s. 81; Paslı, s. 650; Törüner, s. 211; Bilgili, s. 131.

⁶⁹² Tekil, M., s. 81; Paslı, s. 650; Törüner, s. 210.

⁶⁹³ İnan, s. 123; Törüner, s. 210.

⁶⁹⁴ İnan, s. 123; Tekil, M., s. 82; Paslı, s. 650.

⁶⁹⁵ İnan, s. 123; Tekil, M., s. 82; Paslı, s. 650.

düzenleyenin zarara uğramayacak olması nedeni ile TTK'nın 812. maddesinin de uygulama yeri olmayacaktır.

Çekteki lehdar hanesinde yapılabilecek tahrifatın diğer bir yolu da lehdar hanesinin yanına "hamiline" ibaresinin eklenmesi ile olur⁶⁹⁶. Bu şekilde çekte tahrifat yapan kişi TTK. m. 785/2 hükmünden yararlanarak imza taklidine veya isim değiştirmeye lüzum olmaksızın çek bedelini tahsil edebilir. Bu şekilde yapılacak tahrifatın muhatabın sorumluluğunu gerektirmesi için de çekin henüz lehdara teslim edilmeden düzenleyenin elinden çıkmış olması gerekir⁶⁹⁷.

5.1.2.1.2.2. Çek Bedelinde Tahrifat

Çek bedelindeki tahrifat düzenleyenin iradesinden fazla bir bedelin tahsili amacı ile yapılır⁶⁹⁸. Bu amaçla yapılan tahrifat çekteki para biriminin artırılması suretiyle yapılabileceği gibi, mevcut para birimi ibaresinin başka bir para birimine tahrifi sonucunda da gerçekleştirilebilir⁶⁹⁹. Bu şekilde yapılan tahrifatta düzenleyenin her halde zarara uğraması kaçınılmazdır. Başka bir ifade ile çek kimin elinde iken tahrif edilirse edilsin düzenleyenin zarara uğrayacağı açıktır. Bu nedenle bedelde yapılan tahrifat her şekilde (ister düzenleyenin elinde isterse de lehdar veya diğer hamillerin elinde) TTK. m. 812 kapsamına girecektir⁷⁰⁰. Öte yandan bedelde yapılan tahrifatta muhatabın sorumlu olduğu miktar çek üzerinde tahrifattan sonra yazılı meblağ ile tahrifat öncesi yazılı meblağ arasındaki fark kadardır.

5.1.2.1.2.3. Çekin Düzenleme Tarihi Unsurundaki Tahrifat

Belirli şartlarda düzenleyenin zararına yol açabilen tahrifat hallerinden biri de çekin düzenlenme tarihinde yapılan tahrifattır. Düzenleme tarihinde yapılan tahrifat fiilini genellikle süresi içerisinde çeki muhataba ibraz etmeyen hamil gerçekleştirir. Böylece gerçekte ibraz süresi geçmiş olmasına rağmen, yapılan tahrifat nedeni ile ibraz süresi devam ediyor görünümü yaratılmış olur.

⁶⁹⁶ İnan, s. 123; Tekil, M., s. 82; Paslı, s. 651.

⁶⁹⁷ İnan, s. 123; Tekil, M., s. 82; Paslı, s. 651; Törüner, s. 211.

⁶⁹⁸ İnan, s. 123-124; Paslı, s. 651.

⁶⁹⁹ Tekil, M., s. 83.

⁷⁰⁰ İnan, s. 124; Tekil, M., s. 83; Paslı, s. 651.

Çekin gerçek düzenleme tarihine göre ibraz süresi geçmiş ve keşideci çekten caymamış ise muhatabın çek bedelini ödeyip ödememesi takdirindedir (TTK. m. 799/2). Bu nedenle muhatabın tahrif edilmiş düzenleme tarihine göre ibraz süresi içerisinde çek bedelini ödemesinden dolayı TTK'nın 812. maddesine dayalı sorumluluğu olmayacaktır⁷⁰¹. Buna karşılık düzenleyenin çekten cayması olasılığında durum farklıdır. Bu durumda cayma beyanı nedeni ile ibraz süresi geçtikten sonra çek bedelini ödememekle yükümlü olan muhatap tahrifatı farketmeyerek ibraz süresinin henüz sona ermediği saikiyle ödeme yapar. Bunun sonucunda düzenleyen nezdinde zarar doğacağından cayma beyanına rağmen ödeme yapan muhatabın sorumluluğunu TTK'nın 812. maddesi kapsamında değerlendirmek gerekir⁷⁰². Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir.

“... Mahkemece, hesap sahibinin çekin gerçek keşide tarihi ve numarasını bildirmesine rağmen bankanın çek bedelini ödemesinin bankanın sorumluluğuna sebebiyet verecek bir işlem olduğu, çek bedelinin hesap sahibi tarafından ödenip ödenmemesinin önemli olmadığı, hesap sahibinin gerçek keşide tarihine göre ibraz müddetinin dolmasından sonra çekten caydığı ve bu hususu bankaya bildirdiği, tahrif edilmiş çekin ödenmesinden dolayı oluşan zarardan davalı bankanın sorumlu olduğu gerekçesiyle davanın kabulüne dair verilen kararın davalı vekili tarafından temyiz edilmesi üzerine karar Dairemizin 02.10.2012 günlü ilamıyla onanmıştır...⁷⁰³.

Çekten cayma ile ilgili Yargıtay kararlarında daha çok düzenleme tarihinde tahrifat olması nedeniyle ödeme yapmayan muhatabın TTK. m. 812 nedeni ile sorumlu olmayacağına ihtilaflar çözüme kavuşturulmuştur.

“... Dava, tahrif edilen çekin davalı banka tarafından ödenmemesi nedeniyle çek bedelinin keşideci, cirantalar ve muhatap bankadan tahsiline ilişkin olup mahkemece, dava konusu çekin hamili olan Tat Metal Ltd. Şti. tarafından bankaya ibraz edildiği ve bedelinin banka tarafından Tat Metal Ltd. Şirketine ödendiği, bu suretle çeki elinde bulunduran bankanın gerekli dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle çekin yeniden tedavüle çıkarıldığı, davalı bankanın kusurlu bulunduğu gerekçesi ile davanın kabulüne karar verilmiştir. Ancak davalı banka, çek bedelini ödendiği savunması yanında çekin keşide tarihinin tahrif edilmiş olduğunu ve bu nedenle de çeki ödemediğini savunmuştur. Mahkemece yaptırılan bilirkişi

⁷⁰¹ İnan, s. 124; Tekil, M., s. 83; Paslı, s. 652; Törüner, s. 212.

⁷⁰² İnan, s. 124; Tekil, M., s. 83; Paslı, s. 652.

⁷⁰³ Y. 11. HD, T. 07.02.2013, E. 2012/18780, K. 2013/2037 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

incelemesi sonucunda, dava konusu çekin keşide tarihinin tahrif edildiği anlaşılmıştır. Bu durumda çek metninden anlaşılan bu husus davacıya karşı da ileri sürülebilir. Davalı banka, keşide tarihi tahrif edilen çeki TTK 724. madde gereğince ödemekten kaçınabilir. Mahkemece bu gerekçe ile davanın mümeyyiz davalı banka yönünden reddi gerekirken kabulü doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir⁷⁰⁴”.

“...Mahkemece, Dairemizin bozma ilamına uyularak, iddia, savunma ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, davacı tarafça davalılardan Bir İç Mimari Ltd. Şti. tarafından keşide edilen 5.000 TL bedelli, Sinetek Ltd. Şti. namına düzenlenmiş, davalı Garanti Bankası'na ait çek üzerinde yapılan inceleme sonucunda çekin keşide tarihinde tahrifat yapılarak "7" rakamının tamamlanarak "8" rakamına dönüştürüldüğü ve TTK'nın 724. maddesine göre davalı bankanın keşide tarihi tahrif edilen çeki ödemekten kaçınmasının mümkün olduğu gerekçesiyle davalı banka yönünden davanın reddine, diğer davalılar yönünden verilen ret kararının kesinleşmiş olması nedeniyle diğer davalılar yönünden karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir.

Kararı davacı vekili temyiz etmiştir.

Dosyadaki yazılara, mahkemece uyulan bozma kararı gereğince hüküm verilmiş olmasına göre, davacı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir⁷⁰⁵”.

5.1.2.1.2.4. Çekin Düzenlenme ve Ödeme Yeri Unsurundaki Tahrifat

Çekte ibraz süreleri, üzerinde yazılı düzenleme yeri ve ödeme yerine göre belirlendiğinden, bu unsurlar tahrif edilerek ibraz süresinin gerçek süresinden daha ileri bir tarih olduğu görünümü verilebilir⁷⁰⁶. Bu şekilde yapılan tahrifatta da “düzenleme tarihinde tahrifat” bahsinde açıkladığımız kurallar geçerli olacaktır.

5.1.2.2. Muhatap Tarafından Ödeme Yapılmış Olması

Muhatap bankanın TTK'nın 812. maddesine göre sahte ve tahrif edilmiş çek nedeniyle düzenleyene karşı sorumluluğunun doğması için çekin tarafından ödenmiş ve ödenen bedelin

⁷⁰⁴ Y. 11. HD, T. 11.02.2013, E. 2012/2571, K. 2013/2219 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁰⁵ Y. 11. HD, T. 24.03.2014, E. 2013/17240, K. 2014/5649 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁰⁶ İnan, s. 125; Tekil, M., s. 83; Paslı, s. 653; Törüner, s. 212.

düzenleyenin hesabından düşülmüş olması gerekir⁷⁰⁷. Bu ödemenin rıza ile yapılması şart değildir⁷⁰⁸. Çekin ibrazı ile muhatabın, sahtelik ve tahrifat dışında başka bir sebeple ödeme yapmaması üzerine hamil tarafından açılan dava sonucunda ödemede bulunması halinde de TTK. m. 812 hükmü gereği sorumluluğu doğar⁷⁰⁹.

Muhatap banka tarafından sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmemesi halinde TTK'nın 812. maddesinin uygulanma olanağı yoktur⁷¹⁰. Zira, kanun çekin ödenmesi halinde muhatabın sorumlu tutulacağını açıkça belirtmiştir. Bu nedenle sahte ve tahrif edilmiş çekin ibrazı ile muhatap bankanın çeki karşılıksızdır şerhi koyması TTK. m. 812 kapsamında değerlendirilemez⁷¹¹. Bu durumda muhatap, çeki ibraz eden hamil tarafından kendisine başvurulduğu takdirde sahtelik defeni ileri sürerek ödemede bulunmaz. Ancak düzenleyen aralarındaki çek sözleşmesinden dolayı çeki karşılıksızdır şerhi konulması sonucu ticari itibarı zedelendiği için muhataptan manevi zararının tazminini talep edebilir⁷¹². Belirtmek gerekir bu talebin niteliği kusur sorumluluğuna dayanır. Bu olasılıkta muhatabın sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesinden dolayı kusuru yok ise sorumluluğu da doğmayacaktır.

Yargıtay da bir kararında sahte ve tahrif edilmiş çeki karşılıksızdır şerhi koyan muhatap bankanın düzenleyen nezdinde doğan manevi zarardan sorumlu olacağına hükmetmiştir.

“... Sahte ve tahrif edilmiş çeki karşılıksızdır şerhi konulması nedeni ile, bankaca haksız olarak, çek hesabı açma yasağı konusunda Merkez Bankasına bildirimde bulunulması halinin başlı başına manevi tazminatı gerektirmesine göre, mahkemece, davacılar hakkında Merkez Bankasına yapılan bildirim ile davacılar yönünden yasaklılık durumunun oluşup oluşmadığı üzerinde durularak, sonucuna göre karar vermek gerekirken, davacıların manevi tazminat talebinin reddi yönünde karar verilmesi dahi doğru görülmemiş, hükmün bozulması gerekmiştir. ...⁷¹³”

⁷⁰⁷ İnan, s. 132; Tekil, M., s. 84; Paslı, s. 639; Törüner, s. 214.

⁷⁰⁸ İnan, s. 133

⁷⁰⁹ İnan, s. 133; Tekil, M., s. 84.

⁷¹⁰ İnan, s. 133; Tekil, M., s. 84; Paslı, s. 639; Törüner, s. 214.

⁷¹¹ Tekil, M., s. 84; Paslı, s. 639.

⁷¹² İnan, s. 133; Tekil, M., s. 84; Paslı, s. 639.

⁷¹³ Y. 11. HD, T. 03.2014, E. 2012/18222, K. 2014/6686. (www.kazanci.com).

5.1.2.3. Keşidecinin Tam Kusurlu Olmaması

5.1.2.3.1. Muhatap Bankanın Kusursuz Sorumluluğu

Doktrin⁷¹⁴ ve yerleşik Yargıtay içtihatlarına⁷¹⁵ göre, muhatap bankanın TTK'nın 812. maddesine dayalı sorumluluğu kusursuz ve kanundan doğan sorumluluktur. Muhatap kusursuzluğunu ispat etse bile bu sorumluluktan kurtulamaz. Ancak maddenin ikinci cümlesine göre muhatabın kusursuz sorumluluğu gerek muhatabın, gerekse de düzenleyenin kusurunun bulunmadığı durumlarda söz konusu olup, düzenleyenin nezdinde oluşan zararda kendi kusurlu eylemi bulunmakta ise muhatabın sorumluluğu düzenleyenin kendi kusurlu eylemi oranında ortadan kalkar⁷¹⁶. Düzenleyenin kusurunun olduğu durumlarda muhatabın da kusuru var ise bu sefer zarar tarafların kusurları oranında paylaşılır.

TTK'nın 812. maddesinin uygulanabilmesi için sadece muhatabın ve düzenleyenin kusurları önem taşır⁷¹⁷. Bu kişiler dışında sahtelik ve tahrifata neden olanların kusur durumları zararın belirlenmesinde esas alınmaz.

5.1.2.3.2. Düzenleyenin Kusuru

Türk Ticaret Kanunu'nun 812/1-ikinci cümlesine göre “...senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun” denilerek düzenleyenin sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmesine etkili kusurundan dolayı zarara katlanması gerektiği düzenlenmiştir. Anılan yasa hükmüne göre düzenleyenin, kusurlu olarak kabul edilebilmesi için çek defterinin kullanımı ve muhafazası hususunda gereken özeni göstermemiş olması gerekir⁷¹⁸. Özen ölçütünün tespitinde ise kendi işlerinde gösterdiği özenden ziyade çek kullanımının gerektirdiği dikkat ve tedbir ile hareket etmesi ölçütü esas alınmalıdır⁷¹⁹. Düzenleyenin tacir olması halinde de özen ölçütü TTK'nın

⁷¹⁴ İnan, s. 117; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 137; Reisoğlu, Seza, (Çek Hukuku), s. 362; Tekil, M., s. 74.

⁷¹⁵ Y. 11. HD, T. 14.05.2015, E. 2015/1, K. 2015/6892 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 25.03.2015, E. 2014/18987, K. 2015/4157 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 21.10.2014, E. 2013/15613, K. 2014/16098 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷¹⁶ İnan, s. 127; Tekil, M., s. 85; Paslı, s. 655; Törüner, s. 216.

⁷¹⁷ İnan, s. 127; Törüner, s. 216.

⁷¹⁸ Tekil, M., s. 85; Törüner, s. 217; Bilgili, s. 135.

⁷¹⁹ Tekil, M., s. 85; Paslı, s. 656.

18/2. maddesi gereği basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmelidir⁷²⁰.

Düzenleyenin kusurlu fiili ile zarar arasında uygun illiyet⁷²¹ bağının bulunması gerekir⁷²². Buna göre düzenleyenin fiili olmasa, failin sahtecilik eylemini gerçekleştiremeyeceği ya da başka türlü gerçekleştirmek zorunda kalacağı hallerde düzenleyen kusurlu sayılacaktır. Ayrıca düzenleyenin muhatap tarafından ödemenin yapılmasını engellemeye yönelik tedbirleri almama şeklindeki olumsuz eylemleri de düzenleyenin kusuruna etki edecektir⁷²³.

Düzenleyenin kusurlu sayılacağı durumlara yönelik TTK'nın 812. maddesinde bir örnek verilmiştir. Buna göre düzenleyen tarafından çek defterinin iyi saklanmaması kusurlu bir eylem sayılır. Bu kapsamda çek defterinin veya şirket kaşesinin muhafazasız bir yerde bırakılması, çek defterinin üçüncü bir kişiye verilmesi gibi durumlarda keşidecinin kusurlu olduğu kabul edilmelidir⁷²⁴. Ancak birlikte imzalı müşterek hesaplarda çek defterinin hesap sahiplerinin birinin elinde olması ve bu kişinin diğer hesap sahibinin imzasını taklit ederek çek düzenlemesi durumunda, imzası taklit edilen hesap sahibine kusur atfedilemez⁷²⁵.

Düzenleyenin kusuru ile ilgili başka bir durumda çekin kaybolduğunun muhataba bildirilmemesidir. Düzenleyen çekin kaybolduğunu muhataba ihbarda bulunmadığı takdirde kusurlu kabul edilir⁷²⁶. Yargıtay'ın da kararları bu yöndedir.

“... Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; dava konusu çek yaprağı üzerindeki keşideci imzasının davacıya ait olmadığı tespit edildiği, TTK'nın 724. maddesi gereğince sahte çeki ödeyen davalı bankanın sorumlu olacağı, çekin takas merkezince ödenmesinin davalı bankanın sorumluluğunu etkilemeyeceği, ancak

⁷²⁰ Tekil, M., s. 85; Paslı, s. 656.

⁷²¹ Yaşam tecrübelerine göre, bir fiilin, olayların normal akışında meydana getirebileceği zararlarla olan mantiki illiyet bağına uygun illiyet bağı denilir. Bir zararlar fiil arasında uygun illiyet bağı bulunduğunu kabul edebilmek için yaşam deneyimlerine göre olayların normal akışında fiilin bu zararı meydana getireceği sonucuna ulaşmak gerekir (Tuhr, s. 86; Oğuzman/Öz, (Cilt 2), s. 44-45; Eren, (Genel Hükümler), s. 512; Reisoğlu, Safa, s. 175).

⁷²² İnan, s. 128; Tekil, M., s. 86; Paslı, s. 657; Törüner, s. 218; Bilgili, s. 137; “... Sorumluluğun doğması için objektif özen yükümlülüğünün ihlali ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir. ...” Y. 11. HD, T. 25.03.2015, E. 2014/18987, K. 2015/4157 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷²³ Tekil, M., s. 86.

⁷²⁴ Tekil, M., s. 86.

⁷²⁵ Tekil, M., s. 87.

⁷²⁶ İnan, s. 127; Paslı, s. 657.

davacının da kendi egemenlik sahası içerisindeki çek karnesini saklamada gerekli özeni göstermediği gibi dava konusu edilen çek yaprağının kaybedildiğine dair davalı bankaya yazılı bir bildirimde de bulunmadığı, bu suretle davalı bankanın asli kusurlu olması yanında davacının da takdiren %40 oranında müterafik kusurlu olduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile 4.800,00 TL'nin dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiştir.

Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir⁷²⁷”.

Yargıtay çek defterinin gerek rakamın önüne gerekse de yazı ile yazılan kısma ilave bırakmak⁷²⁸, yazı ile yazılan kısmı boş bırakmak⁷²⁹, imza dışında unsurları eksik çeki kaybetmek⁷³⁰, çek defterini saklaması için muhasebecisine vermek⁷³¹ gibi hususları düzenleyenin kusuru olarak değerlendirmiştir.

Düzenleyen ile muhatap arasında bir çek sözleşmesi akdedildiğinden düzenleyenin yardımcı kişilerin eylemlerinden dolayı TBK. m. 116 gereğince sorumluluğu olacaktır⁷³². Örneğin, düzenleyenin çek defterini saklaması için verdiği çalışanı, çek defterini muhafazasız bir yere bırakıp çalınmasına neden olmuş ise düzenleyen kusurlu sayılacaktır. Ancak Yardımcı şahsın bizzat sahtecilik veya tahrifat eylemini gerçekleştirmesi halinde düzenleyen asıl fail gibi sorumlu olur. Bu durumda TTK'nın 812. maddesi uygulanmaz⁷³³.

5.1.2.3.3. Muhatabın Kusuru

Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi muhatabın kusuru ancak düzenleyenin kusurunun bulunması halinde önem kazanır. Düzenleyen sahtecilik ve tahrifat eyleminde tam kusurlu ise

⁷²⁷ Y. 11. HD, T. 12.12.2016, E. 2015/12087, K. 2016/9466 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 11. HD, T. 06.06.2013, E. 2012/13577, K. 2013/11818 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷²⁸ Y. TD, T. 02.06.1967, E. 1967/1654, K. 1967/2375 sayılı kararı (Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 366).

⁷²⁹ Y. 11. HD, T. 22.12.1975, E. 1975/5347, K. 1975/7306 sayılı kararı (Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 366).

⁷³⁰ Y. 11. HD, T. 29.12.1994, E. 1993/7388, K. 1994/9965 sayılı kararı (Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 366).

⁷³¹ Y. 11. HD, T. 19.02.1976, E. 1974/286, K. 1976/851 sayılı kararı (Paslı, s. 657).

⁷³² İnan, s. 129; Tekil, M., s. 87; Paslı, s. 658; Törüner, s. 219.

⁷³³ İnan, s. 129; Paslı, s. 658; Kendigelen, (Çek), s. 367.

muhatabın TTK'nın 812. maddesi kapsamında sorumluluğu doğmayacaktır. Ancak düzenleyen ile birlikte muhatabın da kusuru var ise kusur oranları zarar nispetinde paylaşılacaktır.

Muhataap bankanın kusurlu olduğu durumların başında, çekteki düzenleyen imzası ile muhatap nezdindeki düzenleyene ait imzanın karşılaştırılmasının yapılmamış olması hali gelir. Muhatabın bu yükümlülüğünün dayanağı TTK'nın 801. maddesidir. Bu maddede muhatabın ciro imzalarını inceleme yükümlülüğü bulunmadığı belirtilmekle, hükmün karşıt anlamından düzenleyen imzasını kontrol etme yükümlülüğünün bulunduğunu anlamak gerekir⁷³⁴. Muhatabın imza karşılaştırmasındaki özen ölçütünün ne olması gerektiği hususunda doktrin ve Yargıtay arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Doktrindeki yazarlar⁷³⁵, banka çalışanlarının muhataptan beklenen özen ölçütünün dikkatli bir bankacıdan beklenen ihtimam olduğunu, banka çalışanlarından bir grafologun bilgi ve tecrübesini gerektiren incelemenin yapılamayacağını belirtmişlerdir. Yargıtay⁷³⁶ ise kararlarında çekle ödeme yapmayı kabul eden ve müşterileri ile çek anlaşması yapan bir bankanın, gerekli dikkat ve ihtimamı göstermesi, tereddüt halinde çeki uzman kişilere inceletmesi, gerektiğinde keşideciden tahkik edip alacağı cevaba göre hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Muhataap bankanın çift imza ile düzenlenme kuralı olan çeklerde tek imza bulunmasına rağmen ödeme yapması da ağır kusurunu oluşturur⁷³⁷.

Çekin takas odasına veya çek defteri veren şube dışındaki şubeye ibrazı muhatabı sorumluluktan kurtaran bir husus değildir⁷³⁸. Yargıtay'da bu konuda istikrarlı kararlar vermiştir.

“...Uyuşmazlık, davalı bankanın sahte imzalı çeki ödemesi nedeniyle sorumluluğunun bulunup bulunmadığı noktasında toplanmaktadır. Yukarıda yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere 6762, sayılı TTK'nın 724. maddesi hükmü gereğince davalı banka sahte imzalı çeki ödemekle davacıya karşı kusursuz sorumlu olup, davaya konu çekin takas yolu

⁷³⁴ İnan, s. 130; Öztan, (Kıymetli Evrak), ; Domaniç, (Kıymetli Evrak), s. 438;

⁷³⁵ İnan, s. 130; Tekil, M., s. 89.

⁷³⁶ Y. 11. HD, T. 12.05.2015, E. 2015/432, K. 2015/6736 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷³⁷ Y. 11. HD, T. 17/11/1981, E. 1981/4528, K. 1981/4880 sayılı kararı. (Tekil, M., s. 90).

⁷³⁸ Tekil, M., s. 90; Paslı, s. 656.

ödenmiş olması, dolayısı ile davalının imza incelemesi yapamamış olması davalının sorumluluğunu ortadan kaldırmaz...⁷³⁹”.

5.1.3. Muhatap Bankanın Sorumluluktan Kurtulma Şartı

Muhatap banka TTK'nın 812. maddesi gereğince sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle düzenleyen nezdinde doğan zarara katlanır. Muhatap bankanın bu zarara katlanmayacağına ilişkin çek anlaşmasına konulacak hükmün geçerli olması, anılan kanun maddesinin emredici olarak düzenlenip düzenlenmediğine bağlıdır⁷⁴⁰. TTK'daki kıymetli evrakı düzenleyen hükümlerin büyük çoğunluğu emredici niteliktedir⁷⁴¹. Bunun sebebi ise kıymetli evrak hukukunun niteliği icabı şekle bağlı oluşudur⁷⁴². Ancak TTK'nın 812. Maddesi kambiyo ilişkisi dışında, esasen borçlar hukukuna tabi bir sözleşme ile ilgili getirilmiş özel bir hükümdür. Bu nedenle emredici hüküm sayılmaması borçlar hukukumuzun genel ilkelerine uygundur⁷⁴³.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812. Maddesinin emredici bir düzenleme olmaması nedeniyle, çek sözleşmesine konulacak muhatapın kusursuz olduğu durumlarda sorumluluğu bulunmayacağına yönelik kayıtlar geçerli olacaktır. Bu şekilde bir sorumluluktan kurtulma şartının bulunduğu hallerde TTK'nın 812. maddesinin aksine her iki tarafında kusursuz olması durumunda zarara düzenleyen katlanır⁷⁴⁴. Düzenleyenin muhatapın kusurlu olduğu iddiası var ise ispat yükü düzenleyen üzerindedir. Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir.

“... Taraflar arasında düzenlenmiş olan çek taahhütnamesinin 3 ve 4. Maddelerinde yer alan özel hükümlere göre, davalı bankanın sorumluluğu için iki taraf özel şartlar ortaya koymuş bulunmaktadır. Mahkemenin gerek TK. m. 724 ve gerekse çek taahhütnamesindeki şartları

⁷³⁹ Y. 11. HD, T. 14.05.2015, E. 2015/1, K. 2015/6892 sayılı kararı; Aynı yönde, Y. 11. HD, T. 12.12.2016, E. 2015/12087, K. 2016/9466 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 01.04.2015, E. 2014/15160, K. 2015/4486 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁴⁰ İnan, s. 138; Törüner, s. 219.

⁷⁴¹ Karayalçın, s. 301; İnan, s. 139; Paslı, s. 665; Törüner, s. 219.

⁷⁴² İnan, s. 139; Paslı, s. 665, Törüner, s. 219.

⁷⁴³ İnan, s. 139; Paslı, s. 665; Törüner, s. 219.

⁷⁴⁴ İnan, s. 140; Paslı, s. 666; Törüner, s. 220.

nazara almadan davalı bankanın çek bedellerinden sorumluluğu cihetine gidilmesi doğru görülmemiştir...⁷⁴⁵”.

Sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmesinden doğan zararda, muhatabın kusurunun olması durumunda sorumluluktan kurtulma şartının sözleşmeden doğan kurallara göre açıklığa kavuşturulması gerekir⁷⁴⁶. Buna göre sorumluluktan kurtulma şartının geçerliliği ve sınırları TBK'nın 115 ve 116. maddeleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi nedeni ile meydana gelecek zarardan borçlunun sorumlu tutulmamasına ilişkin olarak, borca aykırı davranıştan önce yapılacak sözleşmelerin hangi ölçüde geçerli sayılacağı TBK'nın 115. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasına göre, *“Borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür”* denilerek ağır kusuru olan borçlu lehine yapılan sorumsuzluk anlaşmasının geçerli olmayacağı düzenlenmiştir⁷⁴⁷. Bu madde gereğince muhatap banka lehine çek sözleşmesine konulacak ağır kusuru kapsayan bir sorumsuzluk anlaşması geçerli olmayacaktır. Başka bir ifadeyle çek sözleşmesine muhatabın ağır kusurlu olarak sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle sorumlu olmayacağına yönelik kayıt konulmuş olsa dahi; muhatap böyle bir fiili gerçekleştirmiş ise düzenleyenin muhatap tarafından zararının karşılanmasına hükmedilmesi gerekir.

Borçlunun ağır kusuru olmasının kesin olarak sorumsuzluk anlaşmasına konu edilemeyeceği emredici olarak düzenlenmesine karşı, TBK'nın 115. maddesinin lafzından hafif kusurdan dolayı borçlunun sorumsuz olabileceğine yönelik anlaşmanın geçerli olacağını kabul etmek gerekir. Ancak yasa koyucu bu duruma da istisna getirmiştir. Buna göre, *“Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür (TBK. m. 115/3)”*. Bu düzenlemeye göre, hafif kusurdan dolayı sorumsuzluğun kararlaştırıldığı anlaşma, şu iki unsuru taşıyorsa, kesin olarak geçersiz sayılacaktır. Bunlardan birincisi, sorumluluk doğuracak faaliyetin uzmanlık gerektiren bir iş olmasıdır. İkinci olarak ise, bu faaliyetin kanunun veya yetkili bir makamın resmi izniyle yürütülebilen bir iş olması gerekir. Bankacılık faaliyeti uzmanlık gerektiren bir iş olup, bu faaliyetin gerçekleştirilmesi için yetkili makamlardan izin alınması kanunen

⁷⁴⁵ Y. HGK, T. 14.03.1973, E. 1972/81, K. 1973/201 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁴⁶ Karayalçın, s. 301; Öztan, (Kıymetli Evrak), s. 1114; Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 139; İnan, s. 140

⁷⁴⁷ Tuhr, s. 286; Oğuzman, Öz, (Cilt 2), s. 140; Eren, (Genel Hükümler), s. 1107; Reisoglu, Safa, s. 179; Uygur, s. 268.

zorunluluk şartıdır⁷⁴⁸. Bu nedenle muhatap bankanın hafif kusurundan sorumlu olmayacağına yönelik çek sözleşmesine koyacağı sorumsuzluk kaydının hiçbir geçerliliği olmayacaktır.

TBK'nın 116. Maddesinde borcun ifasına yardımcı olan kişilerin verdikleri zarardan dolayı borçlunun sorumluluğu ve borçlunun bu zarardan kurtulma şartı düzenlenmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre borçlunun yardımcı kişilerin fiilinden doğan sorumluluğu önceden yapılan bir anlaşmayla tamamen veya kısmen kaldırılabilir. Ancak bu hükme de aynen 115. maddedeki gibi bir istisna getirilmiştir. Buna göre *“Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşma kesin olarak hükümsüzdür (TBK. m. 116/3)”*. Bu nedenle muhatapın sahte ve tahrifat eyleminin yanında çalışan yardımcı kişiler tarafından yapılmış olması halinde sorumlu olmayacağına ilişkin yapacağı sözleşme geçersiz olacaktır⁷⁴⁹.

5.2. Muhatap Bankanın Hamillere Karşı Sorumluluğu

5.2.1. Sorumluluğun Dayanağı ve Hukuki Niteliği

Muhatap bankanın sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle sorumluluğu TTK'nın 812. maddesinde sadece düzenleyene yönelik olarak düzenlenmiş ise de, düzenleyen dışındaki hamiller de bankanın bu şekilde ödeme yapmasından dolayı zarara uğrayabilirler. Doktrin⁷⁵⁰ ve Yargıtay'a⁷⁵¹ göre muhatap bankanın sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle sorumluluğunun hukuki niteliği haksız fiil hükümlerine dayanan bir kusur sorumluluğudur. Buna göre muhatap sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle hamil nezdinde doğan zarardan kusuru oranında sorumlu olacaktır. Muhatapın zararı tazmin yükümlülüğü hamilin kusuru oranında hafifleyecektir (TBK. m. 52). Bu kapsamda hamilin müterafik kusuruna, çek yaprağını iyi saklamaması, çek çalındığında durumdan düzenleyeni haberdar etmemesi hususları örnek olarak verilebilir⁷⁵².

⁷⁴⁸ İnan, s. 141; Paslı, s. 667; Törüner, s. 220; Bilgili, s. 139.

⁷⁴⁹ İnan, s. 142; Paslı, s. 668; Törüner, s. 220.

⁷⁵⁰ İnan, s. 137; Tekil, M., s. 92.

⁷⁵¹ Y. 11. HD, T. 15.04.1982, E. 1981/1270, K. 1982/1728 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 25.03.2013, E. 2012/5444, K. 2013/5797 sayılı kararı; Y. 11. HD, T. 13.05.2015, E. 2015/1386, K. 2015/6870 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁵² Tekil, M., s. 92-93.

5.2.2. Sorumluluğa Neden Olan Durumlar

Muhatabın sorumluluğuna neden olan durumların başında lehdar hanesinde yapılacak tahrifat gelir. Lehardan veya sonraki hamilden çeki çalan hırsızın lehdar adının yanına “*hamiline*” ibaresini eklemesi veya lehdar adını silerek yerine kendi adını yazması halinde, bu durumu farketmeyerek ödeme yapan muhatap gerçek hak sahibi olan meşru hamile karşı sorumlu olacaktır⁷⁵³. Buna karşılık çekin rızası dışında lehdarın elinden çıkmış ve çeki ele geçiren kişi lehdar imzasını taklit ederek çekin kendisine ciro edildiği görüntüsünü yaratmış ise durum farklıdır. Bu durumda muhatap tarafından ödeme yapılarak meşru hamil nezdinde zarar gerçekleşmişse muhatapın sorumluluğu olmayacaktır⁷⁵⁴. Çünkü muhatapın TTK’nın 801. maddesi gereği ciro imzalarının sahteliğini inceleme yükümlülüğü bulunmadığından kusurundan söz edilemez.

Türk Ticaret Kanunu’nun 801. maddesinde muhatapın ciro imzalarının sahteliğini araştırma yükümlülüğü bulunmamasına karşılık, aynı maddede muhatap cirolar arasında düzenli bir silsilenin var olup olmadığını incelemekle yükümlü tutulmuştur. Buna göre ciro zinciri kopuk olan çeki ödeyen muhatapın sorumluluğunun bulunacağı kuşkusuzdur⁷⁵⁵. Bu bağlamda, örneğin el yazısı ile değil de mekanik herhangi bir araçla atılan ciranta imzası geçersiz olacağından (TTK’nın 818/1- atfı ile TTK’nın 756. maddesi gereğince) bu şekilde bir imzanın varlığına rağmen ödeme yapan muhatapın çeki rızası dışında elinden çıkaran meşru hamile karşı sorumluluğu olacaktır. Ayrıca kısmi ciro ve çizilmiş ciro hükümsüz sayıldığından, muhatap bankanın ciro zincirindeki bu tür bir kopukluğu gözönünde bulundurması gerekir.

5.3. Muhatap Bankanın Rücu Hakkı

Sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemesinden dolayı düzenleyenin uğradığı zararı üstlenen muhatap, bu zararını sahtecilik veya tahrifat eylemini gerçekleştiren kişiden talep edebilir. Fakat gerçek fail olan bu kişinin bulunmadığı hallerde, muhatap diğer çek ilgililerine başvurabilecek midir?

⁷⁵³ İnan, 13-138; Tekil, M., s. 92.

⁷⁵⁴ İnan, s. 138; Tekil, M., s. 92.

⁷⁵⁵ İnan, s. 138; Tekil, M., s. 92.

Muhatap bankanın zararını düzenleyene rücu etmesi mümkün değildir. Zira, TTK'nın 812. maddesi gereği düzenleyen tam kusurlu ise muhatap zarara katlanmaz. Ancak düzenleyenin kusursuz olması durumunda zarara muhatap katlanacaktır.

Muhatap bankanın çek bedelini ödediği hamile rücu başvurusunda bulunup bulunmayacağı hakkında iki görüş vardır. Yabancı doktrinde *Von Büren'in* savunduğu görüşe göre⁷⁵⁶ muhatap çek bedelini ödeme yaptığı hamilden sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri alabilir. Hamilin iyiniyetli olması sonucu değiştirmez. Ancak doktrindeki baskın görüşe⁷⁵⁷ göre muhatabın ödediği çek bedelini talep etmesi hamilin ağır kusurlu veya kötüniyetli olmasına bağlıdır. Bu görüşün dayanağı TTK'nın 792. maddesidir. Bu maddeye göre hamil kötüniyeti ve ağır kusuru bulunmadığı takdirde çeki iade etmekle yükümlü değildir. Hamilin kanunen geri vermekle yükümlü olmadığı çek bedelini iade etmek zorunda bırakılması mantıklı bir sonuç olmayacaktır. Öte yandan muhatabın ödediği tutarı geri alması ödemeyi baştan reddetmesine nazaran hamili daha kötü bir duruma sokacaktır. Zira, hamil muhatap tarafından ödemenin reddedilmesi durumunda müracaat hakkını kullanarak, diğer çek ilgililerine başvurabilecek iken, çeki tahsil ettikten sonra bu hakkını kullanamayacaktır. Bu nedenlerle muhatabın iyiniyetli veya ağır kusuru bulunmayan hamile karşı rücu hakkının bulunmadığı görüşüne biz de katılmaktayız. Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir.

“... Davalı, hamil durumunda bulunan dava dışı şirketin çalışanı olduğunu ve çek bedelini dava dışı şirkete ödediğini ve kendisinin sahteciliği bilmediğini savunmuştur. 6762 sayılı TTK'nın 724. maddesi uyarınca sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemekten doğan sorumluluk muhatap bankaya aittir. Dairemizin yerleşmiş içtihatları uyarınca keşidecinin uğradığı zararı ödeyen banka ancak sahteliği yapan çek hamiline rücu imkanına sahiptir. Bu durumda, mahkemece davacı bankanın sebepsiz zenginleşme⁷⁵⁸ hükümleri ya da haksız fiil hükümleri uyarınca rücu hakkının varlığı ilke olarak kabul edilerek davalının bu konuda sorumluluğu olup olmadığı üzerinde durulması ve buna göre hüküm kurulması gerekirken eksik

⁷⁵⁶ Von Büren, *Gefalschte Check*, s. 148 vd. (İnan, s. 125'den naklen).

⁷⁵⁷ İnan, s. 125-126; Reisoğlu, Seza, (Çek), s. 362; Tekil, M., s. 93; Törüner, s. 220.

⁷⁵⁸ Yargıtay, hamilin sorumluluğunu 792. madde kapsamında değerlendirmesine karşı, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre de rücu imkanının olduğunu belirtmiştir. Oysa ki sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre başvuru kabul edildiği takdirde muhatabın iyiniyetli olması sadece iade miktarını etkileyecektir. Bu nedenle Yargıtay'ın sadece haksız fiil hükümlerine göre rücu imkanı olduğunu kabul etmesi doğru olacaktır (Sebepsiz Zenginleşmeye ilişkin Bkz. Tuhr, s. 415 vd.; Oğuzman/Öz, (Cilt 2), s. 305 vd.; Eren, (Genel Hükümler), s. 861 vd.; Reisoğlu, Safa, s. 273 vd.; Uygur, s. 33 vd.).

incelemeye dayalı hüküm tesisi doğru olmamış, davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün davalı yararına bozulması gerekmiştir...⁷⁵⁹”.

“...Çeki elinde bulunduran hamilin, çeki kötü niyetle veya ağır kusurla iktisap etmiş olmadıkça geri vermekle yükümlü olmayacağını öngören mülga TTK'nın 704. maddesi karşısında, hamil çekin sahte ve tahrif edilmiş olduğunu biliyor veya söz gelimi çek üzerinde bu eylemlerin varlığı belli olan hallerde bilmesi gerektiği kabul edilebiliyor ise bankanın bu kişiye rücu hakkının tanınabileceği, başka bir anlatımla, hamil kötüniyetli ise, bankanın, bu paranın kendisine geri verilmesini hamilden isteyeceği, iyiniyetli hamile ise hataen ödeme sebebiyle başvurma imkanının olmadığı, sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyerek zarara uğrayan bankanın ancak bu fiilin failinden zararının tazminini isteyebileceği, değerlendirilmeksizin davanın kabulüne karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir...⁷⁶⁰”.

⁷⁵⁹ Y. 11. HD, T. 10.03.2014, E. 2013/15921, K. 2014/4470 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

⁷⁶⁰ Y. 11. HD, T. 10.09.2013, E. 2012/17465, K. 2013/15363 sayılı kararı. (www.kazanci.com).

SONUÇ

Çekte muhatap bankanın hukuki sorumluluğu ile ilgili yaptığımız incelemeler sonucu anahatları ile şu sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Çekte muhatap sıfatına sadece bankalar sahip olabilir. Bunun sebebi ise bankaların birer itimat müessesesi olmalarıdır. Böylece çekte olan güven sağlanarak tedavül gücü artacaktır. Ancak muhatap bankanın gerçekte var olup olmaması, mevduat kabul etme yetkisinin bulunup bulunmaması, muhatapın tasfiyeye tabi olması veya bankacılık işlemlerinin durdurulması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir.

Muhatap bankanın kabul, ciro ve aval verme yasakları nedeni ile kambiyo borçlusunu sıfatı yoktur. Ancak aralarındaki çek sözleşmesi nedeniyle düzenleyene karşı sorumlulukları bulunur. Muhatap ibraz edilen çeki keyfi olarak ödemediği takdirde düzenleyenin zararını karşılamakla mükelleftir. Aynı şekilde ödeme engeli bulunan çeki ödemesi durumunda da düzenleyene karşı sorumludur. Muhatap çek bedelinin ödenmemesi nedeniyle düzenleyene karşı sorumlu olduğu gibi çeki ibraz eden hamillere karşı da sorumluluğu vardır. Bu durumda muhatap ödeme yükümlülüğüne ilişkin TTK'nın 799. ve ÇekK'nın 3/1. maddesinde düzenlenen yükümlünü ihlal etmesi nedeniyle haksız fiil kurallarına göre hamillere karşı sorumlu olacaktır. Belirtmek gerekir ki, temelinde bir havale ilişkisi olan çek bu yönleriyle havaleden ayrılmaktadır. Zira, klasik havalede genel kural muhatapın ödeme yükümlülüğünün bulunmamasıdır. Bu gibi farklılıklar nedeni ile çek ilişkisine nitelikli havale denilmiştir.

Muhatapın çek sözleşmesini yapacağı kişi ile ilgili kanuni bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu şekilde bir sınırlama bulunmaması zaman zaman kötüye kullanılmıştır. Bu yolla kötüniyetli kişiler hayali isimlerle çek hesabı açtırmış ya da açtırdıkları hesaba çok düşük meblağlar yatırarak karşılıksız çek düzenlemişlerdir. Bunun önüne geçmek için ÇekK'nın 2. maddesinde muhatap bankaya bir takım mükellefiyetler getirilmiştir. Buna göre çek hesabı açılması sırasında banka müşterilerini seçerken özenli davranmakla yükümlü hale getirilmiştir. Böylece muhatap bankanın, karşılıksız çıkan çekten dolayı çek hesabı açtığı kişiyi seçerken gerekli basiret ve özeni göstermediği takdirde sorumluluğu doğacaktır. Bu sorumluluğu hem çeki ibraz eden hamile hem de sahte belgelerle adına hesap açılan kişiye karşıdır.

Muhataba ÇekK'nın 2. maddesi uyarınca bir takım sorumluluklar yüklenmesine rağmen, bankaların çek hesabı açarken ve çek defteri verirken gerekli basiret ve özeni gösterdikleri söylenemez. ÇekK'nın 2. maddesindeki yükümlülükten başka bankaları çek

hesabı açarken ve çek defteri verirken dikkatli ve basiretli davranmaya sevk etmek için ÇekK'nın 3/3. maddesindeki yaptırım düzenlenmiştir. Bu maddeye göre muhatap banka, çekin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak bir miktar bedeli çeki ibraz eden hamile ödemekle yükümlüdür (ÇekK. m. 3/3). Böylece kanun koyucu belirli bir meblağa kadar yasal garanti tutarı belirleyerek özelde hamili korumak, genelde ise çekin tedavülü için gerekli güven ortamını sağlayarak çekin itibarsızlaşmasının önüne geçmek istemiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nda "çizgili çek" ve "mahsup çeki" olarak adlandırılan iki çek türüne ilişkin özel hükümler sevk edilmiştir. Çizgili çekin müşteri veya banka dışında üçüncü bir şahsa ödenmesi; mahsup çekinin ise nakden ödenmesinden doğacak zarardan doğan muhatapın sorumluluğu özel olarak ele alınmış ve birer kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmiştir.

Sahte ve tahrif edilmiş çekten dolayı muhatap bankanın düzenleyene karşı sorumluluğu TTK'da özel olarak düzenlenmiştir (TTK. m. 812). Bu sorumluluk kanundan doğan kusursuz sorumluluktur. Muhatap kusursuzluğunu ispat etse bile bu sorumluluktan kurtulamaz. Ancak maddenin ikinci cümlesine göre muhatapın kusursuz sorumluluğu gerek muhatapın, gerekse de düzenleyenin kusurunun bulunmadığı durumlarda söz konusu olup, düzenleyenin nezdinde oluşan zararda kendi kusurlu eylemi bulunmakta ise muhatapın sorumluluğu düzenleyenin kendi kusurlu eylemi oranında ortadan kalkar. Düzenleyenin kusurunun olduğu durumlarda muhatapın da kusuru var ise bu sefer zarar tarafların kusurları oranında paylaşılır. Öte yandan, muhatap bankanın sahte ve tahrif edilmiş çeki ödemesi nedeniyle çeki ibraz eden hamil nezdinde doğan zarardan da sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluğun hukuki niteliği haksız fiile dayalı kusur sorumluluğudur. Her iki halde de muhatap banka, sorumluluğu nedeniyle ödediği bedeli ağır kusurlu veya kötüniyetli hamillere rücu edebilir.

KAYNAKÇA

- Abaç, Sadi, *Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karşılığın Bloke Edilmesi*,
- Akay, Hasan Onur, *Teyitli Çek*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.
- Akyol, Şener, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler I*, İstanbul 1995..
- Alışkan, Murat, *Çek Kanunu Kapsamındaki Çek*, BÜHFD., S. 63-64, Y. 2009, s. 7-38.
- Arkan, Sabih, *3167 Sayılı Kanun'da yapılan Değişiklikler*, BATİDER, C. 22, S. 1, Y. 2003, s. 9-26.
- Arkan, Sabih, *Ticari İşletme Hukuku*, 23. Baskı, Ankara 2017, (Ticari İşletme).
- Aydın, Alihan, *Hakkında Ödemeden Men Kararı Verilen Çek İcra Takibine Konu Edilebilir mi? -Yargıtay 12. Hd'nin İçtihadının Eleştirisi-*, TBBD., S. 132, s. 147-164.
- Aydın, Muzaffer, *Açıklamalı ve İçtihatlı Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu ile Takipte Şikayet*, Ankara 2011.
- Aydoğdu, Murat/Kahveci, Nalan, *Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 1. Baskı, İzmir 2013.
- Ayli, Ali/Yardımcıoğlu, Didem, *Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi*, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel S., Y. 2015, s. 3195-3239.
- Bahtiyar, Mehmet, *5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek*, KHÜHFD., S. 2, Y. 2013, s. 47-58, (Çek).
- Bahtiyar, Mehmet, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 11. Baskı, İstanbul 2013.
- BATİDER, C. 3, S. 1, Y. 1965, s. 139-144.
- Bilgili, Abbas, *Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu*, İstBD., C. 90, S. 3, Y. 2016, s. 130-143.
- Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 6. Baskı, Bursa 2018 (Kıymetli Evrak).
- Bingöl, Abdullah Atilla, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998.

- Bora, Sevda, *Çek Hesabı Açma ve Ödemeye İlişkin Muhatap Bankanın Yükümlülükleri*, BFHD., C. 3, S. 11, Y. 2014, s. 53-84.
- Bozer, Ali/Göle, Celal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. Baskı, Ankara 2013.
- Bozkurt, Tamer, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 4. Baskı, Ankara 2017.
- Bulut, Erhan, *Kredi Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Türleri*, MD., S. 49, Y. 2002, 98-112.
- Can, Mertol, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara 2015.
- Can, Mustafa Erdem, *Çek Kanunu Kapsamında Bankaların Çeke İlişkin Görevleri ve Sorumlulukları*, BÜHFD, C. 8, S. 91-92, s. 38-68.
- Coşkun, Mahmut, *İcra ve İflas Kanunu*, 2. Cilt, 3. Baskı, Ankara 2012.
- Çabri, Sezer, *Muhatap Bankanın Çek Hesabı Açma ve Çek Karnesi Vermesi ile Bundan Doğan Sorumluluğu*, MÜHFD, S. 2, Y. 2006, s. 169-179.
- Çağlar, Hayrettin, *5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı*, GÜHFD., C. 13, S. 1-2, Y. 2009, s. 1-20.
- Çatıkkaş, Özgür/Duran, Hüsamettin, Hayri, *5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri*, Maliye Finans Yazıları, C. 26, S. 95, Y. 2012, s. 23-58.
- Domaniç, Hayri, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul 1975, (Kıymetli Evrak).
- Domaniç, Hayri, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi-IV*, İstanbul 1990, (TTK Şerhi).
- Donay Süheyl, *Yeni Çek Kanunu Hakkında Görüşler*, BÜHFD, S. 67-68, Y. 2010, (Görüşler).
- Donay, Süheyl, *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu*, 2. Baskı, İstanbul 2012, (Çek).
- Durgut, Ramazan, *Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi*, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 80, S. 3, Y. 2006, s. 985-1004.
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. Baskı, Ankara 2017, (Genel Hükümler).
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 1. Baskı, Ankara 2014, (Özel Hükümler).
- Göle, Celal, *Çek Hukuku*, 1. Baskı, Ankara 1989.

- Gümüş, Mustafa Alper, Alacağın Temliki Sözleşmesinin Şekli, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2, Y. 2011, S. 9-34,
- Günaydın, Şebnem, *Çeklerde Muhatap ve Muhatabın Sorumluluğu*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1990.
- Gündoğdu, Aysel, Bankacılık Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2016.
- Güney, Alptekin, Banka Hukuku, 1. Baskı, İstanbul 2012.
- Helvacı, Mehmet, *Çek Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi*, BATİDER, C. 25, S. 4, Y. 2009, s. 229-252.
- Işık, Erdem, *Çek Sözleşmesi*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013.
- İmregün, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1998.
- İnan, Nurkut, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, 1. Baskı, Ankara 1981.
- Kalpsüz, Turgut/Çelebican, Gürkan/Erem, Faruk, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Baskı, Ankara 1974.
- Karayalçın, Yaşar, Ticaret Hukuku, II. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Ankara, 1970.
- Kayanççek, Murat, *5941 Sayılı Çek Kanunu'na İlişkin Eleştiriler Ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin)*, TAAD., C. 1, S. 8, s. 261-292.
- Kayihan, Şaban, *Türk Hukukunda Bankaların Tabi Oldukları Mevzuat ve Bankaların Kuruluşu ile Yabancı Bankaların Türkiye'de Şube Açma Koşulları*
- Kayihan, Şaban/Yasan Mustafa, Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2016, (Kıymetli Evrak)
- Kayihan, Şaban/Yasan Mustafa, Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2017, (Ticari İşletme).
- Kendigelen, Abuzer, Çek Hukuku, 4. Baskı, İstanbul, 2007, (Çek).
- Kendigelen, Abuzer, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, İstBD., C. 64, S. 7-8-9, Y. 1990, s. 587-621, (Çekten Cayma).

- Kendigelen, Abuzer, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Çek Hukukunda "Sessiz Sedasız" Yapılmak İstenen Değişiklikler*", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 6, Y. 2006, s. 74-79.
- Keskin, Senem Ülkü, *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar*, 1. Baskı, Ankara 2011.
- Kınacıoğlu, Naci, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Baskı, Ankara 1999.
- Kırca, İsmail, *5941 Sayılı Çek Kanunu*, 1. Baskı, Ankara 2010, (Çek).
- Kırca, İsmail, *Çek Hukukuna İlişkin Muhtelif Sorunlar*, BankD., S. 71, s. 97-103, (Muhtelif Sorunlar).
- Kızılay, Aygül, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, İstBD, C. 88, S. 4, Y. 2014, s. 163-177.
- Korkut, Ömer, *Pasif Çek Ehliyeti Bakımından Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Hukuki Durumu*, Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan, Ankara 2009,
- Köle, Mehmet/ Görgülü, Fatma, *Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları*, DÜHFD., C. 21, S. 35, Y. 2016, s. 79-157.
- Kuru, Baki, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı* 2. Baskı, Ankara 2013.
- Moroğlu, Erdoğan, *Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri*, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 155-163.
- Narbay, Şafak, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, 2. Bası, Erzincan 1999.
- Oğuzman, M. Kemal/ Öz M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2*, 11. Baskı, İstanbul 2013.
- Oğuzman, M. Kemal/ Öz, M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*, 11. Baskı, İstanbul 2013.
- Özgenç, İzzet, *Çek Kanunu*, 5. Bası, Ankara 2012.
- Öztan, Fırat, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Baskı, Ankara 1997, (Kıymetli Evrak).
- Öztan, Fırat, *Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi*, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. 10, S. 2, Y.1979, s. 391-396, (İmzaların İstiklali).
- Paslı, Ali, *Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek*, İstBD., C. 74, S. 7-8-9, Y. 2000, s. 635-671.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammed, *İcra ve İflas Hukuku Temel Bilgiler*, 3. Bası, İzmir 2006.

- Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku, 22. Baskı, İstanbul 2018.
- Pulaşlı, Hasan, Çek Hukuku, 1. Baskı. Ankara 2010 Adalet Yayınevi, (Çek).
- Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 3. Baskı, Ankara 2013, (Kıymetli Evrak).
- Reisoğlu Seza, *Yeni Çek Kanunu Ve Hukuki Sorunlar*, BankD., S. 72, Y. 2010, s. 50- 65, (Hukuki Sorunlar).
- Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, İstanbul 2013,
- Reisoğlu, Seza, Türk Hukukunda Ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Baskı, Ankara 2003, (Çek Hukuku).
- Selçuk, Sami, Çek Keşidesinin Koşulları ve Karşılıksız Çek, Adalet Dergisi, S. 4-5, Y. 1974, s. 259-275.
- Şen Ersan/Malbeleşi Erkam, Karşılıksız Çek, 3. Baskı, İstanbul 2012.
- Tamer, Ahmet, *Çek Hukuku Bakımından Muhatap Bankanın Kanuni (Asgari) Ödeme Yükümlülüğü*, BankD., S. 85, Y. 2013, s. 92-111, (Asgari Ödeme).
- Tamer, Ahmet, *Teyitli (Karşılıklı, Bloke) Çek*, BankD., S. 87, Y. 2013, s. 3-17, (Teyitli Çek).
- Tekil, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1994.
- Tekil, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, 1. Baskı, İstanbul 1997.
- Tekinalp, Ünal, Banka Hukukunun Esasları, 2. Bası, İstanbul 2009.
- Teoman, Ömer, "Banka Çekleri Hukuken Çek midir?" Tüm Makalelerim, C. 2, 1982-2001, İstanbul 2001.
- Teoman, Ömer, Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, 1. Baskı, İstanbul 1987, (Çek Yasası).
- Törüner, Ekrem, *Ticaret Yasamız Açısından Sahtekarlık ve Tahrifat*, AnkBD., S. 2, Y. 1980, s. 204-221.
- Turanboy, Kürşat Nuri, *Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği*, GÜHFD., C. 1, S. 1, Y. 1991, s. 254-264.
- Uygur, Turgut, Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler ikinci cilt, Ankara 1990.

Uzun Şenol, Pınar, *Çekte Muhatap Banka Sorumluluğunun Kapsamı*, EÜHFD., C. 8, S. 2, Y. 2013, s. 945-967.

Ülgen, Hüseyin/Kendigelen, Abuzer/Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, 10 Baskı, İstanbul 2015.

Von Tuhr, Andreas, Çeviren: Cevat Edege, Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı Cilt 1-2, İkinci Baskı, Ankara 1983.

Yasan, Murat, *Çek Kanunu Geçici M.3 F.1 Uyarınca Üzerinde Yazılı Düzenlenme Tarihinden Önce İbrazı Geçersiz Olan Çekin, Muhatap Banka Tarafından İşleme Konması (ve Özellikle Ödenmesi)*, TAAD., S. 9, Y. 2014, s. 321-354.

Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, İstanbul 2014.

Yıldırım, Zeki/Çetintürk, Ekrem, *İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu*, TBBD., S. 103, Y. 2012, s. 27-84.

Yıldız, Şükrü, *5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu'nun Çek Hukukuna Etkileri*, İTÜSBD., C. 1, S. 18, Y. 2010, s. 71-83.

